

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

οικονομία - επιχειρήσεις

Στοιχεία Οικονομικής Θεωρίας

ΚΕΝΤΡΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Επιστημονική Ευθύνη	Γεώργιος Λελεδάκης, Λέκτορας Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών
Συγγραφή	Στέλιος Ραγκούσης – Σπύρος Ράμφος

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό παράχθηκε στο πλαίσιο του Έργου «**Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων II**», το οποίο εντάσσεται στο **Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II** του **ΥΠ.Ε.Π.Θ.**, Μέτρο 1.1. Ενέργεια 1.1.2.Β. και συγχρηματοδοτείται από την **Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Κ.Τ.)**.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΔΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 «Βασικές οικονομικές έννοιες»	3
1.1 Οι Ανάγκες.....	4
1.2 Τα Οικονομικά Αγαθά.....	4
1.3 Παραγωγική διαδικασία.....	5
1.4 Τομείς Παραγωγής.....	7
1.5 Ο καταμερισμός της εργασίας.....	8
1.6 Η αγορά και το χρήμα.....	9
1.7 Το οικονομικό κύκλωμα.....	9
1.8 Το πρόβλημα της στενότητας.....	10
1.9 Οι παραγωγικές δυνατότητες της οικονομίας.....	11
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο «Η ζήτηση των αγαθών»	19
2.1 Ο νόμος της ζήτησης και τα αίτια εμφάνισής του.....	20
2.2 Η καμπύλη ζήτησης.....	21
2.3 Η αγοραία καμπύλη ζήτησης.....	23
2.4 Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης.....	25
2.5 Μεταβολή στη ζητούμενη ποσότητα και μεταβολή στη ζήτηση.....	27
2.6 Ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή.....	29
2.7 Ελαστική και ανελαστική ζήτηση.....	32
2.8 Ελαστικότητα ζήτησης και συνολική δαπάνη.....	32
2.9 Η χρησιμότητα της ελαστικότητας.....	33
2.10 Εισοδηματική ελαστικότητα.....	35
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο «Η προσφορά των αγαθών»	45
3.1 Η συμπεριφορά του επιχειρηματία.....	46
3.2 Ο νόμος της προσφοράς και η ερμηνία του.....	46
3.3 Ο πίνακας και η καμπύλη προσφοράς.....	47
3.4 Η αγοραία καμπύλη προσφοράς.....	48
3.5 Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς.....	50
3.6 Μεταβολή στη προσφερόμενη ποσότητα και μεταβολή στην προσφορά.....	53
3.7 Ελαστικότητα προσφοράς.....	56
3.8 Ελαστική και ανελαστική προσφορά.....	57
3.9 Ο προσδιοριστικός παράγοντας χρόνος.....	58

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο «Η παραγωγή της επιχείρησης και το κόστος»	64
4.1 Η έννοια της παραγωγής.....	65
4.2 Συνολικό, Μέσο και Οριακό προϊόν	67
4.3 Ο νόμος της φθίνουσας (ή μη ανάλογης) απόδοσης.....	69
4.4 Το κόστος παραγωγής στη βραχυχρόνια περίοδο.....	71
4.5 Το κόστος παραγωγής στη μακροχρόνια περίοδο	78
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο «Ο προσδιορισμός των τιμών»	83
5.1 Ο μηχανισμός της αγοράς.....	84
5.2 Σχηματισμός της Τιμής και της Ποσότητας Ισορροπίας	84
5.3 Μεταβολή του σημείου ισορροπίας.....	87
5.4 Επίδραση έμμεσων φόρων και επιδοτήσεων στην αγορά	92
5.5 Κρατική παρέμβαση στην αγορά.....	92
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο «Μορφές αγοράς»	101
6.1 Μορφές αγοράς.....	102
6.2 Πλήρης (ή τέλειος) ανταγωνισμός.....	103
6.3 Μονοπώλιο	110
6.4 Μονοπωλιακός ανταγωνισμός	112
6.5 Ολιγοπώλιο	113
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	117
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο «Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν»	119
7.1 Μικροοικονομική και Μακροοικονομική Θεωρία	120
7.2 Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	121
7.3 Μέθοδοι υπολογισμού του Α.Ε.Π.....	122
7.4 Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν– Καθαρό Εθνικό Προϊόν – Εθνικό Εισόδημα	126
7.5 Ονομαστικό και Πραγματικό Α.Ε.Π.....	127
7.6 Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν	129
7.7 Το Α.Ε.Π. ως δείκτης ευημερίας	129
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	133
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο «Το τραπεζικό σύστημα»	136
8.1 Πίστη και πιστωτική αγορά`	137
8.2 Οι εμπορικές τράπεζες και οι λειτουργίες τους	138

8.3 Οι Κεντρικές (εκδοτικές) Τράπεζες.....	141
8.4 Οι χρηματοδοτικοί οργανισμοί.....	145
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	149
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο «Πληθωρισμός και ανεργία»	150
9.1 Πληθωρισμός.....	151
9.2 Η ανεργία.....	158
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	163
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο «Τα δημόσια οικονομικά»	164
10.1 Οι δημόσιες δαπάνες.....	165
10.2 Τα δημόσια έσοδα.....	167
10.3 Ο Κρατικός Προϋπολογισμός.....	174
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	179
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	182

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Οικονομική Επιστήμη ανήκει στις κοινωνικές επιστήμες. Η επιρροή που ασκεί στη διαμόρφωση και ερμηνεία του κοινωνικού περιβάλλοντος είναι πολύ σημαντική, αφού η πλειοψηφία των κοινωνικών προβλημάτων έχει οικονομικές προεκτάσεις.

Το βιβλίο αυτό έχει σαν στόχο να παρέχει στους αναγνώστες ορισμένες βασικές γνώσεις Οικονομικής Θεωρίας. Γράφτηκε για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του εκπαιδευτικού προγράμματος “Στοιχεία Οικονομικής Θεωρίας” που έχει σαν βασικές επιδιώξεις να αναλύσει τους μηχανισμούς διαμόρφωσης του όγκου παραγωγής και της τιμής ενός προϊόντος, να εξηγήσει τον τρόπο προσδιορισμού και την ερμηνεία διαφόρων οικονομικών μεγεθών και να παρουσιάσει το ρόλο του Κράτους και συγκεκριμένων θεσμικών παραγόντων στη λειτουργία της οικονομίας. Πρόκειται για ένα εισαγωγικό βιβλίο, όπου η έκταση και η θεματολογία του καθορίστηκαν από το πρόγραμμα διδασκαλίας του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος. Για μεγαλύτερη ανάλυση και εμβάθυνση των εννοιών που εξετάζονται στο βιβλίο, θα πρέπει οι καθηγητές και οι εκπαιδευόμενοι να ανατρέξουν στην πλούσια οικονομική βιβλιογραφία.

Στην αρχή κάθε ενότητας παρουσιάζονται οι βασικοί στόχοι που επιδιώκεται να επιτευχθούν με τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας, τα προσδοκώμενα αποτελέσματα στη μάθηση και τις γνωστικές δεξιότητες που πρέπει να αποκτήσουν οι εκπαιδευόμενοι με την ολοκλήρωσή της, καθώς και οι βασικές έννοιες που θα πρέπει να κατανοήσουν και να εμβαθύνουν για την καλύτερη αφομοίωση της ύλης. Στο τέλος κάθε ενότητας υπάρχει σύνοψη των βασικών της σημείων. Επίσης, σε κάθε ενότητα υπάρχουν ασκήσεις που στοχεύουν, σε κάποιες περιπτώσεις στον προβληματισμό σχετικά με έννοιες που εξετάστηκαν ή θα εξεταστούν παρακάτω και σε άλλες, στην αξιολόγηση του βαθμού γνώσης και κατανόησής τους.

Στην πρώτη ενότητα του βιβλίου παρουσιάζονται ορισμένες βασικές οικονομικές έννοιες, όπως τα οικονομικά αγαθά, η παραγωγή, οι παραγωγικοί συντελεστές, οι παραγωγικές δυνατότητες μιας οικονομίας. Επίσης παρουσιάζεται το πρόβλημα της στενότητας των παραγωγικών πόρων που αντιμετωπίζουν οι κοινωνίες και προκύπτει η αναγκαιότητα για την ορθολογική αξιοποίησή τους.

Αντικείμενο της δεύτερης ενότητας είναι η ζήτηση του καταναλωτή για αγαθά. Περιγράφονται οι παράγοντες που την προσδιορίζουν και οι επιδράσεις που ασκούν οι μεταβολές αυτών των παραγόντων στη συμπεριφορά του καταναλωτή.

Τα αγαθά παράγονται και προσφέρονται από τις επιχειρήσεις. Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζονται οι παράγοντες που προσδιορίζουν την προσφορά για ένα αγαθό, ενώ στην τέταρτη ενότητα περιγράφεται η διαμόρφωση του όγκου και το κόστους παραγωγής του.

Οι καταναλωτές και οι επιχειρήσεις συναλλάσσονται στις αγορές. Στην πέμπτη ενότητα αναλύεται ο μηχανισμός της αγοράς μέσω του οποίου διαμορφώνονται οι τιμές των αγαθών καθώς και οι ποσότητες που ανταλλάσσονται.

Η συμπεριφορά κάθε επιχείρησης καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη μορφή αγοράς στην οποία ανήκει το προϊόν που παράγει. Στην έκτη ενότητα εξετάζονται τα χαρακτηριστικά των βασικών μορφών αγοράς και περιγράφεται η συμπεριφορά της αντιπροσωπευτικής επιχείρησης κάθε κλάδου.

Από την έβδομη ενότητα εξετάζεται η οικονομία ως σύνολο. Στη συγκεκριμένη ενότητα παρουσιάζονται οι μέθοδοι εκτίμησης κάποιων βασικών συνολικών οικονομικών μεγεθών καθώς και η ερμηνεία τους σαν μέτρα οικονομικής ευημερίας των κατοίκων μιας χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΒΑΣΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Σκοπός

Σε αυτό το εισαγωγικό κεφάλαιο επιδιώκουμε να φέρουμε τους εκπαιδευόμενους σε επαφή με μερικές βασικές οικονομικές έννοιες όπως, τα οικονομικά αγαθά, η παραγωγή, οι παραγωγικοί συντελεστές, το πρόβλημα της στενότητας και οι παραγωγικές δυνατότητες. Η κατανόηση των παραπάνω εννοιών θα εισάγει τους εκπαιδευόμενους στην οικονομική σκέψη και θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση των επόμενων ενοτήτων.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Όταν ολοκληρωθεί η συγκεκριμένη ενότητα, οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να είναι σε θέση να:

- αναφέρουν και να εξηγούν τις ιδιότητες των αναγκών
- διακρίνουν τα οικονομικά αγαθά σε διάφορες κατηγορίες
- ορίζουν την έννοια της παραγωγικής διαδικασίας
- προσδιορίζουν τους παραγωγικούς συντελεστές και τα χαρακτηριστικά τους
- αναφέρουν τους βασικούς τομείς παραγωγής
- εξηγούν τα πλεονεκτήματα του καταμερισμού της εργασίας
- περιγράφουν και να εξηγούν το κύριο οικονομικό πρόβλημα
- ορίζουν, να υπολογίζουν και να ερμηνεύουν το κόστος ευκαιρίας
- εξηγούν με ποιό τρόπο μεταβάλλονται οι παραγωγικές δυνατότητες μίας οικονομίας

Έννοιες κλειδιά

- ανάγκες
- οικονομικά αγαθά
- παραγωγική διαδικασία
- παραγωγικοί συντελεστές
- βασική οικονομική αρχή

- καταμερισμός της εργασίας
- κύριο οικονομικό πρόβλημα
- παραγωγικές δυνατότητες
- κόστος ευκαιρίας

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Αντικείμενο της οικονομικής επιστήμης είναι η μελέτη των οικονομικών προβλημάτων που εμφανίζονται σε κάθε κοινωνία, στην προσπάθεια των ανθρώπων να ικανοποιήσουν τις απεριόριστες ανάγκες τους με περιορισμένα μέσα. Η κατανόηση από τα μέλη της κοινωνίας του περιορισμού των παραγωγικών τους πόρων έκανε αναγκαία την ορθολογική και απόδοτική αξιοποίησή τους.

1.1 Οι Ανάγκες

Η ικανοποίηση των ανθρωπίνων αναγκών είναι ο βασικός σκοπός της οικονομικής δραστηριότητας. Ο άνθρωπος έχει πολλές ανάγκες που θέλει να ικανοποιήσει. Σύμφωνα με τον Maslow οι ανθρώπινες ανάγκες διακρίνονται σε βιολογικές ή επιβίωσης, ασφάλειας, κοινωνικές, αναγνώρισης και ολοκλήρωσης.

Η οικονομική επιστήμη έχει ως αντικείμενο τις ανάγκες που ικανοποιούνται από **οικονομικά αγαθά**, δηλαδή από αγαθά που είναι αποτέλεσμα της παραγωγικής προσπάθειας του ανθρώπου.

1.1.2 Οι ιδιότητες των αναγκών

Οι ανάγκες των ανθρώπων χαρακτηρίζονται από δυο βασικά χαρακτηριστικά:

α) Εξελίσσονται και πολλαπλασιάζονται.

Αυτό σημαίνει ότι διαχρονικά εξελίσσονται τα αγαθά που ικανοποιούν τις ανάγκες, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούνται νέες. Για παράδειγμα, παλαιότερα η μεταφορά εμπορευμάτων γινόταν με κάρα ενώ σήμερα γίνεται με φόρτηγά. Επίσης, η επιθυμία απόκτησεως κινητού τηλεφώνου δεν υπήρχε πριν από μερικά χρόνια.

Η εξέλιξη και ο πολλαπλασιασμός των αναγκών μπορούμε να πούμε ότι οφείλεται στους παρακάτω παράγοντες:

- 1) Η τεχνολογική πρόοδος, που οδηγεί στην εξέλιξη των προϊόντων καθώς και δημιουργία νέων.
- 2) Η μίμηση, δηλαδή η τάση των ανθρώπων να μιμούνται τους άλλους. Έτσι, όταν εμφανιστεί ένα νέο αγαθό η χρήση του διαδίδεται εύκολα.
- 3) Η συνήθεια. Ο άνθρωπος συνηθίζει εύκολα σε νέα προϊόντα όταν η χρήση τους επαναληφθεί αρκετές φορές.
- 4) Η διαφήμιση, που συντελεί στη δημιουργία νέων αναγκών και στην εξέλιξη παλαιότερων.

β) Σαν σύνολο είναι ακόρεστες.

Αφού οι ανάγκες συνεχώς εξελίσσονται και πολλαπλασιάζονται, σαν σύνολο είναι ακόρεστες, δηλαδή, απεριόριστες και ανικανοποίητες. Μπορεί να υπάρχει ένα σημείο κορεσμού (πλήρους ικανοποίησης) μίας συγκεκριμένης ανάγκης, αλλά ο κορεσμός θα είναι πάντα προσωρινός, δηλαδή, αργά ή γρήγορα η ανάγκη θα επανεμφανιστεί.

1.2 Τα Οικονομικά Αγαθά

Οι άνθρωποι για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους παράγουν αγαθά ή προϊόντα. Το κύριο χαρακτηριστικό των οικονομικών αγαθών ή προϊόντων είναι ότι βρίσκονται σε στενότητα (περιορισμένες ποσότητες) σε σχέση με τις απεριόριστες ανάγκες των ανθρώπων.

1.2.1 Διάκριση οικονομικών αγαθών

Τα προϊόντα μπορούμε να τα διακρίνουμε σε διάφορες κατηγορίες:

- α) Με κριτήριο, αν έχουν υλική υπόσταση ή όχι, σε:
 - i) **Υλικά αγαθά**
 - ii) **Άυλα αγαθά ή υπηρεσίες**
- β) Με κριτήριο τη διάρκεια χρησιμοποίησής τους, σε:
 - i) **Διαρκή**. Διαρκές είναι το αγαθό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί παραπάνω από μία φορά.
 - ii) **Καταναλωτά**, αυτά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο μία φορά.
- γ) Με κριτήριο τον σκοπό χρησιμοποίησής τους, σε:
 - i) **Καταναλωτικά**, αυτά που χρησιμοποιούνται για την άμεση ικανοποίηση αναγκών.
 - ii) **Κεφαλαιουχικά**, αυτά που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία άλλων αγαθών. Είναι δηλαδή παραχθέντα μέσα παραγωγής.

Μια άλλη κατηγοροποίηση των αγαθών γίνεται με κριτήριο το αν ισχύει η **αρχή του αποκλεισμού**.

Η αρχή του αποκλεισμού ισχύει όταν το άτομο που δεν αγοράζει το αγαθό αποκλείεται από την ικανοποίηση που αυτό παρέχει.

Με βάση το παραπάνω κριτήριο τα αγαθά διακρίνονται σε:

- i) **Ιδιωτικά**, που είναι τα αγαθά που παρέχουν ικανοποίηση μόνο στον αγοραστή τους.
- ii) **Δημόσια**, που είναι τα αγαθά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και από άτομα που δεν έχουν πληρώσει για αυτά κάποιο χρηματικό αντίτιμο.

Την παραγωγή των δημόσιων αγαθών την αναλαμβάνει το Κράτος.

Άσκηση 1

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, συμπληρώστε τα κενά και διαγράψτε τις λάθος φράσεις ή λέξεις στις παρενθέσεις.

1) Το ψωμί είναι :

α. Υλικό αγαθό	γ. Καταναλωτικό αγαθό
β. Καταναλωτό αγαθό	δ. Όλα τα παραπάνω

- 2) Με κριτήριο τον σκοπό χρησιμοποίησής του, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής που χρησιμοποιεί ένας μαθητής είναι. αγαθό, ενώ αυτός που χρησιμοποιεί ο απόθηκάριος μιας επιχείρησης είναι. αγαθό.
- 3) Το νερό μιας φυσικής πηγής δεν θεωρείται. αγαθό ή προϊόν γιατί δεν είναι αποτέλεσμα της. προσπάθειας του ανθρώπου.
- 4) Τα αγαθά βρίσκονται σε στενότητα σε σχέση με τις ανάγκες των ανθρώπων γιατί:
 - α. Οι παραγωγικοί πόροι σε κάθε χρονική περίοδο βρίσκονται σε περιορισμένες ποσότητες.
 - β. Οι ανάγκες των ανθρώπων είναι απεριόριστες
 - γ. Τα α. και β.
 - δ. Κανένα από τα παραπάνω.
- 5) Με κριτήριο την αρχή. οι υπηρεσίες των ενόπλων δυνάμεων είναι. αγαθό αφού το άτομο που (δεν θα / θα) πληρώσει για την κάλυψη του κόστους λειτουργείας τους (μπορεί / δε μπορεί) να αποκλειστεί από την κατανάλωση των υπηρεσιών του.

1.3 Παραγωγική διαδικασία

Τα αγαθά είναι αποτέλεσμα της παραγωγικής προσπάθειας του ανθρώπου, δηλαδή μίας παραγωγικής διαδικασίας.

Με τον όρο **παραγωγική διαδικασία** εννοούμε την ενσυνήδητη διαδικασία μετατροπής (μετασχηματισμού) των παραγωγικών πόρων σε αγαθά και υπηρεσίες.

Για να πραγματοποιηθεί μια παραγωγική διαδικασία είναι απαραίτητη η χρήση μιας τεχνικής μεθόδου (**τεχνολογίας παραγωγής**) που θα καθορίζει τον τρόπο και τις αναλογίες με τις οποίες θα συνδυαστούν οι παραγωγικοί πόροι, δηλαδή, η ανθρώπινη προσπάθεια, οι φυσικοί πόροι και τα εργαλεία (παραχθέντα μέσα παραγωγής).

1.3.1 Οι Παραγωγικοί Συντελεστές

Τα μέσα που συντελούν στη παραγωγική διαδικασία, δηλαδή οι παραγωγικοί πόροι, τα ονομάζουμε **παραγωγικούς συντελεστές**, και είναι οι εξής:

- 1) **Εργασία**: Η καταβολή ανθρώπινης προσπάθειας, σωματικής και πνευματικής, για την παραγωγή κάποιου προϊόντος.
- 2) **Έδαφος** (ή Γη ή Φύση): Όλα τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή των αγαθών, π.χ. μια εδαφική έκταση που καλλιεργείται, ο αέρας που κινεί μια ανεμογεννήτρια, τα ορυκτά.
- 3) **Κεφάλαιο**: τα προϊόντα που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία για την παραγωγή άλλων προϊόντων. Είναι δηλαδή τα παραχθέντα μέσα παραγωγής, π.χ. μηχανήματα, εργαλεία, κτίρια.

Ορισμένοι θεωρούν σαν χωριστό παραγωγικό συντελεστή την **επιχειρηματικότητα**, δηλαδή την ανθρώπινη ικανότητα συνδυασμού των άλλων τριών παραγωγικών συντελεστών με σκοπό το κέρδος.

1.3.1.1 Τα χαρακτηριστικά των παραγωγικών συντελεστών

Οι παραγωγικοί συντελεστές έχουν δύο βασικά χαρακτηριστικά:

- α) Έχουν συνήθως **ενναλλακτικές χρήσεις**, δηλαδή μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή διαφορετικών αγαθών. Για παράδειγμα, μια εδαφική έκταση μπορεί να καλλιεργηθεί ή να χρησιμοποιηθεί σαν οικόπεδο για την ανέγερση κατοικιών ή ενός εργοστασίου.
- β) Για κάθε χρονική περίοδο και για κάθε οικονομία **η ποσότητά τους θεωρείται δεδομένη**, επομένως και οι ποσότητες των αγαθών που μπορούν να παραχθούν πρέπει να θεωρούνται δεδομένες.

Από τα παραπάνω χαρακτηριστικά των παραγωγικών συντελεστών συμπεραίνουμε ότι κάθε οικονομία αντιμετωπίζει το πρόβλημα της απότελεσματικής αξιοποίησής τους.

Απότελεσματική χρήση των παραγωγικών συντελεστών μπορεί να γίνει εάν οι απόφασεις λαμβάνονται με κριτήριο την **βασική οικονομική αρχή**, δηλαδή την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού απότελέσματος με την μικρότερη δυνατή προσπάθεια (ή θυσία ή κόστος).

Παρατηρήσεις

- 1) Στην παραγωγική διαδικασία πέρα από την κατασκευή φυσικών προϊόντων περιλαμβάνεται και η μεταφορά, η απόθήκευση και η εμπορία τους.
- 2) Το σύνολο των ατόμων που θέλουν και μπορούν να εργαστούν σε μία οικονομία, αποτελούν το **εργατικό δυναμικό** της.
- 3) Κάθε παραγωγική διαδικασία στην οποία το ποσοστό συμμετοχής του συντελεστή κεφάλαιο είναι το μεγαλύτερο, ονομάζεται **εντάσεως κεφαλαίου**, ενώ όταν το ποσοστό συμμετοχής του συντελεστή εργασία είναι το μεγαλύτερο ονομάζεται **εντάσεως εργασίας**.
- 4) Κατά τη διάρκεια της παραγωγικής διαδικασίας ένα μέρος του συντελεστή κεφάλαιο αναλώνεται (φθείρεται, καταστρέφεται). Αυτή η φθορά του παραγωγικού συντελεστή κεφάλαιο ονομάζεται **απόσβεση** κεφαλαίου. Αντίθετα, η αύξηση του ονομάζεται **επένδυση**.

1.4 Τομείς Παραγωγής

Η παραγωγική δραστηριότητα κάθε χώρας μπορεί να διακριθεί σε τρεις βασικούς τομείς παραγωγής:

- α) **Πρωτογενής τομέας**, που περιλαμβάνει τις οικονομικές δραστηριότητες που έχουν σαν αντικείμενο τη συγκομιδή αγαθών που παρέχει η φύση, όπως γεωργία, κτηνοτροφία, εξόρυξη μεταλλευμάτων και πετρελαίου κ.λ.π.
- β) **Δευτερογενής τομέας**, που περιλαμβάνει τις οικονομικές δραστηριότητες που έχουν σαν αντικείμενο την επεξεργασία ή μεταποίηση της παραγωγής του πρωτογενούς τομέα. Στον δευτερογενή τομέα παραγωγής περιλαμβάνεται η παραγωγή βιομηχανικών αγαθών, οι κατασκευές, η παραγωγή ενέργειας κ.λ.π.
- γ) **Τριτογενής τομέας** ή τομέας υπηρεσιών αφού περιλαμβάνει τις οικονομικές δραστηριότητες που έχουν σαν αντικείμενο την παραγωγή υπηρεσιών και όχι υλικών αγαθών. Εδώ ανήκουν το εμπόριο, οι τράπεζες, οι μεταφορές, οι διάφορες προσωπικές υπηρεσίες κ.λ.π.

1.5 Ο καταμερισμός της εργασίας

Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά των σύγχρονων οικονομιών είναι η μεγάλη εξειδίκευση των παραγωγικών λειτουργιών, και ο καταμερισμός της εργασίας μεταξύ των ατόμων.

Σε μια οικονομία υπάρχει **καταμερισμός εργασίας** όταν κάθε άτομο απασχολείται στην παραγωγή ενός μόνο προϊόντος, ενώ ταυτόχρονα καταναλώνει προϊόντα που παράγουν άλλοι παραγωγοί.

Ο λόγος που οδήγησε τις κοινωνίες να στηρίζουν την οργάνωση της παραγωγής τους στην εξειδίκευση της εργασίας είναι ότι με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται μεγάλη **αύξηση της παραγωγικότητας** της εργασίας, αφού:

- α) Κάθε άτομο μπορεί να απασχοληθεί εκεί που είναι πιο κατάλληλο σύμφωνα με τις ιδιαίτερες φυσικές του ικανότητες, με αποτέλεσμα να είναι πιο παραγωγικό.
- β) Η συνεχής απασχόληση με μια μόνο εργασία οδηγεί στην ανάπτυξη γνώσεων και ικανοτήτων γι' αυτή την εργασία.
- γ) Αφού τα άτομα απασχολούνται στην παραγωγή ενός μόνο αγαθού αναζητούν τρόπους για την βελτίωση των τεχνικών μεθόδων και μέσων (εργαλείων, μηχανημάτων) που χρησιμοποιούν.

Με τη μεγάλη εξειδίκευση βέβαια προκύπτουν και προβλήματα, όπως για παράδειγμα η αβεβαιότητα των ατόμων για το αν έχουν εξειδικευτεί στη παραγωγή αγαθών που θα συνεχίσουν να έχουν ζήτηση, η υποβάθμιση πολλές φορές της εργασίας από δημιουργία σε μονότονη απασχόληση.

Άσκηση 2

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, συμπληρώστε τα κενά και διαγράψτε τις λάθος λέξεις στις παρενθέσεις.

- 1) Για την παραγωγή μιας ξύλινης καρέκλας χρειάζονται σφυριά, πριόνια και άλλα εργαλεία που ανήκουν στον παραγωγικό συντελεστή., ξύλο που ανήκει στον παραγωγικό συντελεστή. και ο επιπλοποιός που είναι ο παραγωγικός συντελεστής. Χρειάζεται επίσης, μια. που θα καθορίζει τον τρόπο και τις αναλογίες με τις οποίες θα συνδυαστούν οι παραγωγικοί συντελεστές.
- 2) Ο ιδιοκτήτης της επιχείρησης που παράγει τις καρέκλες, ο οποίος θεωρείται ο παραγωγικός συντελεστής. ήθελε να αντικαταστήσει δύο σφυριά που έσπασαν, αλλά τελικά αγόρασε πέντε καινούργια σφυριά προς 20 € το καθένα. Επομένως, το ύψος της επένδυσης ήταν:
 - α. 100 € β. 60 € γ. 40 €,

ενώ η απόσβεση του κεφαλαίου ήταν:

 - α. 100 € β. 60 € γ. 40 €.
- 3) Οι καρέκλες αυτές είναι χειροποίητες οπότε μπορούμε να χαρακτηρίσουμε την παραγωγική τους διαδικασία σαν.
- 4) Ο διευθυντής παραγωγής πρότεινε στον ιδιοκτήτη της επιχείρησης μια άλλη μέθοδο παραγωγής. Ο τελευταίος θα αποφασίσει με κριτήριο την....., δηλαδή, με ποια από τις δύο μεθόδους μπορεί να πετύχει το (μικρότερο/μεγαλύτερο) δυνατό αποτέλεσμα με τη(μικρότερη/μεγαλύτερη) δυνατή θυσία ή κόστος.
- 5) Η συγκεκριμένη επιχείρηση εντάσσεται στον. τομέα παραγωγής.

Άσκηση 3

Ο Henry Ford (ιδιοκτήτης της γνωστής αυτοκινητοβιομηχανίας) έφερε επανάσταση στη βιομηχανική παραγωγή. Έλεγε εξηγώντας τη διαδικασία συναρμολόγησης που ακολούθησε: "Ο άνθρωπος που τοποθετεί ένα εξάρτημα δεν το στερεώνει. Ο άνθρωπος που τοποθετεί μια βίδα δεν βάζει το παξιμάδι. Ο άνθρωπος που βάζει το παξιμάδι δεν το σφίγγει".

α) Τι περιγράφει με τα παραπάνω ο Henry Ford;

β) Ποιά πιστεύετε ότι ήταν τα πλεονεκτήματα εφαρμογής αυτής της μεθόδου στην παραγωγή των αυτοκινήτων;

1.6 Η αγορά και το χρήμα

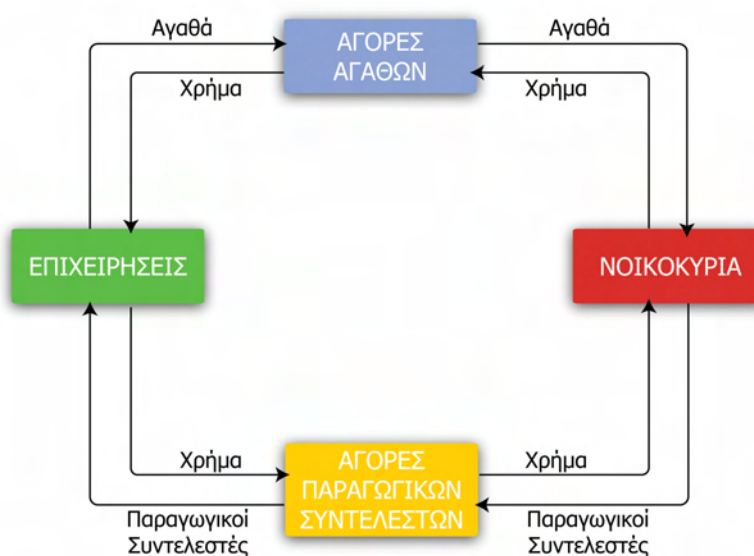
Βασική προϋπόθεση για να λειτουργήσει ο καταμερισμός είναι δυνατότητα των ατόμων να ανταλλάσουν προϊόντα μεταξύ τους. Καθιστάται λοιπόν απαραίτητη η ύπαρξη του **θεσμού της αγοράς**. Παλαιότερα, με τον όρο αγορά εννοούσαν τον χώρο όπου γίνονταν οι ανταλλαγές, ενώ σήμερα έχει απόκτησει πιο ευρεία έννοια αφού υπάρχουν πολλοί τρόποι επικοινωνίας για την πραγματοποίηση μιας αγοραπωλησίας.

Επειδή η απευθείας ανταλλαγή αγαθών εμφάνιζε πολλές δυσκολίες, οι κοινωνίες δημιούργησαν το **χρήμα**, δηλαδή ένα κοινά αποδεκτό μέσο ανταλλαγής. Με τη χρήση του χρήματος ως μέσου ανταλλαγής, σε κάθε ροή προϊόντος ή παραγωγικού συντελεστή αντιστοιχεί μια αντίθετη ροή χρήματος, ενώ η αγορά αποτελείται από δυο μέρη, τους πωλητές και τους αγοραστές.

1.7 Το οικονομικό κύκλωμα

Οι ροές προϊόντων και παραγωγικών συντελεστών που αναπτύσσονται σε μια οικονομία (οικονομικό σύστημα) περιγράφονται από το **οικονομικό κύκλωμα** (σχήμα 1.1)

Το οικονομικό κύκλωμα

Σχήμα 1.1

Στο παραπάνω υπόδειγμα οικονομικού συστήματος παρουσιάζονται οι ροές που αναπτύσσονται μεταξύ επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Θεωρείται δηλαδή ότι το κράτος δε συμμετέχει στην οικονομική δραστηριότητα σαν παραγωγός και καταναλωτής προϊόντων και υπηρεσιών.

Επίσης θεωρείται ότι τα νοικοκυριά κατέχουν όλους τους παραγωγικούς συντελεστές και τους προσφέρουν στις επιχειρήσεις, γι' αυτό και αμοίβονται με χρήμα. Το εισόδημα που απέκτησαν, το δαπανούν για την αγορά των αγαθών που παράγουν οι επιχειρήσεις, δηλαδή δεν απόταμιεύουν τίποτα. Τα αγαθά και οι παραγωγικοί συντελεστές ανταλλάσσονται μεταξύ επιχειρήσεων και νοικοκυριών στις αντίστοιχες αγορές. Σε κάθε ροή προϊόντος ή παραγωγικού συντελεστή, αντιστοιχεί μια αντίθετη ροή χρήματος.

Μπορούν να κατασκευαστούν και πιο πολύπλοκα υποδείγματα οικονομικού συστήματος που μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν το κράτος σαν παραγωγό και καταναλωτή αγαθών, καθώς και τις τραπεζές που δέχονται απόταμιεύσεις και χορηγούν δάνεια (πιστωτική αγορά).

Άσκηση 4

Εξηγήστε ποιά από τα παρακάτω αποτελούν εισροές στο οικονομικό κύκλωμα και ποιά διαρροές από το οικονομικό κύκλωμα μιας οικονομίας που έχει σχέσεις με οικονομίες άλλων χωρών (ανοιχτή οικονομία).

- α) Εισαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών
- β) Εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών
- γ) Επενδύσεις
- δ) Απόταμιεύσεις

1.8 Το πρόβλημα της στενότητας

Για την καλύτερη κατανόηση του προβλήματος της στενότητας θα χρησιμοποιήσουμε την παρακάτω άσκηση:

Άσκηση 5

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, συμπληρώστε τα κενά και διαγράψτε τις λάθος λέξεις στις παρενθέσεις.

Το μηνιαίο εισόδημα μιας οικογένειας είναι 2000 €. Τα μέλη της πιστεύουν ότι θα πρέπει να ξοδεύουν κάθε μήνα τα ακόλουθα ποσά:

Για στέγαση	500 €
Για διατροφή	600 €
Για ρούχα	400 €
Για μεταφορές	300 €
Για διασκέδαση, ταξίδια	500 €
Για διάφορα άλλα έξοδα	300 €

Το συνολικό ποσό που πιστεύει η συγκεκριμένη οικογένεια ότι χρειάζεται να ξοδεύει είναι €. Όμως οι χρηματικοί πόροι της είναι (μεγαλύτεροι / μικρότεροι) από το ποσό που χρειάζεται. Επομένως, η οικογένεια αντιμετωπίζει (στενότητα / αφθονία) χρηματικών πόρων σχετικά με τις ανάγκες της, και είναι υποχρεωμένη να ιεραρχήσει τις ανάγκες που θα ικανοποιήσει:

- α. ανάλογα με τη σειρά εμφάνισης τους.
- β. με τυχαία επιλογή.
- γ. ανάλογα με τον βαθμό επιτακτικότητάς τους.

1.8.1 Το κύριο οικονομικό πρόβλημα

Για την κοινωνία στο σύνολό της δεν έχουν σημασία οι χρηματικοί πόροι όπως έχουν για την οικογένεια, αλλά οι ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών που διαθέτει για να παράγει τα αγαθά που χρειάζεται.

Σε κάθε χρονική περίοδο, οι ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών που διαθέτει είναι περιορισμένες σε σχέση με τις απεριόριστες ανάγκες της. Αντιμετωπίζει επομένως, **στενότητα παραγωγικών πόρων** και δεν μπορεί να παράγει όσα αγαθά θέλει.

Το παραπάνω ονομάζεται **κύριο οικονομικό πρόβλημα**, το οποίο είναι μόνιμο και απασχολεί κάθε κοινωνία.

Το θεμελιώδες πρόβλημα στην οικονομική επιστήμη είναι πώς θα κατανεύσουμε τους παραγωγικούς συντελεστές που βρίσκονται σε στενότητα μεταξύ των διαφόρων εναλλακτικών τους χρήσεων για την πληρέστερη δυνατή ικανοποίηση των αναγκών των μελών της κοινωνίας.

Η ύπαρξη του κύριου οικονομικού προβλήματος υποχρεώνει τις κοινωνίες να δώσουν απάντηση στα παρακάτω σημαντικά ερωτήματα:

- α) Ποιά αγαθά θα παραχθούν και σε ποιές ποσότητες;
Αφού οι παραγωγικοί πόροι βρίσκονται σε στενότητα, τα μέλη της κοινωνίας είναι υποχρεωμένα να ιεραρχίσουν τις ανάγκες τους.
- β) Με ποιό τρόπο θα παραχθούν τα αγαθά;
Αναζητείται δηλαδή, η αποτελεσματικότερη μέθοδος παραγωγής των αγαθών.
- γ) Πως θα διανεμηθούν τα αγαθά στα μέλη της κοινωνίας;
- δ) Πως θα αναπτυχθεί η οικονομία, πως δηλαδή θα αυξηθεί η ποσότητα των παραγόμενων αγαθών;

Η μελέτη των παραπάνω ερωτημάτων αποτελεί το βασικό αντικείμενο της οικονομικής επιστήμης.

1.9 Οι παραγωγικές δυνατότητες της οικονομίας

Οι παραγωγικές δυνατότητες μίας οικονομίας, δηλαδή, πόσα αγαθά έχει δυνατότητα (μπορεί) να παράγει μια οικονομία, εξαρτώνται από τις ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών και το επίπεδο τεχνολογίας που διαθέτει.

1.9.1 Πίνακας και καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων

Οι παραγωγικές δυνατότητες μίας οικονομίας μπορούν να εκφραστούν με τη μορφή πίνακα και καμπύλης, με την προϋπόθεση ότι ισχύουν οι εξής βασικές υποθέσεις:

- α) Παράγονται μόνο δυο αγαθά ή δυο κατηγορίες αγαθών.
- β) Η τεχνολογία παραγωγής είναι δεδομένη.
- γ) Απασχολούνται όλοι οι παραγωγικοί συντελεστές με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο, και μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε εναλλακτικές χρήσεις.

Ο πίνακας και η καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων δείχνουν τη μέγιστη ποσότητα που μπορεί να παραχθεί από το ένα αγαθό για κάθε δεδομένη ποσότητα του άλλου.

Άσκηση 6

Στα παρακάτω, συμπληρώστε τα κενά και διαγράψτε τις λάθος λέξεις στις παρενθέσεις.

Δίνεται ο παρακάτω πίνακας παραγωγικών δυνατοτήτων μίας υποθετικής οικονομίας που παράγει μόνο σπίτια (90 τ.μ. το καθ' ένα) και τρόφιμα.

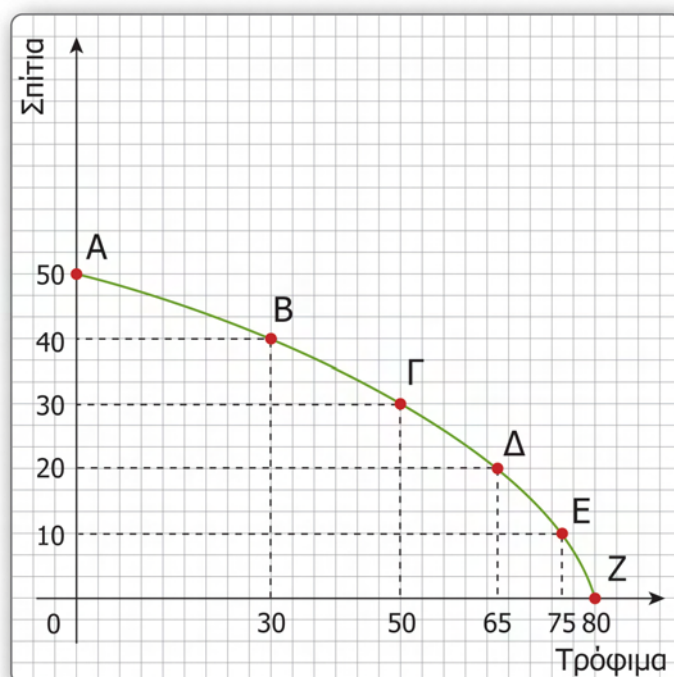
<i>Συνδυασμοί</i>	<i>Σπίτια</i>	<i>Τρόφιμα (τόνοι)</i>
<i>A</i>	<i>50</i>	<i>0</i>
<i>B</i>	<i>40</i>	<i>30</i>
<i>Γ</i>	<i>30</i>	<i>50</i>
<i>Δ</i>	<i>20</i>	<i>65</i>
<i>E</i>	<i>10</i>	<i>75</i>
<i>Z</i>	<i>0</i>	<i>80</i>

Πίνακας 1.1

- 1) Όταν όλοι οι παραγωγικοί συντελεστές απασχολούνται στη παραγωγή σπιτιών, παράγονται. σπίτια και. τόνοι τροφίμων.
- 2) Εάν παραχθούν 65 τόνοι τροφίμων, τότε ο μέγιστος αριθμός σπιτιών που μπορούν να παραχθούν είναι.
- 3) Προκειμένου να αυξηθεί η παραγωγή τροφίμων θα πρέπει να (αυξηθεί/μειωθεί) η παραγωγή σπιτιών, αφού για να παραχθούν επιπλέον τρόφιμα πρέπει να απόσπαστούν. από τη παραγωγή σπιτιών.
- 4) Η αύξηση των τροφίμων από 65 σε 75 τόνους συνεπάγεται θυσία. σπιτιών, οπότε για να παραχθεί ένας επιπλέον τόνος τροφίμων θυσιάζονται. σπίτια.
- 5) Η αύξηση των σπιτιών από 30 σε 40 συνεπάγεται θυσία. τόνων τροφίμων, οπότε για να παραχθεί ένα επιπλέον σπίτι θυσιάζονται. τροφίμων.
- 6) Η οικονομία (μπορεί/δεν μπορεί) να παράγει 20 σπίτια και 40 τόνους τροφίμων, αλλά τότε οι παραγωγικοί συντελεστές (απασχολούνται/δεν απασχολούνται) όλοι.
- 7) (Είναι/Δεν είναι) δυνατό να παραχθούν 50 τόνοι τροφίμων και 35 σπίτια.

Με τα δεδομένα του πίνακα 1.1 μπορούμε να κατασκευάσουμε την καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων (Κ.Π.Δ.) της οικονομίας.

Καμπύλη Παραγωγικών Δυνατοτήτων

Σχήμα 1.2.

Κάθε σημείο της Κ.Π.Δ. δείχνει τις μέγιστες ποσότητες των δυο αγαθών που μπορεί να παράγει σε μια ορισμένη χρονική περίοδο η οικονομία. Ο συνδυασμός που θα επιλεγεί τελικά θα εξαρτηθεί από τις προτιμήσεις των μελών της κοινωνίας.

Εάν αυξηθούν οι ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών ή/και βελτιωθεί η τεχνολογία παραγωγής, αυξάνονται οι παραγωγικές δυνατότητες της οικονομίας με αποτέλεσμα η Κ.Π.Δ. να μετατοπιστεί προς τα δεξιά.

1.9.2 Το κόστος ευκαιρίας

Όπως είδαμε, οι ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών που διαθέτει κάθε οικονομία είναι δεδομένες. Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η απόφαση της κοινωνίας για την παραγωγή ενός αγαθού συνεπάγεται τη θυσία όλων των άλλων αγαθών που θα μπορούσαν να παραχθούν με τους παραγωγικούς συντελεστές που δεσμεύονται για την παραγωγή του.

Για μια κοινωνία, μπορούμε να θεωρήσουμε ως κόστος παραγωγής ενός αγαθού τη θυσία ενός άλλου αγαθού που θα μπορούσε να παραχθεί με τους ίδιους παραγωγικούς συντελεστές. Το κόστος αυτό ονομάζεται *κόστος ευκαιρίας* ή εναλλακτικό κόστος.

Στον πίνακα 1.1 παρατηρούμε ότι για να αυξηθεί η παραγωγή των τροφίμων από τους 30 στους 50 τόνους θυσιάζονται 10 σπίτια, επομένως, για τη παραγωγή ενός επιπλέον τόνου τροφίμων θυσιάζονται $\frac{10}{20} = 0,5$ σπίτια.

Αντίστοιχα, για να αυξηθούν τα σπίτια από 30 σε 40 θυσιάζονται 20 τόνοι τροφίμων, δηλαδή, για να παραχθεί ένα επιπλέον σπίτι θυσιάζονται $\frac{20}{10} = 2$ τόνοι τροφίμων.

Το κόστος ευκαιρίας είναι αυξανόμενο, δηλαδή, για κάθε πρόσθετη μονάδα που παράγεται από το ένα αγαθό, θυσιάζονται όλο και περισσότερες μονάδες από το άλλο. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής διαφέρει ανάλογα με το προϊόν που παράγουν. Για παράδειγμα, όσο η κοινωνία επιλέγει να αυξήσει την παραγωγή τροφίμων, είναι υποχρεωμένη να απόσπασε παραγωγικούς συντελεστές από την παραγωγή σπιτιών που είναι ολοένα απόδοτικότεροι στη παραγωγή σπιτιών και λιγότερο απόδοτικοί στην παραγωγή τροφίμων. Αυτό σημαίνει συνεχώς μεγαλύτερη θυσία σπιτιών για την παραγωγή ενός επιπλέον τόνου τροφίμων.

Άσκηση 7

Σε μια υποθετική οικονομία παράγονται μόνο γεωργικά και βιομηχανικά προϊόντα. Εξηγήστε τι θα συμβεί στην καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας σε κάθε μια από τις παρακάτω περιπτώσεις:

- 1) Εισρέουν οικονομικοί μετανάστες από το εξωτερικό.
- 2) Βελτιώνεται η τεχνολογία παραγωγής των βιομηχανικών προϊόντων.
- 3) Αυξάνεται η ζήτηση για γεωργικά προϊόντα.
- 4) Μειώνεται το ποσοστό ανεργίας.

Άσκηση 8

Σε μια υποθετική οικονομία, οι κρατικές δαπάνες για την παιδεία είναι μηδενικές αφού το σύνολο των δαπανών που απαιτούνται (μισθοί, κτίρια, εξοπλισμός, βιβλία κ.λ.π.) καλύπτεται από το ίδρυμα απόδημων του εξωτερικού.

Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι η παιδεία είναι δωρεάν για τη συγκεκριμένη κοινωνία;

Άσκηση 9

Σε μια υποθετική οικονομία παράγονται μόνο τα αγαθά X και Ψ. Όταν η οικονομία λειτουργεί σε συνθήκες πλήρους απασχόλησης και απασχολεί 12 εργάτες στην παραγωγή του αγαθού X και 18 εργάτες στο Ψ, παράγεται ο συνδυασμός $X=240$, $\Psi=360$. Οι εργαζόμενοι έχουν την ίδια απόδοτικότητα στην παραγωγή των δύο αγαθών.

- α) Είναι εφικτό να παραχθεί ο συνδυασμός $X=120$, $\Psi=510$;
- β) Κατασκευάστε την Κ.Π.Δ. της οικονομίας.
- γ) Υπολογίστε το κόστος ευκαιρίας των δύο αγαθών.

ΣΥΝΟΨΗ

1. Οι άνθρωποι έχουν **ανάγκες** που θέλουν να ικανοποιήσουν γι' αυτό παράγουν **αγαθά**.
2. Για να πραγματοποιηθεί μια **παραγωγική διαδικασία** απαιτείται η χρήση **παραγωγικών συντελεστών** καθώς και μιας **τεχνολογίας παραγωγής**.
3. Το κύριο χαρακτηριστικό των παραγωγικών συντελεστών είναι ότι βρίσκονται σε **στενότητα** σε σχέση με τις απεριόριστες ανάγκες των ανθρώπων, επομένως κάθε κοινωνία αντιμετωπίζει το **κύριο οικονομικό πρόβλημα**.
4. Η παραγωγική δραστηριότητα κάθε χώρας μπορεί να διακριθεί σε τρεις βασικούς τομείς παραγωγής, τον **Πρωτογενή**, τον **Δευτερογενή** και τον **Τριτογενή** τομέα.
5. Ένα χαρακτηριστικό των σύγχρονων οικονομιών είναι ο **καταμερισμός της εργασίας**. Τα αγαθά ανταλλάσσονται στις **αγορές** με τη χρησιμοποίηση του **χρήματος**, δηλαδή ενός κοινά αποδεκτού μέσου αναταλλαγής.

6. Οι **παραγωγικές δυνατότητες** μίας οικονομίας εξαρτώνται από τις ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών και το επίπεδο της τεχνολογίας παραγωγής που διαθέτει.

7. Όταν η οικονομία απασχολεί πλήρως και απόδοτικά τους παραγωγικούς της συντελεστές, για να αυξήσει την παραγωγή ενός αγαθού είναι υποχρεωμένη να θυσιάσει ποσότητες από κάποιο άλλο. Το **κόστος ευκαιρίας** ενός αγαθού δείχνει πόσες μονάδες του άλλου αγαθού θυσιάστηκαν για την παραγωγή μιας επιπλέον μονάδας του.

ΟΔΗΓΟΣ ΠΡΟΣ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

1. « Εισαγωγή στη σύγχρονη Μικροοικονομική»: Γ. Κώττης και Α. Πετράκη-Κώττη (1995) Εκδόσεις Το Οικονομικό.

Στο Κεφάλαιο II "Το Οικονομικό Σύστημα" παρουσιάζονται οι τρόποι οργάνωσης του οικονομικού συστήματος σε οικονομίες που κατευθύνονται από κεντρική εξουσία και σε οικονομίες που λειτουργούν με βάση το μηχανισμό των τιμών.

Επίσης, στο Κεφάλαιο VI περιγράφονται τα χαρακτηριστικά και η λειτουργία του σύγχρονου οικονομικού συστήματος της αγοράς.

2. «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία »: Γεωργακόπουλος Θ., Θ. Λιανός, Θ. Μπένος, Γ. Τσεκούρας, Μ. Χατζηπροκοπίου, και Γ. Χρήστου, (1995), , Εκδόσεις Μπένου.

Στο κεφάλαιο 3 παρουσιάζονται οι μετατοπίσεις της Καμπύλης Παραγωγικών Δυνατοτήτων, καθώς και ο Νόμος του Αυξανόμενου Κόστους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία »: Γεωργακόπουλος Θ., Θ. Λιανός, Θ. Μπένος, Γ. Τσεκούρας, Μ. Χατζηπροκοπίου, και Γ. Χρήστου, (1995), , Εκδόσεις Μπένου.

2. « Εισαγωγή στη σύγχρονη Μικροοικονομική»: Γ. Κώττης και Α. Πετράκη-Κώττη (1995) Εκδόσεις Το Οικονομικό.

3. «Θεωρητική Οικονομική» Τόμος Α' : Θ. Γκαμαλέτσος. Εκδόσεις Καραμπελόπουλος.

4. «Μικροοικονομική Θεωρία» Δρανδάκης Ε., Ν. Μπαλτάς και Γ. Μπήτρος, (1994), Εκδόσεις Μπένου.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

1. www.el.wikipedia.org

2. www.econmodel.com

3. www.economics.about.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις ασκήσεων

Άσκηση 1

- 1) δ.
- 2) καταναλωτικό, κεφαλαιουχικό
- 3) οικονομικό, παραγωγικής
- 4) γ.
- 5) του απόκλεισμού, δημόσιο, δεν θα, δε μπορεί

Άσκηση 2

- 1) κεφάλαιο, έδαφος, εργασία, τεχνολογία παραγωγής
- 2) επιχειρηματικότητα, β., γ.
- 3) εντάσεως εργασίας
- 4) βασική οικονομική αρχή, μεγαλύτερο, μικρότερη
- 5) δευτερογενή

Άσκηση 3

Η δική μας σύντομη απάντηση είναι:

- α) Τον καταμερισμό της εργασίας.
- β) Αύξηση της παραγωγικότητας αφού ο κάθε εργάτης ασχολείται αποκλειστικά με ένα έργο, δεν είναι αναγκασμένος να μετακινείται από τη μία μηχανή στην άλλη, έγεινε δυνατό να σχεδιαστούν πιο αποτελεσματικά μηχανήματα και συσκευές για την εκτέλεση συγκεκριμένων εργασιών κ.λ.π.

Άσκηση 4

Η δική μας σύντομη απάντηση είναι:

- α) Οι εισαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών αποτελούν διαρροή από το οικονομικό κύκλωμα, αφού η χρηματική δαπάνη για την αγορά τους αποτελεί εισόδημα για τους κατοίκους άλλων οικονομιών.
- β) Οι εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών αποτελούν εισροή στο οικονομικό κύκλωμα αφού αυξάνουν το χρηματικό εισόδημα των κατοίκων της χώρας.
- γ) Οι επενδύσεις αποτελούν εισροή στο οικονομικό κύκλωμα αφού αυξάνουν το υλικό κεφάλαιο της οικονομίας με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο όγκος των παραγόμενων αγαθών.
- δ) Οι απόταμιεύσεις αποτελούν διαρροή από το οικονομικό κύκλωμα αφού μειώνεται η ποσότητα χρήματος που δαπανάται για την αγορά αγαθών, με αποτέλεσμα να μειώνεται ο όγκος παραγωγής.

Άσκηση 5

- 2600, μικρότεροι, στενότητα, γ.

Άσκηση 6

- 1) 50, 0
- 2) 20
- 3) μειωθεί, παραγωγικοί συντελεστές
- 4) 10, 1
- 5) 20, 2
- 6) μπορεί, δεν απασχολούνται
- 7) Δεν είναι

Άσκηση 7

Η δική μας σύντομη απάντηση είναι:

- 1) Αυξάνεται ο παραγωγικός συντελεστής εργασία, επομένως, και οι παραγωγικές δυνατότητες της οικονομίας, άρα η Κ.Π.Δ. μετατοπίζεται προς τα δεξιά.
- 2) Μπορούν να παραχθούν περισσότερα βιομηχανικά προϊόντα, άρα η Κ.Π.Δ. μετατοπίζεται προς τα δεξιά στον άξονα των βιομηχανικών προϊόντων.
- 3) Η αύξηση της ζήτησης δεν μπορεί να επηρεάσει τις παραγωγικές δυνατότητες.
- 4) Η Κ.Π.Δ. δεν θα μετατοπιστεί, αφού δείχνει τις μέγιστες ποσότητες των δυο αγαθών που μπορεί να παράγει η οικονομία αν απασχολήσει πλήρως και απόδοτικά τους παραγωγικούς συντελεστές. Όταν υπάρχει ανεργία ο παραγωγικός συντελεστής εργασία υποαπασχολείται, με αποτέλεσμα να παράγεται ένας συνδυασμός αριστερά της Κ.Π.Δ.. Η μείωση του ποσοστού ανεργίας θα έχει ως αποτέλεσμα τη μετακίνηση του συνδυασμού πιο κοντά στη καμπύλη.

Άσκηση 8

Η δική μας σύντομη απάντηση είναι:

Για να παραχθεί παιδεία δεσμεύονται παραγωγικοί συντελεστές που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή άλλων αγαθών, με συνέπεια η κοινωνία να υφίσταται μια θυσία, δηλαδή ένα κόστος: όλα τα άλλα αγαθά που θα μπορούσε να παράγει με τους παραγωγικούς συντελεστές που χρησιμοποιούνται για τη παραγωγή παιδείας.

Για την κοινωνία, η απόκτηση κανενός (οικονομικού) αγαθού δε γίνεται δωρεάν, αφού αντί να παραχθεί το συγκεκριμένο αγαθό θα μπορούσε να παραχθεί κάποιο άλλο με τους ίδιους παραγωγικούς πόρους.

Άσκηση 9

α) Το εργατικό δυναμικό της οικονομίας είναι: $12 + 18 = 30$ άτομα.

Ο κάθε εργάτης που απασχολείται στο X παράγει: $\frac{240}{12} = 20$ μονάδες και στο Ψ: $\frac{360}{18} = 20$

μονάδες. Για την παραγωγή 120 μονάδων X απαιτούνται: $\frac{120}{20} = 6$ εργάτες, οπότε οι υπόλοι-

ποι: $30 - 6 = 24$ εργάτες θα απασχοληθούν στο Ψ και η μέγιστη ποσότητα που μπορούν να παράγουν είναι: $24 \cdot 20 = 480$ μονάδες. Επομένως, ο συνδυασμός $X=120$, $\Psi=510$ είναι ανέφικτο να παραχθεί.

β) Αφού οι εργαζόμενοι έχουν την ίδια απόδοτικότητα στην παραγωγή των δύο αγαθών η Κ.Π.Δ. είναι ευθεία. Η μέγιστη ποσότητα που μπορεί να παραχθεί από το αγαθό X είναι 600

μονάδες (για $\Psi=0$ το μέγιστο $X=30 \bullet 20 = 600$). Αντίστοιχα, η μέγιστη ποσότητα του $\Psi=600$ μονάδες.

γ) Όταν οι παραγωγικοί συντελεστές είναι εξίσου απόδοτικοί στην παραγωγή των δύο αγαθών (ευθεία Κ.Π.Δ.) το κόστος ευκαιρίας είναι πάντα σταθερό. Στην συγκεκριμένη περίπτωση θα θυσιάζονται πάντα 20 μονάδες από το ένα αγαθό για να παραχθούν 20 επιπλέον μονάδες από

το άλλο, επομένως $K.E._X = \frac{20}{20} = 1$ και $K.E._\Psi = \frac{20}{20} = 1$.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Η ΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

Σκοπός

Στην ενότητα αυτή βασική επιδίωξη είναι να γίνουν κατανοητές από τον ενήλικο βασικές έννοιες σχετικά με τη συμπεριφορά του καταναλωτή και με τη ζήτηση που εκδηλώνεται για διάφορα προϊόντα και υπηρεσίες.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης ενότητας, ο κάθε εκπαιδευόμενος θα είναι σε θέση να:

- γνωρίζει τι είναι ζήτηση και τι ζητούμενη ποσότητα ενός αγαθού
- αντιληφθεί πως αντιδρά ο καταναλωτής στις μεταβολές της τιμής των αγαθών
- γνωρίζει ποιοί είναι οι παράγοντες που προσδιορίζουν τη ζήτηση των αγαθών
- γνωρίζει τι είναι η καμπύλη ζήτησης ενός αγαθού και πως επηρεάζεται από τη μεταβολή προσδιοριστικού παράγοντα
- να κατανοεί τι είναι η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή και να την υπολογίζει
- κατανοεί τι είναι η συνολική δαπάνη του καταναλωτή και πως επηρεάζεται από την ελαστικότητα
- αντιληφθεί τι είναι η ελαστικότητα ζήτησης ως προς το εισόδημα

Έννοιες κλειδιά

- Ζήτηση
- Ζητούμενη ποσότητα
- Τιμή
- Εισόδημα καταναλωτή
- Υποκατάστατα – Συμπληρωματικά αγαθά
- Ελαστικότητα ζήτησης
- Ελαστική- Ανελαστική Ζήτηση
- Εισοδηματική ελαστικότητα

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Σε μια αγορά δραστηριοποιούνται δυο μεγάλες ομάδες ενδιαφερομένων, οι παραγωγοί (επιχειρήσεις) και οι καταναλωτές. Οι παραγωγοί εκδηλώνουν προσφορά για διάφορα προϊόντα και υπηρεσίες έχοντας ως αντικειμενικό τους σκοπό να **μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους**. Οι καταναλωτές από την πλευρά τους εκδηλώνουν ζήτηση για διάφορα προϊόντα και υπηρεσίες με σκοπό να **ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους**.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι αντικειμενικός σκοπός του καταναλωτή είναι να επιτύχει τη μεγαλύτερη δυνατή ικανοποίηση (**χρησιμότητα**) από την κατανάλωση προϊόντων και υπηρεσιών. Στην προσπάθεια που κάνει ο καταναλωτής να μεγιστοποιήσει τη χρησιμότητα που απολαμβάνει από την κατανάλωση προϊόντων και υπηρεσιών αντιμετωπίζει δυο περιορισμούς:

i) **το εισόδημά του** και

ii) **τις τιμές των αγαθών**

- **Το εισόδημα του καταναλωτή** βραχυχρόνια θεωρείται **δεδομένο** έτσι ώστε να μη του επιτρέπει να απόκτά όλα εκείνα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που θα ήθελε ώστε να ικανοποιήσει τις ανάγκες του και κατά συνέπεια να **μεγιστοποιήσει τη χρησιμότητα**.
- Γνωρίζουμε ότι όλα τα προϊόντα έχουν μια τιμή. Ως **τιμή** ορίζεται το σύνολο των χρηματικών μονάδων που απαιτούνται για την απόκτηση μιας μονάδας ενός προϊόντος ή υπηρεσίας. Η ύπαρξη τιμών είναι ένας ακόμα περιορισμός στην προσπάθεια του καταναλωτή να απόκτήσει όλα εκείνα τα αγαθά που θέλει.

2.1 Ο νόμος της ζήτησης και τα αίτια εμφάνισής του

Εδώ θα πρέπει να τονίσουμε ότι μπορούμε να εξετάσουμε τη συμπεριφορά **ενός ή και περισσότερων καταναλωτών** ως προς τη μεταβολή της τιμής **ενός μόνο αγαθού**.

Ας εξετάσουμε το πως μπορεί να αντιδράσει ένας καταναλωτής στη μεταβολή της τιμής ενός αγαθού έστω Y .

Ας υποθέσουμε ότι η τιμή του αγαθού Y αυξάνεται. Ένας καταναλωτής του συγκεκριμένου αγαθού πώς θα αντιδρούσε; Θα αυξάνε την κατανάλωσή του; Θα σταματούσε να το αγοράζει; Θα μειώνει την κατανάλωση; Η ποιά πιθανή απάντηση είναι η μείωση της κατανάλωσης του συγκεκριμένου αγαθού. Αντίθετα σε μια μείωση της τιμής του αγαθού η κατανάλωσή του θα αυξηθεί. Υπάρχει επομένως μια **αντίστροφη (αρνητική) σχέση** που συνδέει τη τιμή ενός αγαθού με τη ζητούμενη ποσότητά του από τους καταναλωτές.

Δηλαδή:

Όταν αυξάνεται η τιμή ενός αγαθού η ζητούμενη ποσότητά του από τους καταναλωτές μειώνεται, ενώ αντίθετα όταν μειώνεται η τιμή του αγαθού η ζητούμενη ποσότητά του αυξάνεται, όταν οι υπόλοιποι προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης παραμένουν σταθεροί.

Η αντίστροφη αυτή σχέση μεταξύ της τιμής και της ζητούμενης ποσότητας ορίζεται ως ο **νόμος της ζήτησης**. Ένα ερώτημα που μπορούμε να θέσουμε είναι γιατί ο καταναλωτής αντιδρά με αυτόν τον τρόπο στις μεταβολές της τιμής ενός αγαθού;

Υπάρχουν δυο λόγοι που αιτιολογούν μια τέτοια συμπεριφορά:

- **Η εισοδηματική επίδραση:** Κάθε καταναλωτής έχει για μια ορισμένη χρονική περίοδο ένα δεδομένο εισόδημα. Σε μια αύξηση της τιμής του αγαθού το δεδομένο αυτό εισόδημα δεν επαρκεί για την αγορά των ίδιων ποσοτήτων του αγαθού. Αντίθετα σε μια μείωση της τιμής του αγαθού, ο καταναλωτής με το ίδιο εισόδημα έχει τη δυνατότητα να αγοράσει μεγαλύτερες ποσότητες του αγαθού.

Παράδειγμα: Έστω ότι ένας καταναλωτής έχει διαθέσιμα 10€ την εβδομάδα για την αγορά πορτοκαλιών. Έστω ότι η τιμή των πορτοκαλιών είναι 2€ το κιλό και στη δεδομένη τιμή ο καταναλωτής με το δεδομένο εισόδημα που διαθέτει μπορεί να αγοράσει μέχρι και 5 κιλά. Αν η τιμή αυξηθεί στα 2,5€ το κιλό ο καταναλωτής με τα 10€ που έχει διαθέσιμα για πορτοκάλια δεν μπορεί να αγοράζει την ίδια ποσότητα. Μάλλον θα μειώσει την ποσότητα που ζητάει σε 4 κιλά. Αντίθετα αν η τιμή των πορτοκαλιών μειωθεί στο 1€ ο καταναλωτής θα είναι διατεθειμένος να αγοράσει μια μεγαλύτερη ποσότητα (μέχρι 10 κιλά) με το δεδομένο εισόδημα που διαθέτει.

- **Η επίδραση υποκατάστασης:** Όπως γνωρίζουμε υπάρχουν αγαθά τα οποία θεωρούνται μεταξύ τους **υποκατάστατα** δηλαδή ικανοποιούν την ίδια ανάγκη με τον ίδιο περίπου τρόπο. Αν αυξηθεί λοιπόν η τιμή ενός αγαθού οι καταναλωτές θα στραφούν στα σχετικά φθηνότερα υποκατάστατα του. Αν λοιπόν αυξηθεί π.χ η τιμή των πορτοκαλιών οι καταναλωτές θα στραφούν στην κατανάλωση των σχετικά φθηνότερων μήλων, μανταρινιών κ.λ.π μειώνοντας τη ζητούμενη ποσότητα των πορτοκαλιών.

Αντίθετα αν μειωθεί η τιμή του αγαθού που εξετάζουμε π.χ των πορτοκαλιών, καταναλωτές άλλων υποκατάστατων αγαθών θα στραφούν στα σχετικά φθηνότερα πορτοκάλια με αποτέλεσμα η κατανάλωσή τους να αυξηθεί.

2.2 Η καμπύλη ζήτησης

Έστω ότι εξετάζουμε την αγορά ενός αγαθού X. Ο καταναλωτής ο οποίος ενδιαφέρεται να αγοράσει μια ποσότητα του αγαθού αυτού δεν είναι βέβαια αδιάφορος από την τιμή που επικρατεί στην αγορά του αγαθού αυτού. Σε κάθε πιθανή τιμή λοιπόν ο καταναλωτής είναι διατεθειμένος να ζητήσει και μια ποσότητα.

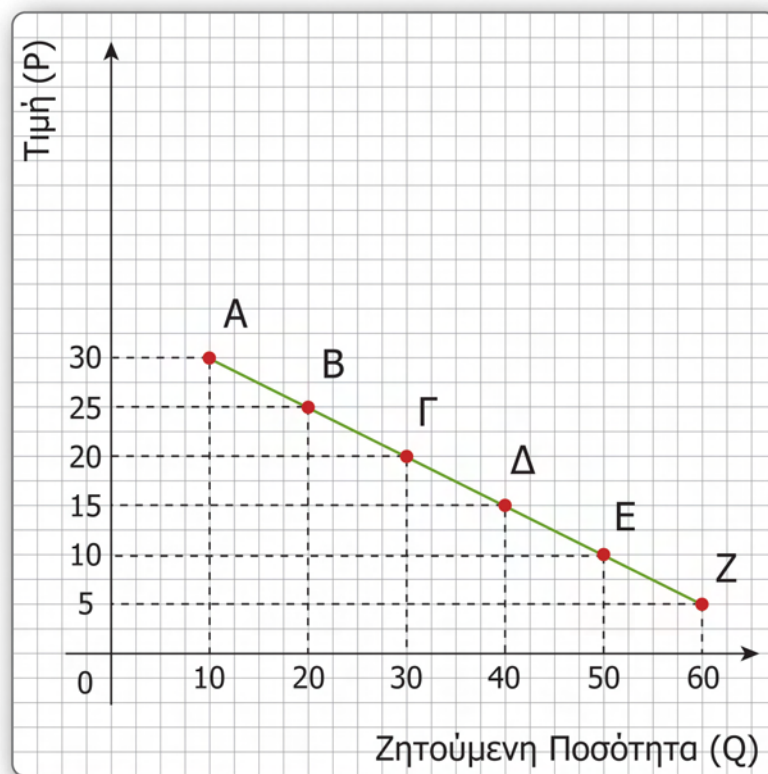
Οι συνδυασμοί τιμής και ζητούμενης ποσότητας που δείχνουν **την επιθυμία** αλλά και **τη δυνατότητα αγοράς** από τον καταναλωτή ορισμένων ποσοτήτων του αγαθού σε συγκεκριμένες τιμές, μπορούν να παρασταθούν σε ένα πίνακα.

Ο πίνακας αυτός ονομάζεται **πίνακας ή κλίμακα ζήτησης** του αγαθού X. Ο πίνακας αυτός μπορεί να απεικονιστεί διαγραμματικά με **την καμπύλη ζήτησης** του αγαθού X.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1

ΤΙΜΗ (P) (σε ευρώ)	ΖΗΤΟΥΜΕΝΗ ΠΟΣΟΤΗΤΑ (Q_D) (σε μονάδες)
30	10
25	20
20	30
15	40
10	50
5	60

Η ΚΑΜΠΥΛΗ ΖΗΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ X

Σχήμα 2.1.

Εδώ θεωρούμε σκόπιμο να κάνουμε κάποιες χρήσιμες παρατηρήσεις:

- Στον κατακόρυφο άξονα του διαγράμματος τοποθετούμε τη τιμή (P) και στον οριζόντιο άξονα τοποθετούμε τη ζητούμενη ποσότητα (Q_D).
- Η καμπύλη ζήτησης αποτελεί διαγραμματική απεικόνιση του νόμου της ζήτησης και δείχνει το σύνολο των ποσοτήτων του αγαθού X που είναι διατεθειμένος να ζητήσει ο καταναλωτής σε διάφορες τιμές.
- Η καμπύλη ζήτησης ξεκινάει από πάνω αριστερά και κατευθύνεται προς τα κάτω δεξιά ως άμεση συνέπεια του νόμου της ζήτησης (**αρνητική κλίση**).

- Οι ζητούμενες ποσότητες του αγαθού που εξετάζουμε δεν είναι ανεξάρτητες του χρόνου. Πρέπει επομένως να καθορίζουμε σε ποιά χρονική περίοδο αναφέρεται ο συνδυασμός τιμής και ζητούμενης ποσότητας. Ο συνδυασμός αυτός μεταβάλλεται όταν αναφερόμαστε σε διαφορετικές χρονικές περιόδους.
- Ο πίνακας και η καμπύλη ζήτησης του παραδείγματος αφορούν τη ζήτηση που εκδηλώνει ένας μεμονωμένος καταναλωτής για το αγαθό.
- Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι όροι ζητούμενη ποσότητα και ζήτηση είναι διαφορετικοί. Ο όρος **ζητούμενη ποσότητα** σχετίζεται με τη τιμή του αγαθού και αντιστοιχεί σε ένα σημείο της καμπύλης ζήτησης. Ο όρος **ζήτηση** σχετίζεται με οποιονδήποτε άλλο προσδιοριστικό παράγοντα εκτός της τιμής και αφορά ολόκληρη την καμπύλη ζήτησης και όχι ένα σημείο της.

2.3 Η αγοραία καμπύλη ζήτησης

Όπως μπορούμε εύκολα να κατανοήσουμε, στην αγορά ενός αγαθού δεν δραστηριοποιείται μόνο ένας καταναλωτής αλλά πολλοί. Εκτός λοιπόν από την **ατομική καμπύλη ζήτησης** που δείχνει τις ποσότητες ενός αγαθού που είναι διατεθειμένος να ζητήσει ένας μεμονωμένος καταναλωτής σε διάφορες τιμές, υπάρχει και η λεγόμενη **αγοραία καμπύλη ζήτησης** η οποία δείχνει τις ποσότητες ενός αγαθού που είναι διατεθειμένοι να ζητήσουν όλοι οι καταναλωτές του αγαθού σε μια αγορά.

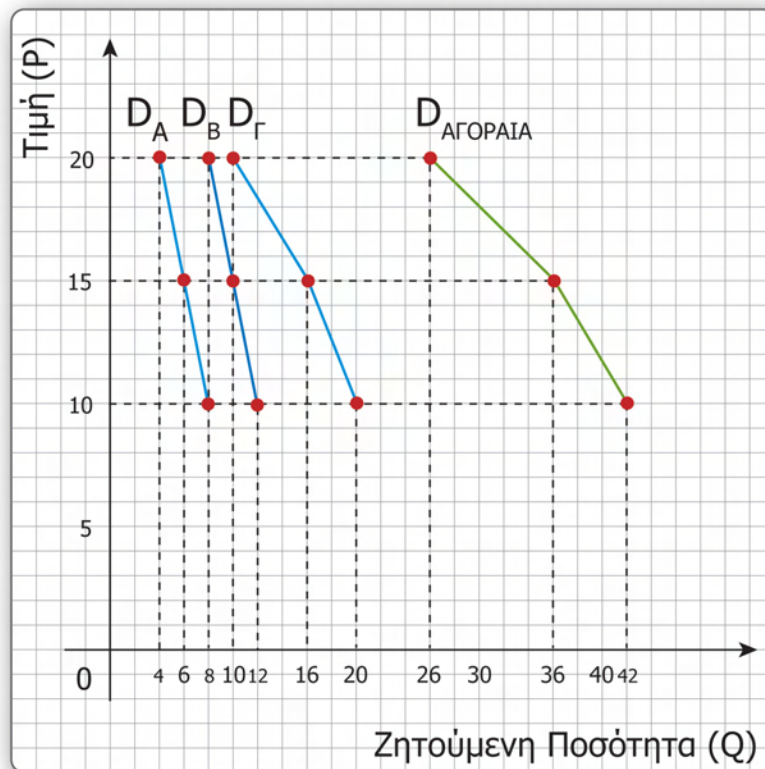
Η αγοραία καμπύλη ζήτησης προκύπτει αν προσθέσουμε οριζόντια τις ζητούμενες ποσότητες του κάθε καταναλωτή για κάθε πιθανή τιμή.

Παράδειγμα: Υποθέτουμε ότι στην αγορά ενός αγαθού X υπάρχουν τρεις καταναλωτές οι οποίοι εκδηλώνουν ζήτηση για το αγαθό όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2

ΤΙΜΗ (P) (σε ευρώ)	Q_A (σε μονάδες)	Q_B (σε μονάδες)	Q_Γ (σε μονάδες)	ΑΓΟΡΑΙΑ ΖΗΤΟΥΜΕΝΗ ΠΟΣΟΤΗΤΑ (Q_A + Q_B + Q_Γ)
20	4	10	12	4+10+12= 26
15	6	12	18	6+12+18= 36
10	8	14	20	8+14+20= 42

Η ΑΓΟΡΑΙΑ ΚΑΜΠΥΛΗ ΖΗΤΗΣΗΣ

Σχήμα 2.2.

- **Παρατήρηση:**

Για την αγοραία καμπύλη ζήτησης ισχύει όπως και για τις ατομικές καμπύλες ο νόμος της ζήτησης. Η αγοραία καμπύλη ζήτησης όμως βρίσκεται πάντοτε δεξιότερα από τις ατομικές καμπύλες επειδή προκύπτει από το άθροισμα ζητούμενων ποσοτήτων.

Άσκηση 1

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση και συμπληρώστε τα κενά

- 1) Στην προσπάθεια που κάνει ο καταναλωτής να ικανοποιήσει όλες τις ανάγκες του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο περιορίζεται από το ----- του και τις ----- των αγαθών
- 2) Οι συνδυασμοί τιμής και ποσότητας δείχνουν την ----- αλλά και την ----- ορισμένων ποσοτήτων ενός αγαθού από τον καταναλωτή.
- 3) Όταν αυξάνεται η τιμή ενός αγαθού τότε:
 - α) μειώνεται η ζήτησή του
 - β) αυξάνεται η ζητούμενη ποσότητά του
 - γ) μειώνεται η ζητούμενη ποσότητά του
 - δ) αυξάνεται η ζήτησή του.
- 4) Οι όροι ζήτηση και ζητούμενη ποσότητα ταυτίζονται. (Σ) (Λ)
- 5) Για την αγοραία καμπύλη ζήτησης δεν ισχύει ο νόμος της ζήτησης. (Σ) (Λ)

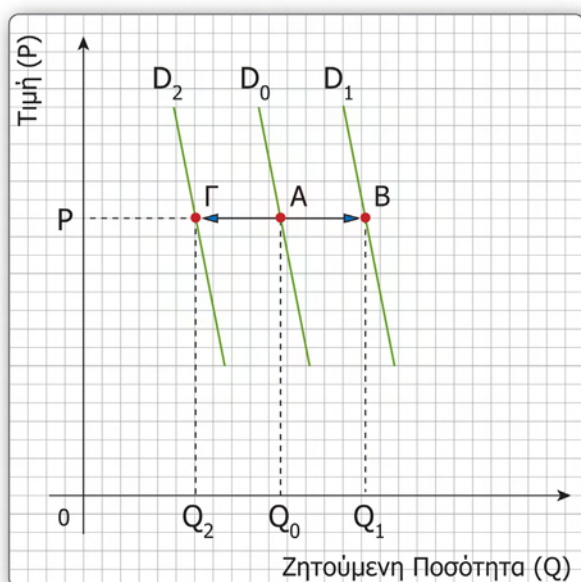
2.4 Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης

Θα ήταν χρήσιμο να επισημάνουμε ότι όταν μεταβάλλεται η τιμή του αγαθού που εξετάζουμε μεταβάλλεται αντίστροφα η ζητούμενη ποσότητά του (νόμος ζήτησης) όταν οι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης παραμένουν σταθεροί. Αντίθετα όταν μεταβάλλεται ένας από τους προσδιοριστικούς παράγοντες της ζήτησης θεωρούμε ότι η τιμή του αγαθού παραμένει σταθερή και μεταβάλλεται η ζήτηση του αγαθού.

Η μεταβολή της ζήτησης απεικονίζεται διαγραμματικά με μετατόπιση ολόκληρης της καμπύλης ζήτησης είτε προς τα δεξιά αν έχουμε αύξηση της ζήτησης, είτε προς τα αριστερά αν έχουμε μείωση της ζήτησης όπως δείχνει το παρακάτω σχήμα

Μεταβολή της ζήτησης

Σχήμα 2.3

Ας εξετάσουμε λοιπόν ποιοι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες εκτός της τιμής του αγαθού επηρεάζουν τη συμπεριφορά του καταναλωτή:

- α) **Οι προτιμήσεις των καταναλωτών** επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τη ζήτηση ενός αγαθού. Αν οι καταναλωτές προτιμούν το συγκεκριμένο αγαθό που εξετάζουμε η ζήτησή του θα αυξηθεί, ενώ αν οι καταναλωτές δείξουν μια απόστροφή για το αγαθό (δεν το προτιμούν) η ζήτησή του θα μειωθεί. Οι προτιμήσεις των καταναλωτών δεν είναι εύκολο να διερευνηθούν και αυτό επειδή κάθε καταναλωτής έχει τις δικές του προτιμήσεις ως προς την κατανάλωση συγκεκριμένων αγαθών τα οποία θεωρεί ότι του ικανοποιούν τις ανάγκες του καλύτερα από άλλα αγαθά. Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι προτιμήσεις των καταναλωτών εξαρτώνται από παράγοντες όπως είναι οι κλιματολογικές συνθήκες, το επίπεδο μόρφωσης, οι συνήθειές τους, η θρησκευτικές πεποιθήσεις και απαγορεύσεις κ.λ.π. Υπάρχουν όμως και άλλοι παράγοντες οι οποίοι δημιουργούνται και επιβάλλονται στους καταναλωτές από τους παραγωγούς, αλλάζοντας τις προτιμήσεις τους π.χ η μόδα, η διαφήμιση κ.λ.π

β) Το εισόδημα των καταναλωτών επηρεάζει τη ζήτηση των αγαθών. Μια αύξηση στο εισόδημα των καταναλωτών θα αυξήσει τη ζήτηση των περισσότερων αγαθών, ενώ αντίθετα μια μείωση στο εισόδημα, θα μειώσει τη ζήτηση των περισσότερων αγαθών. Υπάρχει δηλαδή μια *ευθεία* σχέση που συνδέει το εισόδημα των καταναλωτών με τη ζήτηση των περισσότερων αγαθών τα οποία χαρακτηρίζονται ως **κανονικά αγαθά**. Υπάρχουν όμως και κάποια αγαθά χαμηλής ποιότητας, όπως π.χ. ρούχα και παπούτσια χαμηλής ποιότητας, απόμιμήσεις, σπορέλαια μεγάλης οξύτητας κ.λ.π τα οποία χαρακτηρίζονται ως **κατώτερα αγαθά** και καταναλώνονται από άτομα με χαμηλό εισόδημα. Για τα αγαθά αυτά η σχέση εισοδήματος και ζήτησης είναι **αντίστροφη**. Αυτό σημαίνει ότι όταν αυξάνεται το εισόδημα των καταναλωτών που αγοράζουν αυτά τα αγαθά, αυτοί θα στραφούν σε αγαθά καλύτερης ποιότητας με αποτέλεσμα η ζήτηση για τα αγαθά αυτά να μειωθεί. Αντίθετα σε μια μείωση του εισοδήματος των καταναλωτών, η ζήτηση για τα κατώτερα αγαθά αυξάνεται.

γ) Οι τιμές άλλων αγαθών. Η ζήτηση ενός αγαθού δεν είναι ανεξάρτητη της μεταβολής των τιμών άλλων αγαθών. Τα αγαθά σύμφωνα με το βαθμό συσχέτισης μεταξύ τους διακρίνονται σε

i) υποκατάστατα και σε

ii) συμπληρωματικά.

- Δυο ή περισσότερα αγαθά χαρακτηρίζονται μεταξύ τους ως **υποκατάστατα** όταν το ένα μπορεί να αντικαταστήσει τα άλλα για την ικανοποίηση μιας ανάγκης. Με άλλα λόγια τα υποκατάστατα αγαθά ικανοποιούν την ίδια ανάγκη με τον ίδιο περίπου τρόπο. Ως υποκατάστατα αγαθά μπορούν να θεωρηθούν το μοσχαρίσιο κρέας και τα πουλερικά, η ζάχαρη και η φρουκτόζη, ο καφές και το τσάι, το κρασί και η μπίρα κ.λ.π

Πρέπει να επισημάνουμε ότι υπάρχει μια *ευθεία* σχέση που συνδέει την τιμή του ενός υποκατάστατου με τη ζήτηση ενός άλλου υποκατάστατου. Αν δηλαδή αυξηθεί η τιμή του ενός υποκατάστατου αυξάνεται και η ζήτηση του άλλου. Αντίθετα αν μειωθεί η τιμή του ενός υποκατάστατου, μειώνεται και η ζήτηση του άλλου. Για παράδειγμα αν **αυξηθεί** η τιμή του κρασιού, οι καταναλωτές θα στραφούν στη σχετικά φθηνότερη μπίρα (όπου η τιμή της παραμένει σταθερή) με αποτέλεσμα η ζητούμενη ποσότητα του κρασιού να μειωθεί και κατά συνέπεια η ζήτηση της μπίρας να **αυξηθεί**. Αντίθετα αν η τιμή του κρασιού **μειωθεί** καταναλωτές που μέχρι τώρα κατανάλωναν μπίρα θα στραφούν στο σχετικά φθηνότερο κρασί με αποτέλεσμα η ζητούμενη ποσότητά του να αυξηθεί, ενώ η ζήτηση της μπίρας θα **μειωθεί** (η τιμή της μπίρας θεωρείται σταθερή).

- Δυο αγαθά χαρακτηρίζονται ως **συμπληρωματικά** όταν για να ικανοποιηθεί μια ανάγκη θα πρέπει να καταναλωθούν ταυτόχρονα. Για παράδειγμα συμπληρωματικά αγαθά μπορούν να θεωρηθούν η βενζίνη και το αυτοκίνητο, το CD player και το CD, η φωτογραφική μηχανή και το φίλμ, ο καφές και η ζάχαρη (για την πληροψηφία των καταναλωτών) κ.λ.π

Πρέπει να επισημάνουμε ότι υπάρχει μια **αντίστροφη** σχέση που συνδέει την τιμή του ενός συμπληρωματικού με τη ζήτηση του άλλου συμπληρωματικού. Αν δηλαδή αυξηθεί η τιμή του ενός συμπληρωματικού, μειώνεται η ζήτηση του άλλου. Αντίθετα

αν μειωθεί η τιμή του ενός συμπληρωματικού αυξάνεται η ζήτηση του άλλου. Για παράδειγμα αν **αυξηθεί** η τιμή του καφέ, οι καταναλωτές θα μειώσουν τη ζητούμενη ποσότητα του. Επειδή η ζάχαρη θεωρείται συμπλήρωμα του καφέ θα **μειωθεί** και η ζήτηση της ζάχαρης (η τιμή της ζάχαρης θεωρείται σταθερή). Αντίθετα αν μειωθεί η τιμή του καφέ, θα αυξηθεί η ζητούμενη ποσότητά του και κατά συνέπεια θα αυξηθεί και η ζήτηση της ζάχαρης.

δ) **Οι προβλέψεις των καταναλωτών σχετικά με τη μελλοντική εξέλιξη των τιμών και των εισοδημάτων.** Αν οι καταναλωτές περιμένουν μια μελλοντική αύξηση στην τιμή ενός αγαθού αυξάνουν στο παρόν τη ζήτηση του αγαθού για να επωφεληθούν από τη χαμηλότερη τιμή που επικρατεί τώρα. Για παράδειγμα αν αναμένεται μια αύξηση στις τιμές των ακινήτων τους επόμενους μήνες λόγω μιας ενδεχόμενης αύξησης στη φορολογία, οι καταναλωτές που επιθυμούν την αγορά κάποιου ακινήτου θα πραγματοποιήσουν την αγορά στο παρόν σε χαμηλότερη τιμή με αποτέλεσμα η ζήτηση ακινήτων να αυξηθεί στο παρόν.

Την ίδια αντίδραση θα έχουν οι καταναλωτές εξαιτίας μιας μελλοντικής αύξησης του εισοδήματός τους. Αυτό σημαίνει ότι θα αυξήσουν τις τρέχουσες αγορές τους ενόψει του μελλοντικού μεγαλύτερου εισοδήματος.

Αντίθετα αν οι καταναλωτές προσδοκούν μια μελλοντική μείωση στις τιμές διαφόρων αγαθών μειώνουν την τρέχουσα ζήτηση των διαφόρων αγαθών προκειμένου να αγοράσουν μελλοντικά σε χαμηλότερες τιμές π.χ. εκπτώσεις. Ομοίως αντιδρούν οι καταναλωτές αν αναμένουν μια μελλοντική μείωση στο εισόδημά τους.

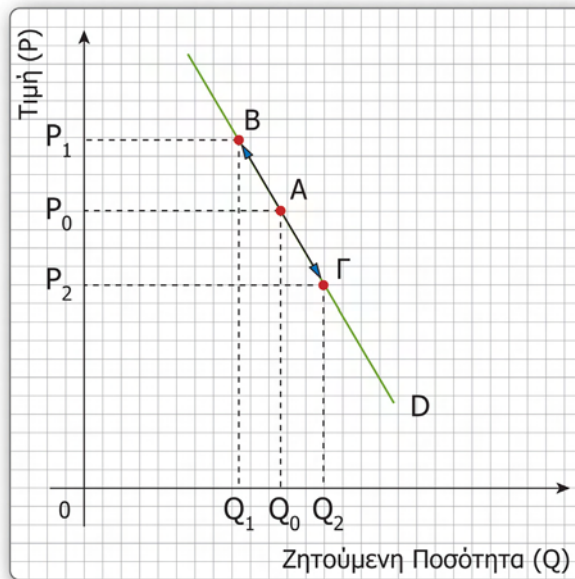
ε) **Ο αριθμός των καταναλωτών.** Οι προηγούμενοι προσδιοριστικοί παράγοντες αφορούν τόσο την ατομική καμπύλη ζήτησης όσο και την αγοραία. Ο αριθμός των καταναλωτών ως προσδιοριστικός παράγοντας της ζήτησης αφορά μόνο την αγοραία καμπύλη ζήτησης.

Αν **αυξηθεί** ο αριθμός των καταναλωτών σε μια αγορά θα **αυξηθεί** και **η ζήτηση** των διαφόρων αγαθών. Αντίθετα αν **μειωθεί** ο αριθμός των καταναλωτών η **ζήτηση** για τα διάφορα αγαθά **θα μειωθεί**. Για παράδειγμα τους καλοκαιρινούς μήνες λόγω αύξησης της του αριθμού των επισκεπτών στις τουριστικές περιοχές η ζήτηση για διάφορα προϊόντα και υπηρεσίες π.χ στέγη, διαμονή κ.λ.π αυξάνεται, αντίθετα τους χειμερινούς μήνες μειώνεται.

2.5 Μεταβολή στη ζητούμενη ποσότητα και μεταβολή στη ζήτηση

- **Μεταβολή στη ζητούμενη ποσότητα:** Οι μεταβολές στη ζητούμενη ποσότητα οφείλονται σε μεταβολές της τιμής (πρός την αντίθετη κατεύθυνση) όταν οι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης παραμένουν σταθεροί. Όταν δηλαδή αυξάνεται η τιμή ενός αγαθού, μειώνεται η ζητούμενη ποσότητά του και αντίστροφα (νόμος ζήτησης). Η μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας απεικονίζεται διαγραμματικά με μια μετακίνηση κατά μήκος της ίδιας καμπύλης ζήτησης είτε από το σημείο **A** προς το σημείο **B** αν η τιμή του αγαθού αυξάνεται, είτε από το σημείο **A** προς το σημείο **Γ** όταν η τιμή μειώνεται, όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

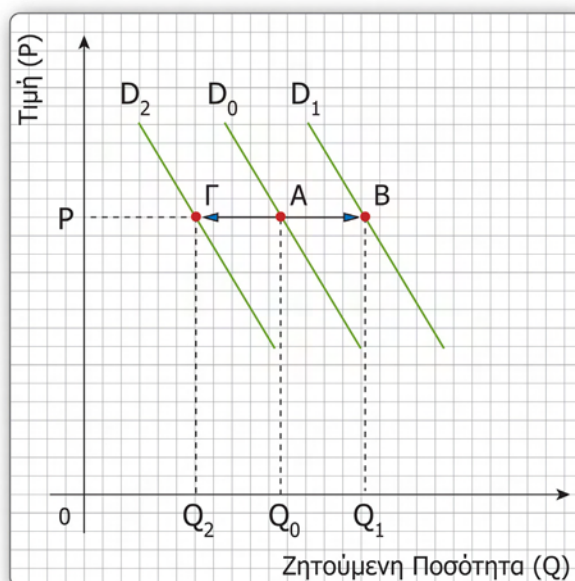
Μεταβολή στη ζητούμενη ποσότητα

Σχήμα 2.4.

- Μεταβολή στη ζήτηση.** Εδώ θεωρούμε ότι μεταβάλλεται ένας από τους προσδιοριστικούς παράγοντες της ζήτησης, ενώ η τιμή του εξεταζόμενου αγαθού παραμένει σταθερή. Αν η μεταβολή του προσδιοριστικού παράγοντα επηρεάζει θετικά τη ζήτηση του αγαθού, αυτή αυξάνεται και η καμπύλη ζήτησης του αγαθού μετατοπίζεται ολόκληρη προς τα δεξιά. Αντίθετα αν η μεταβολή του προσδιοριστικού παράγοντα επηρεάζει αρνητικά τη ζήτηση του αγαθού, αυτή μειώνεται με αποτέλεσμα ολόκληρη η καμπύλη ζήτησης του αγαθού να μετατοπιστεί προς τα αριστερά όπως δείχνει το παρακάτω σχήμα.

Μεταβολή στη ζήτηση

Σχήμα 2.5

Άσκηση 2

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, συμπληρώστε τα κενά και να απαντήσετε στις ερωτήσεις

- 1) Παράγοντες που επιβάλλονται από τις επιχειρήσεις και επηρεάζουν τις προτιμήσεις των καταναλωτών είναι η ----- και η -----.
- 2) Αν ένας καταναλωτής περιμένει μείωση στο εισόδημά του λόγω αύξησης της φορολογίας θα ----- τη ----- διαφόρων αγαθών στο παρόν
- 3) Όταν αυξάνεται το εισόδημα του καταναλωτή, τότε για ένα κανονικό αγαθό:
 - α) μειώνεται η ζήτησή του
 - β) αυξάνεται η ζητούμενη ποσότητά του
 - γ) αυξάνεται η ζήτησή του
 - δ) η ζητούμενη ποσότητα παραμένει σταθερή
- 4) Μια αύξηση της τιμής ενός αγαθού όταν οι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης παραμένουν σταθεροί απεικονίζεται διαγραμματικά με:
 - α) μετατόπιση της καμπύλης ζήτησης του προς τα δεξιά
 - β) μετατόπιση της καμπύλης ζήτησης του προς τα αριστερά
 - γ) μετακίνηση επί της ίδιας καμπύλης προς τα επάνω
 - δ) μετακίνηση επί της ίδιας καμπύλης προς τα κάτω
- 5) Δυο αγαθά είναι μεταξύ τους υποκατάστατα όταν το ένα καταναλώνεται ταυτόχρονα με το άλλο. (Σ) (Λ)
- 6) Η τιμή ενός αγαθού X και η ζήτηση ενός συμπληρωματικού του μεταβάλλονται προς την αντίθετη κατεύθυνση. (Σ) (Λ)
- 7) Να εξηγήσετε με τη βοήθεια διαγραμμάτων τι θα συμβεί στη ζήτηση αυτοκινήτων αν αυξηθεί η τιμή της βενζίνης.
- 8) Το κόστος των ενδυμάτων που εισάγονται από άλλες χώρες της Ευρώπης μειώθηκε, ώστε να είναι φθηνότερα από τα ελληνικά. Να εξηγήσετε με τη χρήση διαγραμμάτων τι θα συμβεί στη ζήτηση:
 - α) Των εισαγόμενων ενδυμάτων και
 - β) των ελληνικών ενδυμάτων

2.6 Ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή

2.6.1 Γενικά περί ελαστικότητας:

Στην ανάλυση που κάναμε μέχρι τώρα δεχτήκαμε τη γενική ισχύ του νόμου της ζήτησης (αντίστροφη σχέση τιμής και ζητούμενης ποσότητας ενός αγαθού) με την προϋπόθεση ότι οι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης παραμένουν σταθεροί. Σε πολλές περιπτώσεις όμως δεν περιορίζουμε το ενδιαφέρον μας μόνο στην κατεύθυνση της μεταβολής της ζητούμενης ποσότητας ενός αγαθού λόγω της μεταβολής της τιμής του, αλλά είναι απαραίτητο να γνωρίζουμε και το μέγεθος της μεταβολής της ζητούμενης ποσότητας. Με άλλα λόγια, ενδιαφερόμαστε να γνωρίζουμε το μέγεθος της αντίδρασης του καταναλωτή στις μεταβολές της τιμής του αγαθού.

2.6.2 Ορισμός της ελαστικότητας ζήτησης

Η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή ονομάζεται το μέτρο του βαθμού αντίδρασης της ζητούμενης ποσότητας ενός αγαθού σε μια δεδομένη μεταβολή της τιμής όταν οι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης παραμένουν σταθεροί.

Η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή ενός αγαθού ορίζεται ως ο λόγος της ποσοστιαίας (%) μεταβολής της ζητούμενης ποσότητας προς την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής.

Δηλαδή:

$$E_D = \frac{\text{Ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας}}{\text{Ποσοστιαία μεταβολή της τιμής}}$$

- **Παράδειγμα:** Έστω ότι σε μια μείωση της τιμής ενός αγαθού κατά 3% ο καταναλωτής αυξάνει τη ζητούμενη ποσότητα κατά 6%. Σε αυτή την περίπτωση η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή θα είναι:

$$E_D = \frac{6\%}{-3\%} = -2$$

- **Παρατηρήσεις:**

- α) Η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή είναι πάντοτε **αρνητικός αριθμός** εξαιτίας της αρνητικής (αντίστροφης) σχέσης που συνδέει την τιμή ενός αγαθού με τη ζητούμενη ποσότητά του (νόμος της ζήτησης)
- β) Η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή δείχνει πόσες “φορές” μεταβάλεται η ζητούμενη ποσότητα εξαιτίας μιας ποσοστιαίας μεταβολής της τιμής αλλά και συγκριτικά με αυτή, προς την αντίθετη βέβαια κατεύθυνση λόγω του νόμου της ζήτησης.

Διαφορετικά η ελαστικότητα ζήτησης δείχνει πόσο μεταβάλεται το ποσοστό του αριθμητή του λόγου συγκριτικά με το ποσοστό του παρονομαστή (πρός την αντίθετη κατεύθυνση).

2.6.3 Ο υπολογισμός της ελαστικότητας

Αν συμβολίσουμε με P την τιμή του αγαθού, με Q_D τη ζητούμενη ποσότητά του, με ΔP τη μεταβολή της τιμής και με ΔQ τη μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας, η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή υπολογίζεται από την ακόλουθη σχέση:

$$E_D = \frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}} \quad \text{ή} \quad E_D = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \cdot \frac{P}{Q}$$

Παρατηρήσεις:

- α) Με τη βοήθεια της παραπάνω σχέσης υπολογίζουμε την ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή σε ένα **σημείο** της καμπύλης ζήτησης.
- β) Ο λόγος $\Delta Q/Q$ είναι η ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας, ενώ ο λόγος $\Delta P/P$ είναι η πασοστιαία μεταβολή της τιμής.
- γ) Η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή (σημείου) υπολογίζεται πάντοτε στο **αρχικό** σημείο.
- δ) Διαφορετική E_D υπολογίζουμε όταν η τιμή του αγαθού αυξάνεται από όταν η τιμή του μειώνεται. Αυτό είναι απόλυτα λογικό επειδή διαφορετικά αντιδρά ο καταναλωτής στις μειώσεις και διαφορετικά στις αυξήσεις της τιμής.

Άσκηση 1:

Δίνεται ο παρακάτω πίνακας:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3

Σημεία	Τιμή (P) (σε ευρώ)	Ζητούμενη Ποσότητα (Q_D)	Ελαστικότητα Ζήτησης
A	100	200 μον.	-2,5
B	80	300 «	-2
Γ	60	450 «	-1
Δ	40	600 «	-0,5
E	20	750 «	

Ζητείται: Να υπολογιστεί η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή όταν η τιμή του αγαθού μειώνεται και να συμπληρωθεί ο πίνακας

$$\text{Αύση: } A \rightarrow B : E_{DA} = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \cdot \frac{P}{Q} = \frac{300-200}{80-100} \cdot \frac{100}{200} = -2,5$$

- Εφόσον μετακινούμαστε από το σημείο A (αρχικό σημείο) στο σημείο B (τελικό σημείο) η E_D υπολογίζεται στο σημείο A. Ομοίως:

$$B \rightarrow \Gamma : E_{DB} = \frac{450-300}{60-80} \cdot \frac{80}{300} = -2$$

$$\Gamma \rightarrow \Delta : E_{D\Gamma} = \frac{600-450}{40-60} \cdot \frac{60}{450} = -1$$

$$\Delta \rightarrow E : E_{D\Delta} = \frac{750-600}{20-40} \cdot \frac{40}{600} = -0,5$$

Ομοίως υπολογίζεται η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή, όταν η τιμή του αγαθού αυξάνεται.

2.7 Ελαστική και ανελαστική ζήτηση

Ανάλογα με την απόλυτη τιμή της ελαστικότητας η ζήτηση ενός αγαθού μπορεί να χαρακτηριστεί ελαστική ή ανελαστική.

- Η ζήτηση ενός αγαθού χαρακτηρίζεται ως **ελαστική** όταν η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή είναι κατά απόλυτη τιμή μεγαλύτερη της μονάδας. Δηλαδή $|E_D| > 1$ ή ($E_D < -1$).

Επειδή η ελαστικότητα ζήτησης ορίζεται ως λόγος ποσοστιαίων μεταβολών, για να είναι η ζήτηση ενός αγαθού ελαστική θα πρέπει η ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας (σε απόλυτη τιμή) να είναι μεγαλύτερη της ποσοστιαίας μεταβολής της τιμής. Δηλαδή $|\frac{\Delta Q}{Q}| > |\frac{\Delta P}{P}|$. Αυτό σημαίνει ότι για τα αγαθά που θεωρεί ελαστικά ο καταναλωτής αντιδρά έντονα στις μεταβολές της τιμής τους. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι αγαθά τα οποία έχουν ελαστική ζήτηση είναι **τα αγαθά πολυτελείας** (π.χ ακριβά αυτοκίνητα, πολύτιμοι λίθοι, σκάφη αναψυχής κ.λ.π)

- Η ζήτηση ενός αγαθού χαρακτηρίζεται ως **ανελαστική** όταν η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή είναι κατά απόλυτη τιμή μικρότερη της μονάδας. Δηλαδή $|E_D| < 1$ ή ($-1 < E_D < 0$).

Επειδή η ελαστικότητα ζήτησης ορίζεται ως λόγος ποσοστιαίων μεταβολών, για να είναι η ζήτηση ενός αγαθού ανελαστική θα πρέπει η ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας (σε απόλυτη τιμή) να είναι μικρότερη της ποσοστιαίας μεταβολής της τιμής. Δηλαδή $|\frac{\Delta Q}{Q}| < |\frac{\Delta P}{P}|$. Αυτό σημαίνει ότι για τα αγαθά που θεωρεί ανελαστικά ο καταναλωτής δηλαδή τα αγαθά **πρώτης ανάγκης** (π.χ καύσιμα, τρόφιμα, φάρμακα) δεν αντιδρά έντονα στις μεταβολές της τιμής τους.

2.8 Ελαστικότητα ζήτησης και συνολική δαπάνη

Η συνολική δαπάνη του καταναλωτή είναι το σύνολο των χρηματικών μονάδων που δαπανά ο καταναλωτής προκειμένου να αγοράσει μια ποσότητα ενός αγαθού. Η συνολική δαπάνη του καταναλωτή ($\Sigma\Delta$) ορίζεται ως το γινόμενο της τιμής του αγαθού επί τη ζητούμενη ποσότητά του, δηλαδή $\Sigma\Delta = P \cdot Q_D$. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι **η συνολική δαπάνη** του καταναλωτή **ταυτίζεται** με τα **συνολικά έσοδα** ($\Sigma\epsilon$) της επιχείρησης. Αυτό συμβαίνει επειδή ότι θεωρείται για τον καταναλωτή δαπάνη, είναι έσοδο (είσπραξη) για την επιχείρηση.

Ένα ερώτημα που τίθεται είναι το πως θα επηρεαστεί η $\Sigma\Delta$ από μια μεταβολή της τιμής του αγαθού. Έστω ότι η τιμή P ενός αγαθού αυξάνεται. Κατά συνέπεια η ζητούμενη ποσότητα του αγαθού Q_D θα μειωθεί λόγω του νόμου της ζήτησης. Η $\Sigma\Delta$ είναι το γινόμενο δυο μεταβλητών (P και Q_D) οι οποίες μεταβάλλονται σε διαφορετικές κατευθύνσεις. Δηλαδή μια αύξηση της τιμής θα τείνει να αυξήσει τη $\Sigma\Delta$, ενώ μια μείωση της ποσότητας θα τείνει να την

μειώσει. Το αν θα αυξηθεί ή θα μειωθεί η ΣΔ εξαρτάται από την ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή.

- Αν η ζήτηση ενός αγαθού είναι **ελαστική** και η τιμή του αυξάνεται η ΣΔ του καταναλωτή θα μειωθεί επηρεαζόμενη περισσότερο από τη μεταβολή (μείωση) της ζητούμενης ποσότητας παρά από τη μεταβολή (αύξηση) της τιμής του αγαθού.
- Αν η ζήτηση ενός αγαθού είναι **ελαστική** και η τιμή του μειώνεται η ΣΔ του καταναλωτή θα αυξηθεί επηρεαζόμενη περισσότερο από τη μεταβολή (αύξηση) της ζητούμενης ποσότητας παρά από τη μεταβολή (μείωση) της τιμής του αγαθού.
- Αν η ζήτηση ενός αγαθού είναι **ανελαστική** και η τιμή του αυξάνεται η ΣΔ του καταναλωτή θα αυξηθεί επηρεαζόμενη περισσότερο από τη μεταβολή (αύξηση) της τιμής του αγαθού παρά από τη μεταβολή (μείωση) της ζητούμενης ποσότητάς του.
- Αν η ζήτηση ενός αγαθού είναι **ανελαστική** και η τιμή του μειώνεται η ΣΔ του καταναλωτή θα μειωθεί επηρεαζόμενη περισσότερο από τη μεταβολή (μείωση) της τιμής του αγαθού παρά από τη μεταβολή (αύξηση) της ζητούμενης ποσότητάς του.

Παραθέτουμε τον ακόλουθο πίνακα ο οποίος δείχνει συνοπτικά τη σχέση ελαστικότητας και συνολικής δαπάνης του καταναλωτή για ένα αγαθό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4

Τιμή (P)	Ζητούμενη Ποσότητα (Q _D)	Ελαστικότητα Ζήτησης (E _D)	ΣΔ= P • Q _D
Αύξηση	Μείωση	Ελαστική E _D > 1	Μείωση
Μείωση	Αύξηση	Ελαστική E _D > 1	Αύξηση
Αύξηση	Μείωση	Ανελαστική E _D > 1	Αύξηση
Μείωση	Αύξηση	Ανελαστική E _D > 1	Μείωση

2.9 Η χρησιμότητα της ελαστικότητας

Η γνώση της ελαστικότητας είναι πολύ χρήσιμη για τις επιχειρήσεις και το Κράτος.

- **Επιχειρήσεις:** Είναι χρήσιμο να γνωρίζουν οι επιχειρήσεις αν το προϊόν που παράγουν, το θεωρούν οι καταναλωτές **ελαστικό** ή **ανελαστικό**. Αυτό βοηθάει στην άσκηση της τιμολογιακής τους πολιτικής. Αν το προϊόν που παράγεται από μια επιχείρηση θεωρείται από τους καταναλωτές ανελαστικό η επιχείρηση έχει τη δυνατότητα να αυξήσει τα έσοδά της με μια αύξηση της τιμής του προϊόντος της. Αντίθετα αν το προϊόν θεωρείται ελαστικό η αύξηση της τιμής μάλλον θα επιφέρει μείωση των εσόδων της επιχείρησης.

Λυμένη Άσκηση 2:

Μια επιχείρηση παράγει ένα προϊόν X. Στην τιμή των 10€ οι καταναλωτές ζητούν 50 μονάδες του προϊόντος. Αν το προϊόν έχει ελαστικότητα ζήτησης ίση με -0,5, η επιχείρηση έχει συμφέρον να αυξήσει τη τιμή στα 12€;

Λύση: Από τον τύπο της ελαστικότητας έχουμε:

$$E_D = \frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}} \Leftrightarrow -0,5 = \frac{\frac{50}{12-10}}{\frac{10}{10}} \Leftrightarrow -0,5 = \frac{50}{1} \Leftrightarrow -0,5 = \frac{5\Delta Q}{50} \Leftrightarrow \Delta Q = -5$$

Άρα $Q_2 = 50 - 5 = 45$ μον.

$$\Sigma E_1 = P_1 \cdot Q_1 = 10 \cdot 50 = 500 \text{ € και } \Sigma E_2 = P_2 \cdot Q_2 = 12 \cdot 45 = 540 \text{ €}$$

Συμπέρασμα: Επειδή η ζήτηση του αγαθού είναι ανελαστική (-0,5) η επιχείρηση έχει συμφέρον να αυξήσει την τιμή του προϊόντος της κατά 2€, γιατί θα αυξηθούν τα έσοδά της κατά 40 € (από 500 σε 540 €)

- **Κράτος:** Το Κράτος θα πρέπει να γνωρίζει αν η ζήτηση των διαφόρων αγαθών θεωρείται ελαστική ή ανελαστική προκειμένου να προχωρήσει σε φορολόγηση των διαφόρων αγαθών. Άλλωστε ο μεγαλύτερος όγκος των εσόδων του δημοσίου προέρχεται από τη φορολόγηση αγαθών τα οποία έχουν ανελαστική ζήτηση (είδη πρώτης ανάγκης)

Λυμένη Άσκηση 3:

Έστω ότι η τιμή της βενζίνης είναι 0,80€ το λίτρο και στην τιμή αυτή οι καταναλωτές ζητούν 5 εκ. λίτρα. Το Κράτος επιβάλλει ένα Φ.Π.Α 18% πάνω στη συνολική δαπάνη του καταναλωτή. Αν η ελαστικότητα ζήτησης της βενζίνης είναι -0,4 σε μια αύξηση της τιμής η ζητούμενη ποσότητα μειώνεται στα 4,5 εκ. λίτρα. Πιστεύετε ότι συμφέρει το Κράτος μια αύξηση του Φ.Π.Α σε 19% επι της συνολικής δαπάνης;

Λύση:

$$\Sigma \Delta_1 = P_1 \cdot Q_1 = 0,8 \cdot 5.000.000 = 4.000.000 \text{ € και}$$

$$\text{Κρατικά Έσοδα} = 4.000.000 \cdot 18\% = \mathbf{720.000 \text{ €}}$$

$$E_D = \frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}} \Leftrightarrow -0,4 = \frac{\frac{4,5-5}{5}}{\frac{\Delta P}{0,80}} \Leftrightarrow -0,4 = \frac{-0,5}{\frac{\Delta P}{0,80}} \Leftrightarrow -0,4 = \frac{-0,4}{5\Delta P} \Leftrightarrow -2\Delta P = -0,4 \Leftrightarrow \Delta P = 0,2$$

και $P_2 = 0,8 + 0,2 = 1\text{€}$. Αυτό σημαίνει ότι για να μειωθεί η ζητούμενη ποσότητα κατά 500 χιλ. λίτρα η τιμή της βενζίνης αυξήθηκε από 0,80€ σε 1€.

$$\text{Άρα } \Sigma \Delta_2 = P_2 \cdot Q_2 = 1 \cdot 4.500.000 = 4.500.000 \text{ και}$$

$$\text{Κρατικά έσοδα} = 4.500.000 \cdot 19\% = \mathbf{855.000 \text{ €}}$$

Συμπέρασμα: Επειδή η ζήτηση της βενζίνης είναι ανελαστική (-0,4) παρόλη τη μείωση της ποσότητας κατά 500 χιλ.λίτρα με την αύξηση του συντελεστή του Φ.Π.Α τα κρατικά έσοδα αυξήθηκαν από 720.000€ σε 855.000€.

2.10 Εισοδηματική ελαστικότητα

Οι καταναλωτές δεν αντιδρούν μόνο στις μεταβολές της τιμής αλλά και στις μεταβολές άλλων παραγόντων. Εδώ θα εξετάσουμε το πώς αντιδρά ο καταναλωτής στις μεταβολές του εισοδήματος. Εξετάζουμε δηλαδή την *ελαστικότητα ως προς το εισόδημα* ή την *εισοδηματική ελαστικότητα* όπως αλλιώς λέγεται.

Η εισοδηματική ελαστικότητα είναι ένα μέτρο το οποίο δείχνει το βαθμό αντίδρασης των καταναλωτών στις μεταβολές του εισοδήματος, με την προϋπόθεση ότι η τιμή του αγαθού που εξετάζουμε παραμένει σταθερή.

Η εισοδηματική ελαστικότητα ορίζεται ως ο λόγος της της ποσοστιαίας μεταβολής της ζητούμενης ποσότητας προς την ποσοστιαία μεταβολή του εισοδήματος.

- **Υπολογισμός εισοδηματικής ελαστικότητας**

Αν συμβολίσουμε με Y το εισόδημα, Q τη ζητούμενη ποσότητα, ΔY τη μεταβολή του εισοδήματος και ΔQ τη μεταβολή της ποσότητας η εισοδηματική ελαστικότητα υπολογίζεται από την ακόλουθη σχέση:

$$E_Y = \frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta Y}{Y}} \quad \text{ή} \quad E_Y = \frac{\Delta Q}{\Delta Y} \cdot \frac{Y}{Q}$$

Λυμένη Άσκηση 4;

Δίνεται ο παρακάτω πίνακας:

Τιμή (P) (σε ευρώ)	Ζητούμενη Ποσότητα (Q_D)	Εισόδημα (Y) (σε ευρώ)
10	50 μον.	900
10	60 «	1.000
10	70 «	1.150

Ζητείται: Να υπολογιστεί η εισοδηματική ελαστικότητα όταν το εισόδημα του καταναλωτή αυξάνεται.

Λύση: i) $E_Y = \frac{\Delta Q}{\Delta Y} \cdot \frac{Y}{Q} = \frac{60-50}{1000-900} \cdot \frac{900}{50} = 1,8$

ii) $E_Y = \frac{70-60}{1.150-1.000} \cdot \frac{1000}{60} \approx 1,1$

- Ομοίως μπορούμε να υπολογίσουμε την εισοδηματική ελαστικότητα όταν το εισόδημα του καταναλωτή μειώνεται.

- **Τιμές της εισοδηματικής ελαστικότητας**

α) Για τα περισσότερα αγαθά που χαρακτηρίζονται **κανονικά** ή **ανώτερα** αγαθά, υπάρχει μια ευθεία (θετική) σχέση μεταξύ του εισοδήματος των καταναλωτών και της ζήτησης για τα αγαθά αυτά. Αυτό σημαίνει ότι όταν αυξάνεται το εισόδημα του καταναλωτή αυξάνεται και η ζήτηση για τα κανονικά αγαθά και αντίστροφα. Άρα η **εισοδηματική ελαστικότητα** των κανονικών αγαθών είναι **θετική** ($E_Y > 0$).

Όταν η εισοδηματική ελαστικότητα είναι θετική και μεγαλύτερη της μονάδας ($E_Y > 1$) ένα κανονικό αγαθό χαρακτηρίζεται ως **πολυτελείας** ενώ όταν η εισοδηματική ελαστικότητα είναι μικρότερη της μονάδας ($E_Y < 1$) το κανονικό αγαθό θεωρούνται ότι είναι **πρώτης ανάγκης**.

β) Υπάρχουν κάποια αγαθά τα οποία θεωρούνται χαμηλής ποιότητας και απευθύνονται σε καταναλωτές με χαμηλό εισόδημα. Αυτά τα αγαθά χαρακτηρίζονται ως **κατώτερα**. Σε μια αύξησης του εισοδήματός τους οι καταναλωτές μειώνουν τη ζήτηση για αυτά τα αγαθά στρεφόμενοι σε αγαθά καλύτερης ποιότητας. Υπάρχει επομένως μια **αρνητική** σχέση μεταξύ του εισοδήματος των καταναλωτών και της ζήτησης για τα κατώτερα αγαθά. Άρα η εισοδηματική ελαστικότητα των κατώτερων αγαθών είναι **αρνητική** ($E_Y < 1$).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Ένα αγαθό μπορεί να θεωρείται αγαθό πολυτελείας σε χαμηλά επίπεδα εισοδήματος, αγαθό πρώτης ανάγκης σε ενδιάμεσα επίπεδα εισοδήματος και κατώτερο σε υψηλά επίπεδα εισοδήματος

Άσκηση 3

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, να συμπληρώστε τα κενά και να λύσετε τις ασκήσεις

- 1) Όταν η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή είναι κατά απόλυτη τιμή μεγαλύτερη της μονάδας η ζήτηση του αγαθού χαρακτηρίζεται ----- ενώ όταν είναι κατά απόλυτη τιμή μικρότερη της μονάδας η ζήτηση του αγαθού χαρακτηρίζεται ως -----.
- 2) Ως συνολική δαπάνη του καταναλωτή για ένα αγαθό ορίζεται το γινόμενο της ----- -- επί τη -----.
- 3) Όταν η καμπύλη ζήτησης ενός αγαθού είναι κάθετη στον άξονα των ποσοτήτων τότε η:

α) $E_D = -1$	γ) $ E_D < 1$
β) $ E_D > 1$	δ) $E_D = 0$

 Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας με τη βοήθεια παραδειγμάτων.
- 4) Όταν η τιμή ενός αγαθού X αυξηθεί από 10€ σε 20€ και τα έσοδα της επιχείρησης αυξηθούν από 20.000€ σε 24.000€ τότε:

α) $E_D = -0,5$	γ) $E_D = -1,5$
β) $E_D = -0,4$	δ) $E_D = -2$
- 5) Η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή είναι σταθερή κατά μήκος της καμπύλης ζήτησης. (Σ) (Λ)
- 6) Αν ένα αγαθό έχει ελαστική ζήτηση και η τιμή του μειωθεί η συνολική δαπάνη του καταναλωτή για το αγαθό θα αυξηθεί. (Σ) (Λ)
- 7) Αν η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή ενός αγαθού είναι -0,2 και η τιμή αυξηθεί κατά 15% ποιά θα είναι το ποσοστό μεταβολής της ζητούμενης ποσότητας του αγαθού;
- 8) Αν η τιμή ενός αγαθού X είναι 10€ η ζητούμενη ποσότητά του είναι 100 μον. Αν η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή είναι -0,5 ποιά θα είναι η τιμή του αγαθού X ώστε η ζητούμενη ποσότητά του να μειωθεί στις 80 μον. ;

9) Δίνεται ο παρακάτω πίνακας:

<i>Ζητούμενη Ποσότητα (Q_D)</i>	<i>Τιμή (P) (σε ευρώ)</i>	<i>Εισόδημα (Y) (σε ευρώ)</i>
300	100	2.000
300	90	2.000
350	70	1.800
370	80	2.500
340	90	2.500
300	80	1.000
380	60	1.800

Ζητούνται:

- α) Να υπολογιστούν οι ελαστικότητες ζήτησης ως προς την τιμή καθώς και οι εισοδηματικές ελαστικότητες
- β) Να κατασκευαστούν οι καμπύλες ζήτησης σε ένα διάγραμμα.
- 10) Δίνεται ο παρακάτω πίνακας:

<i>Σημεία</i>	<i>Τιμή (P) (σε ευρώ)</i>	<i>Ζητούμενη Ποσότητα (Q_D)</i>	<i>Ελαστικότητα Ζήτησης (E_D)</i>
A	10	500	
B	8	550	
Γ	6	600	
Δ	3	650	

Ζητούνται:

- α) Να υπολογίσετε την ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή όταν η τιμή μειώνεται και να χαρακτηρίσετε τη ζήτηση του αγαθού.
- β) Να υπολογίσετε τη συνολική δαπάνη του καταναλωτή και να εξηγήσετε τη σχέση μεταξύ ελαστικότητας και συνολικής δαπάνης του καταναλωτή.
- 11) Δίνονται τα παρακάτω στοιχεία που αφορούν τη ζήτηση ενός καταναλωτή για τέσσερα διαφορετικά προϊόντα πριν και μετά την αύξηση του εισοδήματός του κατά 10%:

<i>Προϊόντα</i>	<i>X</i>	<i>Y</i>	<i>Z</i>	<i>Ω</i>
<i>Ζητούμενη Ποσότητα (πρίν)</i>	200	300	40	300
<i>Ζητούμενη Ποσότητα (μετά)</i>	190	350	50	320

Να υπολογιστούν οι εισοδηματικές ελαστικότητες ζήτησης και να χαρακτηρίσετε τα αγαθά

ΣΥΝΟΨΗ

- 1) Ο κάθε καταναλωτής εκδηλώνει ζήτηση για διάφορα αγαθά, ζητά δηλαδή διάφορες ποσότητες σε διάφορες τιμές έχοντας σαν **αντικειμενικό σκοπό** του να **μεγιστοποιήσει τη χρησιμότητά** που απολαμβάνει απο το κάθε αγαθό.
- 2) Ο καταναλωτής μεταβάλλει τη ζητούμενη ποσότητα **επηρεαζόμενος απο τις μεταβολές της τιμής προς την αντίθετη κατεύθυνση (νόμος ζήτησης)**.
- 3) Διαγραμματική απεικόνιση του νόμου της ζήτησης είναι η καμπύλη της ζήτησης (ατομική και αγοραία).
- 4) Ο καταναλωτής εκτός απο την τιμή των αγαθών **επηρεάζεται** και απο **άλλους παράγοντες** που επηρεάζουν τη συμπεριφορά του όπως είναι :
α) το εισόδημά του, β) οι προτιμήσεις του, γ) οι τιμές των άλλων αγαθών (υποκατάστατα – συμπληρωματικά αγαθά), δ) οι προβλέψεις των καταναλωτών σχετικά με τη μελλοντική εξέλιξη τιμών και εισοδημάτων και ε) ο αριθμός των καταναλωτών (αγοραία καμπύλη ζήτησης)
- 5) Η ελαστικότητα ζήτησης (E_D) δείχνει **την αντίδραση του καταναλωτή** στις μεταβολές της **τιμής**.
- 6) Η ζήτηση ενός αγαθού μπορεί να χαρακτηριστεί ως **ελαστική** ($|E_D| > 1$) ή ως **ανελαστική** ($|E_D| < 1$) ανάλογα με το εάν ο καταναλωτής αντιδρά έντονα ή όχι στις μεταβολές της τιμής.
- 7) Η **ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή** (E_D) εξετάζεται τόσο απο τις επιχειρήσεις όσο και απο το Κράτος.
- 8) Εκτός απο τις μεταβολές της τιμής ο καταναλωτής αντιδρά επίσης και στις **μεταβολές του εισοδήματος (εισοδηματική ελαστικότητα)**.
- 9) Όταν η εισοδηματική ελαστικότητα είναι **θετική** ($E_Y > 0$) το αγαθό χαρακτηρίζεται ως **κανονικό ή ανώτερο**, όταν δε είναι **αρνητική** ($E_Y < 0$) το αγαθό χαρακτηρίζεται ως **κατώτερο**.
- 10) Όταν η εισοδηματική ελαστικότητα είναι μεγαλύτερη της μονάδας το αγαθό χαρακτηρίζεται ως πολυτελείας εν'ω όταν είναι μικρότερη της μονάδας το αγαθό χαρακτηρίζεται ως πρώτης ανάγκης.

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΕΤΑΙΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

- 1) «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία»: Θ. Γεωργακόπουλος-Θ. Λιανός- Θ. Μπένος- Γ. Τσεκούρας-Μ. Χατζηπροκοπίου-Γ. Χρήστου Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2002. Στο 6ο κεφάλαιο «Η ζήτηση των αγαθών» παρουσιάζεται η έννοια της ζήτησης καθώς και η ανάπτυξη των θεωριών πάνω στις οποίες στηρίζεται ο νόμος της ζήτησης
- 2) «Θεωρητική Οικονομική» Τόμος Α: Θ. Γκαμαλέτσος 1992. Στο 'Α Μέρος στο 7ο κεφάλαιο του βιβλίου παρουσιάζεται η έννοια της ελαστικότητας ζήτησης όπου ο ενδιαφερόμενος μπορεί να εμβαθύνει στη μελέτη εννοιών όπως είναι η τοξοειδής ελαστικότητα και η ελαστικότητα υποκατάστασης. Επίσης μπορούν να μελετηθούν οι προσδιοριστικοί παράγοντες της ελαστικότητας ζήτησης καθώς και οι ακραίες μορφές ελαστικότητας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) «Αρχές Οικονομικής Επιστήμης» Τεύχος Α': Θ. Μπένος – Στ. Σαραντίδης 1990
- 2) «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία»: Θ. Γεωργακόπουλος-Θ. Λιανός- Θ. Μπένος- Γ. Τσεκούρας-Μ. Χατζηπροκοπίου-Γ. Χρήστου Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2002
- 3) « Οδηγός μελέτης Πολιτικής Οικονομίας»: Α. Κώττη – Γ. Κώττη Αθήνα 1997
- 4) «Θεωρητική Οικονομική» Τόμος Α: Θ. Γκαμαλέτσος 1992
- 5) «Μικροοικονομική Θεωρία» Δρανδάκης Ε., Ν. Μπαλτάς και Γ. Μπήτρος, (1994), Εκδόσεις Μπένου.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- 1) www.economics.about.com
- 2) www.en.wikipedia.org

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις ασκήσεων

Άσκηση 1

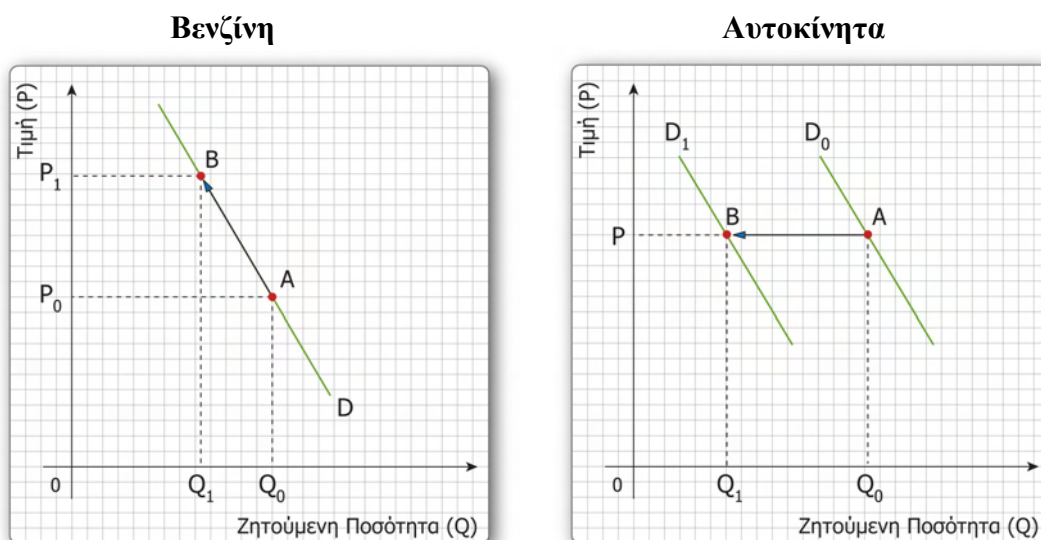
- 1) εισόδημα, τιμές
- 2) επιθυμίες, δυνατότητες αγοράς
- 3) γ
- 4) Λ
- 5) Λ

Άσκηση 2

- 1) μόδα, διαφήμιση
- 2) μείωση, ζήτηση
- 3) γ
- 4) γ
- 5) Λ
- 6) Σ

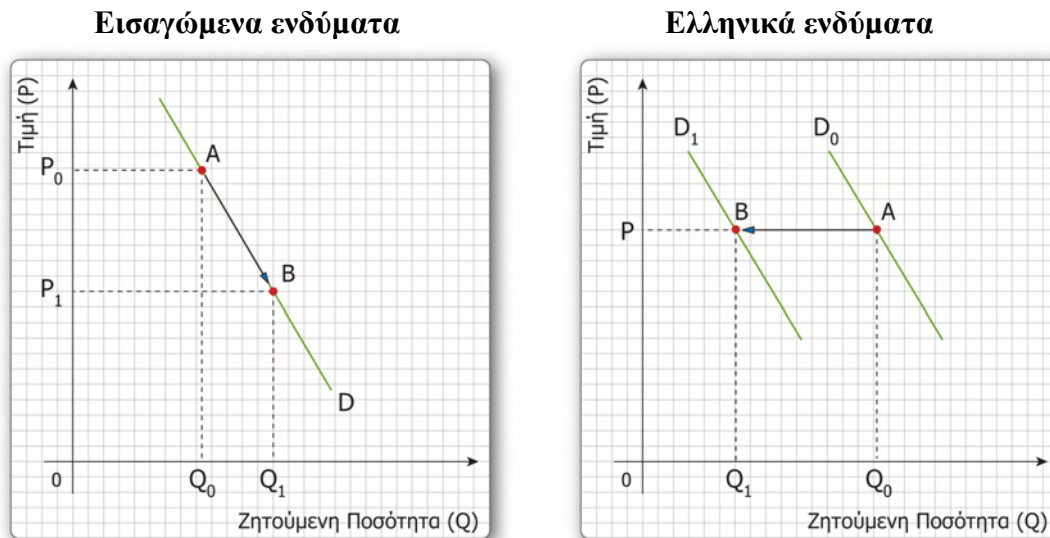
7) Η απάντησή μας είναι η εξής:

Όταν αυξάνεται η τιμή της βενζίνης από P σε P_1 η ζητούμενη ποσότητα της βενζίνης θα μειωθεί από Q σε Q_1 μετακινούμενοι από το σημείο A στο σημείο B πάνω στην καμπύλη ζήτησης της βενζίνης. Επειδή θεωρούμε τη βενζίνη συμπληρωματικό αγαθό των αυτοκινήτων και αυξάνεται η τιμή της θα μειωθεί η ζήτηση των αυτοκινήτων. Η καμπύλη ζήτησης των αυτοκινήτων θα μετατοπιστεί προς τα αριστερά και η ζήτησή τους θα μειωθεί, ώστε στην ίδια τιμή να ζητούνται μικρότερες ποσότητες όπως δείχνουν τα παρακάτω διαγράμματα.

Σχήμα 2.6

- 8) Η απάντησή μας είναι η εξής:
- α) Η μείωση της τιμής των εισαγόμενων ενδυμάτων έστω από P σε P_1 θα αυξήσει τη ζητούμενη ποσότητά τους από Q σε Q_1 λόγω του νόμου της ζήτησης. Αυτή η μεταβολή απεικονίζεται διαγραμματικά με μια μετακίνηση επάνω στην καμπύλη ζήτησης D των εισαγόμενων ενδυμάτων από το σημείο A στο σημείο B όπως φαίνεται στο σχήμα 2.7
 - β) Τα εισαγόμενα και τα ελληνικά ενδύματα είναι μεταξύ τους υποκατάστατα αγαθά, που σημαίνει ότι μια μείωση της τιμής των εισαγόμενων ενδυμάτων θα μειώσει τη ζήτηση των ελληνικών των οποίων η τιμή είναι σταθερή. Η μείωση της ζήτησης των ελληνικών ενδυμάτων απεικονίζεται με μια μετατόπιση της καμπύλης ζήτησής τους προς τα αριστερά από τη θέση D στη θέση D_1 ώστε στην ίδια τιμή να ζητούνται μικρότερες ποσότητες όπως φαίνεται στο σχήμα 2.7

Σχήμα 2.7

Άσκηση 3

- 1) ελαστική, ανελαστική
- 2) τιμής, ζητούμενης ποσότητας
- 3) δ. **Αιτιολόγηση:** Υπάρχουν κάποια αγαθά για τα οποία η ζήτηση χαρακτηρίζεται ως πλήρως ή τελείως ανελαστική όπως κάποια φάρμακα απαραίτητα για τα οποία δεν υπάρχουν στενά υποκατάστατα όπως π.χ η ινσουλίνη για τους διαβητικούς. Η ποσότητα που καταναλώνεται είναι σταθερή ανεξάρτητα από το αν αυξάνεται ή μειώνεται η τιμή αυτών των αγαθών. Άρα η $E_D=0$.

$$4) \Sigma E_1 = P_1 \cdot Q_1 \Leftrightarrow Q_1 = \frac{20.000}{10} = 2.000$$

$$\Sigma E_2 = P_2 \cdot Q_2 \Leftrightarrow Q_2 = \frac{24.000}{20} = 1.200$$

$$E_D = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \cdot \frac{P}{Q} = \frac{1.200 - 2.000}{20 - 10} \cdot \frac{10}{2.000} = -0,4$$

Άρα σωστή απάντηση η β

5) Λ

6) Σ

$$7) E_D = \frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}} \Leftrightarrow -0,2 = \frac{\frac{\Delta Q}{0,15}}{\frac{Q}{P}} \Leftrightarrow \frac{\Delta Q}{Q} = -0,03 \text{ ή μείωση } 3\%$$

$$8) E_D = \frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}} \Leftrightarrow -0,5 = \frac{\frac{80 - 100}{\Delta P}}{\frac{100}{10}} \Leftrightarrow -0,5 = \frac{-1}{\frac{5}{\Delta P}} \Leftrightarrow -0,5 = \frac{-10}{5\Delta P} \Leftrightarrow \Delta P = 4$$

Άρα $P_2 = 10 + 4 = 14\text{€}$

- 9) α) Ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή μπορεί να υπολογιστεί μεταξύ εκείνων των σημείων (διαδοχικών ή μη) όπου μεταβάλλεται η τιμή, ενώ το εισόδημα παραμένει σταθερό. Άρα:

$$E_D = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \cdot \frac{P}{Q} = \frac{300-300}{90-100} \cdot \frac{100}{300} = 0$$

$$E_D = \frac{340-370}{90-80} \cdot \frac{80}{370} \approx -0,65$$

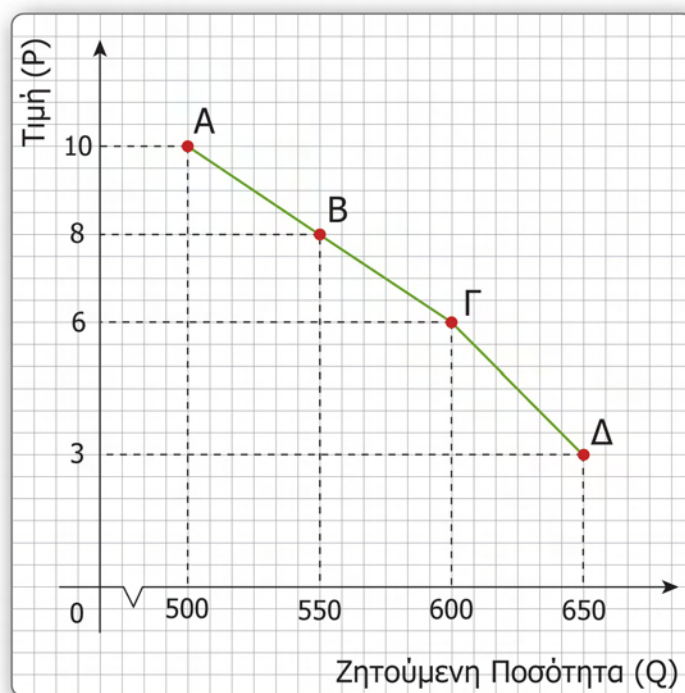
$$E_D = \frac{380-350}{60-70} \cdot \frac{70}{350} = -0,6$$

Εισοδηματική ελαστικότητα μπορεί να υπολογιστεί μεταξύ εκείνων των σημείων (διαδοχικών ή μη) όπου μεταβάλλεται το εισόδημα, ενώ η τιμή παραμένει σταθερή. Άρα:

$$E_Y = \frac{\Delta Q}{\Delta Y} \cdot \frac{Y}{Q} = \frac{340-300}{2.500-2.000} \cdot \frac{2.000}{300} = 0,53$$

$$E_Y = \frac{300-370}{1.000-2.500} \cdot \frac{2.500}{370} \approx 0,32$$

β) Έχουμε το παρακάτω σχήμα:

Σχήμα 2.8

$$10) \alpha) A \rightarrow B: E_D = \frac{550-500}{8-10} \cdot \frac{10}{500} = -0,5$$

$$B \rightarrow \Gamma: E_D = \frac{600-550}{6-8} \cdot \frac{8}{550} = -0,36$$

$$\Gamma \rightarrow \Delta: E_D = \frac{650-600}{3-6} \cdot \frac{6}{600} = -0,16$$

$$\beta) \Sigma\Delta_1=10 \cdot 500=5.000 \quad \Sigma\Delta_2=8 \cdot 550=4.400, \quad \Sigma\Delta_3=6 \cdot 600=3.600$$

$$\Sigma\Delta_4=3 \cdot 650=1.950$$

Επειδή η ζήτηση του αγαθού που εξετάζουμε είναι ανελαστική μια μείωση της τιμής θα οδηγήσει σε μείωση της συνολικής δαπάνης του καταναλωτή.

$$II) E_Y = \frac{190 - 200}{\frac{200}{0,1}} = -0,5 \text{ (κατώτερο αγαθό)}, \quad E_Y = \frac{350 - 300}{\frac{300}{0,1}} = 1,67 \text{ (κανονικό αγαθό)}$$

$$E_Y = \frac{50 - 40}{\frac{40}{0,1}} = 2,5 \text{ (κανονικό αγαθό)},$$

$$E_Y = \frac{320 - 300}{\frac{300}{0,1}} = 0,67 \text{ (κανονικό αγαθό)}$$

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

Σκοπός

Στην ενότητα αυτή βασική επιδίωξη είναι να γίνουν κατανοητές από τον ενήλικο βασικές έννοιες σχετικά με τη συμπεριφορά της επιχείρησης καθώς και με την προσφορά των αγαθών στην αγορά.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης ενότητας, ο κάθε εκπαιδευόμενος θα είναι σε θέση να:

- γνωρίζει τι είναι προσφορά και τι προσφερόμενη ποσότητα ενός αγαθού.
- αντιληφθεί πως αντιδρά η επιχείρηση στις μεταβολές της τιμής των αγαθών.
- γνωρίζει ποιοί είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν την προσφορά των αγαθών.
- γνωρίζει τι είναι η ατομική και τι η αγοραία καμπύλη προσφοράς ενός αγαθού και πως επηρεάζεται από τη μεταβολή των προσδιοριστικών παραγόντων της προσφοράς.
- να αντιληφθεί τι είναι η ελαστικότητα προσφοράς και πως υπολογίζεται.
- να κατανοήσει πως επηρεάζει την ελαστικότητα προσφοράς ο παράγοντας χρόνος.

Έννοιες κλειδιά

- τιμή
- προσφερόμενη ποσότητα
- προσφορά
- επιχείρηση
- κέρδος
- κόστος παραγωγής
- τεχνολογία
- ελαστικότητα προσφοράς
- χρόνος

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Στο προηγούμενο κεφάλαιο εξετάσαμε τη ζήτηση των διαφόρων αγαθών που διαμορφώνεται από τους καταναλωτές. Τα αγαθά αυτά όμως παράγονται και προσφέρονται από τις επιχειρήσεις. Προκειμένου λοιπόν να εξετάσουμε την πλευρά της προσφοράς θα πρέπει να εξετάσουμε την οργάνωση και τη συμπεριφορά της επιχείρησης.

3.1 Η συμπεριφορά του επιχειρηματία

Η παραγωγή των διαφόρων αγαθών προϋποθέτει τη χρήση συντελεστών παραγωγής, μέσω των οποίων παράγονται τα διάφορα προϊόντα που ικανοποιούν τις ανθρώπινες ανάγκες.

Ως επιχειρηματίας χαρακτηρίζεται το άτομο το οποίο αναλαμβάνει την προτοβουλία να συνδυάσει και να χρησιμοποιήσει τους παραγωγικούς συντελεστές ώστε να παραχθούν τα διάφορα προϊόντα.

Ο επιχειρηματίας προμηθεύεται τους συντελεστές της παραγωγής στην αγορά των συντελεστών και πουλάει έτοιμα προϊόντα στην αγορά των αγαθών. Με αυτόν τον τρόπο έχει κάποιες δαπάνες (κόστος) για την απόκτηση των συντελεστών καθώς και έσοδα (προσόδους) από την πώληση των προϊόντων.

Ο επιχειρηματίας αναλαμβάνει αυτή τη δραστηριότητα με αντικειμενικό σκοπό την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους.

Αντικειμενικός σκοπός δηλαδή του επιχειρηματία είναι η μεγιστοποίηση της διαφοράς ανάμεσα στα έσοδα και στις δαπάνες του

Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο επιχειρηματίας έχει πάντοτε κέρδος. Είναι δυνατόν σε κάποιες περιόδους χαμηλής οικονομικής δραστηριότητας, η επιχείρηση να λειτουργεί με ζημιά δηλαδή τα έξοδα να υπερβαίνουν τα έσοδα. Στην περίπτωση αυτή ο επιχειρηματίας επιδιώκει την ελαχιστοποίηση των ζημιών. Άρα η συμπεριφορά του επιχειρηματία καθορίζεται από την προσπάθειά του να επιτύχει κατά περίπτωση το **μέγιστο κέρδος** ή την **ελάχιστη ζημιά**.

3.2 Ο νόμος της προσφοράς και η ερμηνία του

Εδώ θα εξετάσουμε την αντίδραση μιας επιχείρησης που παράγει ένα αγαθό Y στις μεταβολές της τιμής του.

Ο νόμος της προσφοράς αναφέρεται στη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην τιμή ενός αγαθού και στις ποσότητες του αγαθού που προσφέρονται από τις επιχειρήσεις σε διάφορες τιμές. Μια απλή έκφραση του νόμου της προσφοράς λέει ότι η παραγωγή καθώς και η ποσότητα ενός αγαθού που προσφέρεται αυξάνεται, όταν η τιμή του αυξάνεται και αντίστροφα.

Διαφορετικά ο νόμος της προσφοράς λέει ότι υπάρχει μια *ευθεία* (θετική) σχέση που συνδέει την τιμή ενός αγαθού με την προσφερόμενη ποσότητά του. Άρα

Όταν αυξάνεται η τιμή ενός αγαθού αυξάνεται η προσφερόμενη ποσότητά του, ενώ όταν μειώνεται η τιμή ενός αγαθού τότε μειώνεται η προσφερόμενη ποσότητά του, όταν οι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς παραμένουν σταθεροί.

Ας εξετάσουμε λοιπόν για ποιόν λόγο οι επιχειρήσεις αντιδρούν κατά αυτόν τον τρόπο στις μεταβολές της τιμής του αγαθού.

- **Ερμηνία του νόμου της προσφοράς:** Καθώς η τιμή του αγαθού αυξάνεται, το περιθώριο κέρδους ανά μονάδα προϊόντος αυξάνεται. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει κίνητρο για την επιχείρηση που παράγει το προϊόν να αυξήσει την παραγόμενη και προσφερόμενη ποσότητά του, προκειμένου να αυξήσει τα κέρδη της.

Αντίθετα όταν μειώνεται η τιμή του προϊόντος, η επιχείρηση που το παράγει θα μειώσει την παραγόμενη και προσφερόμενη ποσότητα επειδή μειώνονται τα περιθώρια κέρδους της και δεν έχει συμφέρον (η επιχείρηση) να συνεχίσει να προσφέρει την ίδια ποσότητα.

3.3 Ο πίνακας και η καμπύλη προσφοράς

Μια από τις επιχειρήσεις που παράγει το αγαθό Υ είναι διατεθειμένη να προσφέρει κάποιες ποσότητες του αγαθού αυτού σε διάφορες τιμές όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας:

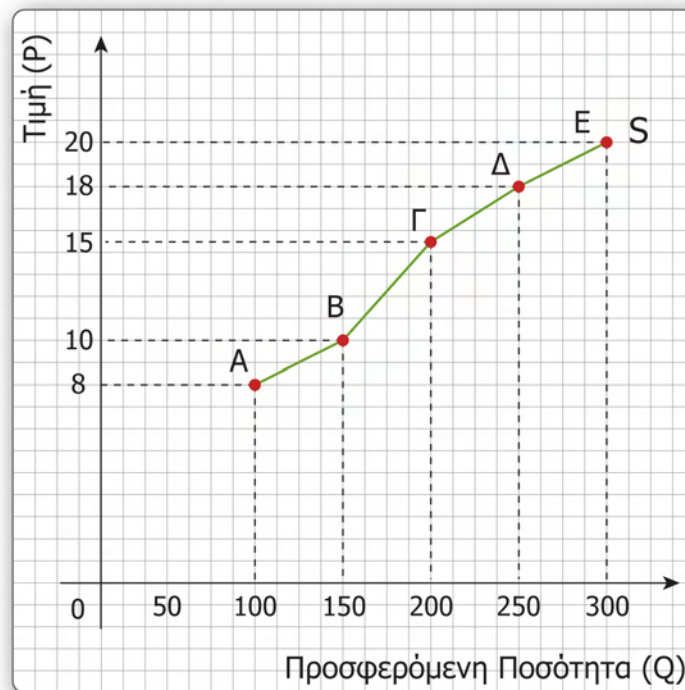
Πίνακας 3.1

<i>Σημεία</i>	<i>Τιμή (P) (σε ευρώ)</i>	<i>Προσφερόμενη Ποσότητα (Q_s)</i>
<i>A</i>	<i>20</i>	<i>300 μον.</i>
<i>B</i>	<i>18</i>	<i>250 «</i>
<i>Γ</i>	<i>15</i>	<i>220 «</i>
<i>Δ</i>	<i>10</i>	<i>150 «</i>
<i>E</i>	<i>8</i>	<i>100 «</i>

Ο παραπάνω πίνακας δείχνει τους συνδυασμούς τιμής και προσφερόμενης ποσότητας του αγαθού Υ οι οποίοι δείχνουν την *επιθυμία* αλλά και τη *δυνατότητα της πώλησης*, από *μια επιχείρηση* ορισμένων ποσοτήτων του αγαθού αυτού για συγκεκριμένες τιμές. Ο πίνακας αυτός ονομάζεται *πίνακας ή κλίμακα ατομικής προσφοράς*.

Ο πίνακας ατομικής προσφοράς δείχνει τις ελάχιστες τιμές οι οποίες είναι απαραίτητες για να αποτέλεσουν κίνητρο στις επιχειρήσεις για την αύξηση της ποσότητας του αγαθού που παράγουν και προσφέρουν. Ο πίνακας ατομικής προσφοράς μπορεί να απεικονιστεί διαγραμματικά με την *καμπύλη ατομικής προσφοράς*.

Καμπύλη ατομικής προσφοράς

Σχήμα 3.1

- **Παρατηρήσεις:**

- α) Στον κατακόρυφο άξονα του διαγράμματος τοποθετούμε τις τιμές (P) του αγαθού και στον οριζόντιο άξονα τις προσφερόμενες ποσότητες (Q_s) όπως δίνονται από τον πίνακα 3.1.
- β) Η καμπύλη προσφοράς ενός αγαθού δείχνει το σύνολο των ποσοτήτων του αγαθού αυτού τις οποίες είναι διατεθειμένη να προσφέρει η επιχείρηση που το παράγει σε όλες τις δυνατές τιμές, μέσα σε μια ορισμένη χρονική περίοδο.
- γ) Η καμπύλη προσφοράς ξεκινά από κάτω αριστερά και ανέρχεται προς τα πάνω και δεξιά (**θετική κλίση**) ως άμεση συνέπεια του νόμου της προσφοράς.
- δ) Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι όροι προσφερόμενη ποσότητα και προσφορά είναι διαφορετικοί. Ο όρος **προσφερόμενη ποσότητα** σχετίζεται με τη τιμή του αγαθού και αντιστοιχεί σε ένα σημείο της καμπύλης προσφοράς. Ο όρος **προσφορά** σχετίζεται με οποιονδήποτε άλλο προσδιοριστικό παράγοντα εκτός της τιμής και αφορά ολόκληρη την καμπύλη προσφοράς και όχι ένα σημείο της.

3.4 Η αγοραία καμπύλη προσφοράς

Όπως μπορούμε εύκολα να κατανοήσουμε, στον κλάδο παραγωγής ενός αγαθού δεν δραστηριοποιείται μόνο μια επιχείρηση αλλά πολλές. Εκτός λοιπόν από την **ατομική καμπύλη προσφοράς** που δείχνει τις ποσότητες ενός αγαθού που είναι διατεθειμένη να προσφέρει μια επιχείρηση σε διάφορες τιμές, υπάρχει και η λεγόμενη **αγοραία καμπύλη προσφοράς** η οποία

δείχνει τις ποσότητες ενός αγαθού που είναι διατεθειμένες να παράγουν και να προσφέρουν όλες οι επιχειρήσεις που παράγουν το αγαθό.

Η αγοραία καμπύλη προσφοράς προκύπτει αν προσθέσουμε οριζόντια τις προσφερόμενες ποσότητες από κάθε επιχείρηση για κάθε πιθανή τιμή.

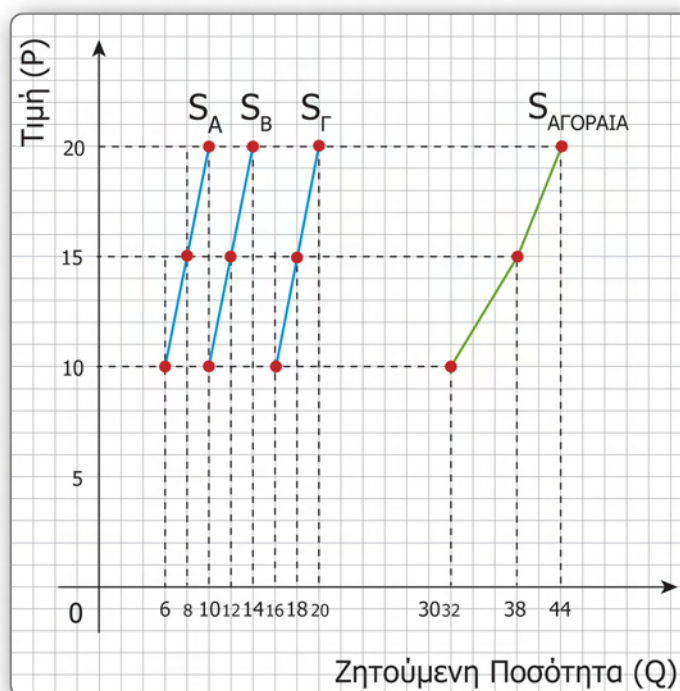
Παράδειγμα:

Υποθέτουμε ότι στην αγορά ενός αγαθού X υπάρχουν τρεις επιχειρήσεις οι οποίες εκδηλώνουν προσφορά για το αγαθό όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2

ΤΙΜΗ (P) (σε ευρώ)	Q _A (σε μονάδες)	Q _B (σε μονάδες)	Q _Γ (σε μονάδες)	ΑΓΟΡΑΙΑ ΖΗΤΟΥΜΕΝΗ ΠΟΣΟΤΗΤΑ (Q _A + Q _B + Q _Γ)
20	10	14	20	10+14+20=44
15	8	12	18	8+12+18=38
10	6	10	16	6+10+16=32

Αγοραία καμπύλη προσφοράς

Σχήμα 3.2

- **Παρατήρηση:**

Για την αγοραία καμπύλη προσφοράς ισχύει όπως και για τις ατομικές καμπύλες ο νόμος της προσφοράς. Η αγοραία καμπύλη προσφοράς όμως βρίσκεται πάντοτε δεξιότερα από τις ατομικές καμπύλες επειδή προκύπτει από το άθροισμα προσφερομένων ποσοτήτων.

Άσκηση 1

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση και να συμπληρώστε τα κενά:

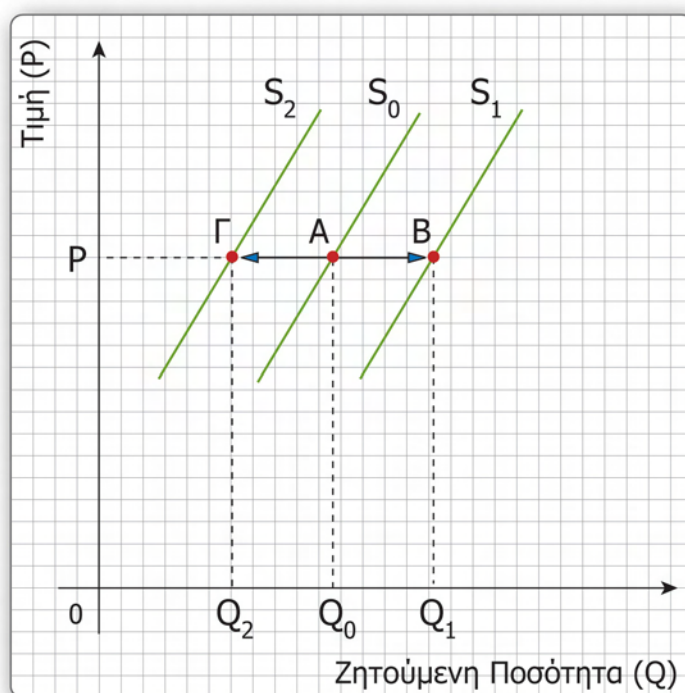
- 1) Ο πίνακας ατομικής προσφοράς δείχνει την ----- αλλά και τη -----
-----, από μια επιχείρηση ορισμένων ποσοτήτων του αγαθού που παράγεται για συγκεκριμένες τιμές.
- 2) Ο επιχειρηματίας προμηθεύεται τους -----, τους μετα-
σχηματίζει μέσω της ----- διαδικασίας σε ----- προϊόντα τα ο-
ποία τα πουλά στην αγορά των αγαθών.
- 3) Μια μείωση της τιμής του αγαθού στην αγορά θα έχει σαν συνέπεια:
 - α) την αύξηση της προσφοράς του
 - β) την αύξηση της προσφερόμενης ποσότητάς του
 - γ) τη μείωση της προσφερόμενης ποσότητάς του
 - δ) την αύξηση της παραγωγής του
- 4) Αντικειμενικός σκοπός της επιχείρησης είναι:
 - α) η επίτευξη κέρδους
 - β) η μεγιστοποίηση των πωλήσεων
 - γ) η εύρεση νέων πελατών
 - δ) η μεγιστοποίηση του κέρδους ή η ελαχιστοποίηση της ζημιάς
- 5) Η ατομική καμπύλη προσφοράς έχει θετική κλίση ενώ η αγοραία καμπύλη έχει αρνητική κλίση. (Σ) (Α)
- 6) Η αγοραία καμπύλη προσφοράς βρίσκεται πάντοτε δεξιότερα από τις ατομικές καμπύλες επειδή προκύπτει από το άθροισμα προσφερομένων ποσοτήτων. (Σ) (Α)

3.5 Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς

Θα ήταν χρήσιμο να επισημάνουμε ότι όταν μεταβάλλεται η τιμή του αγαθού που εξετάζουμε μεταβάλλεται προς την ίδια κατεύθυνση η προσφερόμενη ποσότητά του (νόμος προσφοράς) όταν οι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς παραμένουν σταθεροί. Αντίθετα όταν μεταβάλλεται ένας από τους προσδιοριστικούς παράγοντες της προσφοράς θεωρούμε ότι η **τιμή** του αγαθού **παραμένει σταθερή** και μεταβάλλεται η προσφορά του αγαθού.

Η μεταβολή της προσφοράς απεικονίζεται διαγραμματικά με μετατόπιση ολόκληρης της καμπύλης προσφοράς είτε προς τα δεξιά αν έχουμε αύξηση της προσφοράς, είτε προς τα αριστερά αν έχουμε μείωση της προσφοράς όπως δείχνει το παρακάτω σχήμα:

Μεταβολή στην προσφορά

Σχήμα 3.3

Ας εξετάσουμε λοιπόν ποιοί άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες εκτός της τιμής του αγαθού επηρεάζουν τη συμπεριφορά της επιχείρησης

α) Οι τιμές των παραγωγικών συντελεστών ή το κόστος παραγωγής του αγαθού

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η επιχείρηση ως αντικειμενικό της σκοπό έχει να μεγιστοποιήσει τη διαφορά ανάμεσα στα έσοδα και στα έξοδά της. Η επιχείρηση επομένως κατά την παραγωγή του προϊόντος της λαμβάνει υπόψην της και το κόστος παραγωγής. Το κόστος παραγωγής ενός αγαθού εξαρτάται από τις αμοιβές των συντελεστών παραγωγής. Επομένως μια μεταβολή στις τιμές των συντελεστών παραγωγής επηρεάζει την προσφορά των αγαθών.

Μια **αύξηση** στις τιμές των συντελεστών παραγωγής θα έχει σαν συνέπεια την **αύξηση** του κόστους παραγωγής και επομένως τη **μείωση** των περιθωρίων κέρδους της επιχείρησης με τελική συνέπεια τη **μείωση** της προσφοράς του αγαθού στην αγορά. Η μεταβολή αυτή της προσφοράς απεικονίζεται διαγραμματικά με μια **μετατόπιση** της καμπύλης προσφοράς προς τα **αριστερά**.

Αντίθετα μια **μείωση** στις τιμές των συντελεστών παραγωγής θα έχει σαν συνέπεια την **μείωση** του κόστους παραγωγής και επομένως την **αύξηση** των περιθωρίων κέρδους της επιχείρησης με τελική συνέπεια την **αύξηση** της προσφοράς του αγαθού στην αγορά. Η μεταβολή αυτή της προσφοράς απεικονίζεται διαγραμματικά με μια **μετατόπιση** της καμπύλης προσφοράς προς τα **δεξιά**.

β) Το επίπεδο της τεχνολογίας

Η μεταβολές που επέρχονται στην παραγωγή και στην προσφορά των διαφόρων προϊόντων παγκόσμια, οφείλονται κυρίως σε μεταβολές της τεχνολογίας. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο 1^ο κεφάλαιο του παρόντος βιβλίου οι ποσότητες των συντελεστών παραγωγής είναι περιορισμένες και εκείνο που μας απόμένει είναι να βελτιώσουμε την ποιότητά των συντελεστών παραγωγής (χωρίς να απαιτείται η αύξηση της ποσότητάς τους), αν θέλουμε να αυξήσουμε την παραγωγή.

Αυτό μπορεί να συμβεί με τη **βελτίωση της τεχνολογίας**. Η τεχνολογία εξαρτάται από την πρόοδο της επιστήμης. Οι διάφορες ανακαλύψεις σε επιμέρους κλάδους όπως είναι η ιατρική, η χημεία, κ.λ.π έχουν ως συνέπεια την παραγωγή διαφόρων προϊόντων με **χαμηλότερο κόστος**, την παραγωγή αγαθών που ικανοποιούν καλύτερα τις ανάγκες των καταναλωτών και βελτίωσης των ήδη υπαρχόντων αγαθών. Κατά συνέπεια μια βελτίωση της τεχνολογίας αυξάνει **την παραγωγή και προσφορά** των διαφόρων προϊόντων και μετατοπίζει την καμπύλη προσφοράς προς τα **δεξιά**.

Αντίθετα μια στασιμότητα στην τεχνολογία θα οδηγήσει σε **μείωση** της παραγωγής και της προσφοράς των διαφόρων αγαθών μετατοπίζοντας την καμπύλη προσφοράς τους προς τα **αριστερά**.

γ) Οι καιρικές συνθήκες για τη γεωργική παραγωγή

Οι καιρικές συνθήκες, αποτελούν βασικό προσδιοριστικό παράγοντα της προσφοράς γεωργικών προϊόντων. Είναι κατανοητό ότι δυσμενείς καιρικές συνθήκες π.χ χαλάζι, παγετός, ξηρασία κ.λ.π επηρεάζουν άμεσα την προσφορά γεωργικών προϊόντων οδηγώντας σε **μείωση** της παραγωγής και κατά συνέπεια της προσφοράς τους.

Αντίθετα καλές καιρικές συνθήκες συμβάλλουν θετικά στην προσφορά των γεωργικών προϊόντων.

δ) Οι τιμές των άλλων αγαθών

Αν εξετάσουμε την προσφορά ενός αγαθού έστω X παρατηρούμε ότι πολλές φορές επηρεάζεται και από τις τιμές άλλων αγαθών που σχετίζονται με το αγαθό X. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτού του προσδιοριστικού παράγοντα της προσφοράς μπορούμε να βρούμε στη γεωργική παραγωγή.

Για παράδειγμα μια **αύξηση** της **τιμής** του καλαμποκιού θα επηρεάσει σημαντικά την παραγωγή και προσφορά του σιταριού, αν θεωρήσουμε την τιμή του σιταριού σταθερή. Αυτό συμβαίνει επειδή οι παραγωγοί θα προτιμήσουν την καλλιέργεια του καλαμποκιού διαβλέποντας μεγαλύτερα περιθώρια κέρδους από την παραγωγή του, με τη μετατροπή της καλλιέργειας του σιταριού σε καλαμπόκι. Αυτό έχει ως συνέπεια τη **μείωση** της **προσφοράς** του σιταριού και μετατόπιση της καμπύλης προσφοράς του προς τα αριστερά ώστε στην ίδια τιμή να προσφέρονται μικρότερες ποσότητες σιταριού.

Αντίθετα αν η τιμή του καλαμποκιού **μειωθεί**, οι παραγωγοί θα στραφούν στην καλλιέργεια σιταριού με συνέπεια την **αύξηση** της **προσφοράς** του και μετατόπιση της καμπύλης προσφοράς σιταριού προς τα δεξιά.

- **Παρατήρηση:**

Πρέπει εδώ να επισημάνουμε ότι η αλλαγή της παραγωγής θα πρέπει να είναι δυνατόν να γίνει. Αν είναι αδύνατη η μετατροπή της παραγωγής, τότε η μεταβολή των τιμών των άλλων αγαθών δεν επηρεάζει την προσφορά του παραγόμενου αγαθού.

ε) **Οι προβλέψεις των παραγωγών**

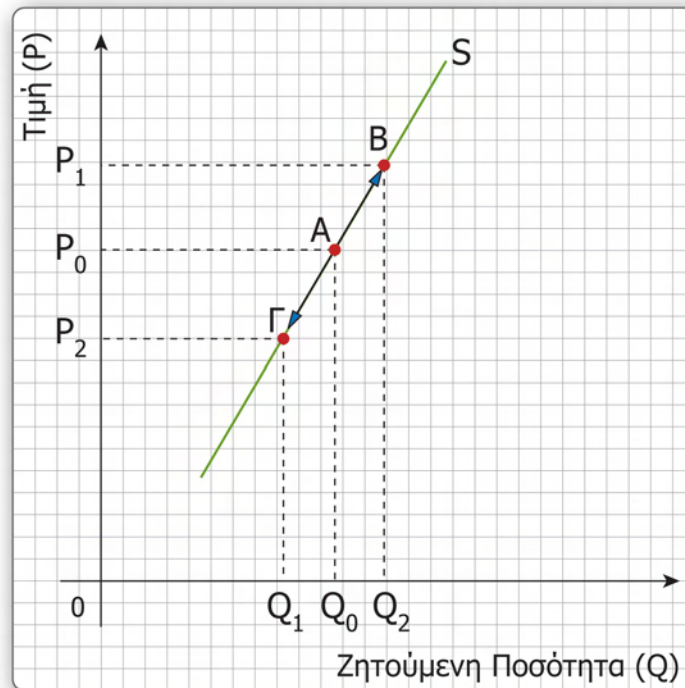
Οι προβλέψεις των παραγωγών σχετικά με μελλοντικές αλλαγές στις συνθήκες της αγοράς επηρεάζουν την παραγωγή και προσφορά του αγαθού αυτού. Η πρόσδοκία για μια **μελλοντική αύξηση** της τιμής του παραγόμενου αγαθού θα έχει ως συνέπεια τη **μείωση** της **προσφοράς** του στο **παρόν**, είτε με απόθεματοποίηση ενός μέρους της παραγόμενης ποσότητας (αν μπορεί να γίνει), είτε ακόμα και με μείωση της παραγωγής του (πράγμα που συχνά δεν είναι δυνατόν). Οι προβλέψεις των παραγωγών δεν περιορίζονται μόνο στις μεταβολές των τιμών. Μπορεί να αναφέρονται και σε μεταβολές στη τεχνολογία. Για παράδειγμα η ανακάλυψη μιας νέας μεθόδου παραγωγής, μέσω της οποίας μειώνεται το κόστος παραγωγής ενός αγαθού, μπορεί να μειώσει την παραγωγή και την προσφορά του αγαθού αυτού μέχρι την εφαρμογή της νέας μεθόδου.

στ) **Ο αριθμός των επιχειρήσεων**

Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς που αναφέραμε, αφορούν τόσο την ατομική όσο και την αγοραία καμπύλη προσφοράς. Ο αριθμός των επιχειρήσεων αφορά μόνο την αγοραία καμπύλη προσφοράς. Αν σε ένα κλάδο παραγωγής **αυξηθεί** ο αριθμός των επιχειρήσεων θα **αυξηθεί** η παραγωγή και προσφορά του παραγόμενου αγαθού. Αντίθετα αν λόγω του ανταγωνισμού διάφορες επιχειρήσεις που παράγουν το εξεταζόμενο αγαθό διακόψουν τη λειτουργία τους θα **μειωθεί** η παραγωγή και προσφορά του.

3.6 Μεταβολή στη προσφερόμενη ποσότητα και μεταβολή στην προσφορά

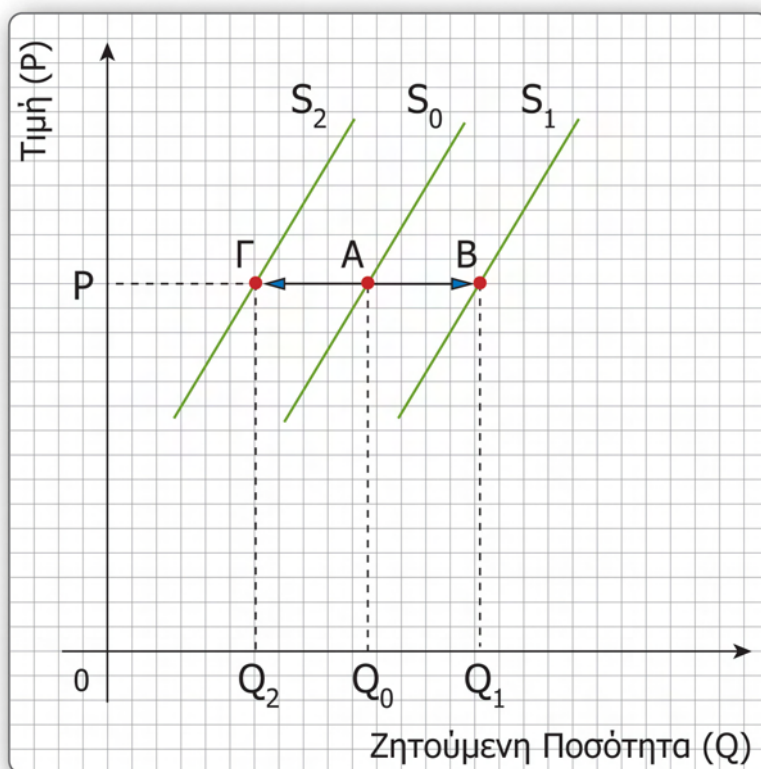
- **Μεταβολή στην προσφερόμενη ποσότητα:** Οι μεταβολές στην προσφερόμενη ποσότητα οφείλονται σε μεταβολές της τιμής (πρός την ίδια κατεύθυνση) όταν οι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς παραμένουν σταθεροί. Όταν δηλαδή αυξάνεται η τιμή ενός αγαθού, αυξάνεται η προσφερόμενη ποσότητά του και αντίστροφα (νόμος της προσφοράς). Η μεταβολή της προσφερόμενης ποσότητας απεικονίζεται διαγραμματικά με μια μετακίνηση κατά μήκος της ίδιας καμπύλης προσφοράς είτε από το σημείο **A** προς το σημείο **B** αν η τιμή του αγαθού αυξάνεται, είτε από το σημείο **A** προς το σημείο **Γ** όταν η τιμή μειώνεται, όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Μεταβολή στην προσφερόμενη ποσότητα

Σχήμα 3.4

- **Μεταβολή στην προσφορά.** Εδώ θεωρούμε ότι μεταβάλλεται ένας από τους προσδιοριστικούς παράγοντες της προσφοράς, ενώ η τιμή του εξεταζόμενου αγαθού παραμένει σταθερή. Αν η μεταβολή του προσδιοριστικού παράγοντα επηρεάζει θετικά την προσφορά του αγαθού, αυτή αυξάνεται και η καμπύλη προσφοράς του αγαθού μετατοπίζεται ολόκληρη προς τα δεξιά. Αντίθετα αν η μεταβολή του προσδιοριστικού παράγοντα επηρεάζει αρνητικά την προσφορά του αγαθού, αυτή μειώνεται με αποτέλεσμα ολόκληρη η καμπύλη προσφοράς του αγαθού να μετατοπιστεί προς τα αριστερά όπως δείχνει το παρακάτω σχήμα.

Μεταβολή στην προσφορά

Σχήμα 3.5

Άσκηση 2

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, συμπληρώστε τα κενά και να απαντήσετε στις ερωτήσεις

- 1) Το κόστος παραγωγής ενός αγαθού εξαρτάται από τις ----- των -----
-----.
- 2) Όταν μεταβάλλεται ένας από τους προσδιοριστικούς παράγοντες της προσφοράς θεωρούμε ότι η ----- του αγαθού παραμένει ----- και μεταβάλλεται η ----- του αγαθού.
- 3) Κατά μήκος της ίδιας καμπύλης προσφοράς αυτό που μεταβάλλεται είναι:
 - α) η τεχνολογία παραγωγής του αγαθού
 - β) η τιμή του προϊόντος
 - γ) οι τιμές των παραγωγικών συντελεστών
 - δ) ο αριθμός των επιχειρήσεων
- 4) Έστω ότι ένα προϊόν παράγεται και προσφέρεται από πολλές επιχειρήσεις στην αγορά. Αν αυξηθεί το κόστος παραγωγής στον κλάδο παραγωγής του προϊόντος αυτό που αναμένεται να γίνει είναι:
 - α) η ζήτηση για το προϊόν να μειωθεί.
 - β) η αγοραία καμπύλη προσφοράς να μετατοπιστεί προς τα αριστερά.
 - γ) η ατομική καμπύλη προσφοράς να μετατοπιστεί προς τα δεξιά.
 - δ) τα κέρδη στον κλάδο παραγωγής να παραμείνουν αμετάβλητα.

- 5) Αν οι παραγωγοί προβλέπουν μια μελλοντική αύξηση της τιμής του παραγόμενου αγαθού:
- α) θα αυξήσουν την προσφορά του αγαθού στο παρόν.
 - β) θα απόθεματοποιήσουν ένα μέρος της παραγωγής ώστε να το προσφέρουν στο μέλλον.
 - γ) θα αυξήσουν την προσφερόμενη ποσότητα του αγαθού στο παρόν.
 - δ) θα μειώσουν την παραγωγή του αγαθού μελλοντικά.
- 6) Οι καιρικές συνθήκες επηρεάζουν κυρίως:
- α) την παραγωγή υποδημάτων
 - β) την παραγωγή ελαστικών
 - γ) την παραγωγή φρούτων και λαχανικών
 - δ) την παραγωγή φυσικού αερίου
- 7) Η μεταβολή στην προσφερόμενη ποσότητα απεικονίζεται με μια μετακίνηση από σημείο σε σημείο κατά μήκος της ίδιας καμπύλης προσφοράς. (Σ) (1)
- 8) Ο αριθμός των επιχειρήσεων είναι ένας προσδιοριστικός παράγοντας ο οποίος επηρεάζει και την ατομική και την αγοραία καμπύλη προσφοράς. (Σ) (1)
- 9) Αν βελτιωθεί η τεχνολογία παραγωγής ενός προϊόντος άμεση συνέπεια είναι η παραγωγή του προϊόντος με υψηλότερο κόστος ώστε να αυξηθεί η παραγωγή και η προσφορά του προϊόντος στην αγορά. (Σ) (1)
- 10) Να εξηγήσετε με την βοήθεια διαγράμματος με ποιόν τρόπο θα αντιδράσει μια επιχείρηση που παράγει ένα αγαθό έστω X πληροφορούμενη την εφεύρεση μιας νέας μεθόδου παραγωγής του προϊόντος η οποία μειώνει σημαντικά το κόστος παραγωγής του.
- 11) Να εξηγήσετε με την βοήθεια διαγράμματος τι επιπτώσεις θα έχει στην παραγωγή και προσφορά ηλεκτρικών ειδών μια μείωση των τιμών των πρώτων υλών τους.

3.7 Ελαστικότητα προσφοράς

Στο προηγούμενο κεφάλαιο εξετάσαμε την ελαστικότητα ζήτησης και είδαμε ότι είναι ένα μέγεθος που μετράει τις αντιδράσεις των καταναλωτών στις μεταβολές της τιμής. Κατά τον ίδιο τρόπο εξετάζουμε την ελαστικότητα προσφοράς.

Η ελαστικότητα προσφοράς είναι ένα μέτρο του βαθμού αντίδρασης των παραγωγών-πωλητών σε μια μεταβολή της τιμής όταν οι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς παραμένουν σταθεροί, και ισούτε με το λόγο της ποσοστιαίας μεταβολής της προσφερόμενης ποσότητας προς την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής

Δηλαδή:

$$E_S = \frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}} \quad \text{ή} \quad E_S = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \cdot \frac{P}{Q}$$

Όπου ΔQ είναι η μεταβολή της προσφερόμενης ποσότητας, ΔP είναι η μεταβολή της τιμής, P και Q αντίστοιχα είναι τα μεγέθη της τιμής και της προσφερόμενης ποσότητας του αγαθού.

- **Παρατήρηση:**

Η **ελαστικότητα προσφοράς** (E_S) είναι πάντοτε **θετική**, σε αντίθεση με την ελαστικότητα ζήτησης (E_D) και αυτό συμβαίνει λόγω της ευθείας σχέσης που συνδέει την τιμή του αγαθού με την προσφερόμενη ποσότητά του (Νόμος Προσφοράς).

- **Εφαρμογή:**

Δίνεται ο ακόλουθος πίνακας

<i>Σημεία</i>	<i>Τιμή (P) (σε ευρώ)</i>	<i>Προσφερόμενη Ποσότητα (Q_S)</i>	<i>Ελαστικότητα Προσφοράς (E_S)</i>
<i>A</i>	<i>20</i>	<i>100 μον.</i>	<i>2</i>
<i>B</i>	<i>18</i>	<i>80 «</i>	<i>1,125</i>
<i>Γ</i>	<i>16</i>	<i>70 «</i>	<i>0,57</i>
<i>Δ</i>	<i>14</i>	<i>65 «</i>	<i>0,32</i>
<i>E</i>	<i>12</i>	<i>62 «</i>	

Ζητείται: Να υπολογιστεί η ελαστικότητα προσφοράς όταν η τιμή του αγαθού μειώνεται.

Λύση: Από τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα έχουμε:

$$A \rightarrow B: E_S = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \cdot \frac{P}{Q} = \frac{80 - 100}{18 - 20} \cdot \frac{20}{100} = 2$$

$$B \rightarrow \Gamma: E_S = \frac{70 - 80}{16 - 18} \cdot \frac{18}{80} = 1,125$$

$$\Gamma \rightarrow \Delta: E_S = \frac{65 - 70}{14 - 16} \cdot \frac{16}{70} \approx 0,57$$

$$\Delta \rightarrow E: E_S = \frac{62 - 65}{12 - 14} \cdot \frac{14}{65} \approx 0,32$$

3.8 Ελαστική και ανελαστική προσφορά

Ανάλογα με την τιμή της ελαστικότητας η προσφορά ενός αγαθού μπορεί να χαρακτηριστεί ελαστική ή ανελαστική.

- Η προσφορά ενός αγαθού χαρακτηρίζεται ως **ελαστική** όταν η ελαστικότητα προσφοράς είναι μεγαλύτερη της μονάδας. Δηλαδή $E_S > 1$

Επειδή η ελαστικότητα προσφοράς ορίζεται ως λόγος ποσοστιαίων μεταβολών, για να είναι η προσφορά ενός αγαθού ελαστική θα πρέπει η ποσοστιαία μεταβολή της προσφερόμενης ποσότητας να είναι μεγαλύτερη της ποσοστιαίας μεταβολής της τιμής. Δηλαδή $\frac{\Delta Q}{Q} > \frac{\Delta P}{P}$. Αυτό σημαίνει ότι όταν η προσφορά του παραγόμενου αγαθού θεωρείται ελαστική ο παραγωγός αντιδρά έντονα στις μεταβολές της τιμής του.

- Η προσφορά ενός αγαθού χαρακτηρίζεται ως **ανελαστική** όταν η ελαστικότητα προσφοράς είναι μικρότερη της μονάδας (πάντοτε όμως θετική). Δηλαδή $0 < E_S < 1$. Επειδή η ελαστικότητα προσφοράς ορίζεται ως λόγος ποσοστιαίων μεταβολών, για να είναι η προσφορά ενός αγαθού ανελαστική θα πρέπει η ποσοστιαία μεταβολή της προσφερόμενης ποσότητας να είναι μικρότερη της ποσοστιαίας μεταβολής της τιμής. Δηλαδή $\frac{\Delta Q}{Q} < \frac{\Delta P}{P}$. Αυτό σημαίνει ότι για τα αγαθά που θεωρούνται ανελαστικά ο παραγωγός δεν αντιδρά έντονα στις μεταβολές της τιμής τους.

3.9 Ο προσδιοριστικός παράγοντας χρόνος

Η χρονική περίοδος στην οποία αναφερόμαστε αποτελεί σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα της ελαστικότητας προσφοράς ενός αγαθού.

Έστω ότι εξετάζουμε την ελαστικότητα προσφοράς ενός αγαθού X. Σε μια δεδομένη χρονική στιγμή οι διαθέσιμες ποσότητες του αγαθού X είναι συγκεκριμένες και δεν μπορούν να μεταβληθούν όσο υψηλή και αν είναι η τιμή του αγαθού.

Μετά όμως την πάροδο ενός μικρού (βραχυχρόνιου) χρονικού διαστήματος μια αύξηση της τιμής του αγαθού X θα παρακινήσει τις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις που το παράγουν να αντιδράσουν κάπως, όχι όμως ιδιαίτερα έντονα. Η προσφορά **βραχυχρόνια** θα είναι μάλλον **ανελαστική**.

Μακροχρόνια όμως αυτή η αύξηση της τιμής του αγαθού X θα παρακινήσει νέους επιχειρηματίες που ξεκινούν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα να δραστηριοποιηθούν στην παραγωγή του αγαθού X προσδοκώντας μεγάλες αμοιβές (κέρδη) με αποτέλεσμα να αυξηθεί ο αριθμός των επιχειρήσεων που παράγουν το αγαθό X. Η προσφορά λοιπόν **μακροχρόνια** γίνεται πιά **ελαστική**.

Άσκηση 3

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, συμπληρώστε τα κενά και να λύσετε τις εφαρμογές

- 1) Η ----- προσφοράς είναι ένα μέτρο του ----- των παραγωγών στις μεταβολές της τιμής.
- 2) Η προσφορά ενός αγαθού βραχυχρόνια είναι ανελαστική ενώ μακροχρόνια γίνεται ελαστική. (Σ) (Λ)

- 3) Υπάρχει περίπτωση η ελαστικότητα προσφοράς να είναι ίση με το μηδέν ($E_S=0$) όταν η ίδια ποσότητα προϊόντος προσφέρεται σε οποιαδήποτε τιμή. (Σ) (Α)

Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας

- 4) Η προσφορά ενός αγαθού χαρακτηρίζεται ως ελαστική όταν:

α) $E_S=0$

β) $E_S < 1$

γ) $E_S > 1$

δ) $E_S=1$

- 5) Όταν η τιμή ενός αγαθού είναι 8€ η επιχείρηση που το παράγει είναι διατεθειμένη να προσφέρει 60 μονάδες. Αν η τιμή αυξηθεί στα 10€ και η ελαστικότητα προσφοράς είναι 0,4 η επιχείρηση θα παράγει και θα προσφέρει:

α) 50 μον.

β) 66 μον.

γ) 84 μον.

δ) 90 μον

- 6) Δίνεται ο παρακάτω πίνακας:

<i>Σημεία</i>	<i>Τιμή (P) (σε ευρώ)</i>	<i>Ζητούμενη Ποσότητα (Q_S)</i>	<i>Ελαστικότητα Προσφοράς (E_S)</i>
<i>A</i>	<i>43</i>	<i>3</i>	
<i>B</i>	<i>63</i>	<i>4</i>	
<i>Γ</i>	<i>83</i>	<i>5</i>	
<i>Δ</i>	<i>121</i>	<i>6</i>	

Ζητείται: Να υπολογιστεί η ελαστικότητα προσφοράς όταν η τιμή του αγαθού αυξάνεται.

- 7) Δίνονται τα παρακάτω στοιχεία:

	<i>ΤΙΜΗ (P)</i>	<i>ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΗ ΠΟΣΟΤΗΤΑ (Q_S)</i>	<i>ΑΜΟΙΒΗ ΓΑΣΙΑΣ</i>	<i>ΕΡ-</i>
<i>A</i>	<i>100</i>	<i>200</i>	<i>200</i>	
<i>B</i>	<i>120</i>	<i>250</i>	<i>200</i>	
<i>Γ</i>	<i>130</i>	<i>230</i>	<i>250</i>	
<i>Δ</i>	<i>130</i>	<i>250</i>	<i>300</i>	
<i>E</i>	<i>160</i>	<i>270</i>	<i>250</i>	
<i>Z</i>	<i>160</i>	<i>260</i>	<i>300</i>	

Από τα παραπάνω δεδομένα:

Να υπολογιστεί η ελαστικότητα προσφοράς (E_S), όταν η τιμή του αγαθού αυξάνεται.

ΣΥΝΟΨΗ

- 1) Οι επιχειρήσεις είναι διατεθειμένες να προσφέρουν διάφορες ποσότητες σε διάφορες τιμές επιδιώκοντας την επίτευξη του *αντικειμενικού τους σκοπού* που είναι η *μεγιστοποίηση των κερδών* (ελαχιστοποίηση ζημιών)
- 2) Όταν η τιμή ενός αγαθού αυξάνεται η επιχειρήσεις που το παράγουν διαβλέποντας μεγαλύτερα κέρδη είναι διατεθειμένες να αυξήσουν την παραγόμενη και προσφερόμενη ποσότητα και αντίστροφα (νόμος προσφοράς).
- 3) Διαγραμματική απεικόνιση του νόμου της προσφοράς είναι η καμπύλη προσφοράς (ατομική – αγοραία).
- 4) Οι επιχειρήσεις δεν επηρεάζονται μόνο από τη μεταβολή της τιμής αλλά και από *άλλους παράγοντες* όπως είναι *α) το επίπεδο της τεχνολογίας*, *β) οι τιμές των παραγωγικών συντελεστών* *γ) οι καιρικές συνθήκες (γεωργική παραγωγή)*, *δ) οι τιμές άλλων αγαθών* *ε) οι προβλέψεις των παραγωγών και στ) ο αριθμός των επιχειρήσεων (αγοραία καμπύλη προσφοράς)*.
- 5) Αν θέλουμε να εξετάσουμε πως αντιδρά η επιχείρηση στις μεταβολές της τιμής υπολογίζουμε την ελαστικότητα προσφοράς.
- 6) Η προσφορά ενός αγαθού μπορεί να είναι *ελαστική* ($E_s > 1$) ή *ανελαστική* ($E_s < 1$).
- 7) Σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας της ελαστικότητας προσφοράς είναι ο *χρόνος*, που σημαίνει ότι η προσφορά των διαφόρων αγαθών βραχυχρόνια θεωρείται *συνήθως ανελαστική* ενώ *μακροχρόνια* γίνεται *ελαστική*.

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΕΤΑΙΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

- 1) «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία»: Θ. Γεωργακόπουλος-Θ. Λιανός- Θ. Μπένος- Γ. Τσεκούρας-Μ. Χατζηπροκοπίου-Γ. Χρήστου Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2002. Στο 7ο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο νόμος της προσφοράς καθώς και οι λόγοι εμφάνισης αυτού του νόμου. Επίσης εξετάζεται η βραχυχρόνια καμπύλη προσφοράς της επιχείρησης καθώς και η σχέση της με την βραχυχρόνια καμπύλη του οριακού κόστους της επιχείρησης.
- 2) «Θεωρητική Οικονομική» Τόμος Α: Θ. Γκαμαλέτσος 1992. Στο 7ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια της ελαστικότητας προσφοράς όπου ο ενδιαφερόμενος μπορεί να μελετήσει τις ακραίες περιπτώσεις ελαστικότητας προσφοράς καθώς και τους προσδιοριστικούς παράγοντες της ελαστικότητας προσφοράς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) «Αρχές Οικονομικής Επιστήμης» Τεύχος Α': Θ. Μπένος – Στ. Σαραντίδης 1990
- 2) « Οδηγός μελέτης Πολιτικής Οικονομίας»: Α. Κώττη – Γ. Κώττη Αθήνα 1997
- 3) «Θεωρητική Οικονομική» Τόμος Α: Θ. Γκαμαλέτσος 1985
- 4) «Μικροοικονομική Θεωρία» Δρανδάκης Ε., Ν. Μπαλτάς και Γ. Μπήτρος, (1994), Εκδόσεις Μπένου.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

www.tutor2u.net

www.wikipedia.org

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις ασκήσεων

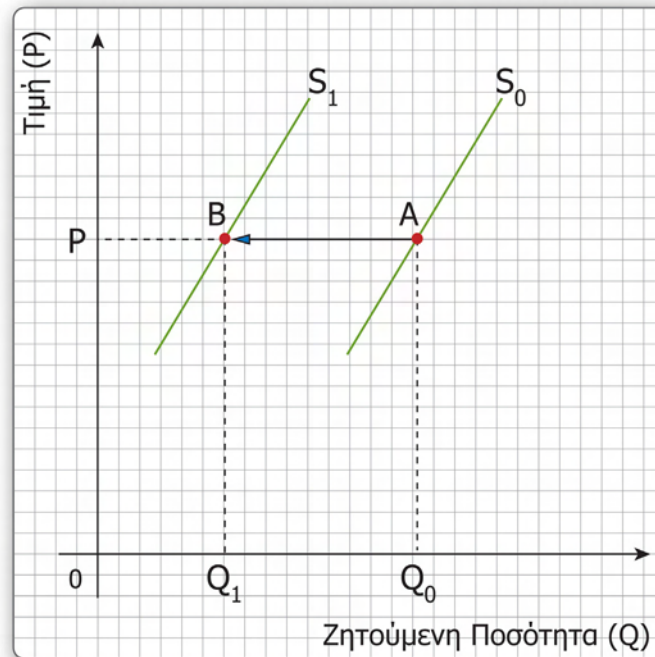
Άσκηση 1

- 1) επιθυμία, δυνατότητα πώλησης
- 2) παραγωγικοί συντελεστές, παραγωγικές, έτοιμα
- 3) γ
- 4) δ
- 5) Λ
- 6) Σ

Άσκηση 2

- 1) αμοιβές, συντελεστές παραγωγής
- 2) τιμή, σταθερή, προσφορά
- 3) β
- 4) δ
- 5) β
- 6) γ
- 7) Σ
- 8) Λ
- 9) Λ
- 10) Η απάντησή μας είναι η εξής:

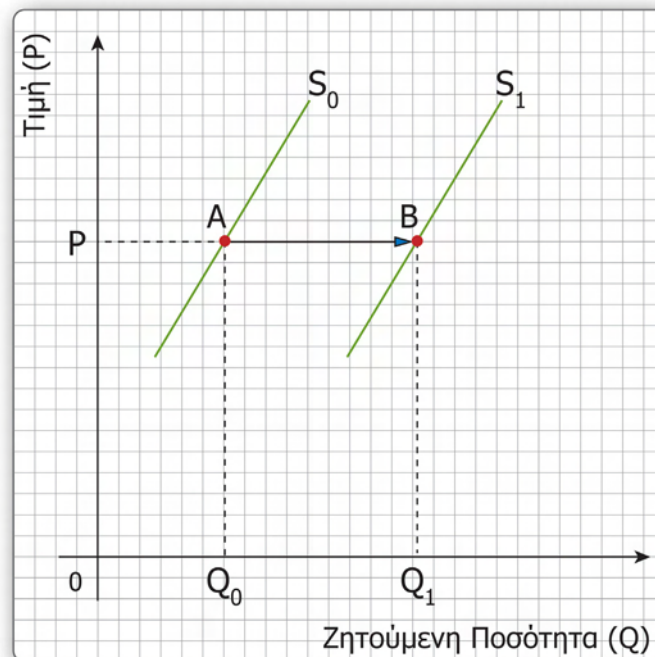
Η ανακάλυψη μιας νέας μεθόδου παραγωγής, μέσω της οποίας μειώνεται το κόστος παραγωγής ενός αγαθού, μπορεί να μειώσει την παραγωγή και την προσφορά του αγαθού αυτού στο παρόν μέχρι την εφαρμογή της νέας μεθόδου. Αυτό σημαίνει ότι η προσφορά του αγαθού στο παρόν θα μειωθεί και καμπύλη προσφοράς του αγαθού θα μετατοπιστεί προς τα αριστερά από τη θέση S στη θέση S_1 ώστε στην ίδια τιμή P να προσφέρεται μικρότερη ποσότητα Q_1 όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω σχήμα:

Σχήμα 3.6

II) Η απάντησή μας είναι η εξής:

Μια μείωση στις τιμές των πρώτων υλών των ηλεκτρικών συσκευών θα οδηγήσει σε μια μείωση του κόστους παραγωγής τους με συνέπεια την αύξηση της προσφοράς των ηλεκτρικών συσκευών. Η καμπύλη προσφοράς των ηλεκτρικών συσκευών θα μετατοπιστεί προς τα δεξιά (όπως φαίνεται στο παρακάτω σχήμα) από τη θέση S στη θέση S_1 .

Σχήμα 3.7

Άσκηση 3

1) ελαστικότητα, βαθμού αντίδρασης

2) Σ

3) Η πρόταση είναι σωστή (Σ). Η αιτιολογία που δίνουμε είναι η εξής:

Υπάρχουν κάποια προϊόντα τα οποία είναι ιδιαίτερα ευπαθή και δεν μπορούν να διατηρηθούν για μεγάλα χρονικά διαστήματα όπως είναι κάποια γεωργικά προϊόντα π.χ φρούτα και λαχανικά. Σε μια συγκεκριμένη περίοδο ένας παραγωγός π.χ λαχανικών παράγει μια ορισμένη ποσότητα (Q_S) την οποία επιθυμεί να την διοχετεύσει στην αγορά όσο πιο σύντομα γίνεται, σε οποιαδήποτε τιμή είτε είναι χαμηλή είτε είναι υψηλή, επειδή αν καθυστερήσει, θα υπάρξει αλλοίωση του προϊόντος και ο παραγωγός θα ζημιωθεί.

4) γ 5) β

$$6) A \rightarrow B: E_S = \frac{4-3}{63-43} \cdot \frac{43}{3} \approx 0,72$$

$$B \rightarrow \Gamma: E_S = \frac{5-4}{83-63} \cdot \frac{63}{4} \approx 0,78$$

$$\Gamma \rightarrow \Delta: E_S = \frac{6-5}{121-83} \cdot \frac{83}{5} \approx 0,44$$

7) Ελαστικότητα προσφοράς υπολογίζουμε μεταξύ εκείνων των σημείων (διαδοχικών ή μη) όπου μεταβάλλεται η τιμή και οι υπόλοιποι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς παραμένουν σταθεροί. Άρα:

$$E_S = \frac{250 - 200}{120 - 100} \cdot \frac{100}{200} = 1,25$$

$$E_S = \frac{270 - 230}{160 - 130} \cdot \frac{130}{230} = 0,75$$

$$E_S = \frac{260 - 250}{160 - 130} \cdot \frac{130}{250} = 0,173$$

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ

Σκοπός

Σε αυτό το κεφάλαιο επιδιώκεται να αντιληφθούν οι εκπαιδευόμενοι τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται η παραγωγή, και κατά συνέπεια το κόστος παραγωγής ενός προϊόντος. Η γνώση των παραπάνω εννοιών είναι απαραίτητη για την κατανόηση της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων και της προσφοράς των προϊόντων.

Προσδοκόμενα Αποτελέσματα

Όταν ολοκληρωθεί η συγκεκριμένη ενότητα, οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να είναι σε θέση να:

- ορίζουν τη βραχυχρόνια και τη μακροχρόνια περίοδο παραγωγής
- ορίζουν, υπολογίζουν και εξηγούν την πορεία του συνολικού, μέσου και οριακού προϊόντος
- διατυπώνουν και ερμηνεύουν το νόμο της φθίνουσας απόδοσης
- ορίζουν, υπολογίζουν και εξηγούν την πορεία του συνολικού, μέσου και οριακού κόστους
- περιγράφουν και αιτιολογούν τη συμπεριφορά του κόστους στη μακροχρόνια περίοδο

Έννοιες κλειδιά

- Σύστημα Παραγωγής
- Βραχυχρόνια και Μακροχρόνια περίοδος παραγωγής
- Συνολικό, Μέσο και Οριακό προϊόν
- Νόμος φθίνουσας (ή μη ανάλογης) απόδοσης
- Συνολικό, μεταβλητό, σταθερό κόστος
- Μέσο, οριακό κόστος
- Οικονομίες, αντιοικονομίες κλίμακας

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

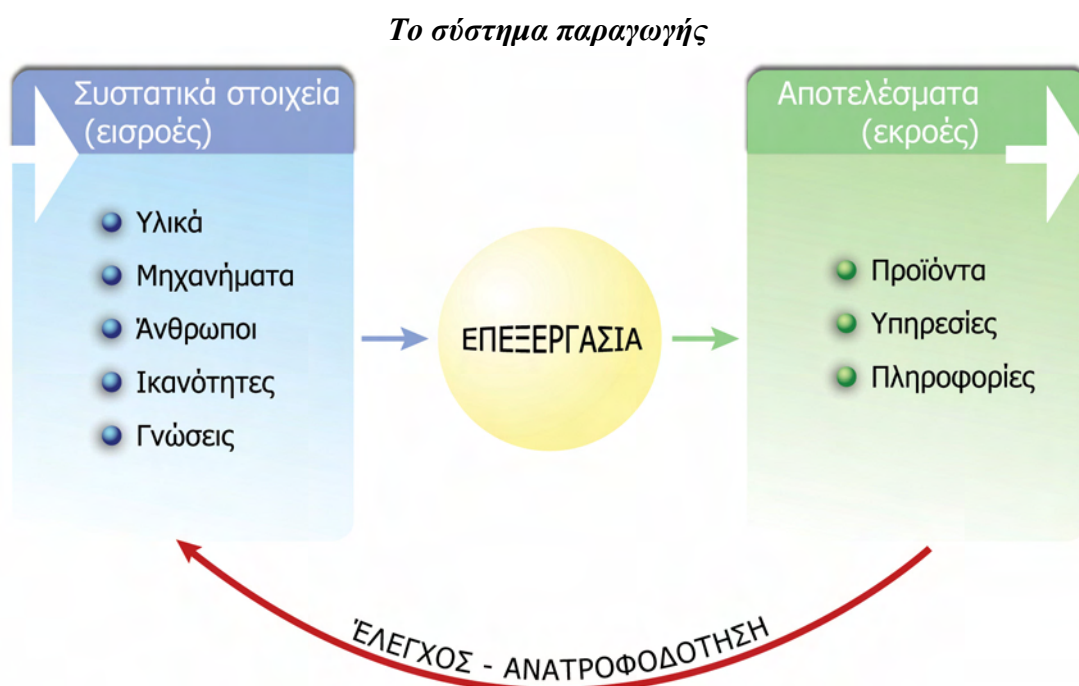
Οι βασικοί παράγοντες που προσδιορίζουν την προσφορά ενός προϊόντος είναι οι συνθήκες παραγωγής και το κόστος παραγωγής του. Ο κάθε παραγωγός θα πρέπει να προσδιορίσει με

ποιούς συνδυασμούς παραγωγικών συντελεστών θα γίνει η παραγωγή του αγαθού ώστε να επιτευχθεί το χαμηλότερο δυνατό κόστος.

Με βάση τα στοιχεία κόστους ο παραγωγός θα μπορέσει να προσδιορίσει ποιά ποσότητα προϊόντος θα πρέπει να παράγει και να προσφέρει καθώς και αν είναι συμφέρων να συνεχίσει ή πρέπει να σταματήσει την παραγωγή του προϊόντος.

4.1 Η έννοια της παραγωγής

Αντικείμενο της λειτουργίας της παραγωγής είναι ο μετασχηματισμός των παραγωγικών συντελεστών σε τελικά προϊόντα (έτοιμα για κατανάλωση) ή ενδιάμεσα, δηλαδή προϊόντα που χρησιμοποιούνται ως πρώτη ύλη από άλλες επιχειρήσεις.

Σχήμα 4.1

4.1.1 Τα χαρακτηριστικά της παραγωγής

Κάθε παραγωγική διαδικασία έχει τρία χαρακτηριστικά στοιχεία:

- α) Είναι συνειδητή προσπάθεια για κάποιο συγκεκριμένο τελικό αποτέλεσμα.
- β) Έχει συγκεκριμένη χρονική διάρκεια από τη στιγμή που θα χρησιμοποιηθούν οι συντελεστές μέχρι τη δημιουργία του προϊόντος.
- γ) Η παραγόμενη ποσότητα προϊόντος θα εξαρτηθεί από το είδος και την ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών που θα χρησιμοποιηθούν, και από την τεχνολογική μέθοδο (τεχνολογία παραγωγής) που θα ακολουθηθεί.

4.1.2 Κάθετη και Οριζόντια Ολοκλήρωση

Κάθε προϊόν για να πάρει την τελική του μορφή περνά ορισμένα διαδοχικά στάδια επεξεργασίας των πρώτων υλών. Κάθε διαδοχικό στάδιο χρησιμοποιεί σαν πρώτη ύλη την παραγωγή

του προηγούμενου σταδίου. Όταν η παραγωγή όλων των σταδίων παραγωγής ενός αγαθού γίνεται από μια επιχείρηση, λέμε ότι η επιχείρηση έχει *κάθετη ολοκλήρωση* για παράδειγμα μια επιχείρηση παραγωγής χαρτιού που έχει στην κατοχή της δασική έκταση και παραγωγική μονάδα επεξεργασίας ξύλου. Όταν μια επιχείρηση λειτουργεί πολλές παραγωγικές μονάδες που ασχολούνται μόνο με ένα στάδιο παραγωγής ενός αγαθού, λέμε ότι η επιχείρηση έχει *οριζόντια ολοκλήρωση* όπως είναι για παράδειγμα μια αλυσίδα καταστημάτων πώλησης ηλεκτρικών συσκευών.

4.1.3 Βραχυχρόνια και Μακροχρόνια περίοδος παραγωγής

Ένας σημαντικός παράγοντας στις αποφάσεις της κάθε επιχείρησης είναι ο παράγοντας χρόνος. Μπορούμε να διακρίνουμε δυο περιόδους στην παραγωγή,

τη βραχυχρόνια και τη μακροχρόνια περίοδο παραγωγής.

- **Βραχυχρόνια περίοδος** είναι η χρονική περίοδος στην οποία η επιχείρηση δεν μπορεί να μεταβάλλει τις ποσότητες όλων των παραγωγικών της συντελεστών. Οπότε, στη βραχυχρόνια περίοδο άλλοι συντελεστές είναι σταθεροί και άλλοι μεταβλητοί.
- Σταθεροί είναι οι συντελεστές που δεν μπορεί να μεταβληθεί η ποσότητά τους βραχυχρόνια. Αυτοί συνήθως είναι η γη, η τεχνολογία και ο κεφαλαιουχικός εξοπλισμός της επιχείρησης (μηχανήματα, κτίρια κ.λπ.).
- Μεταβλητοί είναι οι συντελεστές που μεταβάλεται η ποσότητά τους εφόσον το απαιτήσουν οι συνθήκες παραγωγής, όπως είναι η εργασία και οι πρώτες ύλες.
- **Μακροχρόνια περίοδος** είναι η χρονική περίοδος στην οποία η επιχείρηση μπορεί να μεταβάλλει τις ποσότητες όλων των συντελεστών παραγωγής. Εξ ορισμού όλοι οι συντελεστές παραγωγής μακροχρόνια είναι μεταβλητοί.

Παρατηρήσεις

- α)** Η διάκριση της παραγωγής σε βραχυχρόνια και μακροχρόνια περίοδο έχει μεγάλη σημασία για την οργάνωσή της, επομένως και για το κόστος της. Με άλλο τρόπο θα πρέπει να οργανωθεί η παραγωγή σε ένα εργοστάσιο εάν θελήσουν να αυξήσουν την παραγωγή και έχουν στη διάθεσή τους συγκεκριμένο χώρο και μηχανήματα (συνεχείς λειτουργία, βάρδιες εργαζομένων κ.λ.π.) απ'ότι αν είχαν στη διάθεσή τους και άλλα κτίρια και μηχανήματα.
- β)** Οι έννοιες της βραχυχρόνιας και της μακροχρόνιας περιόδου δεν αντιστοιχούν σε συγκεκριμένη ημερολογιακή περίοδο αλλά γίνεται με βάση το πόσο "εύκολα" ή "δύσκολα" μπορεί να μεταβληθεί η ποσότητα των συντελεστών παραγωγής που χρησιμοποιεί μια επιχείρηση. Αυτό εξαρτάται από το αντικείμενο και το μέγεθος της κάθε επιχείρησης. Για παράδειγμα, διαφορετικό χρονικό διάστημα και κόστος απαιτείται προκειμένου να μεταβάλλει τους συντελεστές του ένα ναυπηγείο σε σχέση με μια μικρή βιοτεχνία ετοιμών ενδυμάτων.
- γ)** Τα παρακάτω αφορούν την παραγωγή στη βραχυχρόνια περίοδο όπου για ευκολία θα θεωρούμε σαν μοναδικό μεταβλητό συντελεστή την εργασία.

4.2 Συνολικό, Μέσο και Οριακό προϊόν

- **Συνολικό προϊόν (ΣΠ ή Q)** της εργασίας είναι η ποσότητα προϊόντος που παράγεται από τους απασχολούμενους εργάτες, όταν οι υπόλοιποι συντελεστές παραγωγής και η τεχνολογία είναι σταθεροί.
- **Μέσο προϊόν (ΜΠ)** της εργασίας είναι το προϊόν που παράγεται ανά απασχολούμενο εργάτη (παραγωγικότητα εργασίας), και υπολογίζεται από τον λόγο του συνολικού προϊόντος προς τον αριθμό των εργατών.

$$\text{Μέσο προϊόν} = \frac{Q}{E}$$

- **Οριακό προϊόν (ΟΠ)** της εργασίας είναι η μεταβολή που επέρχεται στο συνολικό προϊόν με την προσθήκη ενός επιπλέον εργάτη. Μετρά δηλαδή το ρυθμό μεταβολής της παραγωγής, και υπολογίζεται από το λόγο της μεταβολής του συνολικού προϊόντος προς τη μεταβολή του αριθμού των εργατών.

$$\text{Οριακό προϊόν} = \frac{\Delta Q}{\Delta E}$$

Για παράδειγμα, στον παρακάτω πίνακα:

<i>Εργάτες (E)</i>	<i>Συνολικό προϊόν (Q)</i>
9	90
10	120

$$\text{ΜΠ}_9 = \frac{90}{9} = 10 \text{ μονάδες} \quad \text{ΜΠ}_{10} = \frac{120}{10} = 12 \text{ μονάδες.}$$

Επομένως, όταν απασχολούνταν 10 εργάτες, το προϊόν ανά εργάτη (παραγωγικότητα εργασίας) ήταν 12 μονάδες.

νάδες.

$\text{ΟΠ}_{10} = \frac{120 - 90}{10 - 9} = 30$ μονάδες. Επομένως, με την πρόσληψη του 10^{ου} εργάτη η παραγωγή αυξήθηκε κατά 30 μονάδες.

Άσκηση 1

Ένας επιχειρηματίας αποφάσισε να ιδρύσει μία βιοτεχνία παραγωγής μολυβιών. Για τον λόγο αυτό μίσθωσε ένα χώρο 60 τ.μ. όπου εγκατέστησε 3 μηχανήματα που απαιτούνται για την παραγωγή μολυβιών.

Ο παρακάτω πίνακας παραγωγής παρουσιάζει τον αριθμό μολυβιών που παράγονται την ημέρα με την χρησιμοποίηση του αντίστοιχου αριθμού εργαζομένων (οι οποίοι θεωρούνται εξίσου απόδοτικοί) και με δεδομένη την τεχνολογία παραγωγής τους.

Πίνακας 4.1

<i>Εργάτες (E)</i>	<i>Συνολικό Προϊόν (Q)</i>	<i>Μέσο Προϊόν(ΜΠ)</i>	<i>Οριακό Προϊόν(ΟΠ)</i>
1	20	20	20
2	56	28	36
3	96	32	40
4	128	32	32
5	148	29,6	20
6	158	26,3	10
7	158	22,6	0
8	146	18,2	-12

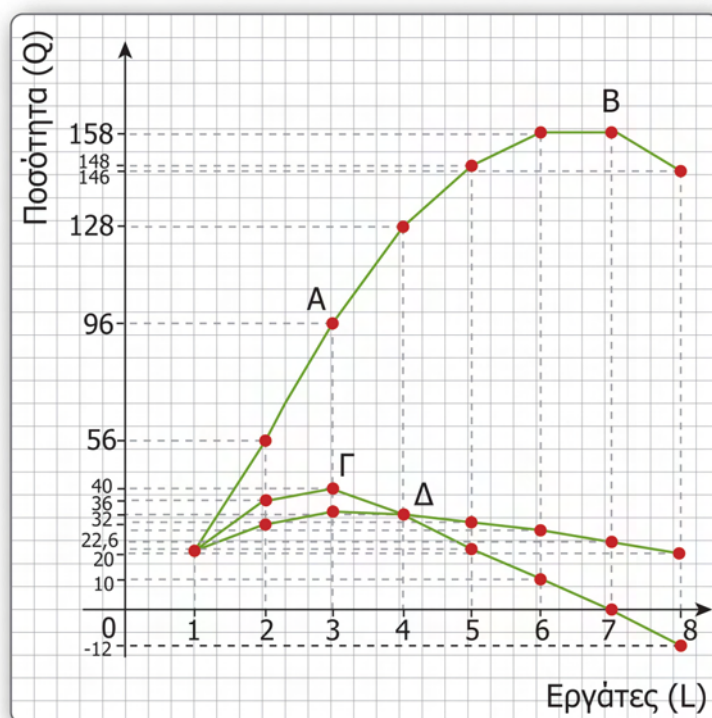
Απαντήστε στα παρακάτω:

- 1) Η επιχείρηση βρίσκεται στην βραχυχρόνια περίοδο παραγωγής γιατί:
 - α. ο πίνακας παραγωγής είναι ημερήσιος
 - β. έχει σταθερούς και μεταβλητούς συντελεστές γ. χρησιμοποιεί λίγα μηχανήματα.
- 2) Η παραγωγή με την πρόσληψη του 8^{ου} εργάτη μειώνεται γιατί:
 - α. δημιουργήθηκε συνοστισμός στο χώρο με αποτέλεσμα να μην μπορούν να εργαστούν απόδοτικά οι εργάτες.
 - β. δεν είναι εργατικός
 - γ. δεν ξέρει καλά τη δουλειά.
- 3) Με την πρόσληψη του 1^{ου} εργάτη η παραγωγή αυξήθηκε κατά. μολύβια και με του 2^{ου} κατά. μολύβια. Επομένως, η παραγωγή αυξήθηκε με (αύξοντα/φθίνοντα) ρυθμό.
- 4) Ο ρυθμός αύξησης της παραγωγής, δηλαδή το. προϊόν αυξάνεται μέχρι τον. εργάτη. Αυτό οφείλεται:
 - α. στο ότι οι εργάτες ανταγωνίζονται μεταξύ τους
 - β. στο ότι αυτοί οι εργάτες ξέρουν καλά τη δουλειά
 - γ. στα πλεονεκτήματα του καταμερισμού της εργασίας.
- 5) Από τον 4^ο εργάτη το οριακό προϊόν μειώνεται, όμως το συνολικό προϊόν συνεχίζει να (αυξάνεται/μειώνεται) αλλά με (αύξοντα/φθίνοντα) ρυθμό. Οπότε, το συνολικό προϊόν θα (αυξάνεται/μειώνεται) έως ότου το οριακό προϊόν γίνει.
- 6) Το προϊόν ανά εργάτη αρχικά (αυξάνεται/μειώνεται) και μετά (αυξάνεται/μειώνεται)

4.2.1 Καμπύλες συνολικού, μέσου και οριακού προϊόντος

Με τα δεδομένα του πίνακα 4.1 μπορούμε να κατασκευάσουμε τις καμπύλες ΣΠ, ΜΠ και ΟΠ με τους εργάτες να φαίνονται στον οριζόντιο άξονα και τις ποσότητες στον κάθετο.

Καμπύλες Συνολικού, Μέσου και Οριακού Προϊόντος

Σχήμα 4.2

Σε αυτό το διάγραμμα υπάρχουν κάποια βασικά χαρακτηριστικά που συναντώνται πάντα στις καμπύλες παραγωγής την βραχυχρόνια περίοδο.

- Η παραγωγή, μέχρι το σημείο A (σημείο καμπής) αυξάνεται με αύξον ρυθμό με αποτέλεσμα το ΟΠ που είναι ο ρυθμός αύξησης της παραγωγής να αυξάνεται μέχρι το σημείο Γ, όπου και παίρνει τη μέγιστη τιμή του ($ΟΠ_3=40$)
- Μετά το A η παραγωγή συνεχίζει να αυξάνεται, όμως με φθίνον ρυθμό οπότε και το ΟΠ αρχίζει να μειώνεται.
- Στο σημείο B το ΣΠ γίνεται μέγιστο, οπότε το ΟΠ γίνεται 0. Εάν προσληφθεί ένας επιπλέον εργάτης το ΟΠ θα γίνει αρνητικό, δηλαδή το ΣΠ θα μειωθεί.
- Στο σημείο Δ το μέσο και το οριακό προϊόν είναι ίσα. Όταν $ΜΠ=ΟΠ$ το μέσο προϊόν είναι μέγιστο.

Η συμπεριφορά αυτή του συνολικού, μέσου και οριακού προϊόντος οφείλεται στον *νόμο της φθίνουσας (ή μη ανάλογης) απόδοσης*.

4.3 Ο νόμος της φθίνουσας (ή μη ανάλογης) απόδοσης

Όταν αυξάνεται ανά μια μονάδα η ποσότητα του μεταβλητού συντελεστή, ενώ οι άλλοι παραγωγικοί συντελεστές και η τεχνολογία παραμένουν σταθεροί (βραχυχρόνια περίοδος) παρατηρούμε ότι αρχικά το συνολικό προϊόν αυξάνεται με αύξοντα ρυθμό, ενώ από κάποιο σημείο και μετά συνεχίζει να αυξάνεται αλλά με φθίνοντα ρυθμό. Αυτό σημαίνει ότι αρχικά το

οριακό προϊόν αυξάνεται και από κάποια μονάδα του μεταβλητού συντελεστή αρχίζει να μειώνεται.

Παρατήρηση:

Ο νόμος της φθίνουσας απόδοσης στην άσκηση 4.1, αρχίζει να εμφανίζεται μετά τον 3^ο εργάτη αφού τότε το οριακό προϊόν αρχίζει να μειώνεται.

4.3.1 Αιτία εμφάνισης του νόμου

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο νόμος της φθίνουσας ή μη ανάλογης απόδοσης ισχύει μόνο στη βραχυχρόνια περίοδο. Είναι ένας νόμος ο οποίος δεν απόδεικνύεται μαθηματικά και είναι καθαρά εμπειρικός.

Η εμφάνισή του οφείλεται στη μεταβολή των αναλογιών ανάμεσα στους σταθερούς και στους μεταβλητούς συντελεστές.

Στην άσκηση 1, εάν προσληφθεί ένας εργάτης η αναλογία μηχανών-εργατών είναι 3:1 και παράγονται 20 μολύβια αφού ένας εργάτης μόνος του πρέπει να εκτελέσει όλες τις εργασίες.

Με την προσθήκη του 2^{ου} εργάτη η αναλογία γίνεται 3:2 και τα μολύβια αυξάνονται κατά 36, ως αποτέλεσμα της συνεργασίας των δυο εργατών.

Με την πρόσληψη του 3^{ου} εργάτη (αναλογία 3:3) έχουμε πλήρη εξειδίκευση της εργασίας και το οριακό προϊόν παίρνει τη μέγιστη τιμή του.

Με την πρόσληψη του 4^{ου} εργάτη (αναλογία 3:4) το οριακό προϊόν αρχίζει να μειώνεται που σημαίνει ότι οι εργάτες αρχίζουν να γίνονται πολλοί σε σχέση με το σταθερό συντελεστή.

Αν συνεχίσουμε να προσλαμβάνουμε εργάτες θα φτάσουμε σε κάποιο σημείο όπου οι εργάτες θα είναι πάρα πολλοί σε σχέση με το σταθερό συντελεστή με αποτέλεσμα να μη μπορεί να γίνει σωστά η παραγωγή.

Άσκηση 2

Δίνονται τα παρακάτω στοιχεία που αφορούν την παραγωγή μιας επιχείρησης στη βραχυχρόνια περίοδο:

- Ένας εργάτης παράγει συνολικά 7 μονάδες προϊόντος.
- Αν απασχοληθούν δυο εργάτες η συνολική τους απόδοση ανέρχεται σε 25 μον. προϊόντος.
- Με την πρόσληψη του τρίτου εργάτη η παραγωγή αυξάνεται κατά 20 μονάδες.
- Αν απασχοληθούν τέσσερις εργάτες το προϊόν ανά εργάτη ανέρχεται σε 15 μονάδες.
- Με την πρόσληψη του πέμπτου εργάτη η συνολική παραγωγή αυξάνεται κατά 6 μονάδες.
- Αν απασχοληθούν έξι εργάτες το συνολικό προϊόν γίνεται μέγιστο.
- Με την προσθήκη του έβδομου εργάτη η συνολική παραγωγή ανέρχεται στις 61 μονάδες προϊόντος.

- α) Υπολογίστε και συμπληρώστε ένα πίνακα με τα στοιχεία του συνολικού, μέσου και οριακού προϊόντος.
- β) Κατασκευάστε σε ένα διάγραμμα τις καμπύλες συνολικού, μέσου και οριακού προϊόντος.
- γ) Συμφωνείτε με την προσθήκη του έβδομου εργάτη στην παραγωγή;
- δ) Πότε εμφανίζεται ο νόμος της φθίνουσας απόδοσης;
- ε) Σε ποιόν εργάτη το μέσο προϊόν γίνεται μέγιστο;

4.4 Το κόστος παραγωγής στη βραχυχρόνια περίοδο

Κόστος παραγωγής είναι το σύνολο των δαπανών που πραγματοποιεί η επιχείρηση για να αποκτήσει τους παραγωγικούς συντελεστές που είναι απαραίτητοι για την παραγωγή του προϊόντος της.

Το ύψος αυτής της δαπάνης εξαρτάται από: α) την ποσότητα και β) τις τιμές των συντελεστών. Για παράδειγμα, το κόστος παραγωγής του προϊόντος μιας επιχείρησης θα εξαρτηθεί από το πόσους εργάτες χρησιμοποιήσει για να παράγει μια συγκεκριμένη ποσότητα προϊόντος και ποιό είναι το ημερομίσθιο του κάθε εργάτη.

4.4.1 Έιδη κόστους

Γνωρίζουμε ότι στη βραχυχρόνια περίοδο, υπάρχουν σταθεροί και μεταβλητοί συντελεστές παραγωγής. Αυτό σημαίνει ότι το κόστος παραγωγής διαμορφώνεται από τις χρηματικές δαπάνες που καταβάλλονται και για τις δυο αυτές κατηγορίες συντελεστών. Επομένως, στη βραχυχρόνια περίοδο το κόστος διακρίνεται σε:

- **Μεταβλητό κόστος (MK)** που είναι οι δαπάνες που γίνονται για μεταβλητούς συντελεστές. Το μεταβλητό κόστος μεταβάλλεται καθώς μεταβάλλεται η παραγωγή του προϊόντος.
Στα μεταβλητά έξοδα εντάσσονται οι δαπάνες για πρώτες και βοηθητικές ύλες, τα ημερομίσθια των εργατών, οι δαπάνες για καύσιμα-ενέργεια, τα μεταφορικά έξοδα, οι υπερωρίες, τα έξοδα συντήρησης και επισκευής μηχανημάτων και άλλα.
- **Σταθερό κόστος (ΣΤΚ)** που είναι οι δαπάνες που γίνονται για σταθερούς συντελεστές. Το σταθερό κόστος δεν μεταβάλλεται καθώς μεταβάλλεται η παραγωγή του προϊόντος.
Στα σταθερά έξοδα εντάσσονται τα ενοίκια κτιρίων και εγκαταστάσεων, ασφάλιστρα, οι τόκοι δανείων που έχει πάρει η επιχείρηση, οι μισθοί μόνιμων υπαλλήλων, οι απόσβες και άλλα.
- **Συνολικό κόστος (ΣΥΚ)** που είναι το άθροισμα του σταθερού και του μεταβλητού κόστους, και εκφράζει το σύνολο των δαπανών της επιχείρησης για την παραγωγή μιας ποσότητας προϊόντος.

$$\Sigma\Upsilon\text{Κ} = \text{MK} + \Sigma\text{ΤΚ}$$

Άσκηση 3

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει την ημερήσια παραγωγή του προϊόντος μιας επιχείρησης.

Εργάτες (E) ες	0	1	2	3	4	5	6	7
Ποσότητα (Q)	0	20	60	90	110	125	135	140

Το ημερομίσθιο του κάθε εργάτη είναι 100 € και η δαπάνη για πρώτη ύλη ανα μονάδα προϊόντος είναι 10 €. Έχει υπολογιστεί ότι η ημερήσια δαπάνη για τους σταθερούς συντελεστές είναι 500 €.

- Υπολογίστε το μεταβλητό και το συνολικό κόστος για κάθε επίπεδο παραγωγής.
- Τι παρατηρείτε σχετικά με την πορεία του σταθερού και του μεταβλητού κόστους;

- γ) Όταν δεν παράγει καθόλου η επιχείρηση, επιβαρύνεται με κόστος;
- δ) i) Με τι κόστος επιβαρύνεται η επιχείρηση για να παράγει τις πρώτες 20 μονάδες προϊόντος;
- ii) Πόσο αυξάνεται το κόστος όταν η παραγωγή αυξάνεται από τις 135 στις 140 μονάδες; Τι παρατηρείτε;

Λύση

- α) Το μεταβλητό κόστος είναι το κόστος των μεταβλητών συντελεστών, δηλαδή της εργασίας και των πρώτων υλών.

Μεταβλητό κόστος= δαπάνες εργασίας + δαπάνες α' υλών \Rightarrow

Μεταβλητό κόστος= $100 \cdot E + 10 \cdot Q$

Συνολικό κόστος= Μεταβλητό κόστος + Σταθερό κόστος

Επομένως, έχουμε τον πίνακα:

<i>E</i>	<i>Q</i>	<i>Δαπάνες</i>		<i>ΜΚ</i>	<i>ΣΥΚ</i>
		<i>ΣΤΚ</i>	<i>Εργασίας</i>		
0	0	500	0	0	500
1	20	500	100	300	800
2	60	500	200	800	1300
3	90	500	300	1200	1700
4	110	500	400	1500	2000
5	125	500	500	1750	2250
6	135	500	600	1950	2450
7	140	500	700	2100	2600

- β) Το μεταβλητό κόστος αυξάνεται καθώς αυξάνεται η παραγωγή του προϊόντος. Αυτό συμβαίνει γιατί για να αυξηθεί η παραγωγή απαιτούνται περισσότεροι μεταβλητοί συντελεστές.

Το σταθερό κόστος δεν μεταβάλλεται καθώς αυξάνεται η παραγωγή, δηλαδή, δεν εξαρτάται από τον όγκο παραγωγής. Για παράδειγμα, το ενοίκιο του κτιρίου θα είναι το ίδιο όσες μονάδες προϊόντος και αν παραχθούν.

- γ) Για $Q=0$ μονάδες το $\Sigma YK=500$ €, το $ΜΚ=0$ και το $\Sigma TK=500$ €.

Επομένως, για $Q=0$ μονάδες ισχύει: $\Sigma YK=\Sigma TK$

Αυτό σημαίνει ότι η επιχείρηση επιβαρύνεται με σταθερά έξοδα ακόμα και όταν δεν παράγει. Για παράδειγμα, σε περιόδους διακοπών όπου η επιχείρηση μπορεί να μην λειτουργεί επιβαρύνεται με ενοίκια, τόκους κ.λ.π.

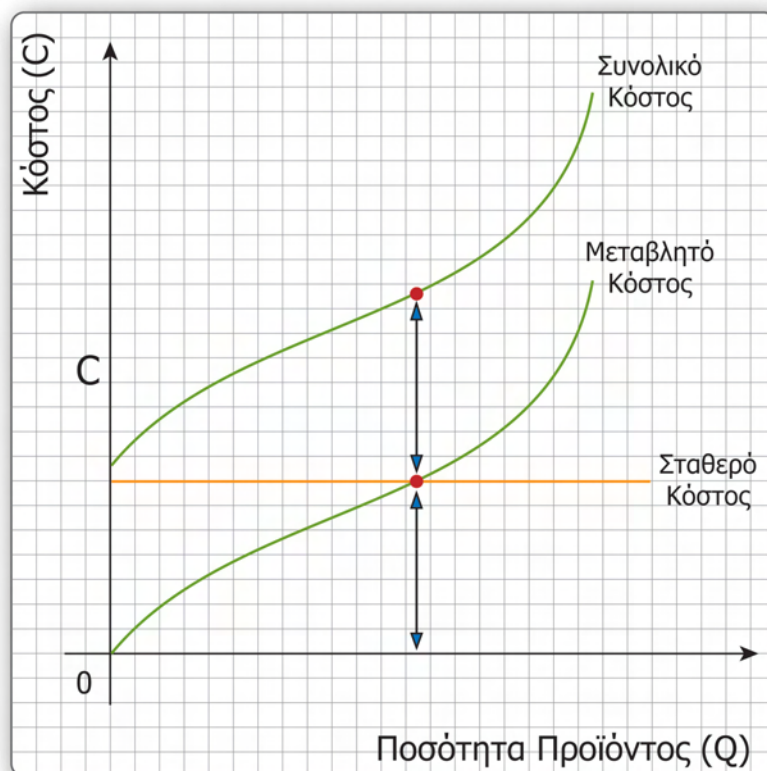
- δ) i) Για $Q=0$ μονάδες το $\Sigma YK=500$ €
Για $Q=20$ μονάδες το $\Sigma YK=800$ €.
 $\Delta \Sigma YK = \Sigma YK_{20} - \Sigma YK_0 = 800 - 500 = 300$ €, δηλαδή η παραγωγή των 20 πρώτων μονάδων κοστίζει στην επιχείρηση 300 €.
- ii) Για $Q=135$ μονάδες το $\Sigma YK=2450$ €
Για $Q=140$ μονάδες το $\Sigma YK=2600$ €.
 $\Delta \Sigma YK = \Sigma YK_{140} - \Sigma YK_{135} = 2600 - 2450 = 150$ € δηλαδή η παραγωγή των 5 τελευταίων μονάδων κοστίζει στην επιχείρηση 150 €

Αυτή η μη ανάλογη αύξηση του κόστους οφείλεται στο νόμο της φθίνουσας απόδοσης.

4.4.1.1 Καμπύλες κόστους

Μπορούμε να δείξουμε διαγραμματικά το κόστος παραγωγής με την ποσότητα να φαίνονται στον οριζόντιο άξονα και το κόστος στον κάθετο. Η γενική μορφή των καμπυλών είναι:

Καμπύλες Συνολικού, Μεταβλητού και Σταθερού Κόστους

Σχήμα 4.3

- Η καμπύλη του σταθερού κόστους είναι ευθεία γραμμή παράλληλη προς τον άξονα των ποσοτήτων αφού το ΣΤΚ παραμένει αμετάβλητο ανεξάρτητα από το ύψος της παραγωγής.
- Η καμπύλη του μεταβλητού κόστους ξεκινάει από την αρχή των αξόνων και αυξάνεται αυξανόμενης της παραγωγής. Στην αρχή η αύξηση του ΜΚ είναι αργή, δηλαδή, η καμπύλη του μεταβλητού κόστους ανέρχεται με έναν φθίνοντα ρυθμό. Από ένα σημείο και μετά, το ΜΚ αυξάνεται γρήγορα, δηλαδή, με αύξοντα ρυθμό. Αυτό οφείλεται στο νόμο της φθίνουσας ή μη ανάλογης απόδοσης που διέπει την παραγωγή στη βραχυχρόνια περίοδο.
- Η καμπύλη του συνολικού κόστους ξεκινά από τον κατακόρυφο άξονα στο ύψος των σταθερών εξόδων με πορεία παράλληλη της καμπύλης του ΜΚ.

4.4.2 Μέσο κόστος

Το μέσο κόστος είναι ο λόγος του κόστους προς την αντίστοιχη ποσότητα, και μας δείχνει πόσο κοστίζει κάθε παραγόμενη μονάδα κατά μέσο όρο. Είναι δηλαδή το ανα μονάδα κόστος.

4.4.2.1 Έιδη μέσου κόστους

Στη βραχυχρόνια περίοδο είδαμε ότι έχουμε μεταβλητό, σταθερό και συνολικό κόστος. Κατά αναλογία έχουμε τα αντίστοιχα μέσα μεγέθη κόστους:

- **Μέσο μεταβλητό κόστος (ΜΜΚ)**, που μας δείχνει τη δαπάνη για μεταβλητούς συντελεστές ανα μονάδα προϊόντος, και υπολογίζεται από τον λόγο του μεταβλητού κόστους προς την παραγόμενη ποσότητα.

$$ΜΜΚ = \frac{ΜΚ}{Q}$$

- **Μέσο σταθερό κόστος (ΜΣΤΚ)**, που μας δείχνει τη δαπάνη για σταθερούς συντελεστές ανα μονάδα προϊόντος, και υπολογίζεται από τον λόγο του σταθερού κόστους προς την παραγόμενη ποσότητα.

$$ΜΣΤΚ = \frac{ΣΤΚ}{Q}$$

- **Μέσο συνολικό κόστος (ΜΣΥΚ)**, που μας δείχνει το ανα μονάδα κόστος.

$$ΜΣΥΚ = \frac{ΣΥΚ}{Q}$$

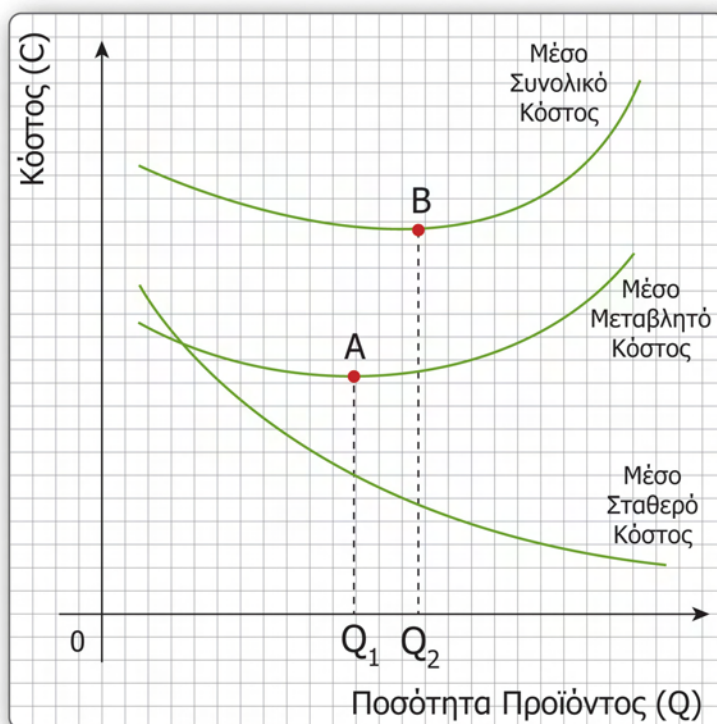
Το μέσο συνολικό κόστος μπορεί να υπολογιστεί και ως το άθροισμα του μέσου μεταβλητού και του μέσου σταθερού κόστους, δηλαδή:

$$ΜΣΥΚ = ΜΜΚ + ΜΣΤΚ$$

4.4.2.1 Καμπύλες μέσου κόστους

Η γενική μορφή των καμπυλών μέσου κόστους είναι:

Καμπύλες Μέσου Κόστους

Σχήμα 4.4

- Η καμπύλη του μέσου σταθερού κόστους συνεχώς κατέρχεται αφού καθώς αυξάνεται η παραγωγή το σταθερό κόστος μοιράζεται σε περισσότερες μονάδες προϊόντος.
- Η καμπύλη του μέσου μεταβλητού κόστους αρχικά κατέρχεται (μέχρι το Q_1). Αυτό συμβαίνει επειδή στην αρχή η παραγωγή αυξάνεται με γρηγορότερο ρυθμό από το μεταβλητό κόστος, δηλαδή, στον τύπο υπολογισμού του MMK ο παρονομαστής (ποσότητα) αυξάνεται πιο γρήγορα από τον αριθμητή (μεταβλητό κόστος). Αν η παραγωγή συνεχίσει να αυξάνεται πέρα από την ποσότητα Q_1 το μέσο μεταβλητό κόστος αρχίζει να αυξάνεται. Αυτό συμβαίνει επειδή ο ρυθμός αύξησης του μεταβλητού κόστους είναι μεγαλύτερος από το ρυθμό αύξησης της παραγωγής, δηλαδή, ο αριθμητής αυξάνεται πιο γρήγορα από τον παρονομαστή.

Η πορεία που ακολουθεί η καμπύλη του μέσου μεταβλητού κόστους οφείλεται στον νόμο της φθίνουσας απόδοσης.

- Η καμπύλη του μέσου συνολικού κόστους βρίσκεται πάνω από τις καμπύλες του μέσου σταθερού και του μέσου μεταβλητού κόστους αφού το ΜΣΥΚ είναι το άθροισμα των άλλων δύο και επηρεάζεται και από τα δύο.

Αρχικά, η καμπύλη του ΜΣΥΚ κατέρχεται επειδή και το ΜΣΤΚ και το MMK μειώνονται, και έχει το ελάχιστο σημείο της στο επίπεδο παραγωγής Q_2 που είναι μεγαλύτερο σε σχέση με το ελάχιστο της καμπύλης του MMK. Αυτό συμβαίνει επειδή στην αρχή η μείωση του ΜΣΤΚ είναι μεγαλύτερη από την αύξηση του MMK, ενώ μετά το επίπεδο παραγωγής Q_2 το ΜΣΥΚ επηρεάζεται περισσότερο από την αύξηση του MMK με αποτέλεσμα να αρχίσει να αυξάνεται και αυτό. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Η καμπύλη του ΜΣΥΚ ως άθροισμα του ΜΣΤΚ και του MMK επηρεάζεται και από τα δύο. Μέχρι το σημείο Β επηρεάζεται περισσότερο από τη μείωση του ΜΣΤΚ, και από το Β και μετά επηρεάζεται περισσότερο από την αύξηση του MMK.

Η πορεία που ακολουθεί η καμπύλη του μέσου συνολικού κόστους οφείλεται στον νόμο της φθίνουσας απόδοσης.

4.4.3 Οριακό κόστος

Οριακό κόστος (ΟΚ) είναι η μεταβολή που επέρχεται στο κόστος παραγωγής από την παραγωγή μίας επιπλέον μονάδας προϊόντος. Μετρά δηλαδή το ρυθμό μεταβολής του κόστους, και υπολογίζεται από το λόγο της μεταβολής του κόστους (είτε του ΣΥΚ, είτε του ΜΚ) προς τη μεταβολή της παραγωγής.

$$\text{Οριακό κόστος} = \frac{\Delta \text{ΣΥΚ}}{\Delta Q} \quad \text{ή} \quad \text{Οριακό κόστος} = \frac{\Delta \text{ΜΚ}}{\Delta Q}$$

Παρατήρηση:

Η μεταβολή του ΣΥΚ είναι ίση με τη μεταβολή του ΜΚ γιατί το ΣΤΚ δε μεταβάλλεται.

Για παράδειγμα, στον παρακάτω πίνακα:

Q	$ΜΚ$	$ΣΤΚ$	$ΣΥΚ$
9	200	100	300
10	220	100	320
12	270	100	370

$$OK_{10} = \frac{220 - 200}{10 - 9} = 20 \text{ €} \text{ ή}$$

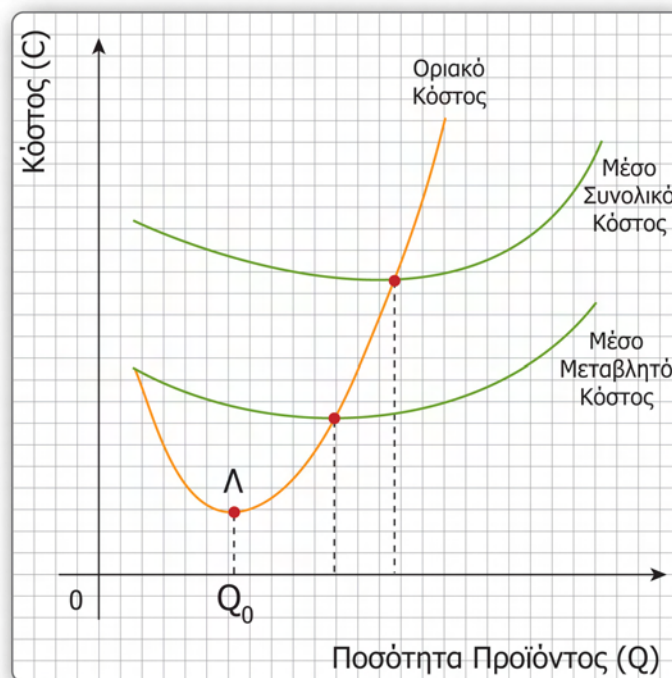
$$OK_{10} = \frac{320 - 300}{10 - 9} = 20 \text{ €}.$$

Αυτό σημαίνει ότι με την παραγωγή της 10^{ης} μονάδας προϊόντος το κόστος παραγωγής αυξήθηκε κατά 20 €. $OK_{12} = \frac{370 - 320}{12 - 10} = 25$ €, επομένως, η παραγωγή της 12^{ης} μονάδας αύξησε το κόστος κατά 25 €. Οπότε, συμπεραίνουμε ότι και η 11^η μονάδα αύξησε το κόστος κατά 25 €, δηλαδή, $OK_{11} = 25$ €.

4.4.3.1 Καμπύλη οριακού κόστους

Η καμπύλη του οριακού κόστους αρχικά κατέρχεται μέχρι το σημείο Λ όπου πραγματοποιεί ελάχιστο. Στη συνέχεια ανέρχεται και τέμνει τις καμπύλες του ΜΜΚ και ΜΣΥΚ στο ελάχιστο σημείο τους. Η πορεία που ακολουθεί η καμπύλη του οριακού κόστους οφείλεται στον νόμο της φθίνουσας απόδοσης.

Καμπύλη Οριακού Κόστους

Σχήμα 4.5

Παρατήρηση

Ο νόμος της φθίνουσας ή μη ανάλογης απόδοσης επηρεάζει όλα τα μεγέθη κόστους στη βραχυχρόνια περίοδο εκτός από το σταθερό και το μέσο σταθερό κόστος. Αυτό συμβαίνει επειδή ο νόμος αυτός αφορά μόνο τους μεταβλητούς συντελεστές παραγωγής.

Άσκηση 4

Δίνονται τα παρακάτω στοιχεία μιας επιχείρησης:

Εργάτες (E)	0	1	2	3	4	5	6	7
Προϊόν (Q)	0	10	28	48	64	69	73	75

Αν η αμοιβή της εργασίας που είναι ο μοναδικός μεταβλητός συντελεστής παραγωγής είναι ίση με 100 €,

- υπολογίστε το μέσο μεταβλητό και το οριακό κόστος και περιγράψτε την πορεία τους,
- αν παράγονται 64 μονάδες προϊόντος και αυξηθεί η παραγωγή στις 70 μονάδες, με τι κόστος θα επιβαρυνθεί η επιχείρηση;

Άσκηση 5

Έστω ότι σε μια επιχείρηση παράγονται 500 μονάδες προϊόντος το μήνα. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτή η παραγωγή πραγματοποιήθηκαν τα παρακάτω σταθερά και μεταβλητά έξοδα:

<i>Δαπάνες πρώτων υλών</i>	<i>10000€</i>
<i>Μισθοί υπαλλήλων</i>	<i>15000€</i>
<i>Ημερομίσθια εργατών</i>	<i>20000€</i>
<i>Ασφάλιστρα</i>	<i>9000€</i>
<i>Τόκοι δανείων</i>	<i>6000€</i>
<i>Καύσιμα</i>	<i>15000€</i>
<i>Ενοίκια</i>	<i>5000€</i>

Όταν αυξήθηκε η παραγωγή κατά 25%, το κόστος παραγωγής αυξήθηκε κατά 30%.

- Υπολογίστε το μέσο σταθερό, το μέσο μεταβλητό και το μέσο συνολικό κόστος, πριν και μετά την αύξηση της παραγωγής.
- Ποιό από τα δυο επίπεδα παραγωγής πιστεύετε ότι είναι πιο συμφέρον να παράγει η επιχείρηση;

Άσκηση 6

Τα παρακάτω δεδομένα αφορούν μια επιχείρηση που λειτουργεί στη βραχυχρόνια περίοδο παραγωγής.

Εργάτες (Ε)	Συνολικό Προϊόν (Q)	Μέσο Προϊόν(ΜΠ)	Οριακό Προϊόν(ΟΠ)
0			
1	5		
2		6,5	
3			10
4	36		
5			
6			5

- Συμπληρώστε τα κενά του πίνακα εάν είναι γνωστό ότι το μέσο προϊόν είναι μέγιστο στον 5^ο εργάτη.
- Πότε εμφανίζεται ο νόμος της φθίνουσας απόδοσης;
- Αν η αμοιβή κάθε εργάτη είναι 50 € και το κόστος πρώτης ύλης ανά μονάδα προϊόντος είναι 5 €, υπολογίστε το μεταβλητό και το οριακό κόστος σε κάθε επίπεδο παραγωγής.
- Αν το κόστος παραγωγής των 36 μονάδων προϊόντος είναι 690 €, υπολογίστε το συνολικό κόστος σε κάθε επίπεδο παραγωγής.

4.5 Το κόστος παραγωγής στη μακροχρόνια περίοδο

Στη μακροχρόνια περίοδο παραγωγής δεν υπάρχουν σταθεροί και μεταβλητοί συντελεστές, οπότε δεν υπάρχει διάκριση ανάμεσα σε σταθερό και μεταβλητό κόστος. Υπάρχουν μόνο το συνολικό, το μέσο και το οριακό μακροχρόνιο κόστος.

Καθώς η επιχείρηση μεγεθύνεται προσθέτοντας νέα κτίρια και μηχανήματα το μέσο μακροχρόνιο κόστος (καθώς και το οριακό) μειώνεται. Όσο όμως η επιχείρηση συνεχίζει να αυξάνει τις παραγωγικές της δυνατότητες προσθέτοντας νέους συντελεστές, θα φθάσει σ' ένα μέγεθος που το μέσο και το οριακό μακροχρόνιο κόστος θα αρχίσουν να αυξάνονται. Η πορεία των καμπυλών μακροχρόνιου κόστους μοιάζει με αυτήν των αντιστοίχων της βραχυχρόνιας περιόδου μόνο που δεν έχουν την ίδια αιτία, αφού ο νόμος της φθίνουσας απόδοσης ισχύει μόνο στη βραχυχρόνια περίοδο παραγωγής.

Η αιτία της μείωσης του μέσου και του οριακού κόστους στη μακροχρόνια περίοδο είναι οι **οικονομίες κλίμακας**. Καθώς η επιχείρηση αυξάνει το μέγεθός της πετυχαίνει εξοικονόμηση κόστους αφού μπορεί να έχει μεγαλύτερη εξειδίκευση της εργασίας, δυνατότητα χρησιμοποίησης τελειότερου κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και απόδοτικότερης τεχνολογίας, μειωμένο κόστος αγορών πρώτων υλών.

Από ένα επίπεδο μεγέθους της επιχείρησης θα εμφανιστούν οι **αντιοικονομίες κλίμακας**, δηλαδή, αύξηση του ανα μονάδα κόστους. Η κύρια αιτία αυτής της αύξησης είναι τα προβλήματα που παρουσιάζονται στη διοίκηση και στο συντονισμό των δραστηριοτήτων της επιχείρησης καθώς αυξάνεται το μέγεθός της.

ΣΥΝΟΨΗ

Με τον όρο **παραγωγή** εννοούμε τη διαδικασία μετασχηματισμού των παραγωγικών συντελεστών σε αγαθά. Η χρονική περίοδος κατά την οποία η επιχείρηση δε μπορεί να μεταβάλει τις ποσότητες όλων των παραγωγικών της συντελεστών ονομάζεται **βραχυχρόνια περίοδος** παραγωγής, ενώ η χρονική περίοδος κατά την οποία μεταβάλει τις ποσότητες όλων των παραγωγικών της συντελεστών ονομάζεται **μακροχρόνια περίοδος** παραγωγής.

2. Η παραγωγή στη βραχυχρόνια περίοδο διέπεται από τον **νόμο της φθίνουσας απόδοσης**. Σύμφωνα με αυτόν, με την αύξηση της ποσότητας του μεταβλητού συντελεστή η παραγωγή αρχικά θα αυξάνεται με ολοένα και πιο γρήγορο ρυθμό και στη συνέχεια με ολοένα και πιο αργό.

3. **Κόστος παραγωγής** είναι το σύνολο των δαπανών που πραγματοποιεί η επιχείρηση για να αποκτήσει τους παραγωγικούς συντελεστές που είναι απαραίτητοι για την παραγωγή του προϊόντος της. Η χρηματική δαπάνη για τους σταθερούς συντελεστές ονομάζεται **σταθερό κόστος**, ενώ για τους μεταβλητούς συντελεστές ονομάζεται **μεταβλητό κόστος**. Το **οριακό κόστος** είναι η μεταβολή που επέρχεται στο κόστος παραγωγής από την παραγωγή μίας επιπλέον μονάδας προϊόντος.

4. Το σταθερό κόστος δε μεταβάλλεται καθώς μεταβάλλεται η παραγωγή, ενώ το μεταβλητό κόστος αυξάνεται καθώς αυξάνεται η παραγωγή αλλά όχι με τον ίδιο ρυθμό. Λόγο του νόμου της φθίνουσας απόδοσης το μέσο και το οριακό κόστος μειώνονται στα πρώτα στάδια αύξησης της παραγωγής, αλλά μετά από κάποιο επίπεδο παραγωγής, αυξάνονται.

5. Στη μακροχρόνια περίοδο το μέσο και το οριακό κόστος ακολουθούν την ίδια πορεία, όμως εδώ η αιτία είναι η εμφάνιση οικονομικών και αντιοικονομιών κλίμακας.

ΟΔΗΓΟΣ ΠΡΟΣ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

1. « Θεωρητική Οικονομική» Τόμος Α' : Θ. Γκαμαλέτσος. Εκδόσεις Καραμπελόπουλος. Στο τρίτο και στο τέταρτο μέρος του βιβλίου παρουσιάζονται σε πιο τεχνικό επίπεδο οι καμπύλες παραγωγής και κόστους, καθώς και οι μακροχρόνιες καμπύλες κόστους.
 2. « Οδηγός μελέτης Πολιτικής Οικονομίας » Γ. Κώττης και Α. Πετράκη-Κώττη Εκδόσεις Το Οικονομικό.
- Στα κεφάλαια XI και XII υπάρχουν ασκήσεις και ερωτήσεις με τις απαντήσεις τους που αναφέρονται στις θεωρίες Παραγωγής και Κόστους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία »: Γεωργακόπουλος Θ., Θ. Λιανός, Θ. Μπένος, Γ. Τσεκούρας, Μ. Χατζηπροκοπίου, και Γ. Χρήστου, (1995), , Εκδόσεις Μπένου.
2. « Εισαγωγή στη σύγχρονη Μικροοικονομική»: Γ. Κώττης και Α. Πετράκη-Κώττη (1995) Εκδόσεις Το Οικονομικό.
3. « Θεωρητική Οικονομική» Τόμος Α' : Θ. Γκαμαλέτσος. Εκδόσεις Καραμπελόπουλος.
4. «Μικροοικονομική Θεωρία» Δρανδάκης Ε., Ν. Μπαλτάς και Γ. Μπήτρος, (1994), Εκδόσεις Μπένου.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

1. www.el.wikipedia.org
2. www.investopedia.com
3. www.tutor2u.net

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις ασκήσεων

Άσκηση 1

- 1) β.
- 2) α.
- 3) 20, 36, αύξοντα
- 4) οριακό, 3°, γ.
- 5) αυξάνεται, φθίνοντα, μηδέν
- 6) αυξάνεται, μειώνεται

Άσκηση 2

α)

<i>E</i>	<i>Q</i>	<i>ΜΠ</i>	<i>ΟΠ</i>
1	7	7	7
2	25	12.5	18
3	45	15	20
4	60	15	15
5	66	13.2	6
6	66	11	0
7	61	8.7	-5

- β) το ΟΠ του 7^{ου} εργάτη είναι αρνητικό, δηλαδή με την πρόσληψή του η συνολική παραγωγή μειώνεται.
- δ) μετά τον 3^ο εργάτη αφού τότε ο ρυθμός αύξησης της παραγωγής (ΟΠ) αρχίζει να μειώνεται.
- ε) στον 4^ο εργάτη γιατί τότε ισχύει, ΜΠ=ΟΠ=15 μον.

Άσκηση 4

α)

<i>E</i>	<i>Q</i>	<i>ΜΚ</i>	<i>ΜΜΚ</i>	<i>ΟΚ</i>
0	0	0	-	-
1	10	100	10	10
2	28	200	7,1	5,5
3	48	300	6.25	5
4	64	400	6,25	6,25
5	69	500	7,2	20
6	73	600	8.2	25
7	75	700	9,3	50

Το MMK και το OK αρχικά μειώνονται και στη συνέχεια αυξάνονται ως συνέπεια του νόμου της φθίνουσας απόδοσης (η παραγωγή αρχικά αυξάνεται με γρήγορο και στη συνέχεια με αργό ρυθμό). Το OK καθώς αυξάνεται ισούτε με το MMK όταν το τελευταίο είναι ελάχιστο.

- β) Όταν η παραγωγή αυξήθηκε από 64 σε 69 μον. το κόστος αυξήθηκε κατά:
 $ΜΚ_{69} - ΜΚ_{64} = 500 - 400 = 100 \text{ €}$. Το $ΟΚ_{73} = 25$, οπότε και το $ΟΚ_{70} = 25$, δηλαδή, η παραγωγή της 70^{ης} μονάδας αύξησε το κόστος κατά 25 €. Επομένως, η επιχείρηση θα επιβαρυνθεί με κόστος $100 + 25 = 125 \text{ €}$.

Άσκηση 5

- α) Σταθερό κόστος = Μισθοί υπαλλήλων + Ασφάλιστρα + Τόκοι δανείων + Ενοίκια
 Μεταβλητό κόστος = Δαπάνες πρώτων υλών + Ημερομίσθια εργατών + Καύσιμα
 $ΣΤΚ = 15000 + 9000 + 6000 + 5000 = 35000 \text{ €}$

Για παραγωγή 500 μονάδων:

$$ΜΚ_{500} = 10000 + 20000 + 15000 = 45000 \text{ €}$$

$$ΜΣΤΚ_{500} = \frac{35000}{500} = 70 \text{ €},$$

$$ΜΜΚ_{500} = \frac{45000}{500} = 90 \text{ €},$$

$$ΜΣΥΚ_{500} = 70 + 90 = 160 \text{ €}$$

Το νέο επίπεδο παραγωγής είναι:

$$500 + 25\% \cdot 500 = 625 \text{ μονάδες.}$$

$$ΜΚ_{625} = ΜΚ_{500} + 30\% \cdot ΜΚ_{500} = 45000 + 30\% \cdot 45000 = 58500 \text{ €}$$

$$ΜΣΤΚ_{625} = \frac{35000}{625} = 56 \text{ €},$$

$$ΜΜΚ_{625} = \frac{58500}{625} = 93,6 \text{ €},$$

$$ΜΣΥΚ_{625} = 56 + 93,6 = 149,6 \text{ €}$$

- β) Αφού το ΜΣΥΚ είναι μικρότερο στις 625 μον. είναι πιο συμφέρον για την επιχείρηση να παράγει αυτό το επίπεδο παραγωγής γιατί τότε το ανα μονάδα κόστος είναι μικρότερο.

Άσκηση 6

- α) Ο πίνακας είναι:

Εργάτες (E)	Συνολικό Προϊόν (Q)	Μέσο Προϊόν(ΜΠ)	Οριακό Προϊόν(ΟΠ)
0	0	-	-
1	5	5	5
2	13	6,5	8
3	23	7,6	10
4	36	9	13
5	45	9	9
6	50	8,3	5

Αφού το μέσο προϊόν στον 5^ο εργάτη γίνεται μέγιστο, τότε ισχύει:

$$ΜΠ_5 = ΟΠ_5 \Rightarrow \frac{Q}{5} = \frac{Q-36}{5-4} \Rightarrow Q_5 = 45 \text{ μονάδες.}$$

β) μετά τον 4^ο εργάτη αφού τότε ο ρυθμός αύξησης της παραγωγής (ΟΠ) αρχίζει να μειώνεται.

γ) Ο πίνακας κόστους είναι:

Εργάτες (E)	Συνολικό Προϊόν (Q)	Μεταβλητό Κόστος (ΜΚ)	Οριακό Κόστος (ΟΚ)	Συνολικό Κόστος (ΣΥΚ)
0	0	0	-	310
1	5	75	15	385
2	13	165	11,25	475
3	23	265	10	575
4	36	380	8,8	690
5	45	470	10	780
6	50	550	16	860

δ) ΣΤΚ = ΣΥΚ – ΜΚ = 690 – 380 = 310 €.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Ο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ

Σκοπός

Επιδίωξη αυτού του κεφαλαίου είναι να κατανοήσουν οι εκπαιδευόμενοι τους μηχανισμούς που διαμορφώνουν τις τιμές των αγαθών σε μια οικονομία που λειτουργεί με βάση τον μηχανισμό της αγοράς.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Όταν ολοκληρωθεί η συγκεκριμένη ενότητα, οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να είναι σε θέση να:

- εξηγούν τη διαμόρφωση της τιμής και της ποσότητας ισορροπίας μέσω της διαδικασίας εξάλειψης των πλεονασμάτων και των ελλειμμάτων
- προσδιορίζουν την τιμή και την ποσότητα ισορροπίας
- δείχνουν διαγραμματικά το σημείο ισορροπίας
- δείχνουν διαγραμματικά και να εξηγούν τις μεταβολές του σημείου ισορροπίας
- εξηγούν και αναλύουν τους λόγους και τις συνέπειες της κρατικής παρέμβασης στην αγορά

Έννοιες κλειδιά

- Αγορά
- Μηχανισμός της αγοράς (ή τιμών)
- Έλλειμμα
- Πλεόνασμα
- Τιμή και ποσότητα ισορροπίας
- Μεταβολή του σημείου ισορροπίας
- Ανώτατες τιμές
- Κατώτατες τιμές

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η ύπαρξη του οικονομικού προβλήματος, οι απεριόριστες δηλαδή ανάγκες των ανθρώπων που πρέπει να ικανοποιηθούν με περιορισμένα μέσα, καθιστά απαραίτητη την ύπαρξη ενός θεσμού που τον γνωρίζουμε με τον όρο αγορά. Σύμφωνα με τον Adam Smith οι αγορές πρέπει να λειτουργούν ελεύθερα και τότε θα κατευθύνονται από ένα «αόρατο χέρι», τον μηχανισμό των τιμών.

Η σημασία των αγορών είναι πολλή μεγάλη για την ευημερία των μελών της κοινωνίας, αφού εκεί αποφασίζεται ποιά προϊόντα θα παραχθούν, σε ποιές ποσότητες, πώς θα διανεμηθούν μεταξύ των μελών της κοινωνίας, με ποιούς τρόπους μπορεί να αυξηθεί η ποσότητά τους.

Λόγω όμως ατελειών που παρουσιάζονται στο μηχανισμό των τιμών, το κράτος παρεμβαίνει σε κάποιες περιπτώσεις για να τις αμβλύνει.

5.1 Ο μηχανισμός της αγοράς

Τα άτομα στις σύγχρονες οικονομίες για να ικανοποιήσουν τις οικονομικές τους ανάγκες αγοράζουν προϊόντα στις αγορές.

Η αγορά με την ευρεία έννοια εκφράζει τους χώρους και τα μέσα με τα οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί μια αγοραπωλησία, δηλαδή, μια θελημένη συναλλαγή μεταξύ διαφόρων ατόμων. Στην αγορά θα συναντηθούν οι πωλητές (επιχειρήσεις) και οι αγοραστές (καταναλωτές) οι οποίοι όμως έχουν αντίθετες επιδιώξεις. Οι επιχειρήσεις επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των κερδών τους, ενώ οι καταναλωτές προσπαθούν να ικανοποιήσουν όσο το δυνατόν περισσότερες ανάγκες και στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, με το δεδομένο εισόδημα που διαθέτουν.

Βλέπουμε λοιπόν ότι στην αγορά κάθε αγαθού (ή παραγωγικού συντελεστή) συμμετέχουν και ενεργούν δύο αντίθετες δυνάμεις που επηρεάζονται από διαφορετικούς παράγοντες, η προσφορά και η ζήτηση.

Οι αγοραπωλησίες θα πραγματοποιηθούν με τη συμβολή του **μηχανισμού της αγοράς (ή τιμών)**. Ο μηχανισμός των τιμών συνιστά ένα σύστημα ‘επικοινωνίας’ μεταξύ πωλητών και αγοραστών το οποίο τους επιτρέπει να καταλήξουν σε μια τιμή βάση της προσφοράς και της ζήτησης του αγαθού.

Στις σύγχρονες οικονομίες οι τιμές των αγαθών καθώς και οι ποσότητες που ανταλλάσσονται προσδιορίζονται μέσω του μηχανισμού της αγοράς, η λειτουργία του οποίου συμβάλλει στην αντιμετώπιση του κύριου οικονομικού προβλήματος αφού συνεισφέρει στην καλύτερη κατανομή των πόρων. Εάν για παράδειγμα εμφανιστεί μειωμένη ζήτηση για ένα αγαθό, επειδή η τιμή που θα διαμορφωθεί στην αγορά θα είναι χαμηλή, κάποιες από τις επιχειρήσεις που το παράγουν θα στραφούν στη παραγωγή άλλων αγαθών με μεγαλύτερη ζήτηση, δηλαδή, αγαθών που έχουν μεγαλύτερη ανάγκη οι καταναλωτές.

5.2 Σχηματισμός της Τιμής και της Ποσότητας Ισορροπίας

Στην αγορά κάθε αγαθού, από την αλληλεπίδραση των δυνάμεων της ζήτησης και της προσφοράς προσδιορίζεται η τιμή και η ποσότητα ισορροπίας του. Η **τιμή ισορροπίας** είναι η τιμή που θα πωλείται το προϊόν, ενώ η **ποσότητα ισορροπίας** είναι οι μονάδες προϊόντος που θα πωλούνται (ή θα αγοράζονται), όσο οι παράγοντες που προσδιορίζουν την ζήτηση και την προσφορά παραμένουν σταθεροί.

Έστω ότι εξετάζουμε την αγορά ενός προϊόντος σε μια δεδομένη χρονική στιγμή.

Τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα αναφέρονται στην αγοράία ζήτηση και στην αγοράία προσφορά του προϊόντος.

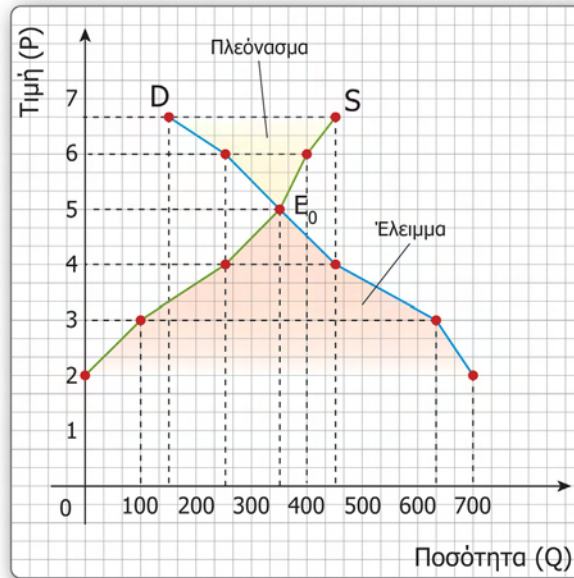
Τιμή (P) (ευρώ)	Ζητούμενη Ποσότητα (Q_D) (τεμάχια)	Προσφερόμενη Ποσότητα (Q_S) (τεμάχια)	Πλεόνασμα ($Q_S - Q_D$) (τεμάχια)	Έλλειμμα ($Q_D - Q_S$) (τεμάχια)
7	150	450	300	
6	250	400	150	
5	350	350	0	0
4	450	250		200
3	600	100		500
2	700	0		700

- Όταν η τιμή του προϊόντος είναι 7 € οι καταναλωτές ζητούν 150 τεμάχια, ενώ οι επιχειρήσεις προσφέρουν 450 τεμάχια. Εφόσον η προσφερόμενη ποσότητα είναι μεγαλύτερη από την ζητούμενη ($Q_S > Q_D$), εμφανίζεται **πλεόνασμα** στην αγορά του αγαθού, $450 - 150 = 300$ τεμάχια. Αυτό σημαίνει ότι 300 τεμάχια προϊόντος δεν ήταν δυνατόν να πωληθούν οπότε οι επιχειρήσεις έχουν ανεπιθύμητα απόθεμα προϊόντος. Έτσι θα υπάρξει κίνητρο να μειώσουν την τιμή. Αυτό όμως θα προκαλέσει αύξηση της ζητούμενης και μείωση της προσφερόμενης ποσότητας, εξαιτίας των νόμων της ζήτησης και της προσφοράς. Η διαδικασία αυτή θα συνεχιστεί μέχρι η τιμή να γίνει 5 €, όπου, $Q_D = Q_S = 350$ τεμάχια, οπότε στην αγορά του προϊόντος δεν υπάρχει πλεόνασμα.
Επομένως, όταν στην αγορά ενός αγαθού εμφανίζεται πλεόνασμα υπάρχει τάση για μείωση της τιμής του έως ότου να εξαλειφθεί το πλεόνασμα.
- Όταν η τιμή του προϊόντος είναι 3 € οι καταναλωτές ζητούν 600 τεμάχια, ενώ οι επιχειρήσεις προσφέρουν 100 τεμάχια. Εφόσον η ζητούμενη ποσότητα είναι μεγαλύτερη από την προσφερόμενη ($Q_D > Q_S$), εμφανίζεται **έλλειμμα** στην αγορά του προϊόντος, $600 - 100 = 500$ τεμάχια. Δηλαδή οι καταναλωτές δεν μπορούν να αποκτήσουν την ποσότητα που επιθυμούν. Το γεγονός αυτό θα οδηγήσει σε αύξηση της τιμής του προϊόντος, αφού κάποιοι καταναλωτές προκειμένου να το αποκτήσουν είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν υψηλότερη τιμή. Η αύξηση της τιμής θα προκαλέσει μείωση της ζητούμενης και αύξηση της προσφερόμενης ποσότητας, εξαιτίας των νόμων της ζήτησης και της προσφοράς. Η διαδικασία αυτή θα συνεχιστεί μέχρι η τιμή να γίνει 5 €, όπου $Q_D = Q_S = 350$ τεμάχια, οπότε στην αγορά του προϊόντος δεν υπάρχει έλλειμμα.
Επομένως, όταν στην αγορά ενός αγαθού εμφανίζεται έλλειμμα υπάρχει τάση για αύξηση της τιμής του έως ότου να εξαλειφθεί το έλλειμμα.
- Όταν η τιμή του προϊόντος είναι 5 € η ζητούμενη και η προσφερόμενη ποσότητα είναι ίσες ($Q_D = Q_S = 350$ τεμάχια). Η τιμή αυτή ονομάζεται τιμή ισορροπίας ($P_0=5$ €). Όσο η ζήτηση και η προσφορά παραμένουν σταθερές (προσδιοριστικοί παράγοντες D και S αμετάβλητοι), το αγαθό θα πωλείται προς 5 € και θα αγοράζονται (ή θα πωλούνται) 350 μονάδες προϊόντος (Q_0). Οποιοσ καταναλωτής είναι διατεθειμένος να πληρώσει την τιμή των

5€ θα μπορέσει να αγοράσει το προϊόν και όποιος παραγωγός έχει συμφέρον να πουλήσει το προϊόν πρὸς 5 €θα πουλήσει ὅλη του την παραγωγή.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ὅτι το πλεόνασμα και το ἔλλειμμα εἶναι προσωρινές καταστάσεις και σταδιακά θα οδηγηθούμε στο σημείο ισορροπίας, δηλαδή, σε μια τιμή για την οποία η ζητούμενη και η προσφερόμενη ποσότητα εἶναι ἴσες.

Η αγορά του προϊόντος παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα:

Σχήμα 5.1

Το σημείο τομής των καμπυλών ζήτησης και προσφοράς εἶναι το σημείο ισορροπίας E_0 ($P_0=5$, $Q_0=350$). Ὅσο η ζήτηση και η προσφορά παραμένουν σταθερές, το προϊόν θα πωλείται στην τιμή των 5 € και θα αγοράζονται (ή θα πωλούνται) 350 τεμάχια.

Για τιμές μεγαλύτερες ἀπὸ 5 €, η προσφερόμενη ποσότητα εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ την ζητούμενη ($Q_s > Q_D$), ὁπότε στην αγορά του αγαθοῦ εμφανίζεται πλεόνασμα.

Για τιμές μικρότερες ἀπὸ 5 €, η ζητούμενη ποσότητα εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ την προσφερόμενη ($Q_D > Q_s$), ὁπότε στην αγορά του αγαθοῦ εμφανίζεται ἔλλειμμα.

Παρατήρηση:

Οι αντίθετες επιδιώξεις των πωλητῶν και των αγοραστῶν, η αντίρροπη δηλαδή λειτουργία των δυνάμεων της ζήτησης και της προσφοράς, φαίνονται στο διάγραμμα με την αρνητική κλίση της καμπύλης ζήτησης και την θετική κλίση της καμπύλης προσφοράς.

Άσκηση 1

Ένα αγαθό παράγεται μόνο ἀπὸ τις επιχειρήσεις Α και Β. Η προσφορά των επιχειρήσεων καθώς και η αγοραία ζήτηση του αγαθοῦ δίνονται στον παρακάτω πίνακα:

P (€)	Q _D (κιλά)	Q _S (A) (κιλά)	Q _S (B) (κιλά)
2	135	10	5
4	110	18	10

6	98	29	20
9	70	39	31
12	50	50	38
16	20	67	46

- α) Εάν σε μια χρονική στιγμή η τιμή του αγαθού ήταν 12 € θα μπορούσε να διατηρηθεί;
 β) Εάν σε μια χρονική στιγμή η τιμή του αγαθού ήταν 4 € θα μπορούσε να διατηρηθεί;
 γ) Ποιά είναι η τιμή ισορροπίας του αγαθού;

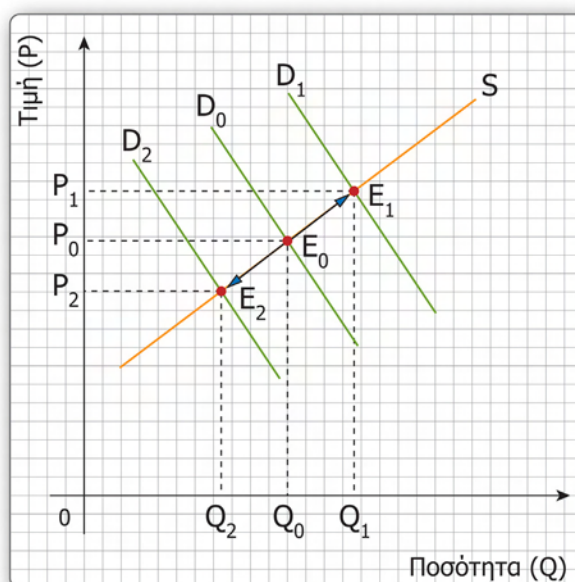
5.3 Μεταβολή του σημείου ισορροπίας

Σύμφωνα με τα παραπάνω, όσο η ζήτηση και η προσφορά παραμένουν σταθερές η τιμή και η ποσότητα ισορροπίας δεν θα αλλάζουν. Αν όμως μεταβληθεί η ζήτηση ή η προσφορά ή και οι δύο ταυτόχρονα, θα αλλάξει το σημείο ισορροπίας. Παρακάτω παρουσιάζονται οι διάφορες μεταβολές.

5.3.1 Μεταβολή Ζήτησης

Έστω D η καμπύλη ζήτησης και S η καμπύλη προσφοράς ενός αγαθού. Το σημείο E μας δίνει την τιμή ισορροπίας (P_0) και την ποσότητα ισορροπίας (Q_0).

Εάν μεταβληθεί ένας προσδιοριστικός παράγοντας της ζήτησης η καμπύλη ζήτησης θα μετατοπιστεί. Έστω ότι το εισόδημα των καταναλωτών αυξάνεται. Η καμπύλη ζήτησης θα μετατοπιστεί προς τα δεξιά στη θέση D_1 και το νέο σημείο ισορροπίας θα είναι το E_1 (P_1 , Q_1). Παρατηρούμε, ότι η αύξηση της ζήτησης με σταθερή την προσφορά προκαλεί αύξηση της τιμής και της ποσότητας ισορροπίας.

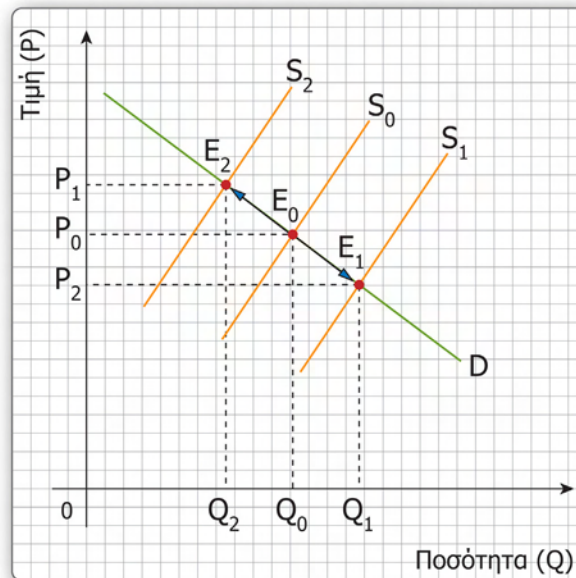
Σχήμα 5.2

Αντίστοιχα, η αύξηση για παράδειγμα της τιμής του συμπληρωματικού αγαθού θα μετατοπίσει την καμπύλη ζήτησης αριστερά στη θέση D_2 , και το νέο σημείο ισορροπίας θα είναι

το $E_2 (P_2, Q_2)$. Παρατηρούμε, ότι η μείωση της ζήτησης με σταθερή την προσφορά προκαλεί μείωση της τιμής και της ποσότητας ισορροπίας.

5.3.2 Μεταβολή Προσφοράς

Έστω D καμπύλη ζήτησης και S η καμπύλη προσφοράς ενός αγαθού. Το σημείο E μας δίνει την τιμή ισορροπίας (P_0) και την ποσότητα ισορροπίας (Q_0).

Σχήμα 5.3

Εάν μεταβληθεί κάποιος προσδιοριστικός παράγοντας της προσφοράς η καμπύλη προσφοράς θα μετατοπιστεί. Έστω ότι βελτιώνεται η τεχνολογία παραγωγής του αγαθού. Η καμπύλη προσφοράς θα μετατοπιστεί προς τα δεξιά στη θέση S_1 και το νέο σημείο ισορροπίας θα είναι το $E_1 (P_1, Q_1)$.

Παρατηρούμε ότι η αύξηση της προσφοράς με σταθερή τη ζήτηση προκαλεί μείωση της τιμής και αύξηση της ποσότητας ισορροπίας.

Αντίστοιχα, η αύξηση για παράδειγμα της τιμής των πρώτων υλών του αγαθού θα μετατοπίσει την καμπύλη προσφοράς αριστερά στη θέση S_2 , και το νέο σημείο ισορροπίας θα είναι το $E_2 (P_2, Q_2)$. Παρατηρούμε ότι η μείωση της προσφοράς με σταθερή τη ζήτηση προκαλεί αύξηση της τιμής και μείωση της ποσότητας ισορροπίας.

5.3.3 Ταυτόχρονη μεταβολή ζήτησης και προσφοράς

Όταν μεταβάλλονται ταυτόχρονα η ζήτηση και η προσφορά, το αποτέλεσμα στην τιμή και την ποσότητα ισορροπίας θα εξαρτηθεί από το μέγεθος της μεταβολής τους.

Για παράδειγμα, έστω ότι αυξάνεται το εισόδημα των καταναλωτών και ταυτόχρονα αυξάνεται ο αριθμός των επιχειρήσεων που παράγουν το προϊόν. Τότε η ζήτηση και η προσφορά θα αυξηθούν.

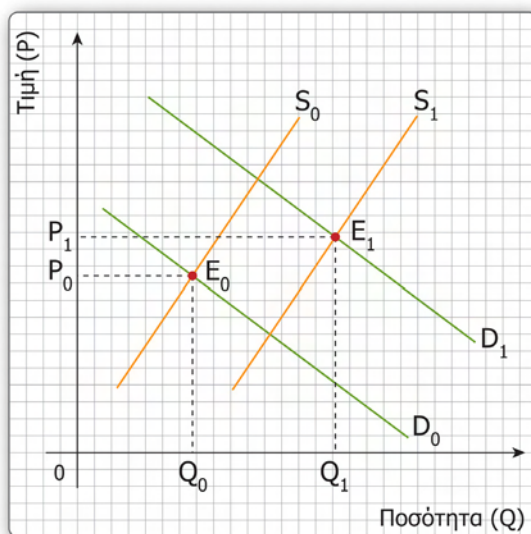
Όταν η ζήτηση αυξάνεται, η P_0 αυξάνεται και η Q_0 αυξάνεται.

Όταν η προσφορά αυξάνεται, η P_0 μειώνεται και η Q_0 αυξάνεται.

Οπότε, η ποσότητα ισορροπίας σίγουρα θα αυξηθεί, ενώ στην τιμή ισορροπίας ασκούνται δύο αντίθετες επιδράσεις. Η αύξηση της ζήτησης τείνει να αυξήσει την τιμή, ενώ η ταυτόχρονη αύξηση της προσφοράς τείνει να την μειώσει. Το τελικό αποτέλεσμα θα εξαρτηθεί από το μέγεθος των μεταβολών της ζήτησης και της προσφοράς. Θα διακρίνουμε τρεις περιπτώσεις:

α) Η αύξηση της ζήτησης είναι μεγαλύτερη απ' την αύξηση της προσφοράς.

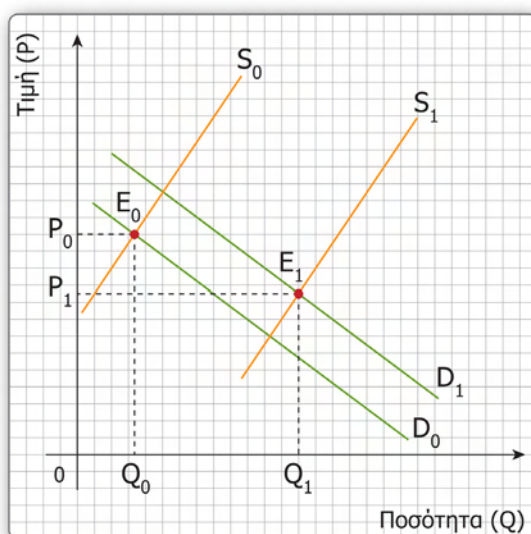
Η τιμή ισορροπίας θα αυξηθεί επηρεαζόμενη περισσότερο από την αύξηση της ζήτησης. Διαγραμματικά (Σχήμα 5.4), εφόσον η αύξηση της ζήτησης είναι μεγαλύτερη από την αύξηση της προσφοράς, η μετατόπιση της καμπύλης ζήτησης θα είναι μεγαλύτερη από τη μετατόπιση της καμπύλης προσφοράς. Το τελικό αποτέλεσμα θα είναι η αύξηση της τιμής και της ποσότητας ισορροπίας.

Σχήμα 5.4

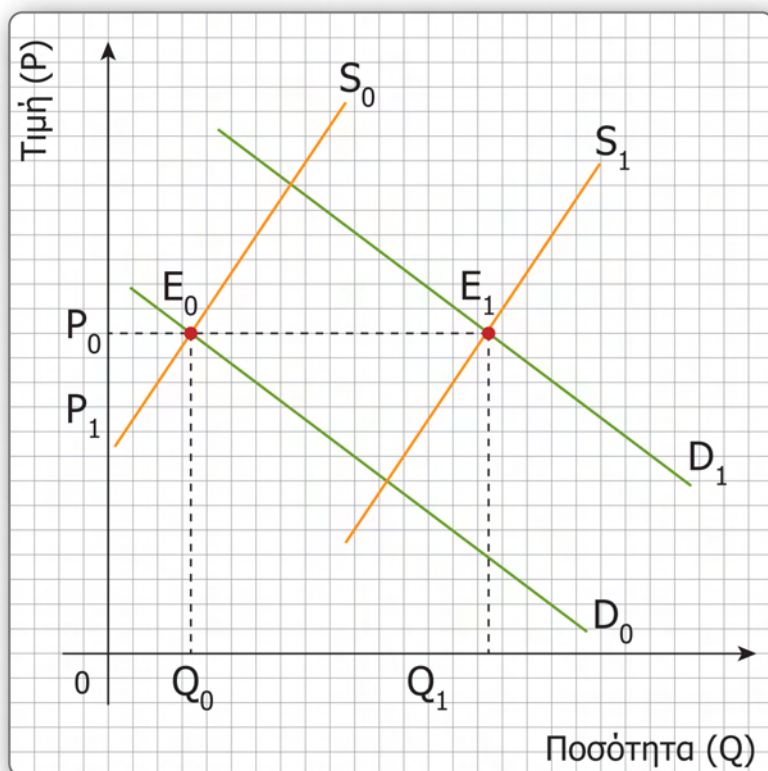
β) Η αύξηση της προσφοράς είναι μεγαλύτερη απ' την αύξηση της ζήτησης.

Η τιμή ισορροπίας θα μειωθεί επηρεαζόμενη περισσότερο από την αύξηση της προσφοράς, ενώ η ποσότητα ισορροπίας αυξάνεται.

Σχήμα 5.5

- γ) Η αύξηση της ζήτησης είναι ίση με την αύξηση της προσφοράς.
 Η τιμή του προϊόντος παραμένει σταθερή και η ποσότητα ισορροπίας αυξάνεται.

Σχήμα 5.6

Άσκηση 2

Εξηγήστε και δείξτε διαγραμματικά, τι θα συμβεί στην τιμή και την ποσότητα ισορροπίας ενός αγαθού, εάν μεταβληθεί η ζήτησή του κατά 20% λόγω αύξησης του αριθμού των καταναλωτών που το χρησιμοποιούν, και ταυτόχρονα μεταβληθεί η προσφορά του κατά 10% λόγω αύξησης της τιμής των πρώτων υλών που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή του.

Άσκηση 3

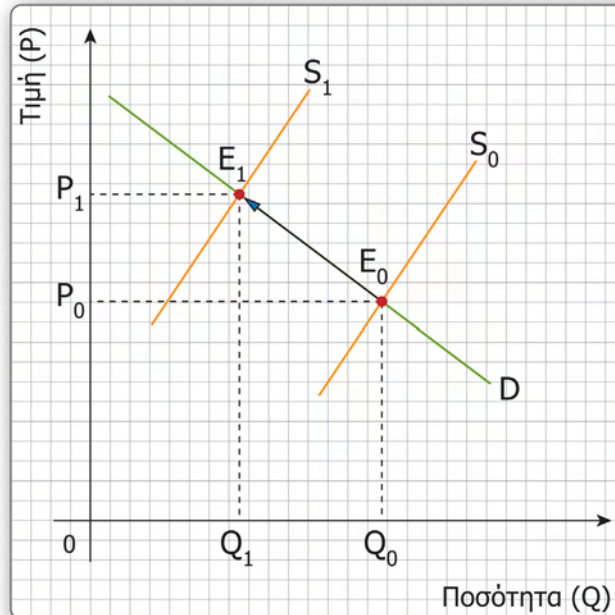
Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει την αγοραία ζήτηση και προσφορά του αγαθού X.

P (€)	Q _S	Q _D
6	118	80
5	114	85
4	108	90
3	100	100
2	85	115
1	65	140

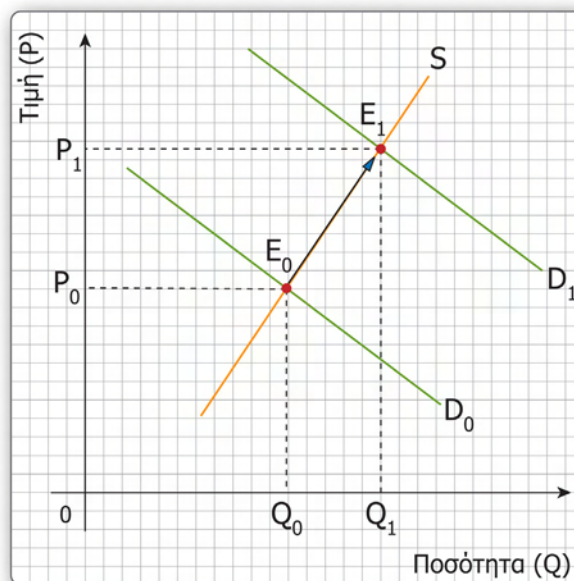
- α) Ποιά είναι η τιμή και η ποσότητα ισορροπίας;
 β) Έστω ότι μειώνεται η τιμή του συμπληρωματικού αγαθού με αποτέλεσμα να αυξηθεί η ζήτηση του αγαθού X κατά 20%.
 Ποιά θα είναι η νέα τιμή και ποσότητα ισορροπίας;

Άσκηση 4

Τα αγαθά X και Ψ είναι υποκατάστατα. Εξηγήστε και δείξτε διαγραμματικά, τι θα συμβεί στις αγορές των δύο αγαθών, οι οποίες βρίσκονται σε ισορροπία, εάν μειωθεί ο αριθμός των επιχειρήσεων που παράγουν το αγαθό X.

Λύση

Η μείωση του αριθμού των επιχειρήσεων που παράγουν το αγαθό X έχει σαν αποτέλεσμα την μείωση της προσφοράς του, επομένως, τη μετατόπιση της καμπύλης προσφοράς προς τα αριστερά (από S σε S_1). Οπότε, αυξάνεται η τιμή του αγαθού X (από P_0 σε P_1).

Αφού τα αγαθά X και Ψ είναι υποκατάστατα, η αύξηση της τιμής του X έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης για το Ψ , επομένως, τη μετατόπιση της καμπύλης ζήτησης προς τα δεξιά (από D σε D_1). Οπότε, αυξάνεται η τιμή και η ποσότητα ισορροπίας του αγαθού Ψ .

Άσκηση 5

Εξηγήσετε και δείξτε διαγραμματικά τις επιπτώσεις της βελτίωσης της τεχνολογίας παραγωγής των αυτοκινήτων, στην τιμή και την ποσότητα ισορροπίας: α) της βενζίνης και β) των μοτοσικλετών.

5.4 Επίδραση έμμεσων φόρων και επιδοτήσεων στην αγορά

Σε κάποια αγαθά, το κράτος επιβάλλει φόρο στους παραγωγούς τους ένα σταθερό χρηματικό ποσό κατά μονάδα προϊόντος (έμμεσος φόρος). Αποτέλεσμα της επιβολής του έμμεσου φόρου στους παραγωγούς του αγαθού θα είναι η μείωση της προσφοράς του. Όταν η προσφορά μειώνεται, η τιμή ισορροπίας αυξάνεται.

Αυτό σημαίνει ότι ένα μέρος του φόρου μετακυλίεται στους καταναλωτές, δηλαδή, το πληρώνουν αυτοί, αφού θα αγοράζουν το αγαθό σε υψηλότερη τιμή.

Όσο περισσότερο ανελαστική είναι η ζήτηση για ένα αγαθό, τόσο μεγαλύτερο μέρος του φόρου μετακυλίεται στους καταναλωτές.

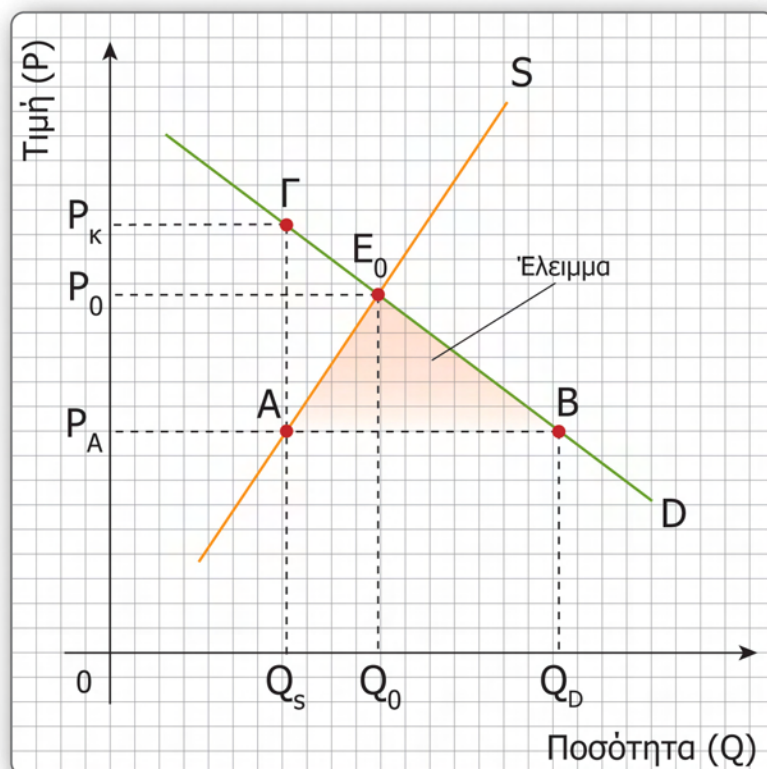
Επίσης, το κράτος επιδοτεί τους παραγωγούς κάποιων αγαθών. Η επιδότηση έχει σαν αποτέλεσμα σε κάθε τιμή να προσφέρονται μεγαλύτερες ποσότητες του αγαθού, δηλαδή, θα αυξηθεί η προσφορά του. Όταν η προσφορά αυξάνεται, η τιμή ισορροπίας μειώνεται και η ποσότητα ισορροπίας αυξάνεται.

5.5 Κρατική παρέμβαση στην αγορά

Σε κάποιες περιπτώσεις που το κράτος κρίνει ότι η τιμή που διαμορφώθηκε από τον μηχανισμό της αγοράς είναι επιζήμια είτε για τους καταναλωτές είτε για τους παραγωγούς, απόφασίζει να παρέμβει στην αγορά του αγαθού με την επιβολή ανώτατης ή κατώτατης τιμής. Σκοπός του κράτους είναι να συγκρατήσει την τιμή σε κάποιο επιθυμητό επίπεδο, είτε για τους καταναλωτές όταν επιβάλλει ανώτατη τιμή, είτε για τους παραγωγούς όταν επιβάλλει κατώτατη τιμή.

5.5.1 Επιβολή ανώτατης τιμής

Εάν το κράτος θεωρήσει ότι η τιμή που διαμορφώθηκε στην αγορά ενός βασικού αγαθού είναι υπερβολικά υψηλή, για να προστατεύσει τους καταναλωτές επιβάλλει **ανώτατη τιμή (P_A)** χαμηλότερη της τιμής ισορροπίας (σχήμα 5.7).

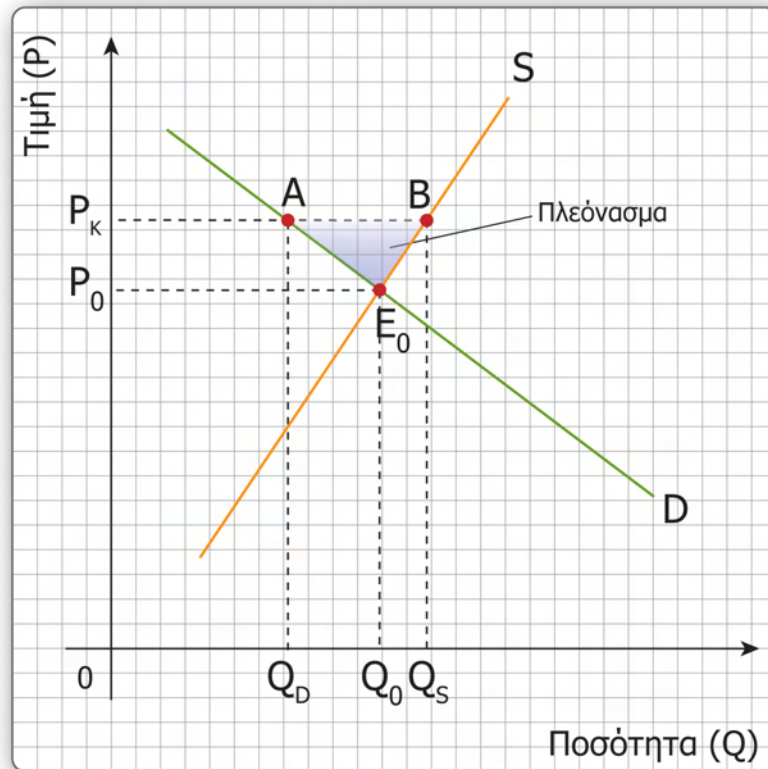
Σχήμα 5.7

Για τιμή P_A οι καταναλωτές ζητούν Q_D μονάδες ενώ οι παραγωγοί προσφέρουν Q_S μονάδες. Αφού $Q_D > Q_S$, στην αγορά εμφανίζεται έλλειμμα (AB). Εάν το κράτος έχει τον απόλυτο έλεγχο της προσφερόμενης ποσότητας μπορεί να διανέμει το προϊόν με δελτία, αλλιώς είναι πιθανό να εμφανιστεί «μαύρη αγορά», δηλαδή, παράνομη πώληση του αγαθού σε τιμή μεγαλύτερη από την P_A .

Για την τιμή P_A οι παραγωγοί προσφέρουν Q_S μονάδες (σχήμα 5.7). Για την διαθέσιμη ποσότητα Q_S κάποιοι καταναλωτές είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν την τιμή P (σημείο Γ). Η διαφορά $P - P_A$ ονομάζεται «καπέλο» (απόσταση ΑΓ).

5.5.2 Επιβολή κατώτατης τιμής

Εάν το κράτος θεωρήσει ότι η τιμή που διαμορφώθηκε στην αγορά ενός αγαθού (συνήθως αγροτικών προϊόντων) είναι χαμηλή, για να προστατεύσει τους παραγωγούς ή για να ενθαρρύνει την παραγωγή του, επιβάλλει **κατώτατη τιμή (P_K)** υψηλότερη της τιμής ισορροπίας (σχήμα 5.8).

Σχήμα 5.8

Για τιμή P_{κ} οι παραγωγοί προσφέρουν Q_S μονάδες ενώ οι καταναλωτές ζητούν Q_D μονάδες. Αφού $Q_S > Q_D$ στην αγορά εμφανίζεται πλεόνασμα (AB).

Το πλεόνασμα πρέπει να απορροφηθεί από το κράτος στην τιμή P_{κ} , πρέπει επομένως να επιβαρυνθεί ο κρατικός προϋπολογισμός, αλλιώς οι παραγωγοί θα πρέπει να μειώσουν την τιμή. Το κράτος μπορεί να διαθέσει το πλεόνασμα σε αγορές του εξωτερικού ή στην εσωτερική αγορά σε περιόδους χαμηλής παραγωγής.

Άσκηση 6

Στα παρακάτω, συμπληρώστε τα κενά και διαγράψτε τις λάθος λέξεις στις παρενθέσεις.

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει την αγοραία ζήτηση και προσφορά ενός αγαθού.

P (€)	Q _S	Q _D
10	200	850
11	450	750
12	650	650
13	750	550
14	800	450
15	830	350

- 1) Η τιμή ισορροπίας του αγαθού είναι. € και η ποσότητα ισορροπίας. μονάδες.
- 2) Αν το κράτος επιβάλει ανώτατη τιμή $P_A = 11$ €,
 - α) η $Q_D = \dots\dots\dots$ μονάδες και η $Q_S = 450$ μονάδες, οπότε εμφανίστηκε (έλλειμμα/πλεόνασμα),. μονάδων προϊόντος.
 - β) Για τη διαθέσιμη ποσότητα $Q_S = 450$ μονάδες, κάποιιοι καταναλωτές είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν την τιμή $P' = \dots\dots\dots$ €, αφού τότε η $Q_D = 450$ μονάδες. Επομένως, εάν εμφανιστεί «μαύρη αγορά» κάποιιοι καταναλωτές θα αγοράσουν το προϊόν με «καπέλο» $= P' - P_A = \dots\dots\dots$ €.
- 3) Αν το κράτος επιβάλει κατώτατη τιμή $P_K = 13$ €,
 - α) η $Q_D = \dots\dots\dots$ μονάδες και η $Q_S = \dots\dots\dots$ μονάδες, επομένως, εμφανίστηκε πλεόνασμα. μονάδων προϊόντος.
 - β) Το κράτος αγοράζει το πλεόνασμα στην τιμή P_K , οπότε θα επιβαρυνθεί ο κρατικός προϋπολογισμός κατά: $P_K \cdot \text{πλεόνασμα} = \dots\dots\dots$ €.
 - γ) Τα συνολικά έσοδα των παραγωγών μετά την επιβολή της κατώτατης τιμής είναι $P_K \cdot (Q_D/Q_S) = \dots\dots\dots$ €, από τα οποία τα: $P_K \cdot (Q_D/Q_S) = \dots\dots\dots$ € προέρχονται από τους καταναλωτές και τα υπόλοιπα.€ από το κράτος.

ΣΥΝΟΨΗ

1. Στις σύγχρονες οικονομίες οι τιμές των αγαθών καθώς και οι ποσότητες που ανταλλάσσονται προσδιορίζονται μέσω του **μηχανισμού της αγοράς**, από την αλληλενέργεια δηλαδή των δυνάμεων της ζήτησης και της προσφοράς.
2. Όταν για μια τιμή η προσφερόμενη ποσότητα είναι μεγαλύτερη από την ζητούμενη εμφανίζεται **πλεόνασμα**, οπότε υπάρχει τάση για μείωση της τιμής του αγαθού έως ότου να εξαλειφθεί το πλεόνασμα. Όταν για μια τιμή η ζητούμενη ποσότητα είναι μεγαλύτερη από την προσφερόμενη εμφανίζεται **έλλειμμα**, οπότε υπάρχει τάση για αύξηση της τιμής του αγαθού έως ότου να εξαλειφθεί το έλλειμμα. Επομένως, το πλεόνασμα και το έλλειμμα είναι προσωρινές καταστάσεις και σταδιακά θα οδηγηθούμε στο **σημείο ισορροπίας**, δηλαδή, σε μια τιμή για την οποία η ζητούμενη και η προσφερόμενη ποσότητα είναι ίσες.
3. Όσο η ζήτηση και η προσφορά παραμένουν σταθερές η τιμή και η ποσότητα ισορροπίας δεν θα αλλάξουν. Αν όμως μεταβληθεί η ζήτηση ή η προσφορά ή και οι δύο ταυτόχρονα, θα αλλάξει το σημείο ισορροπίας.
4. Όταν επιβάλλεται έμμεσος φόρος στους παραγωγούς μειώνεται η προσφορά οπότε αυξάνεται η τιμή του αγαθού, ενώ όταν δίνεται επιδότηση, η προσφορά αυξάνεται οπότε μειώνεται η τιμή του αγαθού.
5. Η κρατική παρέμβαση στην αγορά έχει σαν αποτέλεσμα την εμφάνιση ελλείμματος όταν επιβάλλεται ανώτατη τιμή και πλεονάσματος όταν επιβάλλεται κατώτατη τιμή.

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

1. «Θεωρητική Οικονομική» Τόμος Α' : Θ. Γκαμαλέτσος. Εκδόσεις Καραμπελόπουλος. Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι επιπτώσεις της ταυτόχρονης μεταβολής της ζήτησης και της προσφοράς στην τιμή και τη ποσότητα ισορροπίας. Επίσης, στο παράρτημα πρώτου μέρους αναλύεται η σταθερή και η ασταθής ισορροπία της αγοράς.
2. «Εισαγωγή στη σύγχρονη Μικροοικονομική»: Γ. Κώττης και Α. Πετράκη-Κώττη (1995) Εκδόσεις Το Οικονομικό. Στο παράρτημα VIII παρουσιάζονται ορισμένες προεκτάσεις της θεωρίας για τη λειτουργία της αγοράς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία »: Γεωργακόπουλος Θ., Θ. Λιανός, Θ. Μπένος, Γ. Τσεκούρας, Μ. Χατζηπροκοπίου, και Γ. Χρήστου, (1995), , Εκδόσεις Μπένου.
2. «Εισαγωγή στη σύγχρονη Μικροοικονομική»: Γ. Κώττης και Α. Πετράκη-Κώττη (1995) Εκδόσεις Το Οικονομικό.
3. «Θεωρητική Οικονομική» Τόμος Α' : Θ. Γκαμαλέτσος. Εκδόσεις Καραμπελόπουλος.
4. «Μικροοικονομική Θεωρία» Δρανδάκης Ε., Ν. Μπαλτάς και Γ. Μπήτρος, (1994), Εκδόσεις Μπένου

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

1. www.el.wikipedia.org
2. www.investopedia.com
3. www.econmodel.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις ασκήσεων

Άσκηση 1

α) Για $P = 12$ €, η $Q_D = 50$ κιλά ενώ η αγοραία Q_S είναι: $Q_S (A) + Q_S (B) = 50 + 38 = 88$ κιλά. Αφού $Q_S > Q_D$, εμφανίζεται πλεόνασμα ίσο με $88 - 50 = 38$ κιλά.

Οι παραγωγοί για να απόφυγουν να συσσωρεύουν απόθέματα θα μειώνουν την τιμή έως ότου να εξαιρεθεί το πλεόνασμα.

Επομένως, με σταθερούς τους προσδιοριστικούς παράγοντες ζήτησης και προσφοράς, δεν μπορεί να διατηρηθεί αυτή η τιμή.

β) Για $P = 4$ €, η $Q_D = 110$ μονάδες ενώ η αγοραία $Q_S = 18 + 10 = 28$ μονάδες.

Αφού $Q_D > Q_S$, εμφανίζεται έλλειμμα $110 - 28 = 82$ μονάδες.

Υπάρχουν δηλαδή καταναλωτές που δεν μπορούν να βρουν να αγοράσουν το προϊόν και είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν υψηλότερη τιμή.

Επομένως, με σταθερούς τους προσδιοριστικούς παράγοντες ζήτησης και προσφοράς, δεν μπορεί να διατηρηθεί αυτή η τιμή.

γ) Ο αγοραίος πίνακας ζήτησης και προσφοράς του αγαθού είναι:

P(€)	Q_D	$Q_S (A+B)$
2	135	15
4	110	28
6	98	49
9	70	70
12	50	88
16	20	113

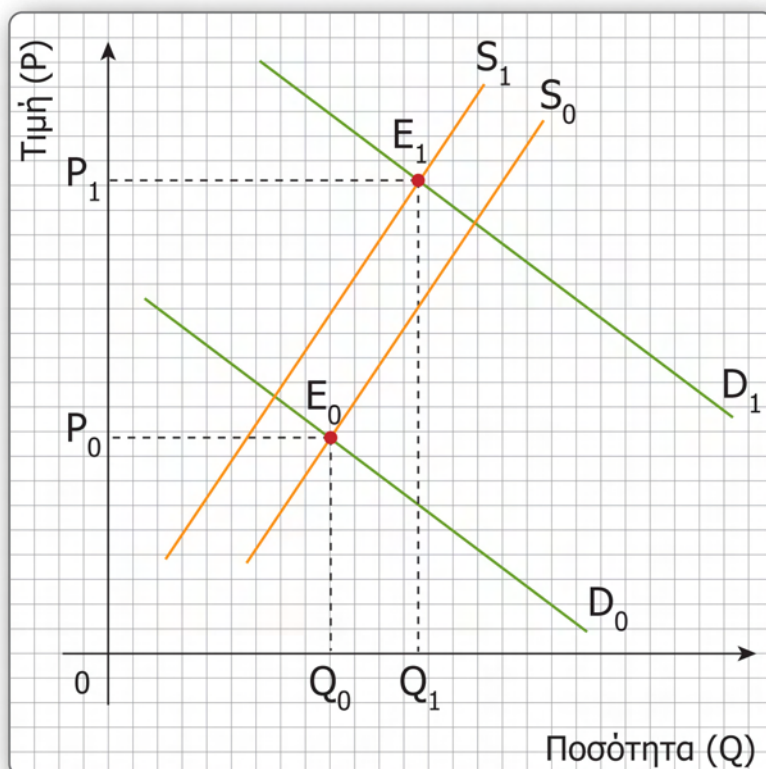
Επομένως, $P_0 = 9$ € αφού τότε $Q_D = Q_S = 70$ κιλά.

Άσκηση 2

Όταν η ζήτηση αυξάνεται η P_0 αυξάνεται και η Q_0 αυξάνεται.

Όταν η προσφορά μειώνεται η P_0 αυξάνεται και η Q_0 μειώνεται.

Οπότε, η P_0 θα αυξηθεί, και εφόσον η μεταβολή της ζήτησης είναι μεγαλύτερη από την μεταβολή της προσφοράς, η Q_0 θα αυξηθεί.

Άσκηση 3

- α) Η τιμή ισορροπίας είναι 3 € αφού τότε $Q_D = Q_S = 100$ μονάδες.
- β) Αύξηση της ζήτησης κατά 20% σημαίνει ότι σε κάθε τιμή θα ζητούνται 20% μεγαλύτερες ποσότητες, επομένως, για κάθε τιμή η νέα ζητούμενη ποσότητα θα είναι: $Q'_D = Q_D + 20\% Q_D$.
- Για $P = 6$ €, η $Q'_D = 80 + 20\% \cdot 80 = 96$ μονάδες.
- Για $P = 5$ €, η $Q'_D = 85 + 20\% \cdot 85 = 102$ μονάδες.
- Ομοίως για κάθε τιμή θα έχουμε τον πίνακα:

P(€)	Q_S	Q'_D
6	118	96
5	114	102
4	108	108
3	100	120
2	85	138
1	65	168

Η νέα τιμή ισορροπίας είναι 4 € αφού τότε:

$$Q'_D = Q_S = 108 \text{ κιλά.}$$

Επομένως, η τιμή και η ποσότητα ισορροπίας αυξήθηκαν.

Άσκηση 5

Η βελτίωση της τεχνολογίας παραγωγής των αυτοκινήτων έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της προσφοράς τους. Όταν η προσφορά αυξάνεται η P_0 μειώνεται.

- α) Τα αυτοκίνητα και η βενζίνη είναι συμπληρωματικά αγαθά. Η μείωση της τιμής των αυτοκινήτων έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης για βενζίνη, οπότε η P_0 και η Q_0 της βενζίνης αυξάνονται.

β) Τα αυτοκίνητα και οι μοτοσικλέτες είναι υποκατάστατα αγαθά. Η μείωση της τιμής των αυτοκινήτων έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της ζήτησης για μοτοσικλέτες, οπότε η P_0 και η Q_0 των μοτοσικλετών μειώνονται.

Άσκηση 6

1) 12, 650

2) α) 750, έλλειμμα, 300

β) 14, $14 - 11 = 3$

3) α) 550, 750, 200

β) $13 \cdot 200 = 2600$

γ) $Q_S, 13 \cdot 750 = 9750, Q_D, 13 \cdot 550 = 7150, 2600$

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΜΟΡΦΕΣ ΑΓΟΡΑΣ

Σκοπός

Επιδίωξη αυτού του κεφαλαίου είναι να κατανοήσουν οι εκπαιδευόμενοι τα χαρακτηριστικά των διαφόρων μορφών οργάνωσης των αγορών των προϊόντων, ώστε να είναι σε θέση να ερμηνεύσουν τη συμπεριφορά της αντιπροσωπευτικής επιχείρησης του κλάδου. Επίσης, επιδιώκεται να προσεγγίσουν οι εκπαιδευόμενοι τη διαδικασία αριστοποίησης που ακολουθούν οι επιχειρήσεις για την επιλογή της βέλτιστης λύσης.

Στο μεγαλύτερο μέρος του κεφαλαίου περιγράφεται η αγορά και η διαδικασία αριστοποίησης του οικονομικού αποτελέσματος της επιχείρησης στον πλήρη ανταγωνισμό, γιατί θεωρείται άριστη μορφή αγοράς και μέτρο σύγκρισης για τις υπόλοιπες.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Όταν ολοκληρωθεί η συγκεκριμένη ενότητα, οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να είναι σε θέση να:

- εξηγούν το κριτήριο διάκρισης των αγορών
- αναφέρουν και να εξηγούν τα χαρακτηριστικά κάθε μορφής αγοράς
- εξηγούν τη συμπεριφορά της αντιπροσωπευτικής επιχείρησης του κλάδου
- προσδιορίζουν το οικονομικό αποτέλεσμα, τη θέση ισορροπίας και την καμπύλη προσφοράς της επιχείρησης στον πλήρη ανταγωνισμό

Έννοιες κλειδιά

- Πρόβλημα αριστοποίησης
- Μορφές αγοράς
- Βαθμός ανταγωνισμού
- Ομοιογενές – διαφοροποιημένο προϊόν
- Μονοπωλιακή δύναμη
- Κέρδος – ζημιά – νεκρό σημείο
- Οριακό έσοδο – οριακό κόστος
- Θέση ισορροπίας
- Συνθήκη ισορροπίας
- Καμπύλη προσφοράς

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Επιδιώξη κάθε επιχείρησης είναι η επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, με κορυφαίο αυτόν της μεγιστοποίησης του κέρδους. Σ' αυτή της την προσπάθεια η επιχείρηση αντιμετωπίζει συγκεκριμένους περιορισμούς, όπως η δεδομένη παραγωγική της δυνατότητα, το κόστος, σε κάποιες περιπτώσεις η δεδομένη τιμή ή η ζήτηση για το προϊόν, η συμπεριφορά των άλλων επιχειρήσεων, και άλλους. Οι περιορισμοί (και οι ευκαιρίες) προέρχονται από την ίδια την επιχείρηση αλλά και από τον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένη η αγορά στην οποία δραστηριοποιείται. Αυτοί οι περιορισμοί θέτουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα λειτουργήσει η επιχείρηση και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη συμπεριφορά και τις επιλογές της.

Για να είναι αποτελεσματική στην επίτευξη των στόχων της η επιχείρηση θα πρέπει να κάνει εκείνες τις επιλογές που της μεγιστοποιούν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα ή/και της ελαχιστοποιούν την απαιτούμενη θυσία – κόστος (**πρόβλημα αριστοποίησης**).

Η αρχή για την επιλογή της βέλτιστης λύσης είναι ότι η επιχείρηση θα πρέπει να αυξάνει την κάθε δραστηριότητα (π.χ. παραγόμενη ποσότητα προϊόντος) μέχρι το όφελος από την τελευταία μονάδα αυτής της δραστηριότητας να γίνει ίσο με το κόστος αυτής της μονάδας.

Παρακάτω θα δούμε πως μια επιχείρηση που επιδιώκει τη μεγιστοποίηση του κέρδους ή την ελαχιστοποίηση της ζημιάς, επιλέγει να παράγει εκείνο το επίπεδο παραγωγής στο οποίο το έσοδο από την πώληση της τελευταίας μονάδας προϊόντος (οριακό έσοδο) είναι ίσο με το κόστος της συγκεκριμένης μονάδας (οριακό κόστος).

6.1 Μορφές αγοράς

Βασικός σκοπός και κριτήριο στη λήψη των αποφάσεων κάθε επιχείρησης είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους της. Οι αποφάσεις που θα ληφθούν σχετικά με την ποσότητα προϊόντος που θα παράγει, την τιμή που θα το προσφέρει και όποιες άλλες ενέργειες πρέπει να κάνει ώστε να μεγιστοποιήσει το κέρδος της, θα καθοριστούν σε μεγάλο βαθμό από τη **μορφή αγοράς** που ανήκει το προϊόν που παράγει. Με τον όρο μορφή αγοράς εννοούμε τον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένη η αγορά του προϊόντος.

Ένα βασικό κριτήριο διάκρισης των αγορών είναι ο **βαθμός ανταγωνισμού** που τις διακρίνει. Οι πιο σημαντικοί παράγοντες που καθορίζουν το βαθμό ανταγωνισμού σε ένα κλάδο παραγωγής είναι:

- α) Ο αριθμός των επιχειρήσεων που αποτελούν τον κλάδο καθώς και το μερίδιο αγοράς που κατέχει κάθε μία από αυτές.
- β) Ο βαθμός ομοιογένειας του προϊόντος. Ένα προϊόν είναι τέλεια **ομοιογενές** όταν οι καταναλωτές θεωρούν ότι με την κατανάλωσή του θα ικανοποιήσουν μια ανάγκη τους με τον ίδιο τρόπο και στον ίδιο βαθμό ανεξάρτητα από το ποιά επιχείρηση το παράγει και το πουλάει.

Όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των επιχειρήσεων (με σχετικά ίσες πωλήσεις) και όσο περισσότερο ομοιογενές θεωρείται το προϊόν, τόσο ανταγωνιστικότερος χαρακτηρίζεται ο κλάδος.

Στους κλάδους με χαμηλό ή μηδενικό βαθμό αναταγωνισμού η επιχείρηση συγκεντρώνει **μονοπωλιακή δύναμη**, μπορεί δηλαδή να ελέγχει – ως ένα βαθμό– την αγορά του προϊόντος της ώστε να μη διαρρεύσουν οι αγοραστές της σε άλλους πωλητές.

Υπάρχουν τέσσερις βασικές μορφές αγοράς: Ο πλήρης ανταγωνισμός, το μονοπώλιο, το ολιγοπώλιο και ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός.

6.2 Πλήρης (ή τέλειος) ανταγωνισμός

6.2.1 Χαρακτηριστικά πλήρους ανταγωνισμού

Για να θεωρηθεί μια αγορά ως πλήρως ανταγωνιστική πρέπει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- α) Υπάρχει μεγάλος αριθμός αγοραστών και πωλητών (επιχειρήσεων) με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατός ο επηρεασμός της τιμής του προϊόντος από τον καθένα ξεχωριστά. Η τιμή του προϊόντος διαμορφώνεται στην αγορά από τις δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης. Αυτό οφείλεται στο ότι η επιχείρηση παράγει ένα μικρό ποσοστό του συνολικού όγκου παραγωγής του κλάδου με αποτέλεσμα να μη μπορεί να επηρεάσει την αγοραία προσφορά αυξομειώνοντας την παραγωγή της. Η επιχείρηση, σε αυτή την τιμή μπορεί να προσφέρει οποιαδήποτε ποσότητα παράγει, οπότε δεν έχει συμφέρον να προσφέρει σε χαμηλότερη τιμή, ενώ αν το προσφέρει σε υψηλότερη τιμή οι αγοραστές μπορούν να το προμηθευτούν από άλλες επιχειρήσεις.
- β) Το προϊόν είναι (τέλεια) ομοιογενές. Ακόμα και αν διαφέρει σε ποιοτικά χαρακτηριστικά, συσκευασία, εμφάνιση κ.λ.π. αρκεί να το θεωρούν ίδιο οι καταναλωτές για να χαρακτηριστεί ομοιογενές.
- γ) Οι αγοραστές και οι πωλητές έχουν τέλεια γνώση των συνθηκών της αγοράς.
- δ) Υπάρχει ελευθερία εισόδου και εξόδου των επιχειρήσεων στον κλάδο παραγωγής. Αυτό σημαίνει ότι όταν ένας κλάδος εμφανίζει κέρδη θα εντάσσονται σ' αυτόν νέες επιχειρήσεις. Η αύξηση της αγοραίας προσφοράς με σταθερή τη ζήτηση θα μειώσει την τιμή του προϊόντος και τα κέρδη της κάθε επιχείρησης. Τα αντίθετα θα συμβούν εάν ο κλάδος εμφανίζει ζημιές. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η επιχείρηση στη μακροχρόνια περίοδο δεν εμφανίζει ούτε κέρδος ούτε ζημιά.

Ο πλήρης ανταγωνισμός είναι περισσότερο μια ιδεατή παρά μια πραγματική μορφή αγοράς. Πλησιέστερα παραδείγματα αγοράς πλήρους ανταγωνισμού είναι ορισμένα γεωργικά προϊόντα όπως το σιτάρι και οι χρηματιστηριακές αγορές.

6.2.2 Το επίπεδο παραγωγής της επιχείρησης στη βραχυχρόνια περίοδο

Όπως είδαμε, στον πλήρη ανταγωνισμό η τιμή του προϊόντος είναι δεδομένη για την επιχείρηση και διαμορφώνεται στην αγορά από τις δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης. Συνεπώς, το πρόβλημα κάθε επιχείρησης είναι ο προσδιορισμός του επιπέδου παραγωγής στο οποίο αριστοποιείται το αποτέλεσμα της, δηλαδή αυτό που της εξασφαλίζει τα μέγιστα κέρδη ή την ελάχιστη ζημιά (**θέση ισορροπίας**).

Ο προσδιορισμός της θέσης ισορροπίας της επιχείρησης μπορεί να γίνει είτε με την σύγκριση συνολικού εσόδου και συνολικού κόστους, είτε με την σύγκριση οριακού εσόδου και οριακού κόστους.

6.2.2.1 Σύγκριση συνολικού εσόδου και συνολικού κόστους

Συνολικά έσοδα (ΣΕ) μιας επιχείρησης είναι οι συνολικές της εισπράξεις από την πώληση του προϊόντος και υπολογίζεται από το γινόμενο της τιμής επί την ποσότητα.

$$\Sigma \text{Ε} = \text{P} \cdot \text{Q}$$

Συνολικό κόστος (ΣΥΚ) είναι όλα τα έξοδα που κάνει η επιχείρηση προκειμένου να παράγει το προϊόν. Πρέπει να τονιστεί ότι στο κόστος παραγωγής του προϊόντος συμπεριλαμβάνονται οι αμοιβές όλων των παραγωγικών συντελεστών που παίρνουν μέρος στην παραγωγή, ακόμα κι εκείνων που ανήκουν στην επιχείρηση. Για παράδειγμα, αν το κτίριο στο οποίο στεγάζεται μια βιοτεχνία ανήκει στον ιδιοκτήτη της, στο κόστος παραγωγής του προϊόντος θα πρέπει να συνυπολογιστεί και το ενοίκιο που θα εισέπρατε ο ιδιοκτήτης εάν δεν χρησιμοποιούσε το κτίριο για να στεγάσει τη βιοτεχνία του, αλλά το μίσθωνε σε κάποια άλλη επιχείρηση.

Για να προσδιοριστεί η ποσότητα που πρέπει να παράγει η επιχείρηση (θέση ισορροπίας) θα πρέπει σε κάθε επίπεδο παραγωγής να υπολογιστεί το οικονομικό αποτέλεσμα, δηλαδή, το κέρδος ή η ζημιά.

$$\text{Κέρδος} = \text{Συνολικά έσοδα} - \text{Συνολικό κόστος}$$

Αν το αποτέλεσμα είναι θετικό, η επιχείρηση έχει κέρδος και η θέση ισορροπίας της είναι η ποσότητα στην οποία μεγιστοποιείται το κέρδος. Αν το αποτέλεσμα είναι αρνητικό, η επιχείρηση έχει ζημιά και η θέση ισορροπίας της είναι η ποσότητα στην οποία ελαχιστοποιείται η ζημιά. Όταν δεν εμφανίζεται ούτε κέρδος ούτε ζημιά ($\Sigma \text{Ε} = \Sigma \text{ΥΚ}$), η επιχείρηση βρίσκεται στο **νεκρό σημείο**.

Άσκηση 1

Δίνονται τα παρακάτω στοιχεία κόστους μιας επιχείρησης που λειτουργεί σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού:

Ποσότητα (Q)	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Μεταβλητό κόστος (ΜΚ)	0	120	180	220	270	365	480	640	830

Το σταθερό κόστος (ΣΤΚ) είναι 140 € και η τιμή πώλησης του προϊόντος είναι 120 €.

- Προσδιορίστε την ποσότητα που θα παράγει η επιχείρηση (θέση ισορροπίας) συγκρίνοντας το συνολικό έσοδο και το συνολικό κόστος.
- Δείξτε διαγραμματικά τη θέση ισορροπίας της επιχείρησης καθώς και το νεκρό σημείο.

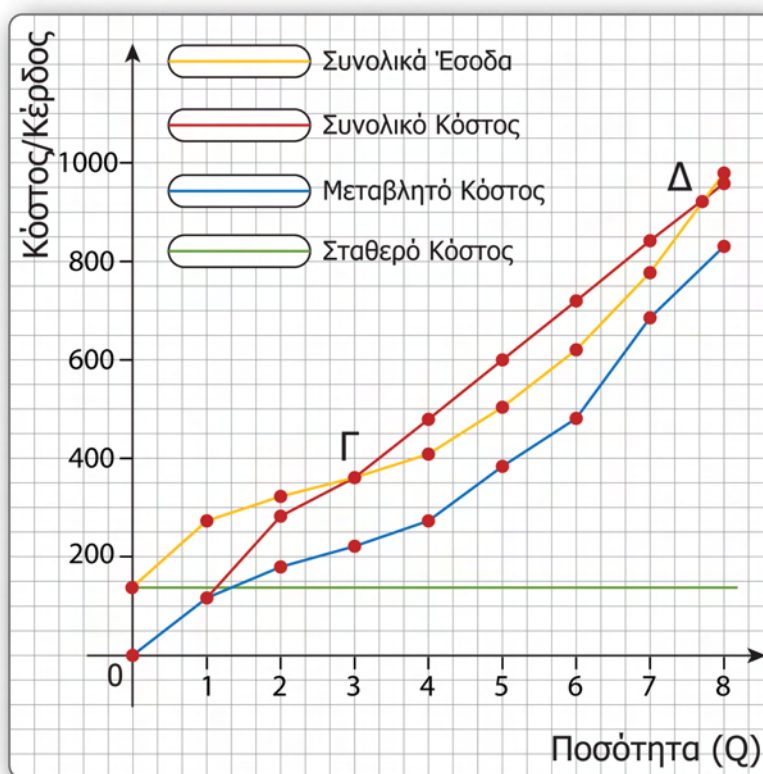
Λύση

- Για να προσδιορίσουμε την ποσότητα που θα παράγει η επιχείρηση, θα πρέπει να υπολογίσουμε το κέρδος (ή τη ζημιά) σε κάθε επίπεδο παραγωγής.

Ποσότητα (Q)	Σταθερό Κόστος (ΣΤΚ)	Μεταβλητό Κόστος (ΜΚ)	Συνολικό Κόστος (ΣΥΚ)	Συνολικά Έσοδα (ΣΕ)	Κέρδος (Κ=ΣΕ-ΣΥΚ)
0	140	0	140	0	-140
1	140	120	260	120	-140
2	140	180	320	240	-80
3	140	220	360	360	0
4	140	270	410	480	70
5	140	365	505	600	95
6	140	480	620	720	100
7	140	640	780	840	60
8	140	830	970	960	-10

Η επιχείρηση θα παράγει 6 μονάδες προϊόντος γιατί τότε μεγιστοποιεί το κέρδος της. Η ποσότητα αυτή ονομάζεται θέση ισορροπίας γιατί για όσο διάστημα παραμένουν αμετάβλητα η τιμή του προϊόντος και το κόστος παραγωγής, η επιχείρηση θα συνεχίζει να παράγει 6 μονάδες προϊόντος.

- β) Για να δειχθεί διαγραμματικά η θέση ισορροπίας της επιχείρησης θα πρέπει να κατασκευάσουμε σε κοινό διάγραμμα τις καμπύλες συνολικών εσόδων και συνολικού κόστους.

Νεκρό σημείο είναι το σημείο στο οποίο τα συνολικά έσοδα της επιχείρησης είναι ίσα με το συνολικό κόστος, οπότε το κέρδος είναι μηδέν. Στο σχήμα 6.1 νεκρό σημείο έχουμε στα σημεία Γ (όταν Q=3 μονάδες) και Δ (μεταξύ 7 και 8 μονάδων).

Παρατηρήσεις

- Στον πλήρη ανταγωνισμό, η καμπύλη συνολικών εσόδων είναι ευθεία γραμμή και διέρχεται από την αρχή των αξόνων αφού η τιμή του προϊόντος είναι δεδομένη για την επιχείρηση, οπότε τα συνολικά της έσοδα εξαρτώνται μόνον από την πωλούμενη ποσότητα.
- Στα επίπεδα παραγωγής όπου η καμπύλη συνολικών εσόδων βρίσκεται κάτω από την καμπύλη συνολικού κόστους, η επιχείρηση εμφανίζει ζημιά. Στα επίπεδα παραγωγής όπου η καμπύλη συνολικών εσόδων βρίσκεται πάνω από την καμπύλη συνολικού κόστους, η επιχείρηση εμφανίζει κέρδος.
- Η θέση ισορροπίας της επιχείρησης είναι στο επίπεδο παραγωγής που η κατακόρυφη απόσταση μεταξύ των καμπυλών εσόδων και κόστους είναι η μεγαλύτερη. Στο σχήμα 6.1 είναι η απόσταση AB που αντιστοιχεί στο επίπεδο παραγωγής των 6 μονάδων.

6.2.2.1.1 Πρέπει να συνεχιστεί η παραγωγή του αγαθού;

Όταν η επιχείρηση εμφανίζει ζημιά στη θέση ισορροπίας, πρέπει να αποφασιστεί εάν είναι συμφέρον να συνεχίσει να παράγει το προϊόν ή είναι προτιμότερο να σταματήσει την παραγωγή του. Υποθέτουμε βέβαια ότι θέλει να παραμείνει στον κλάδο γιατί πιστεύει ότι είτε θα αυξηθεί η τιμή του προϊόντος στην αγορά, είτε θα μειώσει το κόστος παραγωγής του, με αποτέλεσμα να εμφανίσει κέρδος.

Στη βραχυχρόνια περίοδο η επιχείρηση έχει μεταβλητό κόστος το οποίο εξαρτάται από τον όγκο παραγωγής (για $Q = 0$ μονάδες το $MK=0$), και σταθερό κόστος το οποίο είναι ανεξάρτητο από τον όγκο παραγωγής.

Επομένως, όταν η επιχείρηση δεν παράγει ($Q = 0$) έχει ζημιά ίση με το σταθερό κόστος.

Για να έχει συμφέρον η επιχείρηση να παράγει θα πρέπει με τα έσοδά της να καλύπτει το μεταβλητό κόστος, πρέπει δηλαδή $\Sigma E \geq MK$. Στην αντίθετη περίπτωση ($\Sigma E < MK$), η ζημιά θα είναι το σταθερό κόστος και το επιπλέον μέρος του μεταβλητού κόστους που δεν καλύπτεται με τα έσοδα, οπότε είναι προτιμότερο να σταματήσει την παραγωγή του προϊόντος ώστε να περιορίσει την ζημιά μόνο στο σταθερό κόστος.

Στην άσκηση 1, εάν η τιμή του προϊόντος μειωθεί στα 100 €, θα διαπιστώσουμε ότι σε κάθε επίπεδο παραγωγής εμφανίζεται ζημιά.

Τότε η θέση ισορροπίας της επιχείρησης θα είναι το επίπεδο παραγωγής στο οποίο ελαχιστοποιείται η ζημιά, δηλαδή όταν $Q = 5$ μονάδες (ζημιά = 5 €).

Διαγραμματικά, η καμπύλη συνολικών εσόδων θα βρίσκεται πάντοτε κάτω από την καμπύλη συνολικού κόστους και η θέση ισορροπίας της επιχείρησης είναι στο επίπεδο παραγωγής για το οποίο η κατακόρυφη απόσταση μεταξύ των καμπυλών εσόδων και κόστους είναι η μικρότερη.

Για $Q = 5$ μονάδες έχουμε: $\Sigma E = P \cdot Q = 500$ € και $MK = 365$ €.

Αφού $\Sigma E > MK$ είναι συμφέρον για την επιχείρηση να συνεχίσει την παραγωγή του προϊόντος με ζημιά 5 €, γιατί αν σταματήσει την παραγωγή του θα έχει ζημια ίση με το σταθερό κόστος, δηλαδή 140 €.

6.2.2.2 Σύγκριση οριακού εσόδου και οριακού κόστους

Οριακό έσοδο (ΟΕ) είναι το έσοδο από την πώληση μιας επιπλέον μονάδας προϊόντος και υπολογίζεται από το λόγο της μεταβολής των συνολικών εσόδων προς τη μεταβολή της πωλούμενης ποσότητας.

$$OE = \frac{\Delta \Sigma E}{\Delta Q}$$

Ειδικά στον πλήρη ανταγωνισμό το οριακό έσοδο ισούτε με την τιμή του προϊόντος ($OE = P$) αφού η τιμή είναι δεδομένη για την επιχείρηση.

Οριακό κόστος (OK) είναι η μεταβολή που επέρχεται στο κόστος παραγωγής από την παραγωγή μίας επιπλέον μονάδας προϊόντος. Δείχνει δηλαδή πόσο κόστισε στην επιχείρηση η παραγωγή της επιπλέον μονάδας προϊόντος.

$$\text{Οριακό κόστος} = \frac{\Delta \Sigma \text{ΥΚ}}{\Delta Q} \quad \text{ή} \quad \text{Οριακό κόστος} = \frac{\Delta \text{ΜΚ}}{\Delta Q}$$

Η επιχείρηση έχει συμφέρον να παράγει όλες τις ποσότητες που της απόφέρουν μεγαλύτερο έσοδο απ' όσο της αυξάνουν το κόστος. Πρέπει δηλαδή να παράγει όλες τις ποσότητες για τις οποίες το οριακό έσοδο είναι μεγαλύτερο του οριακού κόστους ($OE > OK$), με την διαφορά οριακό έσοδο μείον οριακό κόστος ($OE - OK$) να δείχνει πόσο θα αυξηθεί το κέρδος (ή θα μειωθεί η ζημιά) με την παραγωγή και πώληση της επιπλέον μονάδας. Αν για παράδειγμα η τιμή που έχει διαμορφωθεί στην αγορά ενός αγαθού είναι 10 € και σε μια επιχείρηση του κλάδου το οριακό κόστος της 5^{ης} μονάδας προϊόντος είναι 6 €, τότε συμφέρει η παραγωγή της 5^{ης} μονάδας αφού όταν πωληθεί θα αυξήσει το κέρδος (ή θα μειώσει τη ζημιά) της επιχείρησης κατά 4 €.

Συμπεραίνουμε επομένως, ότι η επιχείρηση μεγιστοποιεί το κέρδος της (ή ελαχιστοποιεί τη ζημιά) όταν παράγει εκείνο το επίπεδο παραγωγής για το οποίο το οριακό έσοδο ισούτε με το οριακό κόστος ($P = OE = OK$), αφού τότε θα έχει παράγει όλες τις ποσότητες για τις οποίες $OE > OK$ και στην επόμενη μονάδα προϊόντος το οριακό έσοδο θα είναι μικρότερο από το οριακό κόστος ($OE < OK$), οπότε το έσοδο που απόφέρει στην επιχείρηση η πώληση της συγκεκριμένης μονάδας είναι μικρότερο από το κόστος παραγωγής της.

Το επίπεδο παραγωγής στο οποίο μεγιστοποιείται το κέρδος (ή ελαχιστοποιείται η ζημιά) είναι η **θέση ισορροπίας** της επιχείρησης και είναι η ποσότητα για την οποία ισχύει η **συνθήκη ισορροπίας: $P = OE = OK$ όταν το οριακό κόστος ανέρχεται ($OK \uparrow$)**.

Άσκηση 2

Με τα δεδομένα της άσκησης 1:

- Προσδιορίστε τη θέση ισορροπίας της επιχείρησης συγκρίνοντας το οριακό έσοδο και το οριακό κόστος.
- Δείξτε διαγραμματικά το σημείο ισορροπίας.

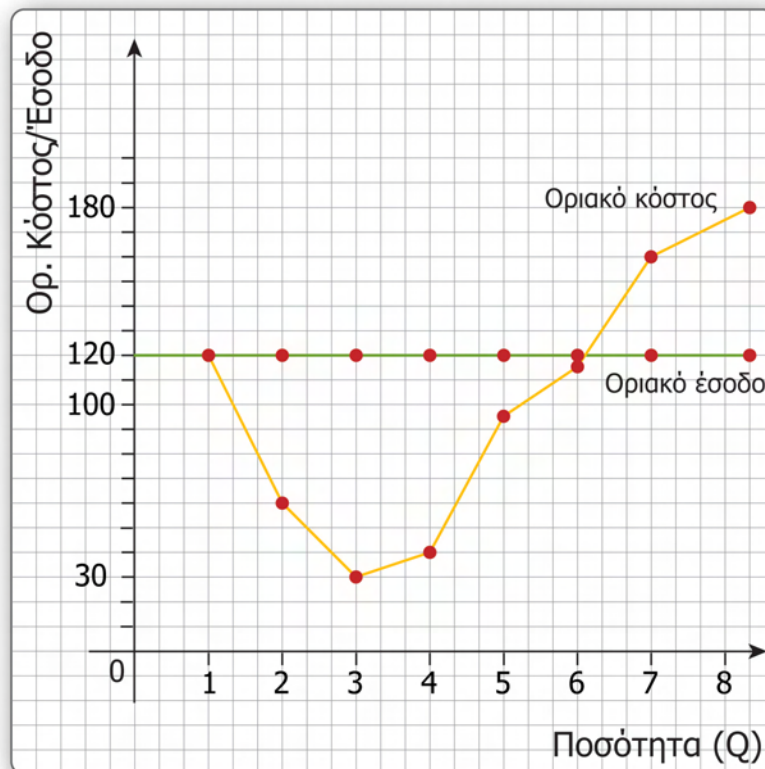
Λύση

- Για να προσδιορίσουμε τη θέση ισορροπίας θα πρέπει να υπολογίσουμε το οριακό κόστος σε κάθε επίπεδο παραγωγής, ενώ το οριακό έσοδο το γνωρίζουμε αφού στον πλήρη ανταγωνισμό ισούτε με την τιμή ($OE = P = 120$ €).

Ποσότητα (Q)	Μεταβλητό Κόστος (ΜΚ)	Οριακό Έσοδο (ΟΕ=P)	Οριακό Κόστος (ΟΚ)
0	0	-	-
1	120	120	120
2	180	120	60
3	220	120	40
4	270	120	50
5	365	120	95
6	480	120	115
7	640	120	160
8	830	120	180

Παρατηρούμε ότι η συνθήκη ισορροπίας, $P=OE=OK \uparrow$ επαληθεύεται μεταξύ 6^{ης} και 7^{ης} μονάδας, οπότε η θέση ισορροπίας της επιχείρησης είναι στις 6 μονάδες γιατί για $Q=6$ ισχύει: $OE (=120) > OK (=115)$ και για $Q=7$ ισχύει: $OE (=120) < OK (=160)$. Αυτό σημαίνει ότι αν η επιχείρηση παράγει και πουλήσει την 7^η μονάδα προϊόντος θα αυξήσει τα έσοδα της κατά 120 € και το κόστος κατά 160 €, οπότε θα μειωθεί το κέρδος (ή θα αυξηθεί η ζημιά) κατά 40 €.

- β) Για να δείξουμε διαγραμματικά το σημείο ισορροπίας θα πρέπει να κατασκευάσουμε σε κοινό διάγραμμα τις καμπύλες οριακού εσόδου και οριακού κόστους.

Παρατηρήσεις

- Στον πλήρη ανταγωνισμό, η καμπύλη οριακού εσόδου είναι ευθεία γραμμή παράλληλη στον άξονα των ποσοτήτων αφού το οριακό έσοδο ισούτε με την τιμή που είναι δεδομένη για την επιχείρηση.
- Στο σχήμα 6.2, η συνθήκη ισορροπίας η επιχείρηση επαληθεύεται μεταξύ 6^{ης} και 7^{ης} μονάδας οπότε η θέση ισορροπίας της επιχείρησης είναι στις 6 μονάδες όπου $P=OE>OK \uparrow$.
- Αν η τιμή του αγαθού αυξηθεί, η καμπύλη οριακού εσόδου θα μετατοπιστεί προς τα πάνω και η θέση ισορροπίας της επιχείρησης θα είναι σε μεγαλύτερο επίπεδο παραγωγής. Αντίθετα, αν η τιμή του αγαθού μειωθεί η καμπύλη οριακού εσόδου θα μετατοπιστεί προς τα κάτω και η θέση ισορροπίας θα είναι σε μικρότερο επίπεδο παραγωγής.

6.2.2.1 Πρέπει να συνεχιστεί η παραγωγή του αγαθού;

Στην ανάλυση με οριακά μεγέθη (σύγκριση OE και OK), για να αποφασιστεί εάν είναι συμφέρον για την επιχείρηση να συνεχίσει να παράγει, πρέπει στη θέση ισορροπίας να γίνει σύγκριση μεταξύ τιμής και μέσου μεταβλητού κόστους.

Εάν η τιμή είναι ίση ή μεγαλύτερη του μέσου μεταβλητού κόστους ($P \geq MMK$), είναι συμφέρον να συνεχιστεί η παραγωγή αφού τότε τα έσοδα ($P \cdot Q$) καλύπτουν το μεταβλητό κόστος ($MMK \cdot Q$).

Εάν η τιμή είναι μικρότερη του μέσου μεταβλητού κόστους ($P < MMK$), τα έσοδα δεν καλύπτουν το μεταβλητό κόστος οπότε είναι συμφέρον να σταματήσει η παραγωγή του προϊόντος ώστε να περιοριστεί η ζημιά μόνο στο σταθερό κόστος.

Στην άσκηση 2, για $Q=6$ μονάδες έχουμε $P (=120) > MMK (=80)$ οπότε είναι συμφέρον να συνεχιστεί η παραγωγή αφού τότε $\Sigma E (=720) > MK (=480)$.

6.2.3 Η καμπύλη προσφοράς της επιχείρησης στη βραχυχρόνια περίοδο

Είδαμε ότι η επιχείρηση παράγει το επίπεδο παραγωγής για το οποίο $P=OK \uparrow$. Εάν μεταβληθεί η τιμή του αγαθού στην αγορά, η επιχείρηση θα μεταβάλει την ποσότητα που παράγει. Αν η τιμή αυξηθεί θα αυξήσει την παραγωγή και αντίστροφα.

Επίσης είδαμε ότι για να έχει συμφέρον να παράγει και να προσφέρει το προϊόν θα πρέπει στη θέση ισορροπίας η τιμή να είναι τουλάχιστον ίση με το μέσο μεταβλητό κόστος.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι, **η καμπύλη προσφοράς της επιχείρησης είναι το ανερχόμενο τμήμα της καμπύλης του οριακού κόστους που βρίσκεται πάνω από την καμπύλη του μέσου μεταβλητού κόστους.**

Άσκηση 3

Με τα δεδομένα της άσκησης 1, βρείτε τον πίνακα προσφοράς της επιχείρησης.

Λύση

Για να βρούμε τον πίνακα προσφοράς της επιχείρησης θα πρέπει να υπολογίσουμε το οριακό και το μέσο μεταβλητό κόστος σε κάθε επίπεδο παραγωγής.

Η καμπύλη προσφοράς της επιχείρησης είναι το ανερχόμενο τμήμα της καμπύλης του OK πάνω από την καμπύλη του MMK.

Ποσότητα (Q)	Μεταβλητό Κόστος (MK)	Οριακό Κόστος (OK)	Μέσο Μεταβλητό Κόστος (MMK)
0	0	-	-
1	120	120	120
2	180	60	90
3	220	40	73,3
4	270	50	67,5
5	365	95	73
6	480	115	80
7	640	160	91,4
8	830	180	103,7

Επομένως:

Πίνακας Προσφοράς	
Q _s	P (=OK)
5	95
6	115
7	160
8	180

6.2.4 Η συμπεριφορά της επιχείρησης στον Πλήρη Ανταγωνισμό

Συνοπτικά, η επιχείρηση που δραστηριοποιείται σε μια πλήρως ανταγωνιστική αγορά:

- παράγει εκείνο το επίπεδο παραγωγής στο οποίο μεγιστοποιεί το κέρδος της (ή ελαχιστοποιεί τη ζημιά). Αυτό συμβαίνει στην ποσότητα για την οποία ισχύει: $P=OE=OK$ όταν το οριακό κόστος ανέρχεται (θέση ισορροπίας).
- έχει συμφέρον να συνεχίσει την παραγωγή του αγαθού αν στη θέση ισορροπίας με τα έσοδα καλύπτει τουλάχιστον το μεταβλητό κόστος, δηλαδή όταν ισχύει: $P \geq MMK$, αλλιώς είναι προτιμότερο να σταματήσει την παραγωγή του.
- αφού η τιμή του αγαθού είναι δεδομένη, για να αυξήσει το κέρδος της (ή να μειώσει τη ζημιά) θα πρέπει να μειώσει το κόστος παραγωγής (με καλύτερη οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας, βελτίωση της τεχνολογίας παραγωγής, αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, κ.λ.π.).
- δεν έχει συμφέρον να προβεί σε δαπάνες προώθησης του προϊόντος (π.χ. διαφήμιση), αφού το προϊόν θεωρείται ομοιογενές από τους καταναλωτές.

6.3 Μονοπώλιο

6.3.1 Χαρακτηριστικά μονοπωλίου

Για να θεωρηθεί μια αγορά μονοπωλιακή πρέπει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Υπάρχει μια μόνο επιχείρηση στον κλάδο.

β) Το προϊόν που παράγεται δεν έχει στενά υποκατάστατα. Δεν υπάρχουν δηλαδή άλλα προϊόντα που να ικανοποιούν μια ανάγκη με τον ίδιο τρόπο και στον ίδιο βαθμό, οπότε το προϊόν θεωρείται μοναδικό.

Το μονοπώλιο είναι σπάνια μορφή αγοράς αφού στις περισσότερες οικονομίες του κόσμου τα καθαρά μονοπώλια είναι πολύ λίγα και στη πλειοψηφία τους είναι κρατικά. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θεσπίσει αντιμονοπωλιακή νομοθεσία και επιβάλλει στα κράτη μέλη την απελευθέρωση όλων των αγορών. Παρ' όλα αυτά, μονοπωλιακά χαρακτηριστικά μπορεί να απόκτησει μια αγορά στην οποία είτε κυριαρχεί – λόγω μεγέθους ή άλλων αιτιών – μια επιχείρηση, είτε υπάρχει μια μικρή ομάδα κρυφά συνασπισμένων επιχειρήσεων (καρτέλ).

6.3.2 Αιτίες δημιουργίας μονοπωλίου

Για να μπορέσει να διατηρηθεί ένα μονοπώλιο θα πρέπει να υπάρχει αδυναμία εισόδου νέων επιχειρήσεων στην αγορά. Βασικοί παράγοντες που κάνουν δυνατή τη δημιουργία και διατήρηση ενός μονοπωλίου είναι:

- Ιδιοκτησία βασικών παραγωγικών συντελεστών (κυρίως πρώτης ύλης) ή της τεχνολογίας που απαιτούνται για την παραγωγή ενός προϊόντος από ένα άτομο ή επιχείρηση.
- Κατοχή διπλώματος ευρεσιτεχνίας από μια επιχείρηση που της παρέχει για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα το δικαίωμα της απόκλειστικής εκμετάλλευσης ενός νέου προϊόντος ή μιας νέας τεχνολογίας.
- Το μέγεθος της αγοράς κάνει αδύνατη την είσοδο νέων επιχειρήσεων. Για παράδειγμα, σ' ένα μικρό νησί ίσως δύσκολα να μπορούν να δραστηριοποιηθούν περισσότερες από μια ακτοπλοϊκές εταιρείες.
- Ο ανταγωνισμός– θεμιτός ή αθέμιτος– μεταξύ των επιχειρήσεων μπορεί να οδηγήσει σε μια τάση μείωσης του αριθμού τους με αποτέλεσμα η αγορά να εμφανίσει μονοπωλιακά χαρακτηριστικά.

6.3.3 Η συμπεριφορά της μονοπωλιακής επιχείρησης

Η απύσχα ανταγωνισμού στο μονοπώλιο σημαίνει ότι η επιχείρηση κυριαρχεί στην αγορά. Βέβαια, η μονοπωλιακή επιχείρηση αντιμετωπίζει ένα σοβαρό περιορισμό στις απόφασεις της, τη δεδομένη ζήτηση για το προϊόν της. Αυτό σημαίνει ότι αν αποφασίσει να αυξήσει την τιμή του προϊόντος θα μειωθεί η ζητούμενη ποσότητα, δηλαδή οι πωλήσεις της. Το πρόβλημα επομένως της μονοπωλιακής επιχείρησης είναι να προσδιορίσει το επίπεδο παραγωγής που της εξασφαλίζει το μέγιστο κέρδος (ή την ελάχιστη ζημιά) με δεδομένη τη ζήτηση για το προϊόν (αντί της δεδομένης τιμής του στον πλήρη ανταγωνισμό).

Συνοπτικά, η μονοπωλιακή επιχείρηση:

- καθορίζει μια τιμή στο αγαθό ώστε η ποσότητα που θα παράγει και θα πουλήσει (με τη δεδομένη ζήτηση του προϊόντος) να της δίνει το μέγιστο κέρδος (ή την ελάχιστη ζημιά). Αυτό συμβαίνει στο επίπεδο παραγωγής για το οποίο ισχύει: $OE=OK$ όταν το οριακό κόστος ανέρχεται, με τη διαφορά όμως σε σχέση με τον πλήρη ανταγωνισμό ότι το οριακό έσοδο είναι φθινόν αφού για να πωληθεί μια επιπλέον μονάδα προϊόντος θα πρέπει να μειωθεί η τιμή.

Πρέπει να γίνει η επισήμανση ότι σε μια μονοπωλιακή αγορά η τιμή του προϊόντος είναι πάντοτε υψηλότερη από το οριακό κόστος, με αποτέλεσμα το προϊόν να είναι ακριβότερο και η παραγωγή μικρότερη σε σχέση με μια πλήρως ανταγωνιστική αγορά.

- για να αυξήσει το κέρδος της θα πρέπει να μειώσει το κόστος παραγωγής και αν είναι δυνατό να αυξήσει τη ζήτηση για το προϊόν εφαρμόζοντας τεχνικές προώθησης όπως διαφήμιση.

6.4 Μονοπωλιακός ανταγωνισμός

6.4.1 Χαρακτηριστικά μονοπωλιακού ανταγωνισμού

Για να θεωρηθεί η αγορά ενός προϊόντος ως αγορά μονοπωλιακού ανταγωνισμού πρέπει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- α) Υπάρχει μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων (χαρακτηριστικό πλήρους ανταγωνισμού) με αποτέλεσμα να είναι αδύνατη η συνενόηση μεταξύ τους.
- β) Το προϊόν κάθε επιχείρησης είναι διαφοροποιημένο (χαρακτηριστικό μονοπωλίου). Οι διαφορές μπορεί να είναι πραγματικές ή φανταστικές, δηλαδή να έχουν πειστεί οι καταναλωτές για την ύπαρξή τους. Βέβαια, στην αγορά του μονοπωλιακού ανταγωνισμού υπάρχουν υποκατάστατα προϊόντα γεγονός που περιορίζει τη μονοπωλιακή δύναμη κάθε επιχείρησης.

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα κλάδων που θεωρούνται αγορές μονοπωλιακού ανταγωνισμού, όπως είναι τα είδη ρουχισμού, τροφίμων, τα εστιατόρια, τα ξενοδοχεία, οι ιατρικές υπηρεσίες και πολλά άλλα.

6.4.2 Η συμπεριφορά της επιχείρησης στο μονοπωλιακό ανταγωνισμό

Ο μεγάλος αριθμός των επιχειρήσεων του κλάδου και το διαφοροποιημένο προϊόν συντελούν ώστε οι ενέργειες κάθε επιχείρησης να είναι σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητες από αυτές των ανταγωνιστών της. Κάθε επιχείρηση μπορεί να προσδιορίζει διαφορετική τιμή στο προϊόν της, ειδικά όταν οι καταναλωτές το θεωρούν πραγματικά μοναδικό.

Συνοπτικά, η επιχείρηση στο μονοπωλιακό ανταγωνισμό:

- παράγει εκείνο το επίπεδο παραγωγής στο οποίο μεγιστοποιεί το κέρδος της (ή ελαχιστοποιεί τη ζημιά). Αυτό συμβαίνει στην ποσότητα για την οποία ισχύει: $OE=OK$ όταν το οριακό κόστος ανέρχεται, με το οριακό έσοδο να είναι φθίνον.
- για να αυξήσει το κέρδος της προσπαθεί να αυξήσει τη ζήτηση για το προϊόν της, με τη βελτίωση της ποιότητάς του, της συσκευασίας του, με τεχνικές προώθησης και πωλήσεων. Η διαφορετική συσκευασία και η διαφήμιση που τονίζει τα ειδικά χαρακτηριστικά του προϊόντος (πραγματικά ή φανταστικά) στοχεύουν στη μεγαλύτερη δυνατή διαφοροποίησή του από αυτά των ανταγωνιστών ώστε να αυξηθεί η μονοπωλιακή δύναμη της επιχείρησης.

6.5 Ολιγοπώλιο

6.5.1 Χαρακτηριστικά ολιγοπωλίου

Μια αγορά θεωρείται ολιγοπωλιακή όταν υπάρχει μικρός αριθμός επιχειρήσεων που παράγουν το προϊόν, με αποτέλεσμα να υπάρχει αλληλεξάρτηση μεταξύ τους. Αυτό σημαίνει ότι αν μια επιχείρηση θελήσει να αλλάξει την πολιτική της (π.χ. την τιμή του προϊόντος) θα πρέπει να λάβει υπόψη της τις αντιδράσεις των άλλων επιχειρήσεων.

Το προϊόν μπορεί να είναι ομοιογενές ή διαφοροποιημένο.

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα ολιγοπωλιακών κλάδων όπως οι κλάδοι των αυτοκινήτων, της κινητής τηλεφωνίας, των ηλεκτρικών συσκευών, των γαλακτομικών προϊόντων, και άλλα.

6.5.2 Η συμπεριφορά της επιχείρησης στο ολιγοπώλιο

Συνέπεια της αλληλεξάρτησης μεταξύ των επιχειρήσεων είναι η – κατά κανόνα – απύθεια ανταγωνισμού στην τιμή του προϊόντος. Οι επιχειρήσεις γνωρίζουν ότι αν κάποια από τις επιχειρήσεις του κλάδου αποφασίσει να μειώσει την τιμή, οι υπόλοιπες είναι αναγκασμένες να ακολουθήσουν με πιθανό ενδεχόμενο να ξεκινήσει ένας πόλεμος τιμών από τον οποίο καμία τους δεν οφελείται.

Ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων μεταφέρεται στα πεδία των προσφορών, της εξέλιξης του προϊόντος, της διαφήμισης.

Σε κάποιες περιπτώσεις οι επιχειρήσεις του κλάδου συμφωνούν – ρητά ή σιωπηρά – για την κατάργηση του μεταξύ τους ανταγωνισμού και οδηγούν ουσιαστικά την αγορά στην εμφάνιση μονοπωλιακών χαρακτηριστικών. Η συμφωνία μεταξύ των επιχειρήσεων μπορεί να πάρει δύο μορφές:

- α) Δημιουργία **καρτέλ**, όπου οι επιχειρήσεις καθορίζουν την εννιαία τιμή που θα πωλείται το προϊόν καθώς και την συνολική προσφορά του, ή κατανέμουν μεταξύ τους την αγορά ανά περιοχή (γεωγραφικά).
- β) Μια επιχείρηση που ονομάζεται **ηγετική επιχείρηση** του κλάδου προσδιορίζει την τιμή του αγαθού και οι υπόλοιπες την ακολουθούν.

Οι περισσότερες κυβερνήσεις έχουν θεσπίσει νόμους που απαγορεύουν τις συμφωνίες μεταξύ των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων επειδή μονοπωλούν την αγορά και παραβιάζουν την αρχή του ελεύθερου ανταγωνισμού.

Συνοπτικά, η ολιγοπωλιακή επιχείρηση:

- συνήθως δαπανά χρηματικά ποσά για έρευνα, με στόχο την βελτίωση και εξέλιξη του προϊόντος της.
- χρησιμοποιεί σε μεγάλο βαθμό την διαφήμιση (όταν το προϊόν είναι διαφοροποιημένο).
- λόγω του έντονου ανταγωνισμού και της αλληλεξάρτησης με τις άλλες επιχειρήσεις, έχει σημαντικό συμφέρον να μειώσει το κόστος παραγωγής του προϊόντος της.

Άσκηση 4

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, συμπληρώστε τα κενά και διαγράψτε τις λάθος φράσεις ή λέξεις στις παρενθέσεις.

- 1) Τα κομμωτήρια ανήκουν στη μορφή αγοράς του. γιατί ο αριθμός τους είναι (μεγάλος/μικρός) και το προϊόν είναι (ομοιογενές/ διαφοροποιημένο).

- 2) Η μονοπωλιακή επιχείρηση (μπορεί/δε μπορεί) να καθορίσει την τιμή του προϊόντος και την ποσότητα που θα πωληθεί γιατί η. του προϊόντος είναι δεδομένη.
- 3) Όταν μια πλήρως ανταγωνιστική επιχείρηση εμφανίζει ζημιά θα πρέπει να:
 α. αυξήσει την τιμή γ. μειώσει το κόστος παραγωγής
 β. μειώσει την τιμή δ. διαφημίσει το προϊόν
- 4) (Μπορεί/Δε μπορεί) μια αγορά που δεν είναι καθαρό μονοπώλιο να εμφανίσει μονοπωλιακά χαρακτηριστικά σε μια γεωγραφική περιοχή. Αυτό συμβαίνει γιατί οι επιχειρήσεις του κλάδου:
 α. ανταγωνίζονται μεταξύ τους γ. το θεωρούν παράνομο
 β. δεν το θεωρούν συμφέρον δ. δημιούργησαν καρτέλ
- 5) Σε μια πλήρως ανταγωνιστική αγορά η τιμή του αγαθού είναι 30 €. Σε μια από τις επιχειρήσεις του κλάδου το ανερχόμενο οριακό κόστος της 100^{ης} μονάδας προϊόντος είναι 35 €. Τότε η επιχείρηση (πρέπει/δεν πρέπει) να παράγει την 100^η μονάδα αφού αν παραχθεί και πωληθεί θα (αυξήσει/μειώσει) το κέρδος της ή θα (αυξήσει/μειώσει) τη ζημιά της κατά 5 €.
 Μια επιχείρηση του κλάδου, για να έχει συμφέρον να συνεχίσει την παραγωγή του αγαθού θα πρέπει στη θέση ισορροπίας:
 α. το $OK \uparrow \leq 30 \text{ €}$ γ. το $OK \uparrow \geq 30 \text{ €}$
 β. το $MMK \leq 30 \text{ €}$ δ. το $MMK \geq 30 \text{ €}$
 Στη μακροχρόνια περίοδο το κέρδος της επιχείρησης θα είναι (μέγιστο/μηδέν).
- 6) Σε μια ολιγοπωλιακή αγορά εξαιτίας της. μεταξύ των επιχειρήσεων, η απόφαση για μείωση της τιμής του αγαθού από μια επιχείρηση μπορεί να προκαλέσει..... . Αντ' αυτού οι επιχειρήσεις θα προτιμούσαν να ακολουθήσουν την. επιχείρηση του κλάδου στον καθορισμό της τιμής.
- 7) Η θέση ισορροπίας μιας επιχείρησης είναι στις 50 μονάδες προϊόντος, όπου το συνολικό κόστος είναι 1000 €. Αν σ' αυτό το επίπεδο παραγωγής η επιχείρηση είναι σε νεκρο σημείο, η τιμή που πουλάει το προϊόν της είναι. €, ενώ για να είχε κέρδος 200 € η τιμή θα έπρεπε να ήταν. €.

Άσκηση 5

Ποσότητα (Q)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Μεταβλητό κόστος (MK)	100	180	200	250	320	400	500	620	750

Τα παρακάτω στοιχεία αφορούν μια πλήρως ανταγωνιστική επιχείρηση:

Το σταθερό κόστος είναι 20 € και η τιμή του προϊόντος στην αγορά είναι 70 €.

- 1) Προσδιορίστε τη θέση ισορροπίας της επιχείρησης συγκρίνοντας το οριακό έσοδο και το οριακό κόστος.
- 2) Ποιό είναι το οικονομικό αποτέλεσμα της επιχείρησης στη θέση ισορροπίας;
- 3) Εξαιτίας της μείωσης του αριθμού των καταναλωτών, η τιμή του αγαθού μεταβλήθηκε στην αγορά κατά 20 €.

- α. Προσδιορίστε τη νέα θέση ισορροπίας της επιχείρησης.
 β. Υπολογίστε το οικονομικό αποτέλεσμα της επιχείρησης.
 γ. Είναι συμφέρον για την επιχείρηση να συνεχίσει την παραγωγή του αγαθού;
- 4) Προσδιορίστε τον πίνακα προσφοράς της επιχείρησης.

ΣΥΝΟΨΗ

1. Για να είναι αποτελεσματική στην επίτευξη των στόχων της η επιχείρηση θα πρέπει να κάνει εκείνες τις επιλογές που της μεγιστοποιούν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα ή/και της ελαχιστοποιούν την απαιτούμενη θυσία – κόστος (**πρόβλημα αριστοποίησης**).
2. Η συμπεριφορά και οι αποφάσεις κάθε επιχείρησης καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τη **μορφή αγοράς** που ανήκει το προϊόν που παράγει. Ένα βασικό κριτήριο διάκρισης των αγορών είναι ο **βαθμός ανταγωνισμού** που τις διακρίνει. Οι πιο σημαντικοί παράγοντες που καθορίζουν το βαθμό ανταγωνισμού σε ένα κλάδο παραγωγής είναι ο αριθμός των επιχειρήσεων που αποτελούν τον κλάδο και ο βαθμός ομοιογένειας του προϊόντος. Στους κλάδους με χαμηλό ή μηδενικό βαθμό ανταγωνισμού η επιχείρηση συγκεντρώνει **μονοπωλιακή δύναμη**, μπορεί δηλαδή να ελέγχει – ως ένα βαθμό – την αγορά του προϊόντος της ώστε να μη διαρρεύσουν οι αγοραστές της σε άλλους πωλητές.
3. Υπάρχουν τέσσερις βασικές μορφές αγοράς: ο πλήρης ανταγωνισμός, το μονοπώλιο, το oligοπώλιο και ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός. Τα βασικά χαρακτηριστικά τους είναι:

Μορφή Αγοράς	Αριθμός επιχειρήσεων	Προϊόν	Μονοπωλιακή δύναμη	Προώθηση προϊόντος
<ul style="list-style-type: none"> • Πλήρης ανταγωνισμός • Μονοπώλιο • Μονοπωλιακός ανταγωνισμός • Oλιγοπώλιο 	Πολύ μεγάλος	Ομοιογενές	Καθόλου	Καθόλου
	Μια	Μοναδικό	Μεγάλη	Μικρή
	Πολλές	Διαφοροποιημένο	Μικρή	Μεγάλη
	Λίγες	Ομοιογενές ή διαφοροποιημένο	Αρκετή (μεγάλη αν συμφωνηθεί)	Μεγάλη

4. Το οικονομικό αποτέλεσμα κάθε επιχείρησης, δηλαδή, το κέρδος ή η ζημιά υπολογίζεται από τη σχέση: **Κέρδος = Συνολικά έσοδα – Συνολικό κόστος**.

Αν το αποτέλεσμα είναι θετικό η επιχείρηση έχει κέρδος, ενώ αν το αποτέλεσμα είναι αρνητικό έχει ζημιά. Όταν δεν εμφανίζεται ούτε κέρδος ούτε ζημιά (οπότε $\Sigma E = \Sigma YK$), η επιχείρηση βρίσκεται στο **νεκρό σημείο**.

Κάθε επιχείρηση παράγει εκείνο το επίπεδο παραγωγής στο οποίο αριστοποιεί το αποτέλεσμα της, δηλαδή, όταν **μεγιστοποιείται το κέρδος ή ελαχιστοποιείται η ζημιά**. Αυτό συμβαίνει στο επίπεδο παραγωγής για το οποίο το οριακό έσοδο είναι ίσο με το οριακό κόστος όταν αυτό ανέρχεται.

5. Όταν μια επιχείρηση εμφανίζει ζημιά, για να έχει συμφέρον να συνεχίσει να παράγει το προϊόν θα πρέπει με τα έσοδά της να καλύπτει το μεταβλητό κόστος (ή η τιμή να είναι μεγαλύτερη του μέσου μεταβλητού κόστους), αλλιώς είναι προτιμότερο να σταματήσει την παραγωγή του ώστε να περιορίσει την ζημιά μόνο στο σταθερό κόστος.

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

1. « Θεωρητική Οικονομική» Τόμος Β' : Θ. Γκαμαλέτσος. Εκδόσεις Καραμπερόπουλος. Στο πέμπτο μέρος του βιβλίου παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά των μορφών αγοράς και η συμπεριφορά της αντιπροσωπευτικής επιχείρησης του κλάδου στη βραχυχρόνια και τη μακροχρόνια περίοδο.

2. « Εισαγωγή στη σύγχρονη Μικροοικονομική»: Γ. Κώττης και Α. Πετράκη-Κώττη (1995) Εκδόσεις Το Οικονομικό.

Στο Κεφάλαιο VII παρουσιάζονται ορισμένα μεθολογικά θέματα και γενικές αρχές που σχετίζονται με τη λήψη των αποφάσεων από τις οικονομικές μονάδες ώστε να αριστοποιούν το αποτέλεσμα.

3. «Οδηγός μελέτης Πολιτικής Οικονομίας » Γ. Κώττης και Α. Πετράκη-Κώττη Εκδόσει Το Οικονομικό.

Στα κεφάλαιο VII υπάρχουν ασκήσεις και ερωτήσεις με τις απαντήσεις τους που αναφέρονται στη λήψη οικονομικών αποφάσεων και τη διαδικασία αριστοποίησης.

Επίσης, στα κεφάλαια XIV, XV, XVI και XVII υπάρχουν ασκήσεις και ερωτήσεις με τις απαντήσεις τους που αναφέρονται στο προδιορισμό του επιπέδου παραγωγής στις βασικές μορφές αγοράς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία »: Γεωργακόπουλος Θ., Θ. Λιανός, Θ. Μπένος, Γ. Τσεκούρας, Μ. Χατζηπροκοπίου, και Γ. Χρήστου, (1995), , Εκδόσεις Μπένου.

2. « Εισαγωγή στη σύγχρονη Μικροοικονομική»: Γ. Κώττης και Α. Πετράκη-Κώττη (1995) Εκδόσεις Το Οικονομικό.

3. «Θεωρητική Οικονομική» Τόμος Β' : Θ. Γκαμαλέτσος. Εκδόσεις Καραμπελόπουλος.

4. «Μικροοικονομική Θεωρία» Δρανδάκης Ε., Ν. Μπαλτάς και Γ. Μπήτρος, (1994), Εκδόσεις Μπένου.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

1. www.el.wikipedia.org
2. www.investopedia.com
3. www.econmodel.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις ασκήσεων

Άσκηση 4

- 1) μονοπωλιακού ανταγωνισμού, μεγάλος, διαφοροποιημένο
- 2) δε μπορεί, ζήτηση
- 3) γ.
- 4) Μπορεί, δ.
- 5) δεν πρέπει, μειώσει, αυξήσει, β. μηδέν
- 6) αλληλεξάρτησης, πόλεμο τιμών, ηγετική
- 7) {Νεκρό σημείο $\rightarrow \Sigma E = \Sigma YK = 1000 \text{ €}$. $\Sigma E = P \cdot Q \Rightarrow 1000 = P \cdot 50 \Rightarrow \}$ $P = 20 \text{ €}$
 $\{K = \Sigma E - \Sigma YK \Rightarrow 200 = P \cdot 50 - 1000 \Rightarrow 50P = 1200 \Rightarrow \}$ $P = 24 \text{ €}$.

Άσκηση 5

Υπολογίζουμε το οριακό και το μέσο μεταβλητό κόστος σε κάθε επίπεδο παραγωγής

Ποσότητα (Q)	Μεταβλητό Κόστος (MK)	Οριακό Κόστος (OK)	Μέσο Μεταβλητό Κόστος (MMK)
1	100	100	100
2	180	80	90
3	200	20	66,6
4	250	50	62,5
5	320	70	64

Ποσότητα (Q)	Μεταβλητό Κόστος (MK)	Οριακό Κόστος (OK)	Μέσο Μεταβλητό Κόστος (MMK)
6	400	80	66,6
7	500	100	71,4
8	620	120	77,5
9	750	130	83,3

- 1) Στον πλήρη ανταγωνισμό η τιμή ισούτε με το οριακό έσοδο, δηλαδή $P = OE = 70 \text{ €}$.
 Η θέση ισορροπίας της επιχείρησης είναι όταν $Q = 5$ μονάδες γιατί τότε: $P = OE = OK \uparrow = 70 \text{ €}$

- 2) Για $Q=5$ μονάδες, $\Sigma E = 70 \cdot 5 = 350$ € και $\Sigma YK = MK + \Sigma TK = 320 + 20 = 340$ €
 Κέρδος = $\Sigma E - \Sigma YK = 350 - 340 = 10$ €.
- 3) Η μείωση του αριθμού των καταναλωτών σημαίνει μείωση της ζήτησης του αγαθού, οπότε η τιμή ισορροπίας μειώνεται. Άρα, $P_2 = 70 - 20 = 50$ €.
- α) Η νέα θέση ισορροπίας της επιχείρησης είναι όταν $Q = 4$ μονάδες γιατί τότε:
 $P = OE = OK \uparrow = 50$ €.
- β) Για $Q=4$ μονάδες, $\Sigma E = 50 \cdot 4 = 200$ € και $\Sigma YK = 250 + 20 = 270$ €
 Κέρδος = $\Sigma E - \Sigma YK = 200 - 270 = -70$ € (ζημιά).
- γ) Για $Q=4$ μονάδες, $P (=50) < MMK (=62,5)$ οπότε η επιχείρηση με τα έσοδά της δεν καλύπτει το μεταβλητό της κόστος, άρα είναι προτιμότερο να σταματήσει την παραγωγή του προϊόντος ώστε να περιορίσει την ζημιά μόνο στο σταθερό κόστος (20 €).
- 4) Η καμπύλη προσφοράς της επιχείρησης είναι το ανερχόμενο τμήμα της καμπύλης του OK πάνω από την καμπύλη του MMK . Επομένως:

Πίνακας Προσφοράς	
Q_s	$P (=OK)$
5	70
6	80
7	100
8	120
9	130

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ

Σκοπός

Από αυτό το κεφάλαιο θα ξεκινήσουμε να εξετάζουμε την οικονομία ως σύνολο. Επιδίωξη του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι να προσεγγίσουν οι εκπαιδευόμενοι μερικά βασικά μακροοικονομικά μεγέθη και να κατανοήσουν τον τρόπο υπολογισμού τους.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Όταν ολοκληρωθεί η συγκεκριμένη ενότητα, οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να είναι σε θέση να:

- διακρίνουν το αντικείμενο της μικροοικονομικής και της μακροοικονομικής θεωρίας
- ορίζουν το Α.Ε.Π.
- διακρίνουν τα τελικά και τα ενδιάμεσα αγαθά ώστε να υπολογίζουν το Α.Ε.Π.
- υπολογίζουν το Α.Ε.Π. ως δαπάνη και ως εισόδημα
- υπολογίζουν το Ακαθάριστο και το Καθαρό Εθνικό Προϊόν και να εξηγούν τη διαφορά τους
- υπολογίζουν το Εθνικό Εισόδημα
- μετατρέπουν το Α.Ε.Π. από τρέχουσες σε σταθερές τιμές
- εξηγούν τις διαφορές μεταξύ ονομαστικού και πραγματικού Α.Ε.Π.
- αξιολογούν το Α.Ε.Π ως δείκτη οικονομικής ευημερίας

Έννοιες κλειδιά

- Μικροοικονομική Θεωρία – Μακροοικονομική Θεωρία
- Τελικά και ενδιάμεσα αγαθά
- Προστιθέμενη αξία
- Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
- Αξία Παραγωγής (Προϊόν) – Δαπάνη – Εισόδημα
- Απόσβεςεις
- Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν – Καθαρό Εθνικό Προϊόν – Εθνικό Εισόδημα
- Ονομαστικό Α.Ε.Π. – Πραγματικό Α.Ε.Π. – Δείκτης Τιμών
- Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Είναι αναγκαίο για κάθε χώρα να γνωρίζει την εξέλιξη των διαφόρων οικονομικών της μεγεθών, όπως είναι το συνολικό εισόδημα, η συνολική κατανάλωση, η συνολική επένδυση και άλλα. Γι' αυτό σε κάθε χώρα έχει αναπτυχθεί ένα σύστημα Εθνικών Λογαριασμών όπου γίνεται καταγραφή και εκτίμηση των συνολικών της οικονομικών μεγεθών. Για να είναι εφικτές οι συγκρίσεις μεταξύ των οικονομιών σε διεθνές επίπεδο ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών ανέπτυξε ένα κοινό σύστημα εκτίμησης και παρουσίασης των εθνικών λογαριασμών. Στην χώρα μας η παρακολούθηση των εθνικών λογαριασμών γίνεται από την Υπηρεσία Εθνικών Λογαριασμών του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας.

7.1 Μικροοικονομική και Μακροοικονομική Θεωρία

Η οικονομική επιστήμη διακρίνεται σε δύο μεγάλους κλάδους, τη Μικροοικονομική και τη Μακροοικονομική θεωρία.

Η **Μικροοικονομική ανάλυση** ή θεωρία τιμών μελετά τη συμπεριφορά των επιμέρους μονάδων μιας οικονομίας. Αντικείμενό της είναι η μελέτη της συμπεριφορά του αντιπροσωπευτικού καταναλωτή, της επιχείρησης, ο προσδιορισμό της τιμής ενός αγαθού και της ποσότητας που θα παραχθεί.

Η **Μακροοικονομική ανάλυση** ή θεωρία εισοδήματος μελετά τη λειτουργία της οικονομίας ως σύνολο. Ασχολείται με την εξέταση της συμπεριφοράς και τον προσδιορισμό των – αλληλοεξαρτώμενων – συνολικών μεγεθών μιας οικονομίας. Μελετά για παράδειγμα την σχέση ανάμεσα στο συνολικό εισόδημα και τη συνολική κατανάλωση χωρίς να εξετάζει την καταναλωτική συμπεριφορά κάθε ατόμου ξεχωριστά. Αντικείμενό της είναι η μελέτη και ο προσδιορισμός του συνολικού εισοδήματος των μελών της οικονομίας, της συνολικής κατανάλωσης, της συνολικής επένδυσης, του γενικού επιπέδου τιμών, του επιπέδου απασχόλησης, και άλλα.

Η μικροοικονομική και η μακροοικονομική ανάλυση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και αλληλοσυμπληρώνονται. Στην μακροοικονομική θεωρούνται ως δεδομένα τα μεγέθη που εξετάζονται στην μικροοικονομική και αντίστροφα. Για παράδειγμα, στην μακροοικονομική θεωρείται ως δεδομένη η τιμή κάθε αγαθού και εξετάζεται ο προσδιορισμός του γενικού επιπέδου των τιμών στην οικονομία.

Η κύρια αιτία που έκανε απαραίτητη τη διάκριση της οικονομικής θεωρίας σε μικροοικονομική και μακροοικονομική, είναι η αδυναμία εξαγωγής ασφαλών συμπερασμάτων για τη συμπεριφορά του συνόλου της οικονομίας μέσω της γενίκευσης των συμπερασμάτων που προκύπτουν από τη μελέτη της συμπεριφοράς των ατόμων που την αποτελούν. Δε μπορούμε δηλαδή να δεχθούμε ότι εκείνο που ισχύει για το άτομο ισχύει αναγκαία και για το σύνολο της οικονομίας. Αν για παράδειγμα ένα άτομο επιθυμεί να αυξήσει την απόταμίευσή του θα μειώσει την κατανάλωση αγαθών και αν διατηρήσει το εισόδημά του σταθερό θα μπορέσει να αυξήσει την απόταμίευσή του. Εάν όλα τα μέλη της κοινωνίας αποφασίσουν να αυξήσουν την απόταμίευσή τους, θα μειωθεί η συνολική ζήτηση για τα αγαθά της οικονομίας με αποτέλεσμα να μειωθεί η παραγωγή τους. Η μείωση της παραγωγής έχει σαν συνέπεια τη μείωση

του συνολικού εισοδήματος για τα μέλη της κοινωνίας με τελικό αποτέλεσμα τη μείωση της συνολικής απόταμιευσης.

Απαιτούνται επομένως γνώσεις σχετικά με τη λειτουργία της οικονομίας, καθώς και του τρόπου διαμόρφωσης των διαφόρων συνολικών οικονομικών μεγεθών.

7.2 Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Για να γίνει εφικτή η άσκηση οικονομικής πολιτικής, είναι αναγκαίος ο υπολογισμός της ποσότητας των προϊόντων και των υπηρεσιών που παρείχθησαν στη χώρα κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, συνήθως ενός έτους. Το στοιχείο αυτό είναι ένα οικονομικό μέτρο του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της χώρας, αλλά και ένα μέτρο σύγκρισης της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας σε σχέση με τα προηγούμενα έτη.

Σε κάθε οικονομία όμως παράγεται μεγάλος αριθμός διαφορετικών προϊόντων και υπηρεσιών, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατη η απλή άθροισή τους. Δε μπορούμε για παράδειγμα να αθροίσουμε κιλά ψωμιού με τεμάχια ρούχων και ιατρικές υπηρεσίες.

Η λύση είναι να εκφραστούν αυτά τα ανομοιογενή αγαθά σε μια κοινή μονάδα μέτρησης, που είναι η αξία τους σε χρηματικές μονάδες (π.χ. ευρώ).

Ας υποθέσουμε για παράδειγμα ότι σε μια οικονομία στη διάρκεια ενός έτους παρείχθησαν μόνο ψωμί, ρούχα και ιατρικές υπηρεσίες. Ο παρακάτω πίνακας δείχνει τις παραγόμενες ποσότητες των αγαθών και τις τιμές πώλησής τους.

Αγαθά	Ποσότητα	Τιμή (€)	Αξία (€)
Ψωμί	50000 κιλά	1	50000
Ρούχα	10000 τεμάχια	40	400000
Ιατρικές υπηρεσίες	2000 επισκέψεις	30	60000
			510000

Επομένως, η αξία όλων των αγαθών που παρείχθησαν στην οικονομία στην διάρκεια αυτού του έτους ήταν 510000 €. Αυτό το οικονομικό μέγεθος ονομάζεται Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.).

Το **Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν** είναι η αξία όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μια οικονομία κατά τη διάρκεια ενός έτους.

Παρατηρήσεις

- Ο όρος εγχώριο σημαίνει ότι υπολογίζεται η αξία των αγαθών που παράγονται μέσα στην επικράτεια της χώρας ανεξάρτητα εάν ο παραγωγός είναι κάτοικος άλλης χώρας (π.χ. πολυεθνικές επιχειρήσεις).
- Όταν μεταβάλλονται οι τιμές των αγαθών μεταβάλλεται και το Α.Ε.Π., ακόμα και αν δε μεταβληθούν οι παραγόμενες ποσότητές τους.
- Στο Α.Ε.Π. υπολογίζεται η αξία των **τελικών αγαθών**, δηλαδή αυτών που αγοράζονται για τελική χρήση και όχι των **ενδιάμεσων αγαθών**, δηλαδή αυτών που αγοράζονται για περαιτέρω επεξεργασία. Περιλαμβάνεται για παράδειγμα η αξία του σταφυλιού που αγο-

ράζει η νοικοκυρά και όχι η αξία του σταφυλιού που αγοράζει ο οινοπαραγωγός, αφού η αξία του θα συνυπολογιστεί στην αξία του κρασιού. Εάν στον υπολογισμό του Α.Ε.Π. είχαμε αθροίσει και την αξία του κρασιού και την αξία του σταφυλιού που χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή του, θα είχαμε κάνει διπλό υπολογισμό.

7.3 Μέθοδοι υπολογισμού του Α.Ε.Π.

Το Α.Ε.Π. μπορεί να υπολογιστεί με τρεις μεθόδους, τη μέθοδο της δαπάνης για την αγορά του τελικού προϊόντος, τη μέθοδο του εισοδήματος που δημιουργείται από την παραγωγή και πώληση του τελικού προϊόντος, και τη μέθοδο της αξίας που προστίθεται σε κάθε στάδιο επεξεργασίας του προϊόντος.

Για παράδειγμα, έστω ότι το 2005 παρείχθηκε ένα ξύλινο τραπέζι και πουλήθηκε στην τιμή των 200 €. Κατά τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. του έτους 2005 θα πρέπει να προστεθούν και αυτά τα 200 € που ήταν τα χρήματα που δαπάνησε ο καταναλωτής για την αγορά του τελικού αγαθού. Ας δούμε με ποιον άλλο τρόπο μπορούμε να υπολογίσουμε την αξία του τραπεζιού.

Τα 200 € που δαπάνησε ο καταναλωτής για την αγορά του τραπεζιού μοιράζονται σαν αμοιβή στους συντελεστές παραγωγής που εμπλέκονται στην παραγωγή και διανομή του, π.χ. μισθοί εργαζομένων, ενοίκια κτιρίων, κέρδη επιχειρήσεων. Αποτελούν δηλαδή τα εισοδήματα που δημιουργήθηκαν από την παραγωγή του. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα υποθέτουμε για ευκολία ότι οι μοναδικές αμοιβές παραγωγικών συντελεστών είναι μισθοί και κέρδη.

Το τραπέζι για να πάρει την τελική του μορφή και να πωληθεί στον τελικό καταναλωτή περνά διάφορα στάδια επεξεργασίας από διάφορες επιχειρήσεις. Σε κάθε στάδιο παραγωγής προστίθεται μια χρηματική αξία.

Στο πρώτο στάδιο παραγωγής του, μια επιχείρηση υλοτομίας έκοψε το δέντρο που χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή του. Στη συνέχεια πούλησε τον κορμό σε μια επιχείρηση επεξεργασίας ξύλου προς 40 €. Η αμοιβή του εργάτη που έκοψε το δέντρο ήταν 30 €, οπότε η επιχείρηση είχε κέρδος 10 €.

Για την επιχείρηση επεξεργασίας ξύλου ο κορμός είναι το ενδιάμεσο αγαθό που θα μετασχηματίσει σε σανίδες.

Αντίστοιχα, έχουμε τα παρακάτω στάδια παραγωγής του τραπεζιού:

Στάδια Παραγωγής	Αξία ενδιάμεσου αγαθού (€)	Εισοδήματα (€)		Αξία πώλησης (€)	Προστιθέμενη Αξία (€)
		Μισθοί	Κέρδη		
1 ^ο Υλοτομία		30	10	40	40
2 ^ο Επεξεργασία ξύλου	40	40	15	95	55
3 ^ο Επιπλοποιός	95 160	30 20	35 20	160 200	65 40
4 ^ο Λιανοπωλητής (εμπόριο)					
Σύνολα		120	80		200

Κατά τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. του έτους 2005 σύμφωνα, με τις τρεις μεθόδους θα έχουμε:

Μέθοδος Δαπάνης: Θα προστεθούν τα 200 € που δαπάνησε ο καταναλωτής για την αγορά του τραπεζιού.

Μέθοδος εισοδήματος: Θα αθροιστούν τα εισοδήματα που δημιουργήθηκαν από την παραγωγή και πώλησή του, δηλαδή οι μισθοί των υπαλλήλων και τα κέρδη των επιχειρήσεων.

Εισοδήματα = Μισθοί + Κέρδη = 120 + 80 = 200 €.

Μέθοδος Προστιθέμενης Αξίας: Θα αθροιστούν οι προστιθέμενες αξίες όλων των σταδίων παραγωγής. Είναι δηλαδή η αξία του τελικού αγαθού.

Αξία τελικού αγαθού = 40 + 55 + 65 + 40 = 200 €.

Η συνολική προστιθέμενη αξία της παραγωγής όλων των επιχειρήσεων της οικονομίας είναι το Α.Ε.Π.

Συμπεραίνουμε επομένως ότι ισχύει η σχέση:

$$\text{Δαπάνη} = \text{Εισόδημα} = \text{Αξία Παραγωγής (Προϊόν)}$$

Άσκηση 1

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει τις τιμές διάθεσης και τις ποσότητες των αγαθών που παρείχθησαν σε μια υποθετική οικονομία στη διάρκεια ενός έτους.

Αγαθά	Ποσότητα	Τιμή (€)
Σταφύλια	20000 κιλά	2
Βαμβάκι	1000 κιλά	1,5
Νήμα	600 κιλά	4
Υφασμα	400 μέτρα	20
Παντελόνια	2500 τεμάχια	40
Κρασί	8000 λίτρα	4

Επίσης γνωρίζουμε ότι το 60% της παραγωγής σταφυλιών χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή του κρασιού, όλο το βαμβάκι έγινε νήμα, όλο το νήμα έγινε ύφασμα και όλο το ύφασμα χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή των παντελονιών. Υπολογίστε το Α.Ε.Π. της οικονομίας με:

- α) τη μέθοδο της προστιθέμενης αξίας.
- β) τον υπολογισμό της αξίας των τελικών αγαθών.

7.3.1 Μέθοδος Δαπάνης

Για τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. με τη μέθοδο της δαπάνης για την αγορά του προϊόντος της οικονομίας, συνυπολογίζονται τα εξής:

- **Ιδιωτική κατανάλωση**

Πρόκειται για τις δαπάνες των νοικοκυριών για την αγορά – διαρκών ή μη – καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών, όπως είναι οι δαπάνες για τρόφιμα, ρούχα, ηλεκτρικές συσκευές, ιατρικές υπηρεσίες, μεταφορές και πολλά άλλα.

- **Ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση**

Ο όρος επένδυση στα οικονομικά αναφέρεται στη δημιουργία υλικού κεφαλαίου (κεφαλαιουχικών αγαθών). Ο κεφαλαιουχικός εξοπλισμός που παράγεται σε μια οικονομία εξυπηρετεί δύο σκοπούς:

- i) Να αντικαταστήσει το υλικό κεφάλαιο που αναλώθηκε κατά τη συμμετοχή του στη παραγωγική διαδικασία (**απόσβέσεις**).
- ii) Να αυξήσει το υλικό κεφάλαιο της οικονομίας, ώστε να αυξηθούν οι παραγωγικές της δυνατότητες (**καθαρή επένδυση**).

Ακαθάριστη Επένδυση = Καθαρή Επένδυση + Απόσβέσεις

Η ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση της οικονομίας περιλαμβάνει τα εξής:

- α) **Δαπάνες επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα.**

Πρόκειται για τις δαπάνες των επιχειρήσεων για κεφαλαιουχικά αγαθά, όπως είναι οι δαπάνες για αγορά εργαλείων και μηχανημάτων, οι δαπάνες για κατασκευή κτιρίων.

- β) **Δαπάνες νοικοκυριών για αγορά νέων κατοικιών**

Η κατασκευή κατοικιών θεωρείται ότι αυξάνει το υλικό κεφάλαιο της οικονομίας.

- γ) **Μεταβολές στα απόθέματα των επιχειρήσεων**

Το Α.Ε.Π. εξ' ορισμού μετρά την αξία των τελικών αγαθών την χρονιά που παρείχθησαν, ανεξάρτητα από το πότε πωλήθηκαν. Η αύξηση επομένως της αξίας των αποθεμάτων των προϊόντων στη διάρκεια του έτους πρέπει να συνυπολογιστεί στο Α.Ε.Π. αφού αποτελεί παραγωγή του συγκεκριμένου έτους, ενώ η μείωση της αξίας τους σημαίνει ότι στη διάρκεια του έτους πωλήθηκαν προϊόντα που είχαν παραχθεί σε προηγούμενες περιόδους οπότε η αξία τους πρέπει να αφαιρεθεί από το Α.Ε.Π. αυτού του έτους.

- **Δημόσιες Δαπάνες**

Πρόκειται για τις δαπάνες του δημόσιου τομέα για αγαθά και υπηρεσίες. Οι δαπάνες αυτές μπορεί να είναι είτε καταναλωτικές, όπως είναι οι δαπάνες για μισθούς, για αναλώσιμα, για καύσιμα, είτε επενδυτικές.

Από τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. εξαιρούνται οι δημόσιες δαπάνες για **μεταβιβαστικές πληρωμές**. Με τον όρο μεταβιβαστικές πληρωμές χαρακτηρίζονται οι δαπάνες που δεν

αποτελούν αμοιβές παραγωγικών συντελεστών για τη συμμετοχή τους στη παραγωγή αγαθών, αλλά έχουν σα σκοπό την ανακατανομή του εισοδήματος, όπως είναι οι συντάξεις και τα επιδόματα.

- **Καθαρές εξαγωγές**

Οι δαπάνες για αγορά προϊόντων και υπηρεσιών που εισάγονται από το εξωτερικό πρέπει να αφαιρεθούν από το Α.Ε.Π. της οικονομίας, ενώ αντίθετα θα πρέπει να συνυπολογιστεί η δαπάνη που γίνεται από το εξωτερικό για την αγορά του προϊόντος της οικονομίας, δηλαδή η αξία των εξαγωγών.

Καθαρές εξαγωγές = Αξία εξαγωγών – Αξία εισαγωγών

Συνοπτικά, με τη μέθοδο της δαπάνης το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν υπολογίζεται από τη σχέση:

Α.Ε.Π. = Ιδιωτική κατανάλωση + Ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση + Δημόσιες Δαπάνες + Καθαρές εξαγωγές

7.3.2 Μέθοδος Εισοδήματος

Για τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. με τη μέθοδο του εισοδήματος που δημιουργήθηκε από την παραγωγή του προϊόντος της οικονομίας, συνυπολογίζονται τα εξής:

- **Αμοιβές Παραγωγικών Συντελεστών**

Οι αμοιβές των συντελεστών που συμμετέχουν στην παραγωγή του εγχώριου προϊόντος της οικονομίας μπορούν να διακριθούν στις εξής κατηγορίες:

α) Μισθοί

Είναι η αμοιβή του παραγωγικού συντελεστή εργασία και περιλαμβάνει το σύνολο των εισοδημάτων από την εργασία των ατόμων κατά την διάρκεια ενός έτους.

β) Πρόσοδοι περιουσίας

Πρόκειται για τα ενοίκια που εισπράττονται από τη μίσθωση κατοικιών, εδαφικών εκτάσεων, κτιρίων κ.τ.λ.

γ) Τόκοι

Πρόκειται για το σύνολο των εισοδημάτων που εισπράττονται από τον δανεισμό χρηματικών κεφαλαίων.

Σημείωση: Οι τόκοι δημοσίου χρέους, δηλαδή οι τόκοι που πληρώνει το κράτος για τον δανεισμό χρηματικών κεφαλαίων από τον ιδιωτικό τομέα δεν περιλαμβάνονται στις δημόσιες δαπάνες, οπότε πρέπει να αφαιρεθούν κατά τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. ως εισόδημα.

δ) Κέρδη

Περιλαμβάνονται τα κέρδη των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα καθώς και τα πλεονάσματα των επιχειρήσεων και οργανισμών του δημόσιου τομέα.

- **Απόσβέσεις**

Πρόκειται για τη συνολική αξία του υλικού κεφαλαίου που αναλώθηκε στη διάρκεια του έτους, η οποία δεν εμφανίζεται σε καμία κατηγορία εισοδημάτων.

- **Καθαροί Έμμεσοι φόροι**

Οι καθαροί έμμεσοι φόροι υπολογίζονται από τη διαφορά των έμμεσων φόρων μείον τις επιδοτήσεις.

Καθαροί Έμμεσοι φόροι = έμμεσοι φόροι – επιδοτήσεις

Κατά τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. με τη μέθοδο της δαπάνης έχουν συνυπολογιστεί και οι έμμεσοι φόροι που περιλαμβάνονται στην τιμή πώλησης κάθε αγαθού ή υπηρεσίας (π.χ. Φόρος Προστιθέμενης Αξίας), οπότε θα πρέπει να προστεθούν και στην εισοδηματική μέθοδο.

Αντίθετα, θα πρέπει να αφαιρεθούν οι κρατικές επιδοτήσεις γιατί ενώ περιλαμβάνονται στα εισοδήματα δεν συνυπολογίζονται στις δημόσιες δαπάνες κατά τον υπολογισμό του ΑΕΠ με τη μέθοδο της δαπάνης.

Συνοπτικά, με τη μέθοδο του εισοδήματος το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν υπολογίζεται από τη σχέση:

ΑΕΠ = Μισθοί + Πρόσοδοι περιουσίας + Τόκοι + Κέρδη + Απόσβέσεις + Καθαροί Έμμεσοι φόροι – Τόκοι Δημοσίου Χρέους.

7.4 Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν– Καθαρό Εθνικό Προϊόν – Εθνικό Εισόδημα

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν μετρά τα εισοδήματα που δημιουργήθηκαν από την παραγωγή των αγαθών που παράγονται μέσα στην επικράτεια της χώρας. Υπάρχουν όμως και εισοδήματα που εισρέουν στην οικονομία από το εξωτερικό, όπως είναι για παράδειγμα τα ενοίκια που εισπράτουν κάτοικοι της χώρας από ακίνητη περιουσία που κατέχουν στο εξωτερικό ή τα κέρδη επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό. Αντίστοιχα υπάρχει και εκροή εισοδημάτων προς το εξωτερικό.

Αν από τα εισοδήματα που εισρέουν από το εξωτερικό αφαιρεθούν τα εισοδήματα που εκρέουν προς το εξωτερικό προκύπτει το **καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό**.

Όταν η εκροή εισοδημάτων είναι μεγαλύτερη από την εισροή, το καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό είναι αρνητικό, οπότε οι κάτοικοι της χώρας θα πρέπει να καταναλώσουν ή να επενδύσουν λιγότερα από αυτά που παράγουν.

Εάν στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν προστεθεί το καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό προκύπτει το **Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν** που εκφράζει τα εισοδήματα που δημιουργούνται από την απασχόληση παραγωγικών συντελεστών, ανεξάρτητα από το αν αυτοί βρίσκονται στην επικράτεια της χώρας ή στο εξωτερικό.

Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν = Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν + καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό.

Εάν από το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν αφαιρεθούν οι απόσβέσεις προκύπτει το Καθαρό Εθνικό Προϊόν που εκφράζει το προϊόν (ή το εισόδημα) που μπορεί να καταναλωθεί χωρίς να μειωθεί η παραγωγική ικανότητα της οικονομίας αφού έχει αντικαταστήσει το υλικό κεφάλαιο που αναλώθηκε κατά τη συμμετοχή του στη παραγωγική διαδικασία.

Καθαρό Εθνικό Προϊόν = Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν – Απόσβέσεις

Εάν από το Καθαρό Εθνικό Προϊόν αφαιρεθούν οι καθαροί έμμεσοι φόροι προκύπτει το **Εθνικό εισόδημα** που εκφράζει το εισόδημα που δημιούργησαν τα μέλη της κοινωνίας.

Εθνικό Εισόδημα = Καθαρό Εθνικό Προϊόν – Καθαροί Έμμεσοι φόροι

Ο λόγος που πρέπει να αφαιρεθούν οι έμμεσοι φόροι είναι ότι δεν αποτελούν αμοιβή παραγωγικών συντελεστών για τη συμμετοχή τους στην παραγωγή του προϊόντος της οικονομίας.

Άσκηση 2

Δίνονται τα παρακάτω στοιχεία που αφορούν μια υποθετική οικονομία (σε εκατομμύρια €):

Μισθοί	8100	Κέρδη	5790
Τόκοι δημοσίου χρέους	930	Εισόδημα από το εξωτερικό	1900
Εισαγωγές	1210	Ιδιωτική Κατανάλωση	6780
Επιδότησεις	1250	Έμμεσοι φόροι	2180
Δημόσιες Δαπάνες	3450	Απόσβέσεις	1660
Ενοίκια	1570	Δαπάνες για κατασκευή κατοικιών	2000
Εισόδημα προς το εξωτερικό	1200	Εξαγωγές	2760
Δαπάνες επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα	3350	Τόκοι	880
		Αύξηση αποθεμάτων	870

- Υπολογίστε το Α.Ε.Π. της οικονομίας με τη μέθοδο της δαπάνης και με τη μέθοδο του εισοδήματος.
- Υπολογίστε το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, το Καθαρό Εθνικό Προϊόν και το Εθνικό Εισόδημα.

7.5 Ονομαστικό και Πραγματικό Α.Ε.Π.

Το Α.Ε.Π. χρησιμοποιείται σαν μέτρο σύγκρισης του επιπέδου οικονομικής δραστηριότητας και του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της χώρας διαχρονικά. Για τον υπολογισμό του χρησιμοποιούνται οι χρηματικές αξίες των αγαθών που παράγονται. Εάν όμως μεταξύ των ετών αυξηθούν οι τιμές των αγαθών, το Α.Ε.Π. θα εμφανίζεται αυξημένο ενώ οι παραγόμενες ποσότητες των αγαθών μπορεί να έχουν παραμείνει σταθερές ή ακόμα και να έχουν μειωθεί. Δε μπορούμε επομένως να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την μεταβολή του επιπέδου οικονομικής δραστηριότητας της χώρας.

Ας υποθέσουμε για παράδειγμα ότι σε μια οικονομία παράγεται μόνο ένα αγαθό. Ο πίνακας 7.1 παρουσιάζει τις παραγόμενες ποσότητες του αγαθού, την τιμή του και το Α.Ε.Π. της οικονομίας για τρία έτη.

Πίνακας 7.1

Έτος	Ποσότητα	Τιμή	Α.Ε.Π.
1	90	5	450
2	100	10	1000
3	82	15	1230

Το Α.Ε.Π. του πίνακα 7.1 ονομάζεται *Α.Ε.Π. σε τρέχουσες τιμές (Τ.Τ.)* ή *ονομαστικό Α.Ε.Π.*

Το **ονομαστικό Α.Ε.Π.** μετράει την αξία της παραγωγής κάθε έτους, υπολογισμένη με τις τιμές που ίσχυαν στο αντίστοιχο έτος.

Εάν συγκρίνουμε τα στοιχεία του πίνακα από έτος σε έτος θα διαπιστώσουμε αναντιστοιχία μεταξύ του ποσοστού μεταβολής της παραγωγής και του ποσοστού μεταβολής του Α.Ε.Π. Παρατηρούμε δηλαδή ότι μεταξύ 1^{ου} και 2^{ου} έτους ενώ η παραγόμενη ποσότητα του αγαθού αυξήθηκε κατά 11%, η αξία της παραγωγής δηλαδή το Α.Ε.Π. της οικονομίας εμφανίζεται αυξημένο κατά 122%. Ακόμα και μεταξύ 2^{ου} και 3^{ου} έτους όπου η παραγωγή μειώθηκε κατά 18% το Α.Ε.Π. εμφανίζεται αυξημένο κατά 23%.

Αυτή η αναντιστοιχία οφείλεται στο ότι το Α.Ε.Π. επηρεάστηκε από τις μεταβολές της τιμής του αγαθού. Συμπεραίνουμε επομένως ότι το Α.Ε.Π. σε τρέχουσες τιμές δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για συγκρίσεις μεταξύ των ετών γιατί επηρεάζεται από τις μεταβολές των τιμών των αγαθών.

Για να αφαιρεθεί από τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. η επίδραση της μεταβολής των τιμών χρησιμοποιείται ένας *Δείκτης Τιμών ή απόπληθωριστής του Α.Ε.Π.* Με τη χρήση του Δείκτη Τιμών υπολογίζεται η αξία της παραγωγής κάθε έτους με τις τιμές όμως των αγαθών που ίσχυαν σε ένα τυχαία επιλεγμένο έτος που ονομάζεται *έτος βάσης*.

Ο **Δείκτης Τιμών (Δ.Τ.)** ενός έτους δείχνει το γενικό επίπεδο τιμών αυτού του έτους σε σχέση με το γενικό επίπεδο τιμών του έτους βάσης.

Εάν στο παράδειγμά μας ορίσουμε σαν έτος βάσης το 1^ο έτος, ο Δ.Τ. κάθε έτους είναι:

$$\Delta.T._1 = \frac{5}{5} \cdot 100 = 100 \%. \text{ Ο Δ.Τ. του έτους βάσης θα είναι φυσικά } 100.$$

$\Delta.T._2 = \frac{10}{5} \cdot 100 = 200 \%$. Αυτό σημαίνει ότι η τιμή του αγαθού το 2^ο έτος είναι το 200 % της τιμής στο έτος βάσης, αυξήθηκε δηλαδή κατά 100 %.

$$\Delta.T._3 = \frac{15}{5} \cdot 100 = 300 \%.$$

Στη συνέχεια υπολογίζεται το *Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές (Σ.Τ.)* ή *πραγματικό Α.Ε.Π.* με τη χρήση του τύπου:

$$\text{Πραγματικό Α.Ε.Π.} = \frac{\text{Ονομαστικό Α.Ε.Π.}}{\Delta.T.} \cdot 100$$

Το **πραγματικό Α.Ε.Π.** μετρά την αξία της παραγωγής κάθε έτους σε τιμές έτους βάσης. Είναι δηλαδή σαν να θεωρούμε ότι δεν άλλαξαν οι τιμές των αγαθών από το έτος βάσης, γι' αυτό ονομάζεται Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές.

Στο παράδειγμά μας το Α.Ε.Π._{Σ.Τ.} για κάθε έτος είναι:

$$\text{Α.Ε.Π.}_{1 \text{ σε } \Sigma.T.} = \frac{450}{100} \cdot 100 = 450, \text{ Α.Ε.Π.}_{2 \text{ σε } \Sigma.T.} = \frac{1000}{200} \cdot 100 = 500 \text{ και}$$

$$\text{Α.Ε.Π.}_{3 \text{ σε } \Sigma.T.} = \frac{1230}{300} \cdot 100 = 410.$$

Το ποσοστό μεταβολής του πραγματικού Α.Ε.Π. μεταξύ 1^{ου} και 2^{ου} έτους είναι $\frac{500 - 450}{450} \cdot 100 = 11 \%$ και μεταξύ 2^{ου} και 3^{ου} έτους είναι $\frac{410 - 500}{500} \cdot 100 = -18 \%$.

Παρατηρούμε ότι οι ποσοστιαίες μεταβολές του πραγματικού Α.Ε.Π. είναι ίσες με τις ποσοστιαίες μεταβολές της παραγωγής. Αυτό συμβαίνει γιατί το Α.Ε.Π. Σ.Τ. δεν επηρεάζεται από τις μεταβολές των τιμών αφού δείχνει την αξία της παραγωγής κάθε έτους αν το επίπεδο τιμών παρέμενε σταθερό. Στο παράδειγμά μας είναι σαν να θεωρούμε ότι η τιμή του αγαθού παρέμεινε και για τα τρία έτη σταθερή στα 5 €.

Άσκηση 3

Το ονομαστικό Α.Ε.Π. ενός έτους σε μια υποθετική οικονομία ήταν 800 εκατομμύρια ευρώ. Το επόμενο έτος αυξήθηκε κατά 10% ενώ το γενικό επίπεδο τιμών σημείωσε άνοδο 7%. Αν θεωρηθεί σαν έτος βάσης το πρώτο έτος:

- Υπολογίστε το ποσοστό μεταβολής του πραγματικού Α.Ε.Π. μεταξύ των δύο ετών.
(Το παραπάνω οικονομικό μέγεθος ονομάζεται ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης).
- Πόση από την μεταβολή του Α.Ε.Π. οφείλεται στη μεταβολή της παραγωγής και πόση στη μεταβολή των τιμών;

7.6 Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

Το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν υπολογίζεται από το λόγο του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος προς τον πληθυσμό και εκφράζει το εισόδημα που θα αντιστοιχούσε σε κάθε κάτοικο της χώρας αν η κατανομή του ήταν ίση.

$$\text{Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν} = \frac{\text{Α.Ε.θν.Π.}}{\text{Πληθυσμός}}$$

Παρ' όλες τις σοβαρές αδυναμίες του είναι ένας δείκτης του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων μιας χώρας και χρησιμοποιείται για διεθνής συγκρίσεις.

7.7 Το Α.Ε.Π. ως δείκτης ευημερίας

Το Α.Ε.Π. – συνήθως το κατά κεφαλήν – είναι ο σημαντικότερος δείκτης ευημερίας των κατοίκων μιας χώρας. Παρ' όλα αυτά πρόκειται για έναν σχετικά ατελή δείκτη αφού:

- Είναι αδύνατος ο ακριβής υπολογισμός του. Δε μπορεί για παράδειγμα να υπολογιστεί η αξία των αγαθών που προορίζονται για ιδιοκατανάλωση, δηλαδή των αγαθών που δε γίνονται αντικείμενο αγοραπωλησίας αλλά καταναλώνονται από τον παραγωγό τους. Επίσης δε μπορεί να υπολογιστεί η αξία των αγαθών που παράγονται και διακινούνται παράνομα (παραοικονομία).
- Δε μπορεί να εκφράσει παράγοντες που επηρεάζουν το βιοτικό επίπεδο και την ποιότητα ζωής των κατοίκων μιας χώρας. Τέτοιοι παράγοντες είναι:
 - Η κατανομή του εισοδήματος που προήλθε από την παραγωγή των αγαθών μεταξύ των μελών της οικονομίας. Όταν υπάρχει μεγάλη ανισοκατανομή του πλούτου, ακόμα και μια αύξηση που πραγματικού Α.Ε.Π. δεν εκφράζει οπωσδήποτε βελτίωση του βιοτικού επιπέδου όλων των κατοίκων της χώρας.

- Το κοινωνικό κόστος από την συνεχή αύξηση της παραγωγής των αγαθών, όπως είναι η μόλυνση του περιβάλλοντος, η αστικοποίηση και άλλα.
- Ο ελεύθερος χρόνος που θυσιάζουν τα μέλη της κοινωνίας για να πετύχουν ένα συγκεκριμένο όγκο παραγωγής.
- Το είδος των αγαθών που παράγονται.
- Η βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων αγαθών.

Άσκηση 4

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, συμπληρώστε τα κενά και διαγράψτε τις λάθος φράσεις ή λέξεις στις παρενθέσεις.

- 1) Ποια από τις παρακάτω κατηγορίες δαπανών δεν πρέπει να συμπεριληφθεί στον υπολογισμό του Α.Ε.Π.;
 - α. Οι δαπάνες για αγορά μεταχειρισμένων αυτοκινήτων και κατοικιών
 - β. Οι δαπάνες για αγορά γης
 - γ. Οι δαπάνες για αγορά αντικών
 - δ. Όλα τα παραπάνω
 - ε. Τα α. και γ.
- 2) Όταν ο Δ.Τ. ενός έτους είναι μικρότερος από 100, οι τιμές των αγαθών αυτό το έτος έχουν (μειωθεί/αυξηθεί) σε σχέση με τις τιμές των αγαθών στο έτος βάσης.
- 3) Το πραγματικό Α.Ε.Π. μεταβάλλεται:
 - α. Μόνο όταν μεταβάλλεται ο όγκος παραγωγής.
 - β. Μόνο όταν μεταβάλλεται το γενικό επίπεδο τιμών.
 - γ. Όταν μεταβάλλεται ο όγκος παραγωγής ή το γενικό επίπεδο τιμών ή και τα δυο.
 - δ. Όταν βελτιώνεται η ποιότητα των παραγόμενων αγαθών.
- 4) Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν διαφέρει από το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά το
- 5) Σε μια οικονομία τα απόθεμα προϊόντων την 1^η Ιανουαρίου ήταν 100 εκατομμύρια € και στις 31 Δεκεμβρίου ήταν 80 εκατομμύρια €. Αυτό σημαίνει ότι το Α.Ε.Π. της οικονομίας θα πρέπει να (μειωθεί/αυξηθεί) κατά εκατομμύρια €.
- 6) Η καθαρή επένδυση μπορεί να είναι αρνητική. Αυτό συμβαίνει όταν η ακαθάριστη επένδυση είναι (μεγαλύτερη/μικρότερη) από τις απόσβεσεις και τότε (αυξάνονται/μειώνονται) οι παραγωγικές δυνατότητες της οικονομίας αφού (αυξάνεται/μειώνεται) το υλικό της κεφάλαιο.
- 7) Η αξία του γάλατος που αγόρασε ένα νοικοκυριό για να το χρησιμοποιήσει στην παρασκευή ριζόγαλου:
 - α. Υπολογίζεται στο Α.Ε.Π. ως ενδιάμεσο αγαθό.
 - β. Υπολογίζεται στο Α.Ε.Π. ως τελικό αγαθό.
 - γ. Δεν υπολογίζεται στο Α.Ε.Π. διότι προορίζεται για ιδιοκατανάλωση.
 - δ. Δεν υπολογίζεται στο Α.Ε.Π. διότι αποτελεί ενδιάμεσο αγαθό.
- 8) Αυτό που θεωρείται επένδυση για ένα άτομο ή μια επιχείρηση (δεν είναι/είναι) οπωσδήποτε επένδυση και για την οικονομία.

- 9) Τα επιδόματα ανεργίας (πρέπει/δεν πρέπει) να συνυπολογιστούν κατά τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. με την εισοδηματική μέθοδο, αφού (αποτελούν/δεν αποτελούν) αμοιβές των ατόμων για τη συμμετοχή τους στην παραγωγή του προϊόντος της οικονομίας.

ΣΥΝΟΨΗ

1. Η οικονομική επιστήμη διακρίνεται στη **Μικροοικονομική** και τη **Μακροοικονομική** ανάλυση. Η Μικροοικονομική ανάλυση μελετά τη συμπεριφορά των επιμέρους μονάδων μιας οικονομίας ενώ η Μακροοικονομική ανάλυση μελετά τη λειτουργία της οικονομίας ως σύνολο.
2. Κάθε χώρα έχει αναπτύξει ένα **σύστημα Εθνικών Λογαριασμών** για να καταγράφονται και εκτιμούνται τα συνολικά οικονομικά της μεγέθη και να παρακολουθείται διαχρονικά η εξέλιξή τους.
3. Το **Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν** είναι η αξία όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μια οικονομία κατά τη διάρκεια ενός έτους.
4. Η αξία της παραγωγής, δηλαδή το Α.Ε.Π. μπορεί να υπολογιστεί με τον υπολογισμό της δαπάνης για την αγορά του τελικού προϊόντος καθώς και με τον υπολογισμό των εισοδημάτων που δημιουργούνται από την παραγωγή και πώληση του τελικού προϊόντος, αφού ισχύει η σχέση: **Δαπάνη = Εισόδημα = Αξία Παραγωγής (Προϊόν)**.
5. Το Α.Ε.Π. μπορεί να εκφραστεί σε τρέχουσες τιμές (**ονομαστικό Α.Ε.Π.**) και σε σταθερές τιμές (**πραγματικό Α.Ε.Π.**) με τη χρήση ενός **δείκτη τιμών**. Το ονομαστικό Α.Ε.Π. μεταβάλλεται όταν μεταβάλλεται ο όγκος παραγωγής ή το γενικό επίπεδο τιμών ή και τα δυο, ενώ το πραγματικό Α.Ε.Π. μεταβάλλεται μόνο όταν μεταβληθεί ο όγκος παραγωγής.
6. Το **κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν** υπολογίζεται από το λόγο του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος προς τον πληθυσμό και εκφράζει το εισόδημα που θα αντιστοιχούσε σε κάθε κάτοικο της χώρας αν η κατανομή του ήταν ίση.
7. Παρ' όλο που το πραγματικό Α.Ε.Π. είναι ο σημαντικότερος δείκτης ευημερίας των κατοίκων μιας χώρας έχει σοβαρές αδυναμίες καθώς είναι αδύνατος ο ακριβής υπολογισμός του και δε μπορεί να εκφράσει διάφορους παράγοντες που επηρεάζουν το βιοτικό επίπεδο και την ποιότητα ζωής των κατοίκων μιας χώρας.

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

1. «Σύγχρονη Μακροοικονομική Θεωρία και Πολιτική»: Α. Πετράκη-Κώττη. Εκδόσεις Το Οικονομικό.
Στο κεφάλαιο 1 παρουσιάζεται μια σύντομη ανασκόπηση της ιστορικής εξέλιξης της μακροοικονομικής.
Επίσης, στο κεφάλαιο 2 αναλύονται οι βασικές ταυτότητες των εθνικών λογαριασμών.
2. «Οδηγός μελέτης Πολιτικής Οικονομίας» Γ. Κώττης και Α. Πετράκη-Κώττη. Εκδόσεις Το Οικονομικό.
Στα κεφάλαιο II του δευτερου μέρους υπάρχουν ασκήσεις και ερωτήσεις με τις απαντήσεις τους που αναφέρονται στην έννοια και τον υπολογισμό των εθνικών λογαριασμών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. « Σύγχρονη Μακροοικονομική Θεωρία και Πολιτική»: Α. Πετράκη-Κώττη. Εκδόσεις Το Οικονομικό.
2. «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία »: Γεωργακόπουλος Θ., Θ. Λιανός, Θ. Μπένος, Γ. Τσεκούρας, Μ. Χατζηπροκοπίου, και Γ. Χρήστου, (1995), Εκδόσεις Μπένου.
3. «Αρχές Οικονομικής Επιστήμης» Τεύχος Α': Θ. Μπένος – Στ. Σαραντίδης 1990
4. «Μακροοικονομία θεωρία και πολιτική»: Ε. Πουρναράκης, Αθήνα 1997

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

1. www.el.wikipedia.org
2. www.investopedia.com
3. www.econmodel.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις ασκήσεων

Άσκηση 1

Για να μπορέσουμε να υπολογίσουμε το Α.Ε.Π. της οικονομίας θα πρέπει να προσδιορίσουμε ποια είναι τα τελικά αγαθά. Στη συγκεκριμένη οικονομία τα τελικά αγαθά είναι τα παντελόνια, το κρασί και το 40% της παραγωγής των σταφυλιών (αφού το υπόλοιπο 60% χρησιμοποιήθηκε στην παραγωγή του κρασιού).

α) Μέθοδος προστιθέμενης αξίας

Θα πρέπει να υπολογίσουμε την προστιθέμενη αξία κάθε σταδίου παραγωγής των αγαθών. Το άθροισμα των προστιθέμενων αξιών όλων των αγαθών που παρείχθησαν μας δίνει το Α.Ε.Π. της οικονομίας.

Παντελόνια		
Στάδια παραγωγής	Αξία πώλησης (€)	Προστιθέμενη αξία (€)
1 ^ο Βαμβάκι	$1000 \cdot 1,5 = 1500$	1500
2 ^ο Νήμα	$600 \cdot 4 = 2400$	$2400 - 1500 = 900$
3 ^ο Υφασμα	$400 \cdot 20 = 8000$	$8000 - 2400 = 5600$
4 ^ο Παντελόνια	$2500 \cdot 40 = 100000$	$100000 - 8000 = 92000$
		100000
Κρασί		
1 ^ο Σταφύλια	$60\% \cdot 20000 \cdot 2 = 24000$	24000
2 ^ο Κρασί	$8000 \cdot 4 = 32000$	$32000 - 24000 = 8000$
		32000
Σταφύλια		
1 ^ο Σταφύλια	$40\% \cdot 20000 \cdot 2 = 16000$	16000

$$\text{Α.Ε.Π.} = 100000 + 32000 + 16000 = 148000 \text{ €}.$$

β) Θα υπολογίσουμε τις αξίες των τελικών αγαθών.

Αγαθά	Ποσότητα	Τιμή	Αξία (€)
Παντελόνια	2500 τεμάχια	40	100000
Κρασί	8000 λίτρα	4	32000
Σταφύλια	$40\% \cdot 20000 = 8000$ κιλά	2	16000
Α.Ε.Π.			148000

Άσκηση 2

<i>Μέθοδος Δαπάνης</i>	<i>(εκατ. €)</i>
Ιδιωτική Κατανάλωση	6780
Δαπάνες επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα	3350
Δαπάνες για κατασκευή κατοικιών	2000
Αύξηση αποθεμάτων	870
Δημόσιες Δαπάνες	3450
Εξαγωγές	2760
(μείον) Εισαγωγές	-1210
Α.Ε.Π.	18000

<i>Μέθοδος Εισοδήματος</i>	<i>(εκατ. €)</i>
Μισθοί	8100
Ενοίκια	1570
Τόκοι	880
Κέρδη	5790
Απόσβέσεις	1660
Έμμεσοι φόροι	2180
(μείον) Τόκοι δημοσίου χρέους	-930
(μείον) Επιδοτήσεις	-1250
Α.Ε.Π.	18000

β) Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν = Α.Ε.Π. + εισόδημα από το εξωτερικό - εισόδημα προς το εξωτερικό = 18000 + 1900 - 1200 = 18700 εκατ. €.

Καθαρό Εθνικό Προϊόν = Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν - Απόσβέσεις = 18700 - 1660 = 17040 εκατ. €.

Εθνικό Εισόδημα = Καθαρό Εθνικό Προϊόν - Έμμεσοι φόροι + Επιδοτήσεις = 17040 - 2180 + 1250 = 16110 εκατ. €.

Άσκηση 3

α) Α.Ε.Π. έτους 2 σε Τ.Τ. = 800 + 10% • 800 = 880 εκατ.€.

Αφού έτος βάσης είναι το 1^ο έτος ο Δ.Τ. έτους 1 = 100. Η αύξηση του γενικού επιπέδου τιμών το 2^ο έτος εκφράζει την μεταβολή του Δ.Τ. δηλαδή:

$$\Delta.T. \text{ έτους } 2 = 100 + 7\% \cdot 100 = 107$$

$$Α.Ε.Π. \text{ έτους } 1 \text{ σε } \Sigma.T. = Α.Ε.Π. \text{ έτους } 1 \text{ σε } Τ.Τ. = 800 \text{ εκατ.€ αφού } \Delta.T. \text{ έτους } 1 = 100$$

$$Α.Ε.Π. \text{ έτους } 2 \text{ σε } \Sigma.T. = \frac{880}{107} \cdot 100 = 828,4 \text{ εκατ.€}$$

$$\text{Ποσοστιαία μεταβολή του πραγματικού Α.Ε.Π.} = \frac{828,4 - 800}{800} \cdot 100 = 2,8 \%$$

Επομένως, ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης ήταν 2,8 %.

β) Το ερώτημα αναφέρεται στο Α.Ε.Π. τ.τ. αφού αυτό επηρεάζεται και από την μεταβολή της παραγωγής και από την μεταβολή των τιμών. Η μεταβολή του Α.Ε.Π. τ.τ. ήταν 880 -

$800 = 80$ εκατ.€. Η μεταβολή του Α.Ε.Π. Σ.Τ. δείχνει την μεταβολή της παραγωγής (αφού δεν επηρεάζεται από τις μεταβολές των τιμών) και ήταν $822,4 - 800 = 22,4$ εκατ. €. Τα υπόλοιπα $80 - 22,4 = 57,6$ εκατ. € οφείλονται στην αύξηση των τιμών.

Άσκηση 4

- 1) δ.
- 2) μειωθεί
- 3) α.
- 4) καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό
- 5) μειωθεί, 20
- 6) μικρότερη, μειώνονται, μειώνεται
- 7) β.
- 8) δεν είναι
- 9) δεν πρέπει, δεν αποτελούν

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Σκοπός

Στην ενότητα αυτή βασική επιδίωξη είναι η κατανόηση από τον ενήλικο βασικών εννοιών που αφορούν τη λειτουργία του τραπεζικού συστήματος μιας χώρας καθώς και του τρόπου λειτουργίας των εμπορικών τραπεζών και της κεντρικής τράπεζας. Επίσης σκοπός είναι η κατανόηση βασικών εννοιών που σχετίζονται με την άσκηση νομισματικής πολιτικής από το Κράτος.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης ενότητας, ο κάθε εκπαιδευόμενος θα είναι σε θέση να:

- κατανοήσει τον τρόπο λειτουργίας των εμπορικών τραπεζών
- αντιληφθεί τι είναι το ποσοστό ρευστών διαθεσίμων
- γνωρίζει με ποιό τρόπο οι εμπορικές τράπεζες δημιουργούν χρήμα
- κατανοήσει τι είναι η κεντρική τράπεζα μιας χώρας
- κατανοήσει τις λειτουργίες της κεντρικής τράπεζας
- αντιληφθεί με ποιό τρόπο η κεντρική τράπεζα ασκεί έλεγχο στις εμπορικές τράπεζες
- γνωρίζει τι είναι η νομισματική πολιτική και με ποιούς τρόπους ασκείται
- γνωρίζει ποιοί χρηματοδοτικοί οργανισμοί υπάρχουν

Έννοιες κλειδιά

- Οικονομική πίστη
- Τραπεζικό σύστημα
- Χρηματαγορά και κεφαλαιαγορά
- Εμπορικές τράπεζες
- Καταθέσεις
- Πιστώσεις – δάνεια
- Ποσοστό ρευστών διαθεσίμων
- «Πλασματικό» - τραπεζικό χρήμα
- Κεντρική τράπεζα
- Νομισματική και πιστωτική πολιτική

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η καλή λειτουργία του τραπεζικού συστήματος σε μια χώρα μπορεί να βοηθήσει σε σημαντικό βαθμό στην οικονομική ανάπτυξη αυτής της χώρας. Το τραπεζικό σύστημα αποτελείται από το σύνολο των εμπορικών τραπεζών και της κεντρικής τράπεζας. Η λειτουργία του τραπεζικού συστήματος βασίζεται στη διευκόλυνση των επενδυτών με κεφάλαια. Η λειτουργία του τραπεζικού συστήματος είναι ζωτική και άμεσα συνδεδεμένη με την οικονομική κατάσταση μιας χώρας αφού η καλή λειτουργία του εξασφαλίζει τη γρήγορη και χωρίς προβλήματα απόρροφηση των απόταμιεύσεων μέσα στο οικονομικό σύστημα.

8.1 Πίστη και πιστωτική αγορά

Όταν αναφερόμαστε στην *οικονομική πίστη* εννοούμε :

τη διαδικασία του δανεισμού του χρηματικού κεφαλαίου από άτομα και ιδρύματα προς άλλα άτομα, επιχειρήσεις και ιδρύματα

Η οικονομική πίστη είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται από την αρχαιότητα, πριν το χρήμα πάρει τη σημερινή του μορφή. Σε πρωτόγονες οικονομίες η πίστη είχε τη μορφή δανεισμού αγαθών από μια οικογένεια που είχε στην κατοχή της τα αγαθά προς μια άλλη οικογένεια η οποία δεν τα είχε και η οποία αναλάμβανε την υποχρέωση να τα επιστρέψει μετά από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. Με την ανάπτυξη των κοινωνιών και φυσικά με την ‘εφεύρεση’ αλλά και την εξέλιξη του χρήματος διαφοροποιήθηκε και η πίστη που έλαβε διάφορες μορφές τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Σήμερα η πίστη είναι οργανωμένη σε αυτό που ονομάζουμε *πιστωτική αγορά*.

Η πιστωτική αγορά διακρίνεται κυρίως στη *χρηματαγορά* και στην *κεφαλαιαγορά*.

- **Η χρηματαγορά:** Περιλαμβάνει τη ζήτηση και την προσφορά βραχυπρόθεσμων χρηματικών μέσων και τίτλων. Τη πιστωτική αυτή λειτουργία βραχυχρόνια, την ασκούν διάφορα πιστωτικά ιδρύματα όπως π.χ οι εμπορικές τράπεζες.
- **Η κεφαλαιαγορά:** Αντίθετα με τη χρηματαγορά περιλαμβάνει τη ζήτηση και την προσφορά μακροπρόθεσμων χρηματικών κεφαλαίων, τα οποία χρηματοδοτούν τη διενέργεια επενδύσεων τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα της οικονομίας.

Η σημαντικότερη όμως οργάνωση στον τομέα των χρηματοπιστωτικών σχέσεων της οικονομίας είναι το *τραπεζικό σύστημα*, το οποίο εκτός από το γεγονός ότι εμπορεύεται το χρήμα, συγκεντρώνει τις καταθέσεις του κοινού αλλά δημιουργεί και πιστωτικό χρήμα.

Στο τραπεζικό σύστημα μιας χώρας υπάρχουν δυο κατηγορίες τραπεζών:

- Οι εμπορικές τράπεζες
- Οι κεντρικές τράπεζες

8.2 Οι εμπορικές τράπεζες και οι λειτουργίες τους

Οι εμπορικές τράπεζες είναι επιχειρήσεις με κερδοσκοπικό χαρακτήρα, που έχουν ως κύρια δραστηριότητά τη μεσολάβησή τους στην αγορά χρήματος. Το κέρδος των εμπορικών τραπεζών (τόκοι, προμήθειες κ.λ.π) αποτελεί και την αμοιβή τους για τις υπηρεσίες που προσφέρουν στην οικονομία. Οι εμπορικές τράπεζες δέχονται καταθέσεις χρηματικών ποσών και ταυτόχρονα χορηγούν δάνεια (διαθέτουν χρηματικά ποσά).

Οι εμπορικές τράπεζες δηλαδή δέχονται τις απόταμιεύσεις των ατόμων υπο μορφή καταθέσεων καταβάλλοντας σε αυτούς μικρό τόκο, ενώ ταυτόχρονα διοχετεύουν τις απόταμιεύσεις στους διάφορους επενδυτές έναντι μεγαλύτερου τόκου. Αυτή η επανεισροή των απόταμιεύσεων στο οικονομικό κύκλωμα με τη μορφή των δανείων στους επενδυτές αποτελεί και την πιο σημαντική λειτουργία του εμπορικού τραπεζικού συστήματος.

Οι εμπορικές τράπεζες είναι πιστωτικά ιδρύματα τα οποία επιτελούν τις παρακάτω λειτουργίες:

α) Συγκεντρώνουν και διασφαλίζουν τις απόταμιεύσεις του κοινού δίνοντας κάποιο τόκο ανάλογα με τη μορφή των καταθέσεων. Τα είδη των καταθέσεων είναι:

- **Καταθέσεις όψεως των επιχειρηματιών (με επιταγές).** Ο τρόπος λειτουργίας των καταθέσεων όψεως με επιταγές είναι ο εξής: Αν ένα άτομο καταθέσει σε μια εμπορική τράπεζα ένα χρηματικό ποσό σε λογαριασμό όψεως, μπορεί να αναλάβει σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή το κατατεθειμένο ποσό από την τράπεζα. Η τράπεζα χορηγεί στον καταθέτη ένα βιβλιάριο επιταγών δίνοντάς του το δικαίωμα αλλά και την ευχέρια να χρησιμοποιεί στις συναλλαγές του επιταγές αντί μετρητά. Πρέπει να τονίσουμε ότι η αξία όλων των επιταγών του καταθέτη δεν πρέπει να υπερβαίνει το αρχικό ποσό της κατάθεσής του.
- **Καταθέσεις σε τρεχούμενο λογαριασμό ιδιωτών**
- **Καταθέσεις ταμιευτηρίου**
- **Καταθέσεις προθεσμίας.** Στην περίπτωση των καταθέσεων προθεσμίας ο καταθέτης έχει δικαίωμα να απόσύρει το χρηματικό ποσό της κατάθεσής του, αφού περάσει το χρονικό διάστημα για το οποίο τα κατέθεσε. Αν για παράδειγμα η κατάθεση είναι προθεσμίας ενός έτους, η ανάληψη μπορεί να γίνει μετά την πάροδο του έτους. Αν ο καταθέτης θέλει να απόσύρει το ποσό της κατάθεσής του νωρίτερα του έτους υφίσταται από την εμπορική τράπεζα κάποιο προκαθορισμένο πρόστιμο.

Πρέπει να τονίσουμε ότι οι εμπορικές τράπεζες πληρώνουν στους καταθέτες τόκους με βάση κάποιο επιτόκιο. Το επιτόκιο που καταβάλλουν οι εμπορικές τράπεζες δεν είναι το ίδιο για όλες τις καταθέσεις. Συνήθως όσο μεγαλύτερη είναι η προθεσμία κατάθεσης τόσο μεγαλύτερο είναι το επιτόκιο.

β) Δανείζουν τις απόταμιεύσεις σε επιχειρήσεις και άτομα που έχουν ανάγκη χρηματικών κεφαλαίων. Οι εμπορικές τράπεζες είναι κερδοσκοπικοί οργανισμοί και όπως όλες οι επιχειρήσεις επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των κερδών τους. Επομένως οι εμπορικές τράπεζες προκειμένου να καλύψουν αφενός το κόστος λειτουργίας τους και αφετέρου να εξασφαλίσουν κέρδη, προχωρούν στην περοχή δανείων από τα χρηματικά ποσά που έχουν κατατεθεί σε αυτές. Μέσω των δανείων που χορηγούν οι εμπορικές τράπεζες εισπράττουν τόκους ανάλογα με το επιτόκιο με το οποίο χρεώνεται ο δανειζόμενος. Είναι βέβαια ευ-

νόητο ότι το επιτόκιο το οποίο καταβάλλει η εμπορική τράπεζα στους καταθέτες είναι μικρότερο από το επιτόκιο με το οποίο χρεώνει τους δανειζόμενους.

γ) *Παρέχουν διάφορες υπηρεσίες και συμβουλές στους πελάτες τους.*

δ) *Δημιουργούν το ονομαζόμενο τραπεζικό (πλασματικό) χρήμα.*

Άσκηση 1

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, και να συμπληρώστε τα κενά :

- 1) Η ----- περιλαμβάνει τη ζήτηση και την προσφορά βραχυπρόθεσμων χρηματικών μέσων και τίτλων ενώ αντίθετα η ----- περιλαμβάνει τη ζήτηση και την προσφορά μακροπρόθεσμων χρηματικών κεφαλαίων.
- 2) Στο τραπεζικό σύστημα μιας χώρας υπάρχουν δυο κατηγορίες τραπεζών οι ----- τράπεζες και οι ----- τράπεζες.
- 3) Οι ----- τράπεζες είναι επιχειρήσεις με ----- χαρακτήρα, που έχουν ως κύρια δραστηριότητά τη μεσολάβησή τους στην ----- χρήματος.
- 4) Η πίστη είναι οργανωμένη σε αυτό που ονομάζουμε -----.
- 5) Το επιτόκιο το οποίο καταβάλλει η εμπορική τράπεζα στους καταθέτες είναι μικρότερο από το επιτόκιο με το οποίο χρεώνει τους δανειζόμενους. (Σ) (Λ)
- 6) Μια λειτουργία των εμπορικών τραπεζών είναι να δανείζουν τις απόταμιεύσεις σε επιχειρήσεις και άτομα που έχουν ανάγκη χρηματικών κεφαλαίων. (Σ) (Λ)
- 7) Όταν πραγματοποιείται μια κατάθεση ταμιευτηρίου η εμπορική τράπεζα χορηγεί στον καταθέτη ένα βιβλιάριο επιταγών δίνοντάς του το δικαίωμα αλλά και την ευχέρια να χρησιμοποιεί στις συναλλαγές του επιταγές αντί μετρητά (Σ) (Λ)
- 8) Το επιτόκιο που καταβάλλουν οι εμπορικές τράπεζες είναι το ίδιο για όλες τις καταθέσεις. (Σ) (Λ)
- 9) Η αξία όλων των επιταγών του καταθέτη σε μια κατάθεση όψεως, δεν πρέπει να υπερβαίνει το αρχικό ποσό της κατάθεσής του. (Σ) (Λ)

8.2.1 Το ποσοστό ρευστών διαθεσίμων

Τα άτομα καταθέτουν τα χρήματά τους στις εμπορικές τράπεζες για διάφορους λόγους όπως είναι:

- i) Η ασφάλεια που παρέχουν οι τράπεζες στα χρήματά τους από απώλεια, κλοπή κ.λ.π
- ii) η διευκόλυνση στις συναλλαγές
- iii) η είσπραξη τόκων κ.λ.π

Τα διάφορα άτομα μπορούν επίσης να απόσύρουν τα χρήματά τους ανάλογα με τις ανάγκες τους, σε διάφορες χρονικές στιγμές και σε διάφορες ποσότητες. Σε καθημερινή βάση άλλοι καταθέτουν χρηματικά ποσά στις εμπορικές τράπεζες και άλλοι απόσύρουν.

Από την τραπεζική πείρα προκύπτει ότι σε κανονικές συνθήκες ένα μικρό ποσοστό των καταθέσεων (10%-20%) ζητούνται σε μετρητά. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι οι εμπορικές τράπεζες μπορούν να δανείζουν σε τρίτους ένα μεγάλο μέρος των καταθέσεων χωρίς να κινδυνεύουν να βρεθούν σε δύσκολη θέση να μην έχουν να δώσουν χρήματα όταν τους ζητηθεί. Η τραπεζική πείρα έχει δείξει ότι αν μια τράπεζα έχει για παράδειγμα καταθέσεις 100€ μπορεί να δανείζει χωρίς κίνδυνο π.χ τα 85€ και να κρατά ένα **ποσοστό ρευστών διαθεσίμων** όπως

λέγεται αξίας 15€. Με το απόθεμα των 15€ και με τις πρόσθετες καθημερινές καταθέσεις οι εμπορικές τράπεζες μπορούν να καλύψουν τις καθημερινές αναλήψεις.

8.2.2 Η δημιουργία τραπεζικού (πλασματικού) χρήματος από τις εμπορικές τράπεζες

Ας υποθέσουμε ότι ένα άτομο Α κάνει μια κατάθεση ύψους 1.000€ στην τράπεζα Χ. Η τράπεζα δίνει στον καταθέτη, έναντι αυτής της κατάθεσης ένα βιβλιάριο επιταγών στον καταθέτη, ο οποίος έχει το δικαίωμα αλλά και την ευχέρια να χρησιμοποιεί στις συναλλαγές του επιταγές αντί για μετρητά. Βέβαια η αξία όλων των επιταγών δεν πρέπει να υπερβαίνει το ποσό των 1.000 €. Αυτό σημαίνει ότι κάθε επιταγή που εκδίδει ο Α πρέπει να έχει αντίκρουσμα στην τράπεζα Χ. Άρα η αγοραστική δύναμη του Α ανέρχεται στα 1.000 €.

Κάθε εμπορική τράπεζα όπως γνωρίζουμε έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα και απόβλέπει στη μεγιστοποίηση του κέρδους της μέσω της χορήγησης δανείων.

Όπως γνωρίζουμε οι εμπορικές τράπεζες δεν μπορούν να χορηγήσουν το σύνολο των καταθέσεων τους σε δάνεια, διατηρώντας ένα μέρος των καταθέσεων με τη μορφή ρευστών διαθεσίμων, όπως επιβάλλεται από την κεντρική τράπεζα στα πλαίσια άσκησης της νομισματικής πολιτικής του κράτους.

Αν υποθέσουμε ότι το ποσοστό ρευστών διαθεσίμων είναι 10%, η τράπεζα Χ θα διατηρήσει μετρητά $1.000 \cdot 10\% = 100$ € και τα υπόλοιπα 900 € θα τα δανείσει σε ένα άτομο Β.

Έστω ότι ο Β καταθέτει ολόκληρο το ποσό των 900 € σε μια άλλη τράπεζα Υ, η οποία του χορηγεί επίσης ένα βιβλιάριο επιταγών για να τις χρησιμοποιεί στις συναλλαγές του.

Ότι ισχύει για τον Α ισχύει και για τον Β, δηλαδή δεν μπορεί να εκδόσει αξία επιταγών μεγαλύτερη από 900€. Άρα και τα δυο άτομα μαζί ο Α και ο Β έχουν αγοραστική δύναμη μέσω των επιταγών που τους έχουν χορηγηθεί 1.900 €.

Παρατηρούμε ότι οι δυο εμπορικές τράπεζες Χ και Υ με βάση τα 1.000€ μπόρεσαν να δημιουργήσουν αγοραστική δύναμη σχεδόν διπλάσια, με το σύστημα των επιταγών δηλαδή 1.900€.

Ας εξετάσουμε πόσο μπορεί να αυξηθεί η ποσότητα του πλασματικού χρήματος στην οικονομία. Η τράπεζα Υ η οποία είναι και αυτή κερδοσκοπικός οργανισμός θα ακολουθήσει ακριβώς την ίδια πολιτική με την τράπεζα Χ σχετικά με τις καταθέσεις ύψους.

Διατηρώντας ένα ποσοστό ρευστών διαθεσίμων 10%, από τα 900 € ως μετρητά, θα χορηγήσει το υπόλοιπο ως δάνειο π.χ σε ένα άτομο Γ. Η οικονομική κατάσταση της τράπεζας Υ έχει ως εξής: Χορηγεί ως δάνειο στον Γ ποσό 810 € και διατηρεί ως ρευστά διαθέσιμα τα 90€.

Ο Γ ενεργώντας όπως και ο Β καταθέτει το δάνειο των 810 € σε μια νέα τράπεζα σε λογαριασμό ύψους και παίρνει και αυτός με τη σειρά του ένα βιβλιάριο επιταγών, για να εκδίδει επιταγές συνολικού ύψους 810 €. Άρα και ο Γ εμφανίζεται με ενεργή αγοραστική ζήτηση 810 €.

Έτσι παρατηρούμε ότι ολόκληρη η διαδικασία επαναλαμβάνεται και νέα δάνεια χορηγούνται, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται νέες καταθέσεις ύψους και να χορηγούνται νέα βιβλιάρια επιταγών στους καταθέτες.

Αν προσθέσουμε τις καταθέσεις ύψους των εμπορικών τραπεζών θα έχουμε:

$$1.000 + 900 + 810 = 2.710 \text{ €}$$

Παρατηρούμε ότι από μια αρχική κατάθεση 1.000 € το εμπορικό τραπεζικό σύστημα κατόρθωσε να δημιουργήσει «πλασματικό» χρήμα μέσω των καταθέσεων ύψους συνολικού 2.710€.

Άσκηση 2

Στα παρακάτω να συμπληρώσετε τα κενά, να επιλέξετε τη σωστή απάντηση και να απαντήσετε στις ερωτήσεις:

- 1) Κάθε εμπορική τράπεζα για να μην αντιμετωπίζει προβλήματα θα πρέπει να διατηρεί από τις καταθέσεις που γίνονται σε αυτή ένα μέρος με τη μορφή -----.
- 2) Ένας λόγος για τον οποίο τα διάφορα άτομα διατηρούν καταθέσεις στις εμπορικές τράπεζες είναι η διευκόλυνση στις συναλλαγές τους. (Σ) (Λ)
- 3) Έστω ότι ένα άτομο Α καταθέτει σε μια εμπορική τράπεζα το ποσό των 75.000 €. Η εμπορική τράπεζα από το σύνολο της κατάθεσης δανείζει τις 60.000 €. Το ποσοστό ρευστών διαθεσίμων είναι:

α) 5%	γ) 20%
β) 15%	δ) 18%
- 4) Αν το ύψος μιας κατάθεσης σε μια εμπορική τράπεζα είναι 12.000 € και το ποσοστό ρευστών διαθεσίμων είναι 15%, το ποσό που η τράπεζα θα χορηγήσει ως δάνειο είναι:

α) 7.000 €	γ) 9.000 €
β) 8.500 €	δ) 10.200 €
- 5) Έστω ότι ένα άτομο Α κάνει μια κατάθεση ύψους σε μια εμπορική τράπεζα Χ, ύψους 5.000 € και το ποσοστό ρευστών διαθεσίμων είναι 10%. Η συνολική ποσότητα χρήματος που θα δημιουργηθεί από την κατάθεση των 5.000 € είναι:

α) 20.000 €	γ) 30.000 €
β) 50.000 €	δ) 25.000 €

8.3 Οι Κεντρικές (εκδοτικές) Τράπεζες

Οι κεντρικές τράπεζες είναι οι εκδοτικές τράπεζες, εκείνες δηλαδή που έχουν το αποκλειστικό προνόμιο να εκδίδουν τα χαρτονομίσματα (τραπεζογραμμάτια) και τα κέρματα της νόμιμης κυκλοφορίας. Ο **βασικός ρόλος** των τραπεζών αυτών είναι η ρύθμιση και ο έλεγχος της προσφοράς χρήματος με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η νομισματική σταθερότητα και να προάγεται η οικονομική πρόοδος μιας χώρας.

Η κεντρική ή εκδοτική τράπεζα μιας χώρας δεν είναι κερδοσκοπική επιχείρηση και επομένως δεν δέχεται καταθέσεις, ούτε βέβαια χορηγεί δάνεια. Απότελεί ουσιαστικά το μέσο με το οποίο το Κράτος ασκεί τη **νομισματική του πολιτική**.

Η κεντρικές τράπεζες εμφανίζονται με δυο μορφές:

- Τη μορφή των **κρατικών τραπεζών**, όπου όλο το μετοχικό κεφάλαιο ανήκει στο Κράτος και
- Τη μορφή εκείνη όπου το κεφάλαιο ανήκει τόσο σε ιδιώτες όσο και στο Κράτος ή σε οργανισμούς που ελέγχονται από το Κράτος.

Οι κεντρικές τράπεζες στο παρελθόν είχαν κάποιας μορφής ανεξαρτησία και πολλές φορές είχαν εναντιωθεί, διαμαρτυρούμενες σε κακές παρεμβάσεις του Κράτους, όπως και σε κακούς νομισματικούς χειρισμούς. Σήμερα πολύ σπάνια συναντάμε αυτήν την ανεξαρτησία των κεντρικών τραπεζών δεδομένου ότι οι διοικητές τους διορίζονται από τις εκάστοτε κυβερνήσεις των διαφόρων χωρών.

8.3.1 Οι λειτουργίες των Κεντρικών Τραπεζών

Οι κεντρικές τράπεζες ασκούν κάποιες λειτουργίες. Αυτές είναι:

- α) Το Κράτος δίνει στην κεντρική τράπεζα το **απόκλειστικό προνόμιο** της **έκδοσης** τραπεζογραμματίων.
- β) Η κεντρική τράπεζα είναι εκείνη που **διαφυλάσσει** και **διαχειρίζεται** το χρυσό και τα συναλλαγματικά απόθεματα της χώρας.
- γ) Η κεντρική τράπεζα συμβουλεύει την εκάστοτε κυβέρνηση, όταν αυτή σχεδιάζει την οικονομική και κυρίως τη νομισματική και πιστωτική της πολιτική.
- δ) Η κεντρική τράπεζα είναι η τράπεζα του δημοσίου που συγκεντρώνει τις εισπράξεις και πληρωμές του δημοσίου. Με άλλα λόγια η κεντρική τράπεζα είναι αυτή δηλαδή μέσω της οποίας ο δημόσιος τομέας διεκπαιρεύει τις συναλλαγές του. Η κεντρική τράπεζα δανείζει το δημόσιο από το ποσό των δεσμευμένων καταθέσεων των εμπορικών τραπεζών και χορηγεί στο Κράτος προκαταβολές για την εκτέλεση του κρατικού προϋπολογισμού.
- ε) Η κεντρική τράπεζα ελέγχει και παρακολουθεί την πίστη και γενικά ολόκληρο το τραπεζικό σύστημα για την εφαρμογή των πιστωτικών και συναλλαγματικών κανόνων που ισχύουν. Με άλλα λόγια η κεντρική τράπεζα είναι η τράπεζα που ασκεί έλεγχο στη λειτουργία των εμπορικών τραπεζών.

Από τις παραπάνω λειτουργίες κρίνουμε σκόπιμο να εξηγήσουμε και να αναλύσουμε κάποιες που θεωρούμε ως τις πιο σημαντικές.

8.3.2 Έλεγχος της κεντρικής τράπεζας στις εμπορικές τράπεζες και μέτρα νομισματικής πολιτικής

Ο έλεγχος που ασκείται από την κεντρική τράπεζα πάνω στις εμπορικές τράπεζες έχει ως σκοπό αφενός να προστατεύσει το κοινό το οποίο καταθέτει τα χρήματά του στις εμπορικές τράπεζες και εφεταίρου να κατευθύνει τα δάνεια που χορηγούν οι εμπορικές τράπεζες σε επενδύσεις που βοηθούν στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας, επηρεάζοντας τον όγκο των δανείων που χορηγούν οι εμπορικές τράπεζες.

Ως νομισματική και πιστωτική πολιτική είναι το σύνολο των μέτρων που παίρνει η κεντρική τράπεζα σε συνεργασία με την εκάστοτε κυβέρνηση και έχουν ως σκοπό να μεταβάλλουν την ποσότητα του χρήματος.

Η κεντρική τράπεζα είναι το μέσο, με το οποίο το κράτος ασκεί τη νομισματική του πολιτική και έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει το σύνολο των πιστώσεων που χορηγούνται από τις εμπορικές τράπεζες με την επιβολή ορισμένων μέτρων. Τα μέτρα αυτά θα μπορούσαμε να τα διακρίνουμε σε δυο κατηγορίες:

- A) **Γενικά μέτρα** που εφαρμόζονται σε ολόκληρο το τραπεζικό σύστημα και
- B) **Ειδικά μέτρα** που η εφαρμογή τους έχει σκοπό να περιορίσει τις πιστώσεις που χορηγούν οι εμπορικές τράπεζες σε ορισμένους δανειστές.

A) *Στα γενικά μέτρα περιλαμβάνονται:*

- 1) *Η πολιτική της μεταβολής του ποσοστού ρευστών διαθεσίμων στις καταθέσεις των εμπορικών τραπεζών,*
- 2) *η πολιτική της ανοικτής αγοράς και*
- 3) *η πολιτική του προεξοφλητικού επιτοκίου*

- *Μεταβολή του ποσοστού ρευστών διαθεσίμων:* Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, οι εμπορικές τράπεζες είναι υποχρεωμένες να διατηρούν ένα μέρος από τις καταθέσεις που γίνονται σε αυτές υπο μορφή ρευστών διαθεσίμων που καθορίζεται από την κεντρική τράπεζα. Έτσι, κάθε φορά που η κεντρική τράπεζα απόφασίζει τον περιορισμό της ποσότητας του χρήματος που κυκλοφορεί, αυξάνει το ποσοστό των ρευστών διαθεσίμων των καταθέσεων που πρέπει να διατηρούν οι εμπορικές τράπεζες.

Αυτή η υποχρεωτική αύξηση που επιβάλλεται στις εμπορικές τράπεζες τις αναγκάζει να περιορίσουν το μέγεθος των πιστώσεών τους, αφού το μέγεθος αυτό βρίσκεται σε αναλογία με το ποσοστό ρευστών διαθεσίμων των καταθέσεών τους.

Παράδειγμα: Υποθέτουμε ότι για κάθε κατάθεση 100 € η εμπορική τράπεζα είναι υποχρεωμένη από τους περιορισμούς που επιβάλλει η κεντρική τράπεζα, να διατηρεί π.χ 15 € ως ρευστά διαθέσιμα. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να διαθέσει σε διάφορα δάνεια 85 €. Μια αλλαγή της πολιτικής της κεντρικής τράπεζας μπορεί να ορίσει ότι το ποσοστό των ρευστών διαθεσίμων είναι 25%. Αυτό έχει ως συνέπεια τη μείωση των πιστώσεων των εμπορικών τραπεζών σε 75 € και φυσικά μειώνεται και ο όγκος του χρήματος που κυκλοφορεί. Το αντίθετο βέβαια μπορεί να συμβεί αν το ποσοστό μειωθεί στο 10%.

- *Η πολιτική της ανοικτής αγοράς:* Στις ανεπτυγμένες χώρες ένας σημαντικός τρόπος με τον οποίο η κεντρική τράπεζα επηρεάζει τη ρευστότητα των εμπορικών τραπεζών και συνεπώς τον όγκο των πιστώσεων που χορηγούν οι εμπορικές τράπεζες είναι η πολιτική της ανοικτής αγοράς δηλαδή η αγορά και πώληση κρατικών χρεωγράφων από την κεντρική τράπεζα. Όταν η κεντρική τράπεζα διαθέτει κρατικά χρεώγραφα στο κοινό(μέσω του χρηματιστηρίου αξιών) τότε μειώνονται οι καταθέσεις του κοινού στις εμπορικές τράπεζες και συνεπώς η δυνατότητα των εμπορικών τραπεζών να χορηγούν πιστώσεις. Αντίθετα όταν η κεντρική τράπεζα αγοράζει κρατικά χρεώγραφα από το κοινό, αυξάνεται ο όγκος των καταθέσεων του κοινού στις εμπορικές τράπεζες και συνεπώς αυξάνεται η δυνατότητα των εμπορικών τραπεζών να χορηγούν πιστώσεις καθώς και ο όγκος του χρήματος που κυκλοφορεί στην οικονομία.
- *Η πολιτική του προεξοφλητικού επιτοκίου:* Το προεξοφλητικό επιτόκιο είναι το επιτόκιο με το οποίο η κεντρική τράπεζα μπορεί να δανείζει χρήματα στις εμπορικές τράπεζες. Ονομάζεται προεξοφλητικό επειδή οι εμπορικές τράπεζες δανείζονται χρήματα από την κεντρική τράπεζα προεξοφλώντας απαιτήσεις τους. Όταν η κεντρική τράπεζα επιθυμεί να περιορίσει την προσφορά χρήματος, μπορεί να *αυξήσει* το *προεξοφλητικό επιτόκιο* οπότε οι εμπορικές τράπεζες είναι λιγότερο πρόθυμες να απευθυνθούν σε αυτή για δανεισμό και επιπλέον αναγκάζονται να αυξήσουν το επιτόκιο με το οποίο οι ίδιες χορηγούν δάνεια. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της ποσότητας του χρήματος που ζητείται από το κοινό για δανεισμό και με αυτό τον τρόπο μειώνεται ο όγκος του χρήματος που διοχετεύεται στην οικονομία.

Αντίθετα όταν η κεντρική τράπεζα επιθυμεί την αύξηση της προσφοράς του χρήματος, **μειώνει το προεξοφλητικό επιτόκιο** με αποτέλεσμα την αύξηση της ποσότητας του χρήματος που ζητείται για δανεισμό και κατά συνέπεια τη διοχέτευση περισσότερου χρήματος στην οικονομία.

Παράδειγμα: Υποθέτουμε ότι ένας έμπορος Α αγοράζει προϊόντα από έναν άλλο χονδρέμπορο Β με σκοπό να τα διαθέσει στο κατάστημά του και αντί για μετρητά υπογράφει μια συναλλαγματική μέσω της οποίας «υπόσχεται» να καταβάλει το οφειλόμενο ποσό σε ένα ορισμένο χρονικό διάστημα π.χ σε τρεις μήνες. Ο χονδρέμπορος Β μπορεί να προεξοφλήσει τη συναλλαγματική στην εμπορική τράπεζα με την οποία συνεργάζεται, να εισπράξει το οφειλόμενο ποσό το οποίο βέβαια είναι μειωμένο κατά τον τόκο τριών μηνών. Με αυτόν τον τρόπο ο χονδρέμπορος Β εισπράττει το χρηματικό ποσό που αντιστοιχεί στην αξία των προϊόντων που πούλησε και η εμπορική τράπεζα έναντι των χρημάτων που έδωσε στον χονδρέμπορο παίρνει τη συναλλαγματική. Τώρα η εμπορική τράπεζα έχει δυο δυνατότητες:

- i) να κρατήσει τη συναλλαγματική και να εισπράξει το χρηματικό ποσό όταν λήξει η περίοδος των τριών μηνών και
- ii) να ζητήσει από την κεντρική τράπεζα προεξόφληση της συναλλαγματικής. Στην περίπτωση αυτή, ανάλογα με το προεξοφλητικό επιτόκιο που έχει επιβάλλει η κεντρική τράπεζα στις εμπορικές, η εμπορική τράπεζα θα εισπράξει το χρηματικό ποσό με μειωμένο τόκο.

Μπορούμε εύκολα να κατανοήσουμε ότι όσο μεγαλύτερο είναι το προεξοφλητικό επιτόκιο τόσο πίο ασύμφορο είναι για τις εμπορικές τράπεζες να ζητούν προεξόφληση των χρεωγράφων που ήδη έχουν από την κεντρική τράπεζα και συνεπώς μειώνεται ο όγκος των χρεωγράφων που οι ίδιες δέχονται για προεξόφληση. Με αυτόν τον τρόπο περιορίζεται η ποσότητα του χρήματος που κυκλοφορεί.

- B)** Στα ειδικά μέτρα που μπορεί να πάρει η εκδοτική τράπεζα για τον πιστωτικό περιορισμό των εμπορικών τραπεζών ανήκουν:
- 1) *ο καθορισμός διαφορετικών ποσοστών χρηματοδότησης ορισμένων κλάδων της οικονομίας και]*
 - 2) *η απαγόρευση της χορήγησης πιστώσεων για καταναλωτικούς σκοπούς.*

Η ανάλυση των παραπάνω μέτρων δεν θα γίνει επειδή ξεφεύγει από το σκοπό του παρόντος βιβλίου.

Άσκηση 3

Στα παρακάτω να συμπληρώσετε τα κενά, να επιλέξετε τη σωστή απάντηση

- 1) Η κεντρική τράπεζα αποτελεί ουσιαστικά το μέσο με το οποίο το Κράτος ασκεί τη ----- του -----
- 2) Ένας τρόπος με τον οποίο η κεντρική τράπεζα επηρεάζει τη ρευστότητα των εμπορικών τραπεζών είναι η πολιτική της -----.
- 3) Όταν η κεντρική τράπεζα επιθυμεί να περιορίσει την προσφορά χρήματος, μπορεί να αυξήσει το -----.

- 4) Βασικός ρόλος της κεντρικής τραπεζας είναι η ρύθμιση και ο έλεγχος της προσφοράς χρήματος με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η νομισματική σταθερότητα και να προάγεται η οικονομική πρόοδος μιας χώρας. (Σ) (Λ)
- 5) Όταν η κεντρική τράπεζα διαθέτει κρατικά χρεώγραφα στο κοινό αυξάνεται η δυνατότητα των εμπορικών τραπεζών να χορηγούν πιστώσεις. (Σ) (Λ)
- 6) Κάθε φορά που η κεντρική τράπεζα αποφασίζει την αύξηση της ποσότητας του χρήματος που κυκλοφορεί, μειώνει το ποσοστό των ρευστών διαθεσίμων των καταθέσεων που πρέπει να διατηρούν οι εμπορικές τράπεζες. (Σ) (Λ)
- 7) Η κεντρική τράπεζα είναι η τράπεζα που ασκεί έλεγχο στη λειτουργία των εμπορικών τραπεζών. (Σ) (Λ)
- 8) Η κεντρική τράπεζα είναι η τράπεζα η οποία:
 - α) Μέσω των δανείων που χορηγεί οι εισπράττει τόκους ανάλογα με το επιτόκιο με το οποίο χρεώνεται ο δανειζόμενος
 - β) Δέχεται καταθέσεις ταμιευτηρίου από το κοινό
 - γ) Είναι αυτή μέσω της οποίας ο δημόσιος τομέας διεκπαιρώνει τις συναλλαγές του.
 - δ) Δημιουργεί «πλασματικό» χρήμα.

8.4 Οι χρηματοδοτικοί οργανισμοί

Εκτός από τις εμπορικές τράπεζες, υπάρχουν και διάφοροι άλλοι τύποι χρηματοδοτικών οργανισμών που ασκούν παρόμοιες οικονομικές δραστηριότητες με τις εμπορικές τράπεζες. Οι χρηματοδοτικοί αυτοί οργανισμοί εμφανίστηκαν αρχικά σε οικονομικά αναπτυγμένες χώρες όπως στις Η.Π.Α, Μ. Βρετανία, Γαλλία κ.λ.π

Οι κυριότεροι χρηματοδοτικοί οργανισμοί θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι οι εξείς:

- **Τράπεζες αμοιβαίων κεφαλαίων :** Η οικονομική τους λειτουργία συνίσταται στην τοποθέτηση των καταθέσεων των διαφόρων ατόμων στην αγορά κρατικών ομολόγων, τίτλων (ομολόγων) ανωνύμων εταιριών που παρουσιάζουν μικρό οικονομικό κίνδυνο και μεγάλη σχετικά ασφάλεια καθώς και στη δανειοδότηση διαφόρων κλάδων της οικονομίας κυρίως του οικοδομικού. Από τις καταθέσεις που έχουν, διατηρούν ένα ποσοστό που δεν το επενδύουν. Με αυτό το τρόπο παρέχουν στους καταθέτες τους ένα εισόδημα από τις τοποθετήσεις που πραγματοποιούν ενώ ταυτόχρονα διατηρούν και ρευστότητα. Οι καταθέτες κάθε φορά που επιθυμούν να απόσύρουν μέρος ή και όλες τις καταθέσεις τους θα πρέπει να γνωστοποιήσουν την επιθυμία τους στην τράπεζα κάποιο χρονικό διάστημα νωρίτερα (ένα ή δυο μήνες), ανάλογα με τους περιορισμούς που έχουν θέσει οι τράπεζες αμοιβαίων κεφαλαίων.
- **Ασφαλιστικές εταιρίες:** Οι ασφαλιστικές εταιρίες οι οποίες πωλούν διαφόρων ειδών ασφαλιστικά προγράμματα αποτελούν επίσης χρηματοδοτικούς οργανισμούς. Η δική τους οικονομική λειτουργία είναι η συγκέντρωση των απόταμιεύσεων των ασφαλισμένων, μέσω της καταβολής ασφαλίσεων και η τοποθέτηση αυτών των απόταμιεύσεων σε διάφορες επενδύσεις όπως είναι η αγορά ομολόγων και μετοχών διαφόρων ανωνύμων εταιριών.

Επίσης οι εταιρίες αυτές δεν έχουν ανάγκη για διατήρηση χρηματικών κεφαλαίων με τη μορφή ρευστών διαθεσίμων επειδή η ρευστοποίηση μιας ασφάλειας από τον αγοραστή της παρουσιάζει μικρή πιθανότητα. Το γεγονός ότι οι ασφαλιστικές εταιρίες δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας τους δίνει μεγαλύτερη δυνατότητα επένδυσης των χρηματικών τους κεφαλαίων σε χρηματιστηριακούς τίτλους.

- **Πιστωτικές ενώσεις:** Αυτοί οι χρηματοδοτικοί οργανισμοί οι οποίοι πρωτοεμφανίστηκαν στις Η.Π.Α στις αρχές τις δεκαετίας του 1930, έχουν ως βασική οικονομική λειτουργία να συγκεντρώνουν τις απόταμιεύσεις των μελών τους έναντι βέβαια κάποιου τόκου, και χορηγούν δάνεια στα μέλη τους για καταναλωτικούς σκοπούς. Η χορήγηση καταναλωτικών δανείων στα μέλη των πιστωτικών ενώσεων γίνεται έναντι κάποιου τόκου, που η επιβάρυνσή του είναι χαμηλότερη από εκείνη των εμπορικών τραπεζών. Τέτοιους χρηματοδοτικούς οργανισμούς μπορούν να δημιουργήσουν διάφορες ομάδες ατόμων όπως π.χ οι υπάλληλοι μιας επιχείρησης.
- **Εταιρίες επένδυσεων κεφαλαίων:** Αυτοί οι χρηματοδοτικοί οργανισμοί προσπαθούν να προσελκύσουν και να συγκεντρώσουν τις απόταμιεύσεις του κοινού, δίνοντας στα διάφορα άτομα που εμπιστεύονται τις απόταμιεύσεις τους σε αυτές τις εταιρίες μετοχές τους και με τα χρηματικά κεφάλαια που συγκεντρώνονται αγοράζουν μεγάλη ποικιλία χρηματιστηριακών τίτλων. Το γεγονός ότι οι εταιρίες επενδύσεων κεφαλαίων, επενδύουν τα κεφάλαιά τους σε μεγάλη ποικιλία μετοχών και ομολόγων σημαίνει ότι έχουν μεγάλη χρηματιστηριακή εμπειρία και γνώση της κεφαλαιαγοράς, με αποτέλεσμα από τη μια να ελαχιστοποιούν τον κίνδυνο των επενδύσεών τους και από την άλλη να επιτυγχάνουν μεγάλες χρηματικές απόδόσεις.

Οι εταιρίες επενδύσεων κεφαλαίων διακρίνονται σε δυο κατηγορίες:

- α) Αυτές που εκδίδουν ένα ορισμένο αριθμό μετοχών και
- β) αυτές που εκδίδουν οποιοδήποτε αριθμό μετοχών, κάθε φορά που εμφανίζονται νέοι μέτοχοι που επιθυμούν να αγοράσουν νέες μετοχές. Οι εταιρίες αυτές παρέχουν στους μετόχους τους μέρισμα, αλλά και την πιθανότητα κέρδους που προέρχεται από την άνοδο των τιμών των μετοχών στο χρηματιστήριο αξιών.

Πρέπει να αναφέρουμε ότι εκτός από τους πιο πάνω χρηματοδοτικούς οργανισμούς υπάρχουν και άλλα είδη τέτοιων οργανισμών όπως π.χ οι συνεταιρισμοί απόταμιεύσεων και δανείων, οι τράπεζες επενδύσεων, οι εταιρίες χρηματοδότησης καταναλωτών κ.λ.π. Όλοι αυτοί οι χρηματοδοτικοί οργανισμοί, έχουν όπως ήδη έχουμε αναπτύξει, την ίδια βασική οικονομική λειτουργία, δηλαδή την τροφοδότηση της οικονομίας με χρηματικά κεφάλαια για την κάλυψη των αναγκών σε δαπάνες επένδυσης.

Άσκηση 4

Στα παρακάτω να συμπληρώσετε τα κενά, να επιλέξετε τη σωστή απάντηση

- 1) Οι ----- πωλούν διαφόρων ειδών ασφαλιστικά προγράμματα αποτελούν επίσης -----.
- 2) Οι εταιρίες επενδύσεων κεφαλαίων παρέχουν στους ----- τους -----.
- 3) Η χορήγηση καταναλωτικών δανείων στα μέλη των ----- γίνεται έναντι κάποιου τόκου.

- 4) Οι ασφαλιστικές εταιρίες έχουν μεγάλη ανάγκη για διατήρηση χρηματικών κεφαλαίων με τη μορφή ρευστών διαθεσίμων. (Σ) (Λ)
- 5) Οι καταθέτες των τραπεζών αμοιβαίων κεφαλαίων κάθε φορά που επιθυμούν να απόσπασουν μέρος ή και όλες τις καταθέσεις τους θα πρέπει να γνωστοποιήσουν την επιθυμία τους στην τράπεζα κάποιο χρονικό διάστημα νωρίτερα. (Σ) (Λ)
- 6) Όλοι οι χρηματοδοτικοί οργανισμοί, έχουν την ίδια βασική οικονομική λειτουργία, δηλαδή την τροφοδότηση της οικονομίας με χρηματικά κεφάλαια για την κάλυψη των αναγκών σε δαπάνες επένδυσης. (Σ) (Λ)

ΣΥΝΟΨΗ

- 1) Μέσα στο τραπεζικό σύστημα μιας χώρας δραστηριοποιούνται **οι εμπορικές τράπεζες και η κεντρική τράπεζα**.
- 2) Οι εμπορικές τράπεζες είναι κερδοσκοπικές επιχειρήσεις με αντικείμενο τη διαμεσολάβησή τους στην αγορά χρήματος. Δέχονται τις **αποταμιεύσεις** του κοινού με τη μορφή καταθέσεων και χορηγούν **δάνεια**.
- 3) Επίσης μέσω των καταθέσεων όψεως δημιουργούν «**πλασματικό**» (τραπεζικό) χρήμα.
- 4) Η κεντρική τράπεζα δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα, είναι η τράπεζα μέσω της οποίας η εκάστοτε κυβέρνηση ασκεί τη **νομισματική και πιστωτική της πολιτική** και ασκεί κάποιες λειτουργίες.
- 5) Επίσης η κεντρική τράπεζα **ασκεί έλεγχο** στο τρόπο λειτουργίας των εμπορικών τραπεζών.
- 6) Εκτός από την κεντρική τράπεζα και τις εμπορικές τράπεζες μέσα στα πλαίσια λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος δραστηριοποιούνται και διάφοροι άλλοι **χρηματοδοτικοί οργανισμοί**.
- 7) Οι κυριότεροι χρηματοδοτικοί οργανισμοί θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι οι εξής:
 - α) **τράπεζες αμοιβαίων κεφαλαίων**
 - β) **ασφαλιστικές εταιρίες**,
 - γ) **πιστωτικές ενώσεις** και
 - δ) **εταιρίες επένδυσεων κεφαλαίων**

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΕΤΑΙΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

- 1) «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία»: Θ. Γεωργακόπουλος-Θ. Λιανός- Θ. Μπένος- Γ. Τσεκούρας-Μ. Χατζηπροκοπίου-Γ. Χρήστου Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2002.
Κεφάλαιο 18 Ο ενδιαφερόμενος μπορεί να εμβαθύνει στη σύγχρονη εγχρήματη οικονομία, να πάρει πληροφορίες για τα είδη χρήματος που κυκλοφορούν σε μια σύγχρονη οικονομία καθώς και να μελετήσει τον τρόπο λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος
- 2) «Εισαγωγή στη σύγχρονη Μακροοικονομική»: Α. Κώττη – Γ. Κώττη Αθήνα 1998
Κεφάλαιο VIII. Ο ενδιαφερόμενος μπορεί να μελετήσει τον τρόπο με τον οποίο δημιουργείται χρήμα μέσω των εμπορικών τραπεζών, τη ζήτηση, την προσφορά χρήματος και την έννοια του επιτοκίου. Επίσης στο Παράρτημα Α του κεφαλαίου VIII. δίνονται χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με το τραπεζικό σύστημα και την νομισματική πολιτική στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

«Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία»: Θ. Γεωργακόπουλος-Θ. Λιανός- Θ. Μπένος- Γ. Τσεκούρας-Μ. Χατζηπροκοπίου-Γ. Χρήστου, Αθήνα 2002

« Εισαγωγή στη σύγχρονη Μακροοικονομική»: Α. Κώττη – Γ. Κώττη, Αθήνα 1998

«Αρχές Οικονομικής Επιστήμης» Τεύχος Α': Θ. Μπένος – Στ. Σαραντίδης 1990

«Μακροοικονομία θεωρία και πολιτική»: Ε. Πουρναράκης, Αθήνα 1997

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

www.ineotoe.gr

www.investopedia.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις ασκήσεων

Άσκηση 1

- 1) χρηματαγορά, κεφαλαιαγορά
- 2) εμπορικές, κεντρικές
- 3) εμπορικές, κερδοσκοπικό, αγορά
- 4) πιστωτική αγορά
- 5) (Σ)
- 6) (Σ)
- 7) (Λ)
- 8) (Λ)
- 9) (Σ)

Άσκηση 2

- 1) ρευστών διαθεσίμων
- 2) (Σ)
- 3) γ (20%)
- 4) δ (10.200 €)
- 5) β (50.000 €)

Άσκηση 3

- 1) νομισματική πολιτική
- 2) ανοικτής αγοράς
- 3) προεξοφλητικό επιτόκιο
- 4) (Σ)
- 5) (Λ)
- 6) (Σ)
- 7) (Σ)
- 8) γ

Άσκηση 4

- 1) ασφαλιστικές εταιρίες
- 2) μετόχους, μέρισμα
- 3) πιστωτικών ενώσεων
- 4) (Λ)
- 5) (Σ)
- 6) (Σ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο

ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

Σκοπός

Στην ενότητα αυτή βασική επιδίωξη είναι να γίνουν κατανοητές από τον ενήλικο τα φαινόμενα του πληθωρισμού και τις ανεργίας, των λόγων που τα δημιουργούν καθώς και ποιά μέτρα μπορούν να ληφθούν για την καταπόλέμιση αυτών των φαινομένων.

Προσδοκόμενα Αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης ενότητας ο εκπαιδευόμενος θα είναι σε θέση:

- Να κατανοήσει την έννοια του πληθωρισμού
- Να αντιληφθεί τα αίτια του πληθωρισμού
- Να γνωρίζει τα είδη του πληθωρισμού
- Να κατανοήσει τα προβλήματα που δημιουργεί ο πληθωρισμός
- Να κατανοήσει την έννοια της ανεργίας και τα αίτια που την προκαλούν
- Να γνωρίζει τα είδη της ανεργίας
- Να γνωρίζει ποιά μέτρα ακολουθούνται για την καταπόλέμιση της ανεργίας

Έννοιες κλειδιά

- Πληθωρισμός
- Ρυθμός πληθωρισμού
- Έρπων – Καλπάζων πληθωρισμός
- Πληθωρισμός ζήτησης
- Πληθωρισμός κόστους
- Στασιμοπληθωρισμός
- Χρηματικό – πραγματικό εισόδημα
- Ανεργία
- Οικονομικός ενεργά πληθυσμός – εργατικό δυναμικό
- Άνεργοι – απασχολούμενοι
- Ποσοστό ανεργίας

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Δυο από τις βασικές επιδιώξεις ενός σύγχρονου Κράτους είναι από τη μια πλευρά η επίτευξη της πλήρους απασχόλησης και από την άλλη η σταθερότητα των τιμών των αγαθών.

Στο βαθμό που οι επιδιώξεις αυτές δεν υλοποιούνται δημιουργούνται δυο σοβαρά προβλήματα: το πρόβλημα του **πληθωρισμού** και το πρόβλημα της **ανεργίας**.

Στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε τα δυο αυτά οικονομικά προβλήματα

9.1 Πληθωρισμός

9.1.1 Έννοια και ορισμός

Ως **πληθωρισμό** ορίζουμε το φαινόμενο κατά το οποίο παρατηρείται μια συνεχής αύξηση στο γενικό επίπεδο των τιμών. Μια και μοναδική αύξηση στο γενικό επίπεδο τιμών δεν συνιστά πληθωρισμό. Επίσης όταν οι τιμές ορισμένων αγαθών και υπηρεσιών αυξάνονται ενώ όταν οι τιμές άλλων αγαθών και υπηρεσιών μειώνονται δεν υπάρχει πληθωρισμός. Άρα ο πληθωρισμός είναι μάλλον ένα φαινόμενο το οποίο είναι δυναμικό και όχι στατικό.

Ο πληθωρισμός μετρείται με το ποσοστό αύξησης του επιπέδου των τιμών κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου (**ρυθμός πληθωρισμού**).

Ο **ρυθμός πληθωρισμού** δείχνει με απλά λόγια πόσο τοις εκατό (%) έχει αυξηθεί το γενικό επίπεδο των τιμών ενός έτους συγκριτικά με το προηγούμενο έτος.

Για παράδειγμα αν υποθέσουμε ότι μια χώρα για το 2006 έχει ρυθμό πληθωρισμού 5%, σημαίνει ότι το γενικό επίπεδο τιμών αυτής της χώρας έχει αυξηθεί κατά 5% το 2006 συγκριτικά με το 2005. Εδώ θα πρέπει να τονίσουμε ότι όταν **μειώνεται** ο πληθωρισμός **δεν μειώνονται οι τιμές αλλά ο ρυθμός αύξησής τους**. Αν συμβολίσουμε με Δ.Τ το δείκτη τιμών καταναλωτή και με Ρ.Π το ρυθμό πληθωρισμού, ο ρυθμός πληθωρισμού μπορεί να υπολογιστεί ως εξής:

$$\text{Ρυθμός Πληθωρισμού} = \frac{\Delta.Τ \text{ τρέχ. έτους} - \Delta.Τ \text{ προηγ. έτους}}{\Delta.Τ \text{ προηγούμενου έτους}} \cdot 100$$

9.1.2 Η ένταση του πληθωρισμού

Ανάλογα με την έντασή του ο πληθωρισμός μπορεί να χαρακτηριστεί ως: **α) έρπων πληθωρισμός και β) καλπάζων πληθωρισμός ή υπερπληθωρισμός**.

- **Ο έρπων πληθωρισμός** είναι πληθωρισμός μικρής έντασης και δεν δημιουργεί σοβαρά προβλήματα. Με άλλα λόγια το επίπεδο των τιμών αυξάνεται κατά ένα μικρό ποσοστό κάτω του 4-5%. Θεωρείται μάλιστα από ορισμένους οικονομολόγους ότι επιδρά θετικά στην παραγωγή γιατί δημιουργεί προσδοκίες κέρδους για τις επιχειρήσεις. Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι ο έρπων πληθωρισμός ενθαρρύνει τις επενδύσεις λόγω των κερδών που αναμένονται και οδηγεί σε αύξηση της παραγωγής.
- **Ο καλπάζων πληθωρισμός ή υπερπληθωρισμός** αντίθετα χαρακτηρίζεται από πολύ υψηλό ποσοστό αύξησης των τιμών και είναι μεγάλης έντασης. Καλπάζων μπορεί να θεωρηθεί ο πληθωρισμός όταν είναι διψήφιος ή τριψήφιος π.χ. 30%, 50% ή ακόμα και 150 ή 200%. Ορισμένες χώρες σε διάφορες περιοχές της Γης υποφέρουν κατά περιόδους από αυτό το είδος πληθωρισμού π.χ. Αργεντινή, Βολιβία, Βραζιλία κλπ. Ο υπερπληθωρισμός αυτής της εκτάσεως δεν είναι συνηθισμένο φαινόμενο και εμφανίζεται κυρίως σε ανώμαλες οικονομικές καταστάσεις π.χ. σε πολεμικές ή σε μεταπολεμικές περιόδους. Αποτέλεσμα του υπερπληθωρισμού είναι η μεγάλη και συνεχής μείωση της αξίας του χρήματος και της αγοραστικής δύναμης.

- **ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ:**

Ένα μικρό ποσοστό αύξησης των τιμών είναι απόλυτα φυσιολογικό να υπάρχει σε κάθε οικονομία που αναπτύσσεται. Συμβαίνει πολλές φορές να αυξάνονται οι τιμές των προϊόντων επειδή λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας να βελτιώνεται η ποιότητά τους. Η αύξηση όμως αυτή δεν δημιουργεί πληθωρισμό. **Π.χ.** τα κινητά τηλέφωνα νέας τεχνολογίας είναι πολύ καλύτερα από τα κινητά πρώτης γενιάς και η αύξηση των τιμών τους οφείλεται στο γεγονός αυτό.

Επίσης λόγω της τεχνολογικής προόδου, υπηρεσίες που προσφέρονται από διάφορα επαγγέλματα βελτιώνονται διαχρονικά και ένα μέρος από την αύξηση των τιμών τους οφείλεται στη βελτίωση αυτή. **Π.χ** τα συνεργεία αυτοκινήτων έχουν καλύτερο εξοπλισμό και παρέχουν καλύτερες υπηρεσίες σε σχέση με το παρελθόν.

Άσκηση 1

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση και συμπληρώστε τα κενά

- 1) Ως ----- ορίζουμε το φαινόμενο κατά το οποίο παρατηρείται μια συνεχής αύξηση στο ----- των τιμών.
- 2) Ο ----- πληθωρισμός ενθαρρύνει τις ----- λόγω των κερδών που αναμένονται και οδηγεί σε αύξηση της-----.
- 3) Όταν μειώνεται ο πληθωρισμός μειώνονται οι τιμές των αγαθών (Σ) (Α)
- 4) Απότέλεσμα του υπερπληθωρισμού είναι η μεγάλη και συνεχής μείωση της αξίας του χρήματος και της αγοραστικής δύναμης (Σ) (Α)
- 5) Όταν ο πληθωρισμός είναι μικρής έντασης χωρίς να δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην οικονομία χαρακτηρίζεται ως :
 - α) Ρυθμός πληθωρισμού
 - β) Καλπάζων πληθωρισμός
 - γ) Έρπων πληθωρισμός
 - δ) Υπερπληθωρισμός

9.1.3 Τα αίτια του πληθωρισμού

Ο πληθωρισμός μπορεί να προέρχεται είτε από την πλευρά της συνολικής ζήτησης είτε από την πλευρά της συνολικής προσφοράς. Ο πληθωρισμός επμένως διακρίνεται σε **α) πληθωρισμό ζήτησης** και **β) σε πληθωρισμό κόστους**.

- **Πληθωρισμός ζήτησης :** Όταν το γενικό επίπεδο των τιμών αυξάνεται συνέχεια λόγω αύξησης της συνολικήςζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες, τότε ο πληθωρισμός αυτός χαρακτηρίζεται ως **πληθωρισμός ζήτησης**. Η αύξηση αυτή των τιμών λόγω υπερβολικής ζήτησης μπορεί να οδηγήσει διάφορες επιχειρήσεις σε αύξηση της παραγωγής τους αν βέβαια υπάρχουν υποαπασχολούμενοι συντελεστές παραγωγής. Όμως αν η οικονομία βρίσκεται σε στάδιο πλήρους απασχόλησης των συντελεστών παραγωγής η αύξηση των τιμών δεν συνοδεύεται από αύξηση της παραγωγής. Αύξηση των τιμών είναι δυνατόν να προέλθει και από υπερβολική ζήτηση σε σχέση με τις δυνατότητες προσφοράς ορισμένων κλάδων παραγωγής. Αν για παράδειγμα η ζήτηση για

αμνοερίφια το Πάσχα είναι μεγαλύτερη από την προσφορά τους η τιμή του αρνιού θα αυξηθεί.

- **Πληθωρισμός κόστους :** Ο πληθωρισμός ζήτησης μπορεί να εξηγήσει τις συνεχείς αυξήσεις των τιμών των αγαθών σε περιόδους πλήρους απασχόλησης των συντελεστών παραγωγής και της οικονομίας γενικότερα. Δεν μας εξηγεί όμως γιατί αυξάνονται συνεχώς οι τιμές σε περιόδους οικονομικής στασιμότητας και ανεργίας. Στο φαινόμενο αυτό καλείται να δώσει εξήγηση ο **πληθωρισμός κόστους**.

Η θεωρία του πληθωρισμού κόστους στηρίζεται στην ύπαρξη:

- i) **σχυρών εργατικών σωματείων και ii) Μονοπωλίων και ολιγοπωλίων στην αγορά αγαθών και υπηρεσιών**
- i) **σχυρά εργατικά σωματεία:** Σύμφωνα με τη θεωρία του πληθωρισμού κόστους ορισμένα ισχυρά εργατικά σωματεία ζητούν και επιτυγχάνουν σημαντικές αυξήσεις των μισθών των μελών τους ακόμα και σε περιόδους στασιμότητας και ανεργίας. Κατά συνέπεια αυξάνεται το κόστος ανά μονάδα προϊόντος στις επιχειρήσεις στις οποίες γίνεται η αύξηση των μισθών.
- ii) **ονοπωλία και ολιγοπωλία στην αγορά αγαθών και υπηρεσιών:** Ορισμένες επιχειρήσεις η οποίες απασχολούν εργαζομένους οι οποίοι ανήκουν στα σωματεία που αναφέραμε και που έχουν ολιγοπωλιακό ή μονοπωλιακό χαρακτήρα έχουν τη δυνατότητα να μεταφέρουν την αύξηση του κόστους παραγωγής στους καταναλωτές μέσω της αύξησης των τιμών. Επειδή τα προϊόντα που παράγονται από αυτές τις επιχειρήσεις θεωρούνται συνήθως πρώτες ύλες για την παραγωγή άλλων προϊόντων, η αρχική αύξηση των τιμών «απλώνεται» σε ολόκληρη την οικονομία και το γενικό επίπεδο των τιμών αυξάνεται παρά το γεγονός ότι στην οικονομία υπάρχει ανεργία.

Παράδειγμα:

Έστω ότι το σωματείο των εργαζομένων της Δ.Ε.Η ζητά αυξήσεις για το τρέχον έτος οι οποίες υπερβαίνουν τις αυξήσεις που έχει ανακοινώσει το Υπουργείο Οικονομικών. Αν τις επιτύχει αυξάνεται το κόστος παραγωγής της Δ.Ε.Η η οποία λόγω του μονοπωλιακού της χαρακτήρα μπορεί να το καλύψει με αύξηση της τιμής του ηλεκτρικού ρεύματος. Ως γνωστό το ηλεκτρικό ρεύμα είναι απαραίτητο για τη λειτουργία όλων των επιχειρήσεων με αποτέλεσμα να αυξηθεί το κόστος παραγωγής άλλων προϊόντων και κατά συνέπεια και οι τιμές τους στην αγορά.

9.1.4 Ο στασιμοπληθωρισμός

Ύστερα από εμπειρική μελέτη ο καθηγητής A. W. Phillips με βάση κάποια δεδομένα από τη Βρετανία διαπίστωσε ότι υπάρχει αντίστροφη σχέση μεταξύ του πληθωρισμού και ενός άλλου κοινωνικού και οικονομικού φαινομένου, της ανεργίας. Όταν η ανεργία μειωνόταν λόγω ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας ο ρυθμός πληθωρισμού αυξανόταν και αντίστροφα.

Οι εξελίξεις όμως στη δεκαετία του '70 ήταν ανορθόδοξες, αφού τα υψηλά ποσοστά αυξήσεων των τιμών συμβίωναν με την ανεργία. Σε πολλές χώρες κατά περιόδους έχει επομένως παρατηρηθεί συνύπαρξη πληθωρισμού και ανεργίας. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται **στασιμοπληθωρισμός**

Άσκηση 2

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση και συμπληρώστε τα κενά

- 1) Όταν το γενικό επίπεδο των τιμών αυξάνεται συνέχεια λόγω αύξησης της συνολικής ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες, τότε ο πληθωρισμός αυτός χαρακτηρίζεται ως -----
-----.
- 2) Ένας από τους λόγους εμφάνισης ----- είναι η ύπαρξη ισχυρών εργατικών σωματείων.
- 3) Η αύξηση των τιμών λόγω υπερβολικής ζήτησης όταν η οικονομία βρίσκεται σε στάδιο πλήρους απασχόλησης των συντελεστών παραγωγής δεν συνοδεύεται από αύξηση της παραγωγής. (Σ) (Α)
- 4) Το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού παρατηρείται όταν η ανεργία μειώνεται λόγω ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας και ο ρυθμός πληθωρισμού αυξάνεται και αντίστροφα. (Σ) (Α)
- 5) Η ύπαρξη μονοπωλίων και ολιγοπωλίων στην αγορά των αγαθών και των υπηρεσιών είναι μια αιτία για την εμφάνιση:
 - α) Πληθωρισμού ζήτησης
 - β) Πληθωρισμού κόστους
 - γ) Στασιμοπληθωρισμού
 - δ) Έρπωντος πληθωρισμού

9.1.5 Συνέπειες του πληθωρισμού

α) Η αναδιανομή των εισοδημάτων και του πλούτου

Το φαινόμενο του πληθωρισμού οδηγεί στην αναδιανομή των εισοδημάτων και του πλούτου ανάμεσα στις διαφορετικές ομάδες ατόμων. Για να γίνει κατανοητό αυτό είναι χρήσιμο να γίνει μια διάκριση ανάμεσα στο **χρηματικό** και στο **πραγματικό εισόδημα**.

- **Χρηματικό εισόδημα** είναι το σύνολο των χρημάτων που παίρνει ένα άτομο ως εισόδημα σε μια ορισμένη χρονική περίοδο (π.χ μηνιαίος μισθός, ετήσιο εισόδημα κ.λ.π)
- **Πραγματικό εισόδημα** είναι το σύνολο των αγαθών που μπορεί το άτομο να αγοράσει με το χρηματικό του εισόδημα.

Το πραγματικό εισόδημα επηρεάζεται από το γενικό επίπεδο των τιμών, αν βέβαια θεωρήσουμε το χρηματικό εισόδημα σταθερό. Αυτό σημαίνει ότι όσο μεγαλύτερο είναι το επίπεδο των τιμών τόσο λιγότερα αγαθά μπορεί να αγοράζει το άτομο με το χρηματικό του εισόδημα και επομένως τόσο μικρότερο είναι το πραγματικό του εισόδημα. Η σχέση ανάμεσα στο πραγματικό εισόδημα, το χρηματικό εισόδημα και το επίπεδο των τιμών δίνεται από την ακόλουθη σχέση:

$$\text{Πραγματικό Εισόδημα} = \frac{\text{Χρηματικό Εισόδημα}}{\text{Επίπεδο Τιμών}} \cdot 100$$

Από την παραπάνω σχέση γίνεται κατανοητό ότι για να διατηρηθεί το πραγματικό εισόδημα σταθερό, θα πρέπει να αυξάνεται με τον ίδιο ρυθμό όπως το γενικό επίπεδο τιμών. Ας εξετάσουμε λοιπόν ποιές εισοδηματικές ομάδες πλήτονται από τον πληθωρισμό και ποιές ευνοούνται:

i) **Σταθερά χρηματικά εισοδήματα και εισοδήματα που προέρχονται από κέρδη**

- **Πλήττονται από τον πληθωρισμό:** Σε περιόδους ανόδου των τιμών τα άτομα που έχουν σταθερό χρηματικό εισόδημα ή το εισόδημά τους αυξάνεται με ρυθμούς μικρότερους του πληθωρισμού, υφίστανται μια μείωση του πραγματικού τους εισοδήματος. Κατά συνέπεια ο πληθωρισμός πλήττει κυρίως εισοδηματικές ομάδες όπως είναι οι συνταξιούχοι, οι δημόσιοι και ιδιωτικοί υπάλληλοι, και εργάτες. Αυτό συμβαίνει επειδή οι συμβάσεις εργασίας τους δεν ανανεώνονται συχνά και προφανώς το χρηματικό τους εισόδημα δεν αναπροσαρμόζεται σύμφωνα με το ρυθμό αύξησης των τιμών.
Παράδειγμα: Αν δωθούν αυξήσεις στους μισθούς π.χ 3% ενώ ο ρυθμός πληθωρισμού είναι 4% υπάρχει απώλεια αγοραστικής δύναμης (πραγματικού εισοδήματος) για τους μισθωτούς, επειδή οι αυξήσεις που δίνονται δεν καλύπτουν τον πληθωρισμό,
- **Ευνοούνται από τον πληθωρισμό:** Αντίθετα, άτομα που το εισόδημά τους πραγματοποιεί ταχύτερη αύξηση από αυτή του πληθωρισμού ευνοούνται επειδή το πραγματικό τους εισόδημα αυξάνεται. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο πληθωρισμός ευνοεί τους επιχειρηματίες, αυξάνοντας το πραγματικό τους εισόδημα. Αυτό συμβαίνει επειδή σε περιόδους πληθωρισμού οι τιμές των διαφόρων αγαθών αυξάνονται πιο γρήγορα από τις αμοιβές των συντελεστών παραγωγής και επομένως τα έσοδα των επιχειρήσεων αυξάνονται πιο γρήγορα από τις δαπάνες τους.
- **Συμπέρασμα:** Ο πληθωρισμός ευνοεί τα άτομα, που το εισόδημά τους μεταβάλλεται εύκολα, σε βάρος των ατόμων με σταθερό χρηματικό εισόδημα.

ii) **Οι απόταμιεύσεις**

- **Πλήττονται από τον πληθωρισμό:** Ο πληθωρισμός, όπως μπορούμε εύκολα να κατανοήσουμε μειώνει την αγοραστική δύναμη όχι μόνο των σταθερών εισοδημάτων αλλά και κάθε σταθερού χρηματικού ποσού. Σε περιόδους πληθωρισμού μεγάλη σημασία έχει η μείωση της πραγματικής αξίας των απόταμιεύσεων, επειδή αποτελεί αντικίνητρο για απόταμιευση και στρέφει το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος στην καταπόνηση. Όπως καταλαβαίνουμε το βάρος του πληθωρισμού το αντιμετωπίζουν οι μικροί απόταμιευτές οι οποίοι δεν έχουν την κατάλληλη πληροφόρηση για έγκαιρη επένδυση των απόταμιεύσεων τους.

Παράδειγμα: Έστω ότι ένας υπάλληλος έχει απόταμιεύσει 3.000€ σε μια εμπορική τράπεζα. Το επιτόκιο καταθέσεων που δίνει η τράπεζα έστω ότι είναι 2,5% («καθαρό», μετά την παρακράτηση των φόρων). Ανακοινώνεται επίσημα ότι ο ρυθμός πληθωρισμού είναι 3,25%. Σε μια τέτοια περίπτωση ο καταθέτης χάνει μέρος της αγοραστικής δύναμης των χρημάτων του. Ας εξετάσουμε ποιά είναι η απώλεια για τον καταθέτη:

$$\text{Τόκοι καταθέσεων} = 3.000 \cdot 2,5\% = 75$$

$$\text{Καταθέσεις μετά τους τόκους} = 3.000 + 75 = 3.075$$

$$\text{Πραγματική αξία καταθέσεων} = \frac{3.075}{103,25} \cdot 100 = 2.978$$

Αρχικά υπολογίσαμε την ονομαστική (χρηματική) αξία των καταθέσεων μετά τους τόκους. Στη συνέχεια διαιρώντας τις ονομαστικές καταθέσεις με το δείκτη τιμών υπολογίσαμε την πραγματική αξία των καταθέσεων. Άρα ο καταθέτης έχει μια πραγματική απώλεια 22€ στο αρχικό ποσό καταθέσης.

iii) Οι δανειστές και οι δανειζόμενοι

Σε περιόδους πληθωρισμού, *ενοούνται* όσοι δανείζονται χρηματικά ποσά (δανειζόμενοι), έναντι αυτών που δανείζουν (δανειστές) και οι οποίοι *πλήττονται* από τον πληθωρισμό. Αυτό συμβαίνει επειδή η πραγματική αξία του χρηματικού ποσού που δανείζεται είναι μειωμένη το χρόνο εξόφλησης.

Βέβαια θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι δανειστές δανείζουν χρηματικά ποσά έχοντας υπόψη τους την πραγματική απώλεια που θα έχουν από τον πληθωρισμό και γιαυτό το λόγο δανείζουν με κάποιο επιτόκιο. Αν το επιτόκιο είναι μεγαλύτερο ή ίσο με το ρυθμό πληθωρισμού δεν πλήττονται από αυτόν. Αντίθετα πλήττονται αν το επιτόκιο είναι μικρότερο από το ρυθμό πληθωρισμού.

Παράδειγμα: Έστω ένα άτομο Α δανείζει ένα άλλο άτομο Β το ποσό των 10.000€ για ένα χρόνο. Στη διάρκεια του χρόνου ο ρυθμός πληθωρισμού είναι 3%. Άρα ο δείκτης τιμών γίνεται 103. Εξετάζουμε τις παρακάτω περιπτώσεις:

- **Το χρηματικό ποσό των 10.000€ δανείζεται χωρίς επιτόκιο:**

$$\text{Πραγματική αξία του δανειζόμενου ποσού} = \frac{10.000}{103} \cdot 100 \approx 9708 \text{ €}$$

Άρα υπάρχει μια πραγματική απώλεια για τον δανειστή 292€

- **Το χρηματικό ποσό των 10.000€ δανείζεται με επιτόκιο π.χ 2%**

$$\text{Τόκος} = 10.000 \cdot 2\% = 200 \text{ €}$$

Ονομαστική αξία του δανειζόμενου ποσού (μετά τους τόκους) = 10.200 €

$$\text{Πραγματική αξία του δανειζόμενου ποσού} = \frac{10.200}{103} \cdot 100 = 9.903 \text{ €}$$

Άρα υπάρχει μια πραγματική απώλεια για τον δανειστή 97€

- **Το χρηματικό ποσό των 10.000€ δανείζεται με επιτόκιο π.χ 5%**

$$\text{Τόκος} = 10.000 \cdot 5\% = 500 \text{ €}$$

Ονομαστική αξία του δανειζόμενου ποσού (μετά τους τόκους) = 10.500 €

$$\text{Πραγματική αξία του δανειζόμενου ποσού} = \frac{10.500}{103} \cdot 100 = 10.194 \text{ €}$$

Εφόσον το επιτόκιο είναι μεγαλύτερο του ρυθμού πληθωρισμού ενοείται ο δανειστής επειδή η πραγματική αγοραστική του δύναμη αυξάνεται κατά 194 €.

β) Το ισοζύγιο πληρωμών

Αναπόφευκτα επηρεάζεται αρνητικά ο εξωτερικός τομέας της οικονομίας από τον πληθωρισμό. Εφόσον οι τιμές των αγαθών αυξάνονται στο εσωτερικό της χώρας σε σχέση με τις τιμές των αγαθών στο εξωτερικό, είναι λογικό να παρατηρηθεί μια αύξηση στις εισαγωγές σε σχέση με τις εξαγωγές οι οποίες μειώνονται. Αυτό προκαλεί μια επιβάρυνση του ισοζυγίου πληρωμών με άμεσο συνακόλουθο τη μείωση των συναλλαγματικών απόθεμάτων της χώρας.

γ) Η κατανομή των συντελεστών παραγωγής

Ο πληθωρισμός επηρεάζει την (άριστη) κατανομή των παραγωγικών συντελεστών στους διάφορους τομείς της οικονομίας. Σε περιόδους πληθωρισμού αναλαμβάνονται επενδύσεις που κάτω από άλλες συνθήκες δεν θα είχαν αναληφθεί και αυτό επειδή η αύξηση του επιπέδου των τιμών αυξάνει την προσδοκώμενη απόδοση κάποιων επενδύσεων. Έτσι οι παραγωγικοί πόροι της οικονομίας κατανέμονται όχι με τον καλύτερο τρόπο, πράγμα που εκτός των άλλων μειονεκτημάτων που παρουσιάζει, επιβραδύνει την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Άσκηση 3

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση και συμπληρώστε τα κενά

- 1) Το ----- εισόδημα επηρεάζεται από το γενικό επίπεδο των τιμών, αν βέβαια θεωρήσουμε το ----- εισόδημα σταθερό.
- 2) Σε περιόδους πληθωρισμού μεγάλη σημασία έχει η μείωση της ----- αξίας των -----, επειδή αποτελεί αντικίνητρο για απόταμίευση και στρέφει το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος στην -----.
- 3) Αν το ----- είναι μικρότερο από το ----- πληθωρισμού οι δανειστές πλήττονται από τον πληθωρισμό.
- 4) Σε περιόδους ανόδου των τιμών τα άτομα που έχουν σταθερό χρηματικό εισόδημα ή το εισόδημά τους αυξάνεται με ρυθμούς μικρότερους του πληθωρισμού, υφίστανται μια μείωση του πραγματικού τους εισοδήματος. (Σ) (Α)
- 5) Σε περιόδους πληθωρισμού οι παραγωγικοί πόροι της οικονομίας κατανέμονται με τον καλύτερο τρόπο, πράγμα που επιταγχύνει την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. (Σ) (Α)
- 6) Ο πληθωρισμός ευνοεί τους μισθωτούς, αυξάνοντας το πραγματικό τους εισόδημα. (Σ) (Α)
- 7) Ο πληθωρισμός πλήττει κυρίως εισοδηματικές ομάδες που έχουν σταθερό χρηματικό εισόδημα επειδή:
 - α) Οι συμβάσεις εργασίας τους δεν ανανεώνονται συχνά
 - β) Επηρεάζεται αρνητικά ο εξωτερικός τομέας της οικονομίας
 - γ) Η αύξηση του επιπέδου των τιμών αυξάνει την προσδοκώμενη απόδοση κάποιων επενδύσεων.
 - δ) Μειώνονται τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας
- 8) Έστω ένα άτομο Α (δανειστής) δάνεισε ένα άλλο άτομο Β (δανειζόμενος) το ποσό των 10.000€ για ένα χρόνο με επιτόκιο 5% ενώ ο ρυθμός πληθωρισμού είναι 8%. Στο τέλος του χρόνου :
 - α) Ο δανειζόμενος Β ζημιώθηκε κατά 500 €
 - β) Ο δανειστής Α ωφελήθηκε κατά 250 €
 - γ) Ο δανειζόμενος Β ωφελήθηκε κατά 278 €
 - δ) Κανένας από τους δυο δεν ωφελήθηκε ούτε ζημιώθηκε.

9.2 Η ανεργία

9.2.1 Βασικές έννοιες

Ο πληθυσμός μιας χώρας από οικονομική άποψη διακρίνεται σε δυο κατηγορίες: στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό και στον μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό.

- **Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός** ή το **εργατικό δυναμικό** όπως αλλιώς ονομάζεται περιλαμβάνει όλα εκείνα τα άτομα που είναι ικανά για εργασία και επιθυμούν να εργαστούν. Δηλαδή περιλαμβάνονται τα άτομα που **θέλουν** και **μπορούν** να εργαστούν. Το εργατικό δυναμικό αποτελεί τον συντελεστή παραγωγής εργασία και περιλαμβάνει τους **απασχολούμενους** και τους **άνεργους**.
 - **Απασχολούμενοι** θεωρούνται όσοι εργάζονται, έχουν δηλαδή επαγγελματική απασχόληση.
 - **Άνεργοι** όσοι θέλουν και μπορούν να εργαστούν αλλά για διάφορους λόγους που θα εξετάσουμε στη συνέχεια δεν βρίσκουν εργασία.
- **Ο μη οικονομικά ενεργός πληθυσμός** είναι εκείνη η κατηγορία του πληθυσμού που αποτελείται από άτομα τα οποία είτε δεν θέλουν είτε δεν μπορούν να εργαστούν όπως π.χ οι συνταξιούχοι, οι μαθητές, οι νοικοκυρές, οι στρατιώτες που υπηρετούν τη θητεία τους, οι σωματικά ή πνευματικά ανάκανοι για εργασία, οι άεργοι κ.λ.π Με άλλα λόγια ο μη οικονομικά ενεργός πληθυσμός περιλαμβάνει όσους δεν απασχολούνται και δεν αναζητούν εργασία.

9.2.2 Η έννοια και η μέτρηση της ανεργίας

Ανεργία υπάρχει όταν ο συντελεστής παραγωγής εργασία υποαπασχολείται, δηλαδή όταν το εργατικό δυναμικό δεν απασχολείται πλήρως.

Η ανεργία μπορεί να μετρηθεί είτε ως απόλυτο μέγεθος π.χ 200.000 άνεργοι, είτε ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού.

$$\text{Ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{Αριθμός ανέργων}}{\text{Εργατικό δυναμικό}} \cdot 100$$

Παρατήρηση:

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι η ανεργία υπολογίζεται επι του εργατικού δυναμικού μιας χώρας και όχι επι του συνόλου του πληθυσμού.

9.2.3 Μορφές ανεργίας

Σε αυτή την ενότητα θα εξετάσουμε τέσσερα είδη ανεργίας, την ανεργία τριβής, την εποχική ανεργία, την ανεργία από ανεπαρκή ζήτηση ή κυκλική ανεργία και τέλος τη διαρθρωτική ανεργία.

- **Ανεργία τριβής:** Σε όλες τις οικονομίες ακόμα και με τις καλύτερες συνθήκες, υπάρχει πάντα ένα ορισμένο ποσοστό ανεργίας, επειδή διάφορα άτομα μετακινούνται από μια εργασία σε μια άλλη. Κατά τη μετακίνηση αυτή είναι δυνατόν να μεσολαβήσει μια περίοδος ανεργίας. Η ανεργία αυτή ονομάζεται **ανεργία τριβής** και δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο πρόβλημα εφόσον τα άτομα που μετακινούνται βρουν εργασία σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Η ανεργία τριβής είναι πιό έντονη στους νέους που βρίσκονται στην αρχή της σταδιοδρομίας τους και οι οποίοι αποφασίζουν ευκολότερα να εγκαταλείψουν την εργασία που ήδη έχουν και να ψάξουν για κάποια άλλη που τους ικανοποιεί καλύτερα. Επίσης αυτό το είδος ανεργίας παρουσιάζεται περισσότερο σε οικονομίες που μεταβάλλονται γρήγορα, όπου πολλές νέες επιχειρήσεις δημιουργούνται ενώ πολλές παλιές επιχειρήσεις διακόπτουν την λειτουργία τους μη μπορώντας να ακολουθήσουν τις αλλαγές του περιβάλλοντος. Η ύπαρξη της ανεργίας τριβής επιτρέπει στις νέες επιχειρήσεις να βρουν προσωπικό από τις επιχειρήσεις που κλείνουν.

- **Εποχική ανεργία:** Ένα συνηθισμένο φαινόμενο που παρουσιάζεται σε όλες τις οικονομίες είναι αυτό η εποχική ανεργία. Οφείλεται στον εποχιακό χαρακτήρα ορισμένων επαγγελματιών όπως είναι π.χ οι γεωργικές εργασίες, εργασίες σχετικές με τον τουρισμό και άλλες εργασίες εποχιακού χαρακτήρα όπως η πώληση Χριστουγεννιάτικων ή απόκριάτικων ειδών. Αυτό το είδος ανεργίας μπορεί να επηρεάσει όλες τις ηλικίες και δεν αποτελεί σοβαρό πρόβλημα στην οικονομία.
- **Ανεργία από ανεπαρκή ζήτηση ή κυκλική ανεργία:** Όταν σε μια οικονομία η συνολική ζήτηση δεν είναι ικανή να απορροφήσει το προϊόν που παράγεται μέσα στην οικονομία, μειώνεται η παραγωγή με αποτέλεσμα τη μείωση της απασχόλησης των συντελεστών παραγωγής και κατά συνέπεια μείωση της απασχόλησης του συντελεστή εργασία και αύξηση της ανεργίας. Η ανεργία αυτή ονομάζεται ανεργία από ανεπαρκή ζήτηση ή κυκλική ανεργία. Όταν εμφανίζεται αυτό το είδος ανεργίας οι επιχειρήσεις προτιμούν να απόλυσουν τους νεότερους υπαλλήλους και εργάτες επειδή θα πληρώσουν μικρότερες απόζημιώσεις στους απόλυμένους συγκριτικά με αυτές που θα πλήρωναν αν απέλυαν παλαιότερους εργαζόμενους.
- **Διαρθρωτική ανεργία:** Σύμφωνα με αυτό το είδος ανεργίας μπορεί να υπάρξει ανεργία σε μια οικονομία ακόμα και όταν υπάρχει συνολική ζήτηση η οποία είναι ικανή να εξασφαλίσει πλήρη απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών. Στην περίπτωση αυτή παρουσιάζεται η διαρθρωτική ανεργία. Όταν δηλαδή η προσφορά εργασίας δεν ανταπόκρίνεται στη ζήτηση εργασίας, είναι δυνατόν να υπάρξει μια έλλειψη ευκαιριών για ορισμένα άτομα που θέλουν να εργαστούν ενώ για ορισμένες ειδικεύσεις μπορεί να μην υπάρχει επαρκής προσφορά εργατικού δυναμικού. Για παράδειγμα μπορεί να παρατηρείται ανεργία στους οικοδόμους ενώ ταυτόχρονα να υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης σε άλλες ειδικεύσεις όπως π.χ στους υδραυλικούς.
Το πρόβλημα της διαρθρωτικής ανεργίας μπορεί να εμφανιστεί και για έναν άλλο λόγο. Είναι δυνατόν να πλεονάζει η προσφορά εργασίας σε ορισμένες περιοχές της χώρας και η ζήτηση εργασίας να μην καλύπτεται σε άλλες. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν άνεργοι σε μια γεωγραφική περιοχή και θέσεις εργασίας με τις ειδικότητες των ανέργων σε μια άλλη, οι άνεργοι όμως δεν θέλουν να μετακινηθούν από την περιοχή τους.

9.2.3 Οι οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της ανεργίας

Το φαινόμενο της ανεργίας δημιουργεί δυο κυρίως σοβαρές συνέπειες για την κοινωνία μιας χώρας. Από οικονομικής άποψης επειδή ο συντελεστής παραγωγής εργασία υποαπασχολείται υπάρχει μια απώλεια παραγωγής που σημαίνει ότι η οικονομία παράγει μικρότερη ποσότητα προϊόντος από εκείνη που μπορεί σε επίπεδα πλήρους απασχόλησης. Επίσης υπάρχει απώλεια εισοδήματος για τους άνεργους και τις οικογένειές τους και τέλος υπάρχει και ένα οικονομικό κόστος για την κοινωνία (π.χ επιδόματα ανεργίας που καλείται να καταβάλει το Κράτος για την ενίσχυση των ανέργων).

Εκτός από τις οικονομικές συνέπειες υπάρχει και κοινωνικό κόστος εξαιτίας της ανθρώπινης δυστυχίας, των απόγοιτεύσεων και της έλλειψης εισοδήματος για τους άνεργους. Υψηλά ποσοστά ανεργίας σε μια κοινωνία μπορούν να προκαλέσουν κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές όπως επίσης και διάφορα νοσηρά κοινωνικά φαινόμενα όπως εγκληματικότητα, διαζύγια κ.λ.π

9.2.4 Μέτρα καταπόλεμησης της ανεργίας

Όταν υπάρχει *ανεργία από ανεπαρκή συνολική ζήτηση* το Κράτος για την καταπόλεμησης της μπορεί να λάβει μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής δηλαδή να αυξήσει τις δημόσιες δαπάνες ή να μειώσει τη φορολογία και με τον τρόπο αυτό να αυξηθούν τα εισοδήματα, η συνολική ζήτηση και κατά συνέπεια η παραγωγή στην οικονομία. Τα μέτρα αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα την αύξηση της συνολικής ζήτησης για εργασία και τη μείωση της ανεργίας.

Το Κράτος επίσης μπορεί να ακολουθήσει και μέτρα νομισματικής πολιτικής. Μέσω των νομισματικών αρχών (Κεντρική Τράπεζα) το Κράτος, μειώνοντας τα επιτόκια αυξάνει την προσφορά χρήματος με αποτέλεσμα την αύξηση των επενδύσεων και της συνολικής ζήτησης. Με την αύξηση της συνολικής ζήτησης θα αυξηθεί η παραγωγή και κατά συνέπεια θα αυξηθεί και η απασχόληση.

Όταν αντίθετα υπάρχει *διαρθρωτική ανεργία* το Κράτος έχει περιορισμένες δυνατότητες να ασκήσει αποτελεσματική πολιτική. Για την καταπόλεμηση της διαρθρωτικής ανεργίας το Κράτος μπορεί να εφαρμόσει προγράμματα τεχνικής εκπαίδευσης των ανειδίκευτων εργατών ή μετεκπαίδευσης των ειδικευμένων εργατών που για τις ειδικότητές τους δεν υπάρχει ζήτηση εργασίας.

Επίσης μπορούν να δοθούν κίνητρα για την εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων σε περιοχές που υπάρχει ανεργία ή τέλος ακολουθούνται ειδικά προγράμματα μετανάστευσης των ανέργων από περιοχές που υπάρχει πλεόνασμα προσφοράς εργασίας σε άλλες περιοχές της χώρας όπου είναι αυξημένη η ζήτηση εργασίας.

Άσκηση 4

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση και συμπληρώστε τα κενά

- 1) Το εργατικό δυναμικό αποτελεί τον συντελεστή παραγωγής ----- και περιλαμβάνει τους ----- και τους -----.
- 2) Με άλλα λόγια ο ----- πληθυσμός περιλαμβάνει όσους δεν απασχολούνται και δεν αναζητούν εργασία.
- 3) Η ----- επιτρέπει στις νέες επιχειρήσεις να βρουν προσωπικό από τις επιχειρήσεις που κλείνουν.

- 4) Οι άνεργοι είναι μέρος του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού (Σ) (Α)
- 5) Η διαρθρωτική ανεργία εμφανίζεται όταν δηλαδή η προσφορά εργασίας δεν ανταποκρίνεται στη ζήτηση εργασίας. (Σ) (Α)
- 6) Το Κράτος μπορεί να ακολουθήσει και μέτρα νομισματικής πολιτικής για την καταπόληση της διαρθρωτικής ανεργίας (Σ) (Α)
- 7) Όταν είναι δυνατόν να πλεονάζει η προσφορά εργασίας σε ορισμένες περιοχές της χώρας και η ζήτηση εργασίας να μην καλύπτεται σε άλλες τότε έχουμε:
- Ανεργία τριβής
 - Εποχική ανεργία
 - Ανεργία από ανεπαρκή ζήτηση
 - Διαρθρωτική ανεργία
- 8) Η ανεργία από ανεπαρκή ζήτηση εμφανίζεται όταν:
- Υπάρχουν άνεργοι σε μια γεωγραφική περιοχή και θέσεις εργασίας με τις ειδικότητες των ανέργων σε μια άλλη
 - Σε μια οικονομία η συνολική ζήτηση δεν είναι ικανή να απορροφήσει το προϊόν που παράγεται μέσα στην οικονομία.
 - Έχει εποχιακό χαρακτήρα
 - Δεν υπάρχει επαρκής προσφορά εργατικού δυναμικού
- 9) Σε μια οικονομία υπάρχουν 10.000 απασχολούμενοι, 5.000 άνεργοι, 1.000 στρατιώτες, 4.500 συνταξιούχοι, 10.000 μαθητές και 7.500 άεργοι. Ποιό είναι το ποσοστό ανεργίας;
- 10) Σε μια οικονομία το ποσοστό ανεργίας είναι 20%. Αν ο αριθμός των ανέργων είναι 700.000, να υπολογίσετε τον αριθμό των ατόμων που είναι απασχολούμενοι.

ΣΥΝΟΨΗ

- Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όλες οι σύγχρονες οικονομίες είναι το πρόβλημα του **πληθωρισμού** δηλαδή της συνεχούς αύξησης του γενικού επιπέδου των τιμών .
- Ο πληθωρισμός ανάλογα με την έντασή του διακρίνεται σε **έρπωντα** και σε **καλπάζοντα**.
- Μπορεί να προέρχεται είτε από την πλευρά της **ζήτησης (πληθωρισμός ζήτησης)** είτε από την πλευρά της **προσφοράς (πληθωρισμός κόστους)**.
- Ο πληθωρισμός **επιδρά αρνητικά** σε οικονομικά μεγέθη όπως είναι το πραγματικό εισόδημα, οι αποταμιεύσεις κ.λ.π.
- Άλλο σημαντικό οικονομικό αλλά και κοινωνικό φαινόμενο που εμφανίζεται στις σύγχρονες κοινωνίες είναι η **ανεργία** δημιουργώντας οικονομικά προβλήματα καθώς και κοινωνικά.
- Η ανεργία μπορεί να μετρηθεί είτε ως απόλυτο μέγεθος, είτε ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού.
- Υπάρχουν τέσσερα είδη ανεργίας: **α) εποχική ανεργία, β) ανεργία τριβής, γ) διαρθρωτική ανεργία, και δ) ανεργία από ανεπαρκή ζήτηση.**

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΕΤΑΙΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

- 1) «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία»: Θ. Γεωργακόπουλος-Θ. Λιανός- Θ. Μπένος- Γ. Τσεκούρας-Μ. Χατζηπροκοπίου-Γ. Χρήστου, Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2002. Στο κεφάλαιο 21 ο ενδιαφερόμενος μπορεί να μελετήσει την έννοια του πληθωρισμού, να πάρει πληροφορίες για τις συνέπειες του πληθωρισμού σε μια σύγχρονη οικονομία καθώς και να μελετήσει τα μέτρα που ακολουθούνται συνήθως για την καταπολέμηση του πληθωρισμού.
- 2) «Εισαγωγή στη σύγχρονη Μακροοικονομική»: Α. Κώττη – Γ. Κώττη Αθήνα 1998 α) Στο κεφάλαιο ΙΧ ο ενδιαφερόμενος μπορεί να εμβαθύνει στην έννοια της ανεργίας καθώς και στα αίτια που την προκαλούν, μελετώντας τα είδη ανεργίας καθώς και τις οικονομικές και κοινωνικές της συνέπειες. Επίσης παρουσιάζεται η κρατική πολιτική για την καταπολέμηση της ανεργίας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το Παράρτημα 'Α του κεφαλαίου ΙΧ όπου εξετάζεται η μέτρηση της ανεργίας στην Ελλάδα. β) Στο κεφάλαιο Χ ο ενδιαφερόμενος μπορεί να μελετήσει την ένταση του πληθωρισμού, καθώς και τα αίτια που τον προκαλούν. Στο παράρτημα 'Α του κεφαλαίου Χ παρουσιάζεται η εξέλιξη του επιπέδου των τιμών στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία»: Θ. Γεωργακόπουλος-Θ. Λιανός- Θ. Μπένος- Γ. Τσεκούρας-Μ. Χατζηπροκοπίου-Γ. Χρήστου Αθήνα 2002
 «Εισαγωγή στη σύγχρονη Μακροοικονομική»: Α. Κώττη – Γ. Κώττη Αθήνα 1998
 «Αρχές Οικονομικής Επιστήμης» Τεύχος Α': Θ. Μπένος – Στ. Σαραντίδης 1990
 «Μακροοικονομία θεωρία και πολιτική»: Ε. Πουρναράκης, Αθήνα 1997
 «Μακροοικονομική Θεωρία»: Παυλόπουλου Π., Αθήνα 1979

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

www.elwikipedia.org

www.investopedia.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις ασκήσεων

Άσκηση 1

- 1) πληθωρισμός, γενικό επίπεδο
- 2) έρπων, επενδύσεις, παραγωγής
- 3) (Λ)
- 4) (Σ)
- 5) (γ)

Άσκηση 2

- 1) πληθωρισμός ζήτησης
- 2) πληθωρισμός κόστους
- 3) (Σ)
- 4) (Λ)
- 5) (β)

Άσκηση 3

- 1) πραγματικό, χρηματικό
- 2) πραγματικής, αποταμιεύσεων, κατανάλωσης
- 3) επιτόκιο, ρυθμό
- 4) (Σ)
- 5) (Λ)
- 6) (Λ)
- 7) (α)
- 8) (γ)

Άσκηση 4

- 1) εργασία, απασχολούμενους, άνεργους
- 2) μη οικονομικά ενεργός
- 3) ανεργία τριβής
- 4) (Λ)
- 5) (Σ)
- 6) (Λ)
- 7) (δ)
- 8) (β)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο

ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Σκοπός

Στην ενότητα αυτή βασικός σκοπός είναι να κατανοήσει ο ενήλικος βασικές έννοιες σχετικά με τα δημόσια οικονομικά όπως είναι οι δημόσιες δαπάνες και οι κατηγορίες τους, η φορολογία και τα είδη φόρων που επιβάλλονται από το Κράτος καθώς και τον τρόπο λειτουργίας του Κρατικού προϋπολογισμού.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης ενότητας, ο κάθε εκπαιδευόμενος θα είναι σε θέση να:

- κατανοήσει την έννοια των δημοσίων δαπανών
- γνωρίζει τις κατηγορίες των δημοσίων δαπανών
- αντιληφθεί την έννοια των δημοσίων εσόδων
- κατανοήσει την έννοια της φορολογίας
- γνωρίζει τις διάφορες κατηγορίες φόρων
- αντιληφθεί τους λόγους για τους οποίους επιβάλλονται οι φόροι
- γνωρίζει τα είδη δημοσίου δανεισμού
- κατανοήσει την έννοια του κρατικού προϋπολογισμού

Έννοιες κλειδιά

- Δημόσιες δαπάνες για προϊόντα και υπηρεσίες
- Μεταβιβαστικές πληρωμές
- Λειτουργική ταξινόμηση των δημοσίων δαπανών
- Φορολογική βάση
- Φορολογούμενη μονάδα
- Φορολογικός συντελεστής
- Φόροι εισοδήματος
- Φόροι περιουσίας
- Φόροι δαπάνης
- Εξωτερικός δανεισμός
- Εσωτερικός δανεισμός
- Τακτικός προϋπολογισμός
- Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Για την αντιμετώπιση των αναγκών του ο δημόσιος τομέας διενεργεί διάφορες δαπάνες π.χ μισθοί δημοσίων υπαλλήλων, ενοίκια για στέγαση διαφόρων υπηρεσιών κ.λ.π. Οι δημόσιες δαπάνες είναι ένα από τα πιο σημαντικά μέσα δράσης του Κράτους και χρησιμοποιούνται σε μεγάλη κλίμακα για την πραγματοποίηση των στόχων του δημοσίου. Για την κάλυψη των δαπανών του το δημόσιο χρειάζεται έσοδα. Οι βασικές κατηγορίες δημοσίων εσόδων είναι οι φόροι, ο δανεισμός και η άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας. Τα δημόσια έσοδα και έξοδα συντονίζονται με τον προϋπολογισμό που συντάσσουν διάφοροι δημόσιοι φορείς. Ο προϋπολογισμός ενός δημόσιου φορέα περιλαμβάνει ένα σύνολο λογαριασμών που περιλαμβάνουν τις δαπάνες που προγραμματίζει να πραγματοποιήσει και τα έσοδα που προβλέπει να εισπράξει το Κράτος σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, συνήθως στο επόμενο έτος.

10.1 Οι δημόσιες δαπάνες

Σε αυτή την ενότητα θα εξετάσουμε τις διάφορες κατηγορίες δημοσίων δαπανών. Η προσέγγιση αυτή έχει μεγάλη σημασία επειδή κάθε κατηγορία δημοσίων δαπάνης επηρεάζει με διαφορετικό τρόπο την οικονομία.

10.1.1 Κατηγορίες δημοσίων δαπανών

Οι δημόσιες δαπάνες διακρίνονται σε δυο βασικές κατηγορίες ανάλογα με το τρόπο που επηρεάζουν την παραγωγή και τα εισοδήματα:

- α) Δημόσιες δαπάνες για προϊόντα και υπηρεσίες και**
- β) μεταβιβαστικές πληρωμές.**

α) Δημόσιες δαπάνες για προϊόντα και υπηρεσίες: Σε αυτή την κατηγορία δημοσίων δαπανών περιλαμβάνονται όλες οι δαπάνες που αποτελούν αμοιβές παραγωγικών συντελεστών για τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία.

Παραδείγματα: Οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων, ενοίκια, δαπάνες του δημοσίου για την αγορά εξοπλισμού, δαπάνες για κατασκευή δημοσίων έργων κ.λ.π.

Οι δημόσιες δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες διακρίνονται σε δυο βασικές κατηγορίες:

- i) Τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου η δαπάνες κατανάλωσης και**
- ii) Δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις.**

- **Τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου η δαπάνες κατανάλωσης:** Στην κατηγορία αυτή δημοσίων δαπανών περιλαμβάνονται δαπάνες του δημοσίου για αγορά καταναλωτικών αγαθών και που ικανοποιούν ανάγκες στο παρόν. Καταναλωτικές δαπάνες του δημοσίου αποτελούν οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων, οι δαπάνες για αγορά αναλωσίμων, δαπάνες για την συντήρηση των οχημάτων που χρησιμοποιούν οι διάφοροι δημόσιοι φορείς (π.χ υπουργικά αυτοκίνητα, αυτοκίνητα της αστυνομίας κ.λ.π)
- **Δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις:** Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι δαπάνες του δημοσίου για την απόκτηση κεφαλαιουχικών αγαθών, δηλαδή αγαθών που ικανοποιούν ανάγκες για μεγάλο χρονικό διάστημα. Δαπάνες δημοσίων επενδύσεων αποτε-

λούν οι δαπάνες για την κατασκευή δρόμων, έργων απόχέτευσης, κατασκευή λιμενικών εγκαταστάσεων, αεροδρομίων κ.λ.π

β) Μεταβιβαστικές πληρωμές: Η κατηγορία αυτή δαπανών δεν αποτελούν αμοιβές συντελεστών παραγωγής για τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία, αλλά οικονομική ενίσχυση ιδιωτικών φορέων από το δημόσιο, δηλαδή επιχειρήσεων και νοικοκυριών από το δημόσιο. Οι δαπάνες αυτές αποτελούν απλά μια μεταβίβαση αγοραστικής δύναμης από το Κράτος προς τους διάφορους ιδιωτικούς φορείς και για αυτό το λόγο χαρακτηρίζονται και μεταβιβαστικές πληρωμές.

Παραδείγματα: Σε αυτή την κατηγορία δαπανών περιλαμβάνονται δαπάνες όπως είναι τα διάφορα επιδόματα που χορηγεί το δημόσιο σε διάφορες εισοδηματικές ομάδες π.χ τα επιδόματα ανεργίας, τα οικογενειακά επιδόματα, κ.λ.π, οι συντάξεις που χορηγούν τα διάφορα ασφαλιστικά ταμεία (ΙΚΑ,ΟΓΑ,ΤΕΒΕ, κ.λ.π) στους ασφαλισμένους τους κ.λ.π

Οι μεταβιβαστικές πληρωμές του δημοσίου διακρίνονται σε δυο κατηγορίες:

i) Μεταβιβάσεις προς τα νοικοκυριά και

ii) Μεταβιβάσεις προς τις επιχειρήσεις

- **Μεταβιβάσεις προς τα νοικοκυριά:** Σε αυτή την κατηγορία μεταβιβαστικών πληρωμών περιλαμβάνονται δαπάνες όπως επιδόματα ανεργίας, διάφορες συντάξεις, οικογενειακά επιδόματα κ.α
- **Μεταβιβάσεις προς τις επιχειρήσεις:** Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται διάφορες επιδοτήσεις δηλαδή δαπάνες οι οποίες προορίζονται για την ενίσχυση διαφόρων κλάδων, τους οποίους το δημόσιο θέλει να αναπτύξει όπως είναι οι επιδοτήσεις που δίνονται στους παραγωγούς διαφόρων γεωργικών προϊόντων, οι επιδοτήσεις σε διάφορους βιομηχανικούς κλάδους κ.λ.π.

Μια άλλη διάκριση των μεταβιβάσεων του δημοσίου είναι σε **μεταβιβάσεις εισοδήματος και σε μεταβιβάσεις κεφαλαίου**

- **Μεταβιβάσεις εισοδήματος:** Εδώ περιλαμβάνονται δαπάνες για την ενίσχυση του εισοδήματος των νοικοκυριών π.χ επιδόματα
- **Μεταβιβάσεις κεφαλαίου:** Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται μεταβιβάσεις εισοδήματος για την ενίσχυση του κεφαλαίου των επιχειρήσεων π.χ η επιδότηση του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού των επιχειρήσεων

Μια τελευταία διάκριση των μεταβιβάσεων του δημοσίου είναι σε **μεταβιβάσεις στο εσωτερικό και μεταβιβάσεις στο εξωτερικό** ανάλογα με το εαν εκείνοι που τις παίρνουν είναι στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό.

10.1.2 Ταξινόμηση των δημοσίων δαπανών κατά λειτουργία

Για να είναι σε θέση η εκάστοτε κυβέρνηση αλλά και το κοινωνικό σύνολο να μελετήσει αλλά και να αξιολογήσει ευκολότερα τις δημόσιες δαπάνες τις ομαδοποιούμε σε ομοειδείς κατηγορίες. **Παράδειγμα:** Όλες οι δαπάνες μιας χώρας που σχετίζονται με την εκπαίδευση τις ταξινομούμε σε δαπάνες παιδείας, τις δαπάνες που προορίζονται για την προστασία της υγείας του κοινωνικού συνόλου τις ομαδοποιούμε σε δαπάνες υγείας κ.λ.π

Η ομαδοποίηση των διαφόρων δημοσίων δαπανών ανάλογα με το σκοπό που εξυπηρετεί η κάθε μια από αυτές ονομάζεται **λειτουργική ταξινόμηση των δημοσίων δαπανών**.

Η ομαδοποίηση αυτή των δημοσίων δαπανών ανάλογα με τη λειτουργία που εκπληρώνουν έχει μεγάλη σημασία επειδή διευκολύνει την εκάστοτε κυβέρνηση να αξιολογεί καλύτερα τις δημόσιες δαπάνες και να χρησιμοποιεί παραγωγικά τους πόρους του δημόσιου τομέα. Επίσης διευκολύνει το κοινωνικό σύνολο να κρίνει κατά πόσο η κάθε κυβέρνηση αξιοποιεί σωστά και ορθολογικά αυτούς τους πόρους.

Άσκηση 1

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, και να συμπληρώστε τα κενά :

- 1) Οι ----- είναι δαπάνες του δημοσίου για αγορά καταναλωτικών αγαθών.
- 2) Η ομαδοποίηση των διαφόρων δημοσίων δαπανών ανάλογα με το σκοπό που εξυπηρετεί η κάθε μια από αυτές ονομάζεται ----- των -----.
- 3) Μια διάκριση των μεταβιβάσεων του δημοσίου είναι σε μεταβιβάσεις στο ----- και μεταβιβάσεις στο -----.
- 4) Οι δημόσιες δαπάνες για προϊόντα και υπηρεσίες δεν αποτελούν αμοιβές συντελεστών παραγωγής για τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία, αλλά οικονομική ενίσχυση ιδιωτικών φορέων από το δημόσιο (Σ) (Λ)
- 5) Στις μεταβιβάσεις προς τις επιχειρήσεις περιλαμβάνονται διάφορες επιδοτήσεις δηλαδή δαπάνες οι οποίες προορίζονται για την ενίσχυση διαφόρων κλάδων, τους οποίους το Κράτος θέλει να αναπτύξει. (Σ) (Λ)
- 6) Στις δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις περιλαμβάνονται οι δαπάνες του δημοσίου για την απόκτηση καταναλωτικών αγαθών, δηλαδή αγαθών που ικανοποιούν ανάγκες για ένα μικρό χρονικό διάστημα. (Σ) (Λ)
- 7) Η ομαδοποίηση αυτή των δημοσίων δαπανών ανάλογα με τη λειτουργία που εκπληρώνουν διευκολύνει το κοινωνικό σύνολο να κρίνει κατά πόσο η κάθε κυβέρνηση αξιοποιεί σωστά και ορθολογικά τους πόρους του δημόσιου τομέα. (Σ) (Λ)
- 8) Οι δαπάνες για την ενίσχυση του εισοδήματος των νοικοκυριών είναι:
 - α) Τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου
 - β) Μεταβιβάσεις κεφαλαίου
 - γ) Μεταβιβάσεις εισοδήματος
 - δ) Δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις
- 9) Οι δαπάνες του δημοσίου για την απόκτηση κεφαλαιουχικών αγαθών είναι:
 - α) Τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου
 - β) Μεταβιβάσεις στο εξωτερικό
 - γ) Μεταβιβάσεις προς τα νοικοκυριά
 - δ) Δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις

10.2 Τα δημόσια έσοδα

Για να καλύψει τις δαπάνες του ο δημόσιος τομέας χρειάζεται έσοδα. Έτσι καταφεύγει σε διάφορα μέσα για την εξείρεση των αναγκαίων εσόδων. Οι βασικές πηγές δημοσίων εσόδων είναι τρεις:

- 1) *Οι φόροι*
- 2) *Ο δανεισμός και*
- 3) *Η άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας*

10.2.1 Γενικά για τους φόρους

Οι φόροι αποτελούν την κυρότερη πηγή εσόδων του δημοσίου καθώς και τη βασική πηγή χρηματοδότησης των δημοσίων δαπανών.

Οι φόροι είναι η υποχρεωτική καταβολή χρηματικών ποσών από τους ιδιώτες προς το δημόσιο χωρίς να είναι υποχρεωμένο το δημόσιο να καταβάλλει στους ιδιώτες κάποια ειδική αντιπαροχή.

Για αυτό το λόγο οι φόροι θεωρούνται ότι αποτελούν μονομερή παροχή των ιδιωτών προς το δημόσιο.

Οι φόροι μπορεί να επιβάλλονται με βάση διάφορα χαρακτηριστικά των φορολογούμενων. Το αντικείμενο με βάση το οποίο υπολογίζονται οι φόροι ονομάζεται **φορολογική βάση**. Φορολογική βάση σήμερα αποτελούν :

- 1) *το εισόδημα,*
- 2) *η περιουσία και*
- 3) *η δαπάνη των φορολογούμενων.*

Το πρόσωπο που υποχρεούται να καταβάλλει το φόρο στο δημόσιο ονομάζεται **φορολογούμενη μονάδα**. Ως φορολογούμενες μονάδες μπορεί να είναι τόσο τα φυσικά όσο και τα νομικά πρόσωπα (ιδιώτες, επιχειρήσεις, οργανισμοί κ.λ.π). Επίσης φορολογούμενες μονάδες σε ορισμένους φόρους αποτελούν κάποια μέλη μιας οικογένειας, ενώ σε άλλους φόρους φορολογούμενη μονάδα είναι όλη η οικογένεια.

Το ποσό του φόρου που αντιστοιχεί σε κάθε μια μονάδα φορολογικής βάσης ονομάζεται **φορολογικός συντελεστής**. Ο φορολογικός συντελεστής εκφράζεται ως ποσοστό επί τοις εκατό.

10.2.2 Βασικοί λόγοι της επιβολής φορολογίας

- 1) Ο κύριος λόγος για τον οποίο το δημόσιο επιβάλλει φόρους είναι να αποκτήσει τα απαραίτητα μέσα για να καλύψει τις δαπάνες του (**ταμειευτική λειτουργία**). Εκτός όμως από αυτή τη λειτουργία το δημόσιο επιβάλλει φόρους και για άλλους λόγους.
- 2) Πολλές φορές επιβάλλονται φόροι όχι επειδή το δημόσιο έχει ανάγκη από έσοδα, αλλά για να απασπάσει αγοραστική δύναμη από τους πολίτες και να μειώσει τη δαπάνη τους. Αυτό συμβαίνει επειδή μπορεί η συνολική δαπάνη να είναι μεγάλη και να εμφανίζονται πληθωριστικές τάσεις στην οικονομία. Οι φόροι λοιπόν επιβάλλονται για τη σταθεροποίηση της οικονομίας.
- 3) Άλλες φορές μπορεί να επιβληθεί ένας φόρος για να απόθαρρύνει τους φορολογούμενους από μια δραστηριότητα ή για να περιοριστεί η έκταση της δραστηριότητας αυτής. (π.χ η φορολογία των τσιγάρων και των ποτών)

- 4) Σε άλλες περιπτώσεις φορολογία επιβάλλεται προκειμένου να περιοριστούν οι εισοδηματικές ανισότητες ανάμεσα στους φορολογούμενους. Εδώ επιβάλλονται φόροι στις ανώτερες εισοδηματικές τάξεις και τα έσοδα μεταβιβάζονται με διάφορους τρόπους σε χαμηλότερες εισοδηματικές ομάδες.

10.2.3 Κατηγορίες φόρων

Το δημόσιο προκειμένου να επιτύχει τους στόχους του, επιβάλλει συνήθως περισσότερους από ένα φόρους. Αυτό είναι απαραίτητο επειδή ορισμένοι φόροι είναι κατάλληλοι για την προώθηση στόχου ενώ άλλοι φόροι είναι κατάλληλοι για την επίτευξη άλλων στόχων

Υπάρχουν λοιπόν διάφορες κατηγορίες φόρων. Οι σπουδαιότερες από αυτές είναι:

α) *Ανάλογα με τη φορολογική βάση πάνω στην οποία επιβάλλονται οι φόροι*

Με κριτήριο τη φορολογική βάση οι φόροι διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

i) *φόροι εισοδήματος*

ii) *φόροι περιουσίας*

iii) *φόροι δαπάνης.*

- **Οι φόροι εισοδήματος** υπολογίζονται με βάση το εισόδημα των φορολογούμενων. οι φόροι αυτοί διακρίνονται σε δυο κατηγορίες:

1) **φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων (Φ.Ε.Φ.Π)** μέσω του οποίου φορολογούνται τα εισοδήματα των φυσικών προσώπων (ατόμων) και

2) **ο φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων (Φ.Ε.Ν.Π)**

- **Οι φόροι περιουσίας** υπολογίζονται με βάση την περιουσία των φορολογούμενων. Οι φόροι αυτοί άλλες φορές επιβάλλονται στη συνολική αξία της περιουσίας που κατέχει ένα άτομο ενώ άλλες φορές επιβάλλονται σε ορισμένα περιουσιακά στοιχεία και κυρίως στα ακίνητα που κατέχει κάποιο άτομο. Επίσης επιβάλλονται φόροι περιουσίας πάνω στην αξία περιουσιακών στοιχείων που μεταβιβάζονται από ένα φορέα σε έναν άλλο π.χ φόροι κληρονομιάς, δωρεάς, γονικής παροχής κ.λ.π

- **Οι φόροι δαπάνης** υπολογίζονται με βάση τις δαπάνες των φορολογούμενων και συνήθως τις καταναλωτικές δαπάνες. Οι φόροι αυτοί άλλες φορές επιβάλλονται μόνο στην καταναλωτική δαπάνη και άλλες φορές σε ολόκληρη τη δαπάνη της οικονομίας καλύπτουν δηλαδή και τις επενδύσεις. Επίσης οι φόροι δαπάνης μπορεί να επιβάλλονται σε όλα τα προϊόντα ή σε μια μεγάλη ομάδα προϊόντων και ονομάζονται **γενικοί φόροι δαπάνης**, άλλες φορές επιβάλλονται σε ένα προϊόν οπότε λέγονται **ειδικοί φόροι δαπάνης**.

Μια άλλη διάκριση των φόρων είναι σε **άμεσους** και **σε έμμεσους φόρους**

Οι φόροι εισοδήματος και περιουσίας είναι **άμεσοι φόροι**, δηλαδή επιβάλλονται στους κατόχους εισοδημάτων ή περιουσιακών στοιχείων οι οποίοι τους πληρώνουν στο δημόσιο ταμείο χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να τους μεταβιβάσουν σε άλλους.

Αντίθετα οι φόροι δαπάνης είναι **έμμεσοι φόροι**, επειδή επιβαρύνουν έμμεσα στους καταναλωτές των διαφόρων προϊόντων. Οι φόροι αυτοί δεν επιβάλλονται στους καταναλωτές αλλά στις επιχειρήσεις που παράγουν τα διάφορα προϊόντα. Οι επιχειρήσεις αποδίδουν τους φόρους στο δημόσιο και στη συνέχεια αυξάνοντας τις τιμές των προϊόντων τους μεταβιβάζουν τους φόρους αυτούς στους καταναλωτές (π.χ. Φ.Π.Α.). Με αυτό τον τρόπο μπορεί ο φόρος να καταβάλλεται από τις επιχειρήσεις στο δημόσιο ταμείο αλλά ουσιαστικά επιβαρύνει τους καταναλωτές.

β) Ανάλογα με τη φύση του φορολογικού συντελεστή

Με βάση το κριτήριο αυτό διακρίνουμε τους φόρους σε τρεις κατηγορίες:

i) αναλογικούς φόρους

ii) προοδευτικούς φόρους και

iii) αντίστροφα προοδευτικούς φόρους

- **Αναλογικός** ονομάζεται ένας φόρος όταν ο φορολογικός συντελεστής παραμένει σταθερός ανεξάρτητα από το ύψος της φορολογικής βάσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αναλογικού φόρου είναι ο φόρος δαπάνης ως προς τη φορολογική του βάση (τη δαπάνη). Πιο συγκεκριμένα επιβάλλεται στα περισσότερα προϊόντα Φ.Π.Α με συντελεστή 19% πάνω στο μέγεθος της δαπάνης που γίνεται. Δηλαδή αν αγοράσουμε ένα προϊόν έστω Χ αξίας 20€, μέσα σε αυτήν την αξία περιλαμβάνονται περίπου 3,2 € Φ.Π.Α που καταβάλλονται στο δημόσιο.
- **Προοδευτικός** ονομάζεται ένας φόρος όταν ο φορολογικός συντελεστής αυξάνεται όσο αυξάνεται το μέγεθος της φορολογικής βάσης. Προοδευτικός είναι ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων, επειδή ο φορολογικός συντελεστής αυξάνεται όσο αυξάνεται το ύψος του εισοδήματος του φορολογούμενου φυσικού προσώπου. Ο προοδευτικός φόρος εφαρμόζεται στην πράξη ως εξής: Η φορολογική βάση (π.χ το εισόδημα του φυσικού προσώπου) διαιρείται σε κλιμάκια και σε κάθε κλιμάκιο αντιστοιχεί διαφορετικός φορολογικός συντελεστής όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας:

ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ
-0 – 11.000 €	0%
-11.001 – 18.000 €	15%
-18.001 – 23.000 €	30%
-23.001 – άνω	40%

Παράδειγμα: Έστω ότι ένα άτομο Α έχει ετήσιο εισόδημα 16.000 € και ένα άλλο άτομο Β έχει εισόδημα 30.000 €. Ας εξετάσουμε ποιο μέρος του εισοδήματος θα καταβληθεί ως φόρος στο Κράτος από κάθε άτομο.

Για το άτομο Α έχουμε:

ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ		ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ		ΠΟΣΟ ΦΟΡΟΥ
11.000 €	x	0%	=	0 €
5.000 €	x	15%	=	750 € +
ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΡΟΥ				750 €

Για το άτομο Β έχουμε:

ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ		ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ		ΠΟΣΟ ΦΟΡΟΥ
11.000 €	x	0%	=	0 €
7.000 €	x	15%	=	1.050 €
5.000 €	x	30%	=	1.500 €
7.000 €	x	40%	=	2.800 €
ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΡΟΥ				5.350 €

Ποσοστό φόρου επι του εισοδήματος

Για τον Α: $750 / 16.000 \cdot 100 = 4,7\%$

Για τον Β: $5.350 / 30.000 \cdot 100 = 17,8\%$

Άρα ο Α καταβάλει το 4,7% του εισοδήματός του ως φόρο στο Κράτος ενώ ο Β καταβάλει το 17,8% του εισοδήματός του. Παρατηρούμε λοιπόν ότι αυξανόμενου του εισοδήματος αυξάνεται και το ποσοστό του εισοδήματος που καταβάλει ο κάθε φορολογούμενος ως φόρο στο Κράτος. Άρα ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων είναι **προοδευτικός**.

- **Αντίστροφα προοδευτικός** λέγεται ένας φόρος όταν ο φορολογικός συντελεστής μεταβάλλεται αντιστρόφως ανάλογα με το μέγεθος της φορολογικής βάσης. Αυτό σημαίνει ότι όταν αυξάνεται η φορολογική βάση μειώνεται ο φορολογικός συντελεστής ενώ αντίθετα όταν μειώνεται η φορολογική βάση αυξάνεται ο φορολογικός συντελεστής. Παράδειγμα αποτελούν οι φόροι δαπάνης που επιβάλλονται στα διάφορα προϊόντα. Οι φόροι αυτοί μπορεί να είναι αναλογικοί ως προς τη δαπάνη, αλλά αν θεωρήσουμε ως φορολογική βάση το εισόδημα τότε είναι αντίστροφα προοδευτικοί. Αυτό συμβαίνει επειδή οι χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις δαπανούν το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός τους και επομένως αναλογικά με το εισόδημά τους επιβαρύνονται περισσότερο.

Παράδειγμα: Ας υποθέσουμε ότι έχουμε δυο άτομα με διαφορετικό εισόδημα. Ένα άτομο Α έχει μηνιαίο εισόδημα 10.000€ και δαπανά στην αγορά διάφορων προϊόντων 5.000€. Ένα άλλο άτομο Β με εισόδημα 1.100 € δαπανά 1.000€ στην αγορά προϊόντων. Έστω ότι επιβάλλεται ένας φόρος δαπάνης με φορολογικό συντελεστή 10%. Σε αυτή την περίπτωση ο Α θα καταβάλλει $5.000 \cdot 10\% = 500\text{€}$ φόρο, ενώ ο Β θα καταβάλλει $1.000 \cdot 10\% = 100\text{€}$. Αν εκφράσουμε τα ποσά αυτά ως ποσοστά επι του εισοδήματος τότε παίρνουμε τα ακόλουθα αποτελέσματα: Για τον Α έχουμε $500 / 10.000 \cdot 100 = 5\%$, ενώ αντίστοιχα για τον Β έχουμε $100 / 1.100 \cdot 100 = 9\%$. Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο Α καταβάλλει ως φόρο το 5% του εισοδήματός του ενώ ο Β ο οποίος έχει χαμηλότερο εισόδημα καταβάλλει το 9% του εισοδήματός του. Παρατηρούμε λοιπόν ότι αυξανόμενου του εισοδήματος μειώνεται το ποσοστό του φόρου (φορολογικός συντελεστής). Άρα ο φόρος δαπάνης ο οποίος είναι αναλογικός ως προς τη δαπάνη είναι αντίστροφα προοδευτικός ως προς το εισόδημα. Για αυτό το λόγω οι έμμεσοι φόροι (φόροι δαπάνης) θεωρούνται κοινωνικά άδικοι.

Άσκηση 2

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, και να συμπληρώσετε τα κενά :

- 1) Το αντικείμενο με βάση το οποίο υπολογίζονται οι φόροι ονομάζεται -----
-----.
- 2) Το πρόσωπο που υποχρεούται να καταβάλλει το φόρο στο δημόσιο ονομάζεται -----
-----.
- 3) Το ποσό του φόρου που αντιστοιχεί σε κάθε μια μονάδα φορολογικής βάσης ονομάζεται -
-----.
- 4) Όταν ο φορολογικός συντελεστής παραμένει σταθερός ανεξάρτητα από το ύψος της φορολογικής βάσης ο φόρος ονομάζεται αντίστροφα προοδευτικός. (Σ) (Λ)
- 5) Οι φόροι δαπάνης μπορεί να επιβάλλονται σε όλα τα προϊόντα ή σε μια μεγάλη ομάδα προϊόντων και ονομάζονται γενικοί φόροι δαπάνης. (Σ) (Λ)
- 6) Οι φόροι δαπάνης είναι άμεσοι φόροι, επειδή επιβαρύνουν άμεσα στους καταναλωτές των διαφόρων προϊόντων. (Σ) (Λ)
- 7) Μέσω του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων φορολογούνται τα εισοδήματα των ατόμων. (Σ) (Λ)
- 8) Έστω ότι ένα άτομο Α έχει ετήσιο εισόδημα 12.000 € από το οποίο δαπανά για την κάλυψη των αναγκών του 11.000 € το χρόνο. Αντίθετα ένα άλλο άτομο Β με ετήσιο εισόδημα 50.000 € το χρόνο δαπανά 40.000 € το χρόνο για την κάλυψη των αναγκών του. Αν ο Α καταβάλει ως φόρο δαπάνης 2.090€ και ο Β καταβάλει ως φόρο δαπάνης 7.600€ να αιτιολογήσετε την αναλογικότητα του φόρου δαπάνης ως προς τη δαπάνη και την αντίστροφη προοδευτικότητά του ως προς το εισόδημα.
- 9) Έστω ότι ένα άτομο Α έχει ετήσιο εισόδημα 12.000€, ένα άτομο Β έχει ετήσιο εισόδημα 20.000€, και ένα άτομο Γ έχει ετήσιο εισόδημα 36.000€. Αν το εισόδημα των φυσικών προσώπων διαιρείται σε κλιμάκια και σε κάθε κλιμάκιο αντιστοιχεί διαφορετικός φορολογικός συντελεστής όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας:

ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ
-0 – 11.000 €	0%
-11.001 – 18.000 €	15%
-18.001 – 23.000 €	30%
-23.001 – άνω	40%

Ζητείται να υπολογιστεί ο φόρος εισοδήματος που αναλογεί σε κάθε φορολογούμενο να καταβάλει στο Κράτος. Να αιτιολογήσετε την προοδευτικότητα του φόρου εισοδήματος ως προς το εισόδημα.

- 10) Το κριτήριο για το χαρακτηρισμό ενός φόρου ως προοδευτικού, αναλογικού ή αντίστροφα προοδευτικού είναι:
 - α) Η φορολογική βάση πάνω στην οποία επιβάλλεται ο φόρος
 - β) Η φύση του φορολογικού συντελεστή
 - γ) Η κάλυψη των δαπανών του δημοσίου
 - δ) Η φορολογούμενη μονάδα

10.2.4 Τα έσοδα από δημόσιο δανεισμό

10.2.4.1 Βασικοί λόγοι δανεισμού του δημόσιου

Ο δανεισμός αποτελεί μια πολύ σημαντική πηγή εσόδων για τους δημόσιους φορείς και κυρίως για το Κράτος. Θα εξηγήσουμε τους λόγους για τους οποίους το δημόσιο προσφεύγει σε δανεισμό για τη χρηματοδότηση των δαπανών του.

- 1) Πολλές φορές τα έσοδα που εισπράττει το δημόσιο από τη φορολογία ή από άλλες πηγές δεν είναι αρκετά για να καλύψει τις συνολικές του δαπάνες. Για αυτό το λόγο προσφεύγει σε δανεισμό. Αυτό συμβαίνει επειδή το Κράτος δεν μπορεί να αυξήσει υπέρμετρα τους φόρους προκειμένου να καλύψει τις δαπάνες του επειδή η υπερβολική αύξησή τους προκαλεί τις αντιδράσεις των φορολογουμένων.
- 2) Ένας άλλος λόγος για τον οποίο το δημόσιο προσφεύγει σε δανεισμό είναι ότι θεωρείται πιά σωστό και δίκαιο ορισμένες κατηγορίες δαπανών να χρηματοδοτούνται με έσοδα από δανεισμό και όχι με έσοδα από φόρους. Αυτό είναι σωστό να γίνεται με τις **επενδύσεις**. Τα οφέλη που προέρχονται από τις επενδύσεις είναι μακροχρόνια και όχι βραχυχρόνια. Είναι λοιπόν σκόπιμο οι επενδύσεις να χρηματοδοτούνται με δανεισμό, επειδή με το δανεισμό γίνεται μια προσωρινή χρηματοδότηση των επενδύσεων χωρίς να καλύπτεται οριστικά το κόστος τους. Η οριστική κάλυψη του κόστους των επενδύσεων γίνεται μελλοντικά με την καταβολή των φόρων για την εξόφληση των δανείων. Με αυτόν τον τρόπο το κόστος των επενδύσεων κατανέμεται στις επόμενες γενιές που οφελούνται από αυτές. Αν αντίθετα οι επενδύσεις χρηματοδοτούνται μέσω της φορολογίας το κόστος τους κατανέμεται στους πολίτες της χώρας στο παρόν, ενώ το όφελος μεταβιβάζεται στις μελλοντικές γενιές πολιτών.
- 3) Ένας άλλος λόγος δανεισμού είναι ότι το δημόσιο, έχει σκοπό να επαναδανίσει τα δάνεια σε ιδιωτικούς φορείς, οι οποίοι μπορεί να μην είχαν τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν δάνεια από την ελεύθερη αγορά. Με τον τρόπο αυτό το δημόσιο κατευθύνει τις απόταμιεύσεις των ιδιωτών σε τομείς που κρίνεται σκόπιμο να βοηθηθούν για να αναπτυχθούν.

10.2.4.2 Κατηγορίες δημόσιου δανεισμού

Ανάλογα με την πηγή από την οποία προέρχονται τα δάνεια, διακρίνουμε τα δάνεια του δημοσίου σε **δάνεια από το εξωτερικό** όταν οι πόροι προέρχονται από άλλη χώρα, και σε **δάνεια από το εσωτερικό** όταν οι πόροι προέρχονται από απόταμιεύσεις μέσα στην ίδια χώρα.

- **Εξωτερικός δανεισμός:** Όταν το δημόσιο δανείζεται από το εξωτερικό αυξάνει τους συνολικούς πόρους της οικονομίας, και αυτό επειδή το δάνειο προέρχεται από άλλη χώρα, ενώ από την άλλη οι εσωτερικοί πόροι της οικονομίας παραμένουν αμετάβλητοι. Βέβαια ο εξωτερικός δανεισμός έχει ως μειονέκτημα ότι η οικονομία επιβαρύνεται με τόκους για την εξυπηρέτηση του δανείου. Αν όμως τα δάνεια από το εξωτερικό χρησιμοποιούνται για παραγωγικούς σκοπούς και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας, τότε η επιβάρυνση αυτή της οικονομίας μπορεί να αντισταθμίζεται από τη συμβολή των δανείων στην αύξηση της συνολικής παραγωγής, ώστε να μην έχουμε ουσιαστική επιβάρυνση για την οικονομία.
- **Εσωτερικός δανεισμός:** Αντίθετα όταν το δημόσιο δανείζεται από το εσωτερικό, οι συνολικοί πόροι της οικονομίας παραμένουν αμετάβλητοι. Απλά μέσω του εσωτερικού δα-

νεισμού το Δημόσιο αφαιρεί πόρους από διάφορους ιδιωτικούς φορείς προκειμένου να τους χρησιμοποιήσει. Στην περίπτωση των εσωτερικών δανείων το Δημόσιο καταβάλλει τόκους στους ιδιώτες για τα δάνεια που έχει πάρει. Οι τόκοι αυτοί δεν αποτελούν επιβάρυνση για την οικονομία επειδή δίνονται σε ιδιωτικούς φορείς μέσα στη χώρα.

Όταν το Δημόσιο δανείζεται από την εσωτερική αγορά είναι δυνατόν να αντλεί τα δάνεια από τρεις πηγές:

- i)* από τους ιδιώτες με την έκδοση π.χ ομολογιών και τη διάθεσή τους στο κοινό,
- ii)* από τις εμπορικές τράπεζες με τον ίδιο περίπου τρόπο και
- iii)* από την Κεντρική Τράπεζα της χώρας, με την έκδοση νέου χρήματος.

Άσκηση 3

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, και να συμπληρώστε τα κενά :

- 1) Τα οφέλη που προέρχονται από τις επενδύσεις είναι ----- και όχι -----
- 2) Αν τα δάνεια από το ----- χρησιμοποιούνται για παραγωγικούς σκοπούς και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της -----.
- 3) Όταν το δημόσιο δανείζεται από το εσωτερικό, οι συνολικοί πόροι της οικονομίας παραμένουν σταθεροί. (Σ) (Λ)
- 4) Αν οι επενδύσεις χρηματοδοτούνται μέσω της φορολογίας το κόστος μεταβιβάζεται στις μελλοντικές γενιές πολιτών. (Σ) (Λ)
- 5) Στην περίπτωση των εσωτερικών δανείων το Δημόσιο καταβάλλει τόκους στους ιδιώτες για τα δάνεια που έχει πάρει οι οποίοι δεν αποτελούν επιβάρυνση για την οικονομία επειδή δίνονται σε ιδιωτικούς φορείς μέσα στη χώρα. (Σ) (Λ)
- 6) Όταν το Δημόσιο δανείζεται από την εσωτερική αγορά είναι δυνατόν να αντλεί τα δάνεια από:
 - α)* από τους ιδιώτες
 - β)* από τις εμπορικές τράπεζες
 - γ)* από την Κεντρική Τράπεζα της χώρας
 - δ)* όλα τα παραπάνω είναι σωστά

10.3 Ο Κρατικός Προϋπολογισμός

Τα έσοδα και τα έξοδα των δημόσιων φορέων συντονίζονται με τον προϋπολογισμό που συντάσσουν οι διάφοροι δημόσιοι φορείς. Ο προϋπολογισμός του δημόσιου περιλαμβάνει ένα σύνολο λογαριασμών που αναφέρονται στις δαπάνες τις οποίες σχεδιάζει (το δημόσιο) να πραγματοποιήσει και τα έσοδα τα οποία προβλέπει να εισπράξει σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, συνήθως στο επόμενο έτος.

10.3.1 Κατηγορίες Κρατικού Προϋπολογισμού

Ο προϋπολογισμός ανάλογα με το περιεχόμενό του μπορεί να πάρει διάφορες μορφές. Αν περιλαμβάνονται μόνο τα τακτικά έσοδα και έξοδα του Κράτους, δηλαδή τα συνήθη έσοδα που εισπράττει το Κράτος και οι δαπάνες που πραγματοποιεί το Κράτος περιοδικά, λέγεται **τα-**

κτικός προϋπολογισμός. Αντίθετα ο προϋπολογισμός που περιλαμβάνει έκτακτα έσοδα και έξοδα, λέγεται **έκτακτος προϋπολογισμός.** Τέτοιοι προϋπολογισμοί συντάσσονται σε ανώμαλες περιόδους για την αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων π.χ πολεμικές και μεταπολεμικές περιόδοι κ.λ.π. Επίσης όταν ο προϋπολογισμός του Κράτους περιλαμβάνει τα έσοδα και τις δαπάνες του Κράτους που δεν επηρεάζουν την κρατική περιουσία λέγεται **προϋπολογισμός εκμεταλλεύσεως.** Αντίθετα ο προϋπολογισμός που προβλέπει έσοδα και έξοδα τα οποία επηρεάζουν την περιουσία του Κράτους, λέγεται **προϋπολογισμός κεφαλαίου.**

Στην Ελλάδα συντάσσονται δυο κατηγορίες Κρατικού προϋπολογισμού:

- 1) **ο τακτικός προϋπολογισμός** ο οποίος δεν περιλαμβάνει τα τακτικά έσοδα και έξοδα του Κράτους όπως δηλώνει το όνομά του, αλλά τα τρέχοντα έσοδα και έξοδα και αποτελεί ουσιαστικά ένα προϋπολογισμό εκμεταλλεύσεως, και
- 2) **ο προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων** ο οποίος περιλαμβάνει τις δαπάνες επενδύσεων καθώς και τα έσοδα που προγραμματίζονται για τη χρηματοδότησή τους. Μεταξύ των λογαριασμών που περιλαμβάνονται στον προϋπολογισμό ενδιαφέρει παρουσιάζει το κονδύλι που αφορά **το απόθεματικό.** Το κονδύλι αυτό παρουσιάζεται συνήθως σε όλους τους προϋπολογισμούς και έχει σκοπό να διασφαλίσει το Υπουργείο Οικονομικών σε δυο περιπτώσεις:
 - i) να αντιμετωπίζει έκτακτες καταστάσεις που δεν είχαν προβλεφθεί κατά την κατάρτιση του προϋπολογισμού και
 - ii) να χρηματοδοτούνται δαπάνες που προβλέπονται στον προϋπολογισμό, όταν εισπράττονται λιγότερα έσοδα από αυτά που έχουν προβλεφθεί στον προϋπολογισμό.

10.3.2 Λόγοι που επιβάλλουν τη σύνταξη του Κρατικού προϋπολογισμού

Οι κυριότεροι λόγοι που επιβάλλουν τη σύνταξη του προϋπολογισμού από το Κράτος είναι:

- 1) Με τον προϋπολογισμό το δημόσιο προγραμματίζει τις δαπάνες που προβλέπεται να πραγματοποιήσει καθώς και τα έσοδα που απαιτούνται για την κάλυψη αυτών των δαπανών στο επόμενο έτος. Ο προγραμματισμός αυτός των εσόδων και των δαπανών είναι απαραίτητος επειδή υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός κρατικών φορέων που διαχειρίζονται το δημόσιο χρήμα. Επομένως είναι απαραίτητο να συντονίζονται οι ενέργειες των φορέων αυτών ώστε να επιτυγχάνεται ορθολογικότητα στη διαχείριση των δημοσίων οικονομικών.
- 2) Με τον προϋπολογισμό κατανέμονται οι περιορισμένοι πόροι του Κράτους μεταξύ των διαφόρων αγαθών που παρέχονται από αυτό στους πολίτες της χώρας, και καθορίζεται έτσι τι και πόσο θα παραχθεί από τα αγαθά αυτά.
- 3) Με τον προϋπολογισμό του το Κράτος μπορεί να συντονίζει τα μέσα άσκησης της δημοσιονομικής του πολιτικής προκειμένου να επιτύχει τους διάφορους στόχους που έχει θέσει. Με αυτό το τρόπο μπορεί να επιτύχει αναδιανομή του εισοδήματος μεταξύ των διαφόρων εισοδηματικών ομάδων ή ακόμα και μεταξύ των διαφόρων γεωγραφικών διαμερισμάτων της χώρας.
- 4) Τέλος με τον προϋπολογισμό συντονίζονται τα μέσα του Κράτους προκειμένου να επιταχυνθεί ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης.

10.3.3 Πρέπει ο Κρατικός Προϋπολογισμός να είναι ισοσκελισμένος;

Όταν τα έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού είναι ίσα με τα έξοδα, θεωρούμε ότι ο προϋπολογισμός είναι **ισοσκελισμένος**. Αντίθετα, βέβαια όταν τα έσοδα δεν είναι ίσα με τα προβλεπόμενα έξοδα ο προϋπολογισμός δεν είναι ισοσκελισμένος.

Εδώ εξετάζουμε δυο περιπτώσεις:

- 1) Αν τα έξοδα είναι μεγαλύτερα από τα έσοδα τότε λέμε ότι ο προϋπολογισμός είναι **ελλειμματικός**, δηλαδή εμφανίζει έλλειμμα και
- 2) Αν τα έξοδα είναι μικρότερα από τα έσοδα τότε λέμε ότι ο προϋπολογισμός είναι **πλεονασματικός**, δηλαδή εμφανίζει πλεόνασμα.

Από μια άποψη αν εξετάσουμε τον κρατικό προϋπολογισμό, είναι πάντοτε ισοσκελισμένος. Πραγματικά αν συγκρίνουμε τα συνολικά έσοδα με τα συνολικά έξοδα του κράτους, θα διαπιστώσουμε ότι αυτά είναι ίσα. Αυτό θα πρέπει να συμβαίνει πάντα επειδή είναι απόλυτα λογικό όταν προγραμματίζονται οι δημόσιες δαπάνες να προβλέπεται και ο τρόπος που θα χρηματοδοτηθούν. Το ισοζύγιο όμως που υπάρχει ανάμεσα στις δημόσιες δαπάνες και τα έσοδα είναι τεχνητό και δεν έχει μεγάλη σημασία. Απλά η αξία του είναι να μας δείχνει, το πως σχεδιάζει η εκάστοτε κυβέρνηση να χρηματοδοτήσει τις δαπάνες της για το επόμενο έτος.

Αυτό που πραγματικά έχει σημασία, είναι αν υπάρχει ισότητα (ισοζύγιο) ή όχι ανάμεσα στα τρέχοντα έσοδα του Κράτους (αυτά που δεν επηρεάζουν την πραγματική περιουσιακή κατάστασή του) και σε όλες τις δημόσιες δαπάνες (εξαιρουμένων των δαπανών για παροχή ή εξόφληση δανείων). Αν τα τρέχοντα έσοδα είναι ίσα με τις δαπάνες, τότε λέμε ότι ο προϋπολογισμός είναι πραγματικά ισοσκελισμένος. Διαφορετικά εμφανίζει ανισοζύγιο.

Η ύπαρξη πραγματικού ισοζυγίου στον κρατικό προϋπολογισμό έχει μεγάλη σημασία από την άποψη των επιδράσεων του προϋπολογισμού πάνω στην ενεργή ζήτηση.

Στην περίπτωση που το Κράτος δαπανά περισσότερα από αυτά που εισπράττει από φόρους και άλλες πηγές, καταρτίζει δηλαδή **ελλειμματικό προϋπολογισμό**, επιδρά αυξητικά πάνω στην ενεργή ζήτηση και στα εισοδήματα.

Αντίθετα, όταν ο **προϋπολογισμός** είναι **πλεονασματικός**, το Κράτος δαπανά λιγότερα από όσα εισπράττει, με αποτέλεσμα να μειώνεται η ενεργή ζήτηση στην οικονομία.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι οι επιδράσεις του κρατικού προϋπολογισμού στην ενεργή ζήτηση και στο εισόδημα, εξαρτώνται από τη διάρθρωσή του.

Άσκηση 4

Στα παρακάτω, επιλέξτε τη σωστή απάντηση, και να συμπληρώστε τα κενά :

- 1) Ο προϋπολογισμός που περιλαμβάνει έκτακτα έσοδα και έξοδα, λέγεται -----
-----.
- 2) Αν τα έξοδα είναι μεγαλύτερα από τα έσοδα τότε λέμε ότι ο προϋπολογισμός είναι -----
-----.
- 3) Όταν ο προϋπολογισμός του Κράτους περιλαμβάνει τα έσοδα και τις δαπάνες του Κράτους που δεν επηρεάζουν την κρατική περιουσία λέγεται -----
-----.
- 4) Με τον προϋπολογισμό συντονίζονται τα μέσα του Κράτους προκειμένου να επιταχυνθεί ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης. (Σ) (Λ)

- 5) Όταν ο προϋπολογισμός είναι πλεονασματικός, το Κράτος δαπανά λιγότερα από όσα εισπράττει, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η ενεργή ζήτηση στην οικονομία. (Σ) (Λ)
- 6) Ο προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων περιλαμβάνει τις δαπάνες επενδύσεων καθώς και τα έσοδα που προγραμματίζονται για τη χρηματοδότησή τους. (Σ) (Λ)
- 7) Ο τακτικός προϋπολογισμός περιλαμβάνει τα τακτικά έσοδα και έξοδα του Κράτους όπως δηλώνει το όνομά του. (Σ) (Λ)
- 8) Όταν το Κράτος δαπανά λιγότερα από όσα εισπράττει, τότε καταρτίζει προϋπολογισμό ο οποίος χαρακτηρίζεται ως:
 - α) Ισοσκελισμένος
 - β) Ελλειμματικός
 - γ) Πλεονασματικός
 - δ) Προϋπολογισμός κεφαλαίου
- 9) Ο προϋπολογισμός που προβλέπει έσοδα και έξοδα τα οποία επηρεάζουν την περιουσία του Κράτους ονομάζεται:
 - α) Τακτικός προϋπολογισμός
 - β) Προϋπολογισμός επενδύσεων
 - γ) Προϋπολογισμός εκμεταλεύσεως
 - δ) Προϋπολογισμός κεφαλαίου

ΣΥΝΟΨΗ

- 1) Είδαμε ότι οι δημόσιες δαπάνες είναι διαφόρων κατηγοριών και μέσω αυτών ο δημόσιος τομέας μπορεί να επιτύχει τους στόχους που έχει θέσει.
- 2) Βασικές κατηγορίες δημοσίων δαπανών είναι **α)οι δημόσιες δαπάνες για προϊόντα και υπηρεσίες** (δαπάνες κατανάλωσης- δαπάνες για δημόσιες επενδύσεις) και **β)οι μεταβιβαστικές πληρωμές** (μεταβιβάσεις προς τα νοικοκυριά και προς τις επιχειρήσεις κ.λ.π).
- 3) Η ομαδοποίηση αυτή των δημοσίων δαπανών ανάλογα με τη λειτουργία που εκπληρώνουν έχει μεγάλη σημασία επειδή διευκολύνει την εκάστοτε κυβέρνηση να αξιολογεί καλύτερα όπως είδαμε τις δημόσιες δαπάνες και να χρησιμοποιεί παραγωγικά τους πόρους του δημόσιου τομέα.
- 4) Για να καλύψει τις δαπάνες του ο δημόσιος τομέας χρειάζεται έσοδα. Έτσι καταφεύγει σε διάφορα μέσα για την εξεύρεση των αναγκαίων εσόδων.
- 5) Οι **φόροι** αποτελούν την **κυριότερη πηγή εσόδων** του δημοσίου καθώς και τη **βασική πηγή χρηματοδότησης** των δημοσίων δαπανών και διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με το κριτήριο που δεχόμαστε κάθε φορά.
- 6) Ο δανεισμός αποτελεί μια άλλη πολύ σημαντική πηγή εσόδων για τους δημόσιους φορείς και κυρίως για το Κράτος και διακρίνεται σε **εσωτερικό** και **εξωτερικό**.
- 7) Τα έσοδα και οι δαπάνες των δημοσίων φορέων συντονίζονται με τον **προϋπολογισμό** που συντάσσουν οι διάφοροι δημόσιοι φορείς.
- 8) **Ο προϋπολογισμός** περιλαμβάνει τις προβλεπόμενες δαπάνες και τα προβλεπόμενα έσοδα του δημοσίου για το επόμενο έτος. Διακρίνεται σε τακτικό προϋπολογισμό και σε προϋπολογισμό επενδύσεων και ανάλογα με την πολιτική που αναλαμβάνει να εφαρμόσει η εκάστοτε κυβέρνηση προκειμένου να επηρεάσει την ενεργή ζήτηση μπορεί να είναι **ελλειμματικός πλεονασματικός, ή ισοσκελισμένος..**

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΕΤΑΙΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

- 1) «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία»: Θ. Γεωργακόπουλος-Θ. Λιανός- Θ. Μπένος- Γ. Τσεκούρας-Μ. Χατζηπροκοπίου-Γ. Χρήστου Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2002.
- α) Στο κεφάλαιο 23 «Οι δημόσιες δαπάνες» ο ενδιαφερόμενος μπορεί να μελετήσει την έννοια των δημοσίων δαπανών καθώς και τις κατηγορίες στις οποίες διακρίνονται. Επίσης μπορεί να μελετήσει το υς τρόπους αξιολόγησης και επιλογής των δημοσίων δαπανών
- β) Στο κεφάλαιο 24 «Τα έσοδα των δημοσίων φορέων» ο ενδιαφερόμενος μπορεί να εμβαθύνει στην έννοια των φόρων στα είδη και στις κατηγορίες φόρων καθώς και να μελετήσει τα κρατικά έσοδα που προέρχονται απο δημόσιο δανεισμό.
- γ) Στο κεφάλαιο 25 «Κρατικός προϋπολογισμός» παρουσιάζεται η έννοια του προϋπολογισμού καθώς και οι λόγοι που επιβάλλουν τη σύνταξη προϋπολογισμού. Επίσης Μπορούν να μελετηθούν οι μορφες του κρατικού πατοϋπολογισμού καθώς και οι φάσεις απο τις οποίες περνά ο κρατικός προϋπολογισμός κατά τη σύνταξή του.
- 2) «Εισαγωγή στη δημόσια Οικονομική» Γ.Ε. Δράκου Πειραιάς 1986. Το βιβλίο αυτό είναι αρκετά εξειδικευμένο και στο πρώτο μέρος του ασχολείται διεξοδικά με τις δημόσιες δαπάνες ενώ στο δεύτερο μέρος του αναλύονται τα δημόσια έσοδα. Και στα δυο μέρη ο ενδιαφερόμενος εισάγεται στο Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο αφού παρουσιάζονται τα κυριότερα δημοσιονομικά μέσα δράσης του Κράτους στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- «Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία»: Θ. Γεωργακόπουλος-Θ. Λιανός- Θ. Μπένος- Γ. Τσεκούρας-Μ. Χατζηπροκοπίου-Γ. Χρήστου Αθήνα 2002
- «Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική»: Γ.Ε. Δράκος Πειραιάς 1986
- « Εισαγωγή στη σύγχρονη Μακροοικονομική»: Α. Κώττη – Γ. Κώττη Αθήνα 1998
- «Αρχές Οικονομικής Επιστήμης» Τεύχος Α': Θ. Μπένος – Στ. Σαραντίδης 1990

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

www.el.wikipedia.org
www.investopedia.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις ασκήσεων

Άσκηση 1

- 1) τρέχουσες δαπάνες
- 2) λειτουργική ταξινόμηση, δημοσίων δαπανών
- 3) εσωτερικό, εξωτερικό
- 4) (Λ)
- 5) (Σ)
- 6) (Λ)
- 7) (Σ)
- 8) γ
- 9) δ.

Άσκηση 2

- 1) φορολογική βάση
- 2) φορολογούμενη μονάδα
- 3) φορολογικός συντελεστής
- 4) (Λ)
- 5) (Σ)
- 6) (Λ)
- 7) (Σ)
- 8) Ποσοστό φόρου δαπάνης (Α) = $2090/11000 \cdot 100 = 19\%$

Ποσοστό φόρου δαπάνης (Β) = $7600/40000 \cdot 100 = 19\%$

Επειδή το ποσοστό του φόρου δαπάνης παραμένει σταθερό ο φόρος δαπάνης είναι αναλογικός ως προς τη φορολογική του βάση (δαπάνη)

Ποσοστό φόρου δαπάνης επι του εισοδήματος (Α) = $2090/12000 \cdot 100 = 17,4\%$

Ποσοστό φόρου δαπάνης επι του εισοδήματος (Β) = $7600/50000 \cdot 100 = 15,2\%$

Ο Α καταβάλλει το 17,4% του εισοδήματός του ως φόρο δαπάνης στο Κράτος ενώ ο Β ο οποίος έχει μεγαλύτερο εισόδημα καταβάλλει το 15,2% του εισοδήματός του ως φόρο δαπάνης στο Κράτος. Επομένως αυξανόμενου του εισοδήματος το ποσοστό του φόρου δαπάνης επι του εισοδήματος μειώνεται. Άρα ο φόρος δαπάνης είναι αντίστροφα προοδευτικός ως προς το εισόδημα.

9) Για το άτομο Α έχουμε:

ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ		ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ	=	ΠΟΣΟ ΦΟΡΟΥ	
11.000 €	x	0%	=	0 €	
1.000 €	x	15%	=	150 €	+
ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΡΟΥ				150 €	

Για το άτομο Β έχουμε:

ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ		ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ	=	ΠΟΣΟ ΦΟΡΟΥ	
11.000 €	x	0%	=	0 €	
7.000 €	x	15%	=	1.050 €	
2.000 €	x	30%	=	600 €	+
ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΡΟΥ				1.650 €	

Για το άτομο Γ έχουμε:

ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ		ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ	=	ΠΟΣΟ ΦΟΡΟΥ	
11.000 €	x	0%	=	0 €	
7.000 €	x	15%	=	1.050 €	
5.000 €	x	30%	=	1.500 €	+
13.000 €	x	40%	=	5.200 €	+
ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΡΟΥ				7.750 €	

Ποσοστό φόρου εισοδήματος(A)= $150 / 12.000 \cdot 100 = 1,25\%$

Ποσοστό φόρου εισοδήματος(B)= $1.650 / 20.000 \cdot 100 = 8,25\%$

Ποσοστό φόρου εισοδήματος(Γ)= $7.750 / 36.000 \cdot 100 = 21,5\%$

Παρατηρούμε ότι αυξανόμενου του εισοδήματος αυξάνεται και το ποσοστό του φόρου που καταβάλλει κάθε φορολογούμενος. Άρα ο φόρος είναι προοδευτικός.

10) β.

Άσκηση 3

- 1) μακροχρόνια, βραχυχρόνια
- 2) εξωτερικό, εθνικής οικονομίας
- 3) (Σ)
- 4) (Λ)
- 5) (Σ)
- 6) δ

Άσκηση 4

- 1) έκτακτος προϋπολογισμός
- 2) ελλειμματικός
- 3) προϋπολογισμός εκμεταλλεύσεως
- 4) (Σ)
- 5) (Λ)
- 6) (Σ)
- 7) (Λ)
- 8) γ
- 9) δ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- «*Αρχές Οικονομικής Επιστήμης*» Τεύχος Α': Θ. Μπένος – Στ. Σαραντίδης 1990
- «*Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία*»: Θ. Γεωργακόπουλος-Θ. Λιανός- Θ. Μπένος- Γ. Τσεκούρας-Μ. Χατζηπροκοπίου-Γ. Χρήστου Αθήνα 1982
- «*Εισαγωγή στη σύγχρονη Μακροοικονομική*»: Α. Κώττη – Γ. Κώττη Αθήνα 1998
- «*Οδηγός μελέτης Πολιτικής Οικονομίας*»: Α. Κώττη – Γ. Κώττη Αθήνα 1999
- «*Μακροοικονομία θεωρία και πολιτική*»: Ε. Πουρναράκης Αθήνα 1997
- «*Θεωρητική Οικονομική*» Τόμος Α και Β' : Θ. Γκαμαλέτσος 1985
- «*Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική*»: Γ.Ε. Δράκος Πειραιάς 1986
- «*Μακροοικονομική Θεωρία*»: Παυλόπουλου Π. Αθήνα 1979

Ξένη

- «*Economics*»: Samuelson P. 1975
- «*The Economics of J.M. Keynes*»: Dillard D. 1948
- «*Introduction to Modern Microeconomics*»: Lancaster K. 1969
- «*Microeconomic Theory*»: Ferguson C.E 1969
- «*Economic Analysis*»: Boulding K.E 1966
- «*Macroeconomics: Analysis and Policy*»: Reynolds L.G. 1985